

स्थानीय पाठ्यक्रम

हाम्रो तुलसीपुर

आधारभूत तह (कक्षा १-८)

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद महाशाखा
तुलसीपुर, दाङ
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

सर्वाधिकार प्रकाशकमा

संरक्षक

श्री टिकाराम खडका
श्री स्यानी चौधरी
श्री मोहन पौडेल

प्रमुख
उपप्रमुख
प्र.प्र.अ.

प्राविधिक सहयोग

श्री युवराज अधिकारी, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाठ्यक्रम निर्माण तथा लेखन समिति

श्री	चक्रबहादुर भण्डारी	संयोजक
श्री	भरेन्द्र खरेल	सदस्य
श्री	नारायण भण्डारी	सदस्य
श्री	खगेन्द्रप्रसाद काफ्ले	सदस्य
श्री	दिनेश डाँगी	सदस्य
श्री	भक्कुप्रसाद के.सी.	सदस्य
श्री	लेबेन्द्र के.सी.	सदस्य
श्री	मधुसुदन के.सी.	सदस्य
श्री	सुनिता यादव	सदस्य
श्री	मदनकृष्ण देवकोटा	सदस्य
श्री	ज्ञानबहादुर डाँगी	सदस्य
श्री	मनबहादुर खडका	सदस्य सचिव

समन्वय तथा सल्लाहकार

श्री नगर शिक्षा समिति तुलसीपुर उपमहानगरपालिका, दाङ
श्री तयार नेपाल

सम्पादन:

श्री भुपाल आचार्य, श्री बम बहादुर पुन, श्री चिन्ता गिरी

प्रकाशक : तुलसीपुर उपमहानगरपालिका, दाङ
सर्वाधिकार प्रकाशकमा प्रथम संस्करण : २०७९

भूमिका

मुलुक संघीयतामा गए संगै हामी स्थानीय तहमा निर्वाचित भएपश्चात हाम्रो मुख्य उदेश्य पूर्वाधार निर्माण, शैक्षिक तथा मानव संसाधनको विकास र आर्थिक विकास गर्नु हो । देश विकासको मुख्य मेरूदण्ड नै शिक्षा हो । शिक्षाको गुणस्तर विकासविना अन्य क्षेत्रको विकासले गति लिन नसक्ने वास्तविकतालाई आत्मसात् गर्दै शैक्षिक लगानी अभिवृद्धिमा पनि हामी क्रियाशील छौं । नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ मा आधारभूत र माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा व्यवस्थापन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रत्यायोजन गरिसकेको अवस्था छ । संविधानबाट प्रदत्त अधिकार कार्यान्वयन गर्नु स्थानीय तहको कर्तव्य हो । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को पनि दफा ११, २(ज) ले पनि स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रभित्र विद्यालय शिक्षासम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले कक्षा १ देखि ८ सम्म नै पठनपाठन हुने गरी स्थानीय आवश्यकता र विषयवस्तु, स्थानीय सहभागिता र विज्ञतामा स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा मातृभाषा/स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । विद्यालय शिक्षामा राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले स्थानीय आवश्यकता र विषयवस्तुलाई समेट्न नसकेको परिप्रेक्ष्यलाई मध्यनजर गर्दै विद्यालय शिक्षाको मुख्य दस्तावेज राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६ ले गरेको मार्गदर्शन अनुरूप तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले स्थानीय विज्ञ र जनसहभागितामा स्थानीय आवश्यकता र विषयवस्तु समेटी शैक्षिक सत्र २०७९ देखि कार्यान्वयन हुने गरी कक्षा (१-८) को स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गरेको छ । यसरी तयार गरिएको पाठ्यक्रमप्रति स्थानीय जनताको अपनत्व बढ्ने, पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयनमा पहुँच तथा प्रभावकारिता अभिवृद्धि हुने, विद्यालय र समुदायको सम्बन्ध सुदृढ हुने, न्यून मूल्यका स्थानीय सामग्री (Low Cost, No Cost Materials) को प्रयोग हुने, पाठ्यक्रम समसामयिक, सान्दर्भिक, सन्तुलित, लोकतान्त्रिक र स्थानीय मूल्य मान्यता अनुरूपको हुने, परम्परागत ज्ञान, सिप सहितको स्थानीय ज्ञानको उजागर गर्दै नवीनतम ज्ञान एवम् सिपको विकासमा सहयोग पुऱ्याउने, स्थानीय मूल्य, मान्यताको संरक्षण र संवर्द्धनमा टेवा पुऱ्याउनुको साथै समयको परिवर्तनसंगै परिवर्तित परिवेश समय सापेक्ष बनाइएको छ । यस स्थानीय पाठ्यक्रमबाट तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको पहिचान स्थापित गर्न थप सहयोग पुऱ्याउने कुरामा म विश्वस्त छु । यो पाठ्यक्रम तयार गर्ने क्रममा महत्त्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनु हुने नीति निर्माता, विषयविज्ञ, कार्यदलका सदस्यहरू, रचनात्मक तथा अमूल्य राय, सुझाव प्रदान गर्नुहुने प्राविधिक सल्लाहकार, अन्तरक्रिया कार्यक्रममा सक्रिय सहभागी हुने जनप्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी एवम् सम्बन्धित सरोकारवालाप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यो पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाई बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्ने कार्यमा सम्बद्ध सबैबाट सक्रिय योगदानको अपेक्षा गर्दछु । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको यो पहिलो प्रयासमा सबै विषय क्षेत्रहरू नसमेटिएका हुन सक्छन् र विद्यालय शिक्षाको यो पाठ्यक्रम गतिशील दस्तावेज भएकाले यसमा सुधार तथा परिमार्जन गर्दै अझ प्रभावकारी तथा जीवनोपयोगी बनाउनका लागि सम्बन्धित सबैबाट निरन्तर रचनात्मक सुझाव प्राप्त हुने अपेक्षा गरेको छु । अन्तमा, यस पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयनको शुभकामना व्यक्त गर्दै यो पाठ्यक्रमलाई मूर्तरूप प्रदान गर्नका लागि सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्णमा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

धन्यवाद !

नगर प्रमुख

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका

विषयसूची

क्र.सं.	शीर्षक	पृष्ठ संख्या
१.	परिचय	१
२.	तहगत सक्षमता	२
३.	कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	४
४.	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	१३
५.	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण र सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	२३
६.	सम्भावित परियोजना तथा प्रयोगात्मक क्रियाकलापहरू	१३३
७.	सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया	१३९
८.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन	१४१
	(क) कक्षा १-३ को मूल्याङ्कन प्रक्रिया	१४१
	(ख) कक्षा ४-८ को मूल्याङ्कन प्रक्रिया	१५५
९.	विषयवस्तुको क्षेत्र/एकाइ र अनुमानित कार्यघण्टा	१५८

अनसूचीहरू

अनसूची १ :	कक्षा १ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१४७
अनसूची २ :	कक्षा २ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१५०
अनसूची ३ :	कक्षा ३ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१५३
अनसूची ४ :	विशिष्टीकरण तालिका कक्षा ८	१५९

१. परिचय

पाठ्यक्रम सिकाइको मार्गदर्शन हो । औपचारिक शिक्षाको मेरूदण्डको रूपमा रहेको विद्यालय तहको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम नेपालमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रियस्तरको परिवेश, राष्ट्रिय विषयवस्तु र आवश्यकता तथा स्थानीय विषयवस्तुलाई समेत समावेश गरी तयार गर्दछ । नेपाल भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, जैविक, भाषिक, सांस्कृतिक र धार्मिक रूपले विविधतायुक्त देश हो । हरेक परिवेशको आवश्यकता र विषयवस्तुलाई राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसक्ने र हरेक स्थानीय तहको आ-आफ्नै विशिष्ट पहिचान एवं विविधता हुन्छ, भन्ने अवस्थालाई दृष्टिगत गर्दै स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको अवधारणा अधि सारिएको छ । नेपालमा औपचारिक रूपमा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०४९ ले पहिलो पटक स्थानीय विषय वा मातृभाषामध्ये कुनै एक विषय विद्यालयले छनोट गरी पढाउन पाउने व्यवस्था गरेको थियो । पछि प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ र आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम, २०६९ हुँदै हाल राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ तथा आधारभूत पाठ्यक्रम, २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १-८) सम्म स्थानीय विषय पठनपाठन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय पाठ्यक्रमका सम्बन्धमा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार स्थानीय पाठ्यक्रम भन्नाले स्थानीय सरोकारवालाले आवश्यक ठानेको विषयवस्तुलाई उनीहरूकै विज्ञता र सक्रियतामा यथाशक्य कम लागतमा तयार गरिएको पाठ्यक्रम हो । स्थानीय आवश्यकता, स्थानीय विषयवस्तु, स्थानीय सहभागिता र स्थानीय विज्ञता यस पाठ्यक्रमका मुख्य तत्वहरू हुन ।

नेपालको संविधान २०७२ ले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरी अनुसूची ८ मा आधारभूत र माध्यमिक तह सम्मको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ (२) (ज) (१८) मा स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सिप र प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र स्तरीकरण गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । १५ औँ योजनाले परम्परागत र स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिको संवर्द्धन तथा संरक्षण गर्दै वैज्ञानिक खोज एवम् अनुसन्धानबाट प्रतिपादित नवीनतम प्रविधिलाई मुलुकको समग्र विकास प्रक्रियामा उपयोग गर्ने रणनीति तय गरेको छ । यसैगरी, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तहमा एउटा विषयका रूपमा स्थानीय विषय वा मातृभाषाको पाठ्यक्रम स्थानीय तहले तयार गरी पठनपाठन गराउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यी सबैले निर्दिष्ट गरेका व्यवस्थाका साथै स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका प्रावधानलाई समेत अँगाल्दै यो पाठ्यक्रम विकास गरिएको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम विकासमा स्थानीय विषयवस्तु र स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गरी स्थानीय सहभागिता र विज्ञताको संलग्नता हुनुपर्ने मान्यताका आधारमा यो पाठ्यक्रम विकास गर्न प्रयास गरिएको छ । स्थानीय तहको ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई उजागर गर्न, परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, स्थानीय तहका कलाकौशल, संस्कृति, भाषा, परम्परा, व्यवसाय, पर्यटकीय क्षेत्र, प्राकृतिक सम्पदा आदिका बारेमा जानकार गराई संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्न उत्प्रेरित गर्न एवं सहयोग पुर्याउन तथा बालबालिकालाई उद्यमशील बनाउने उद्देश्यले यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ ।

पाठ्यक्रम निर्माण कार्य प्राज्ञिक मात्र नभएर प्राविधिक पनि भएकाले यो पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा निम्न प्रक्रिया अपनाइएको छ : तुलसीपुर र यस अर्न्तगतका विषयवस्तुको आवश्यकता पहिचान तथा प्राथमिकीकरणका लागि प्रश्नावली तयार गरी जनप्रतिनिधि, समाजसेवी, प्राध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरूसँग बृहत अन्तरक्रिया गरी प्रश्नावली भर्न लगाई सोको अध्ययनपश्चात् विषयवस्तुको प्राथमिकीकरण गरिएको छ । त्यसैगरी विभिन्न ठाँउको अध्ययन भ्रमण, अन्तरक्रिया, भेटघाट र छलफलबाट प्राप्त जानकारीलाई समेत भरपुर उपयोग गरिएको छ । यस पाठ्यक्रममा विशेषतः तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह, नगरका सम्पदाहरू (नदी, खोलानाला, चाडपर्व, धार्मिक एवं पर्यटकीय स्थल), पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, मानवीय मूल्य र मान्यता, हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य, स्थानीय प्रकोप पहिचान र विपद् व्यवस्थापन, र व्यावहारिक लेखन जस्ता पक्षका विषयवस्तुहरू समेटिएका छन् । यस पाठ्यक्रमलाई सकेसम्म बाल मनोविज्ञानमा आधारित, बालबालिकाको कक्षा र तहअनुसारको क्षमता र स्तरका आधारमा र स्थानीय परिवेश अनुकूल व्यावहारिक एवं सान्दर्भिक र जीवनोपयोगी बनाउने प्रयास गरिएको छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ मा भएको प्रावधानअनुसार स्थानीय तहले विद्यालय तहमा १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागु गर्न पाउने व्यवस्था गरेको छ । वि.सं. २०७७ देखि कक्षा १ मा कार्यान्वयन प्रारम्भ भई

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

चार वर्षमा कक्षा १-८ का सबै कक्षामा कार्यान्वयन हुने आधारभूत तहको पाठ्यक्रम अन्तर्गत कक्षा १-३ मा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि साप्ताहिक ५ पाठ्यघण्टा अर्थात् वार्षिक १६० कार्यघण्टा छुट्याइएको छ भने ४-८ कक्षामा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा अर्थात् वार्षिक १२८ कार्यघण्टा छुट्याइएको छ । उल्लिखित कार्यघण्टालाई दृष्टिगत गर्दै स्थानीय ज्ञान, सिप, सिर्जना तथा मूल्य मान्यताको विकास गर्नको लागि अन्तरक्रिया, प्रदर्शन, परियोजना तथा प्रयोगात्मक क्रियाकलाप वा गरेर सिक्ने खालका क्रियाकलाप र सिकाइ अनुभवहरूको प्रतिबिम्बन जस्ता विधि र प्रक्रियाबाट सिकाई सहजीकरण गर्नुपर्ने पक्षलाई जोड दिइएको छ । विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले विभिन्न माध्यमबाट आर्जन र विकास गरेका ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिलाई निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका साधनहरूको माध्यमबाट उनीहरूले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गरी सिकाइ सुनिश्चित गरिने कुरालाई जोड दिइएको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका मूल्याङ्कनका प्रावधानहरू अन्तर्गत कक्षा १ देखि ३ सम्म सिकाइ उपलब्धिमा आधारित मूल्याङ्कन र कक्षा ४ देखि ८ सम्म आन्तरिक मूल्याङ्कनको लागि ५० प्रतिशत अंक भार र बाह्य मूल्याङ्कनको लागि ५० प्रतिशत अङ्कभार कायम गरी विद्यार्थीहरूले हासिल गरेका समग्र उपलब्धीलाई निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको रूपमा अभिलेख गरी अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार विद्यार्थीले हासिल गरेको नतिजा प्रदान गरिने कुरालाई यस पाठ्यक्रमले समेटेको छ ।

२. तहगत सक्षमता

कक्षा १-३ का सक्षमताहरू

- (क) गाउँ टोल, वडा, जनप्रतिनिधि र भौगोलिक स्वरूपसहित तुलसीपुर नगरको सामान्य परिचय,
- (ख) तुलसीपुर नगरको प्राकृतिक, पर्यटकीय, सामाजिक, धार्मिक र सांस्कृतिक सम्पदाको सामान्य परिचय,
- (ग) तुलसीपुर नगरका पेसा, व्यवसाय, आधुनिक र परम्परागत प्रविधि तथा उद्योगको सामान्य परिचय,
- (घ) असल बानी, व्यवहारहरूको पहिचान, पारिवारिक तथा सामुदायिक मानवीय मूल्य तथा नैतिक शिक्षाका आधारभूत पक्षहरूको जानकारी र अवलम्बन,
- (ङ) स्वस्थ रहन गर्नुपर्ने आधारभूत पक्षहरूको पहिचान र अवलम्बन,
- (च) आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरूको पहिचान, महत्वबोध तथा बालबगैँचा निर्माण र वातावरणको सरसफाइमा सहयोग,
- (छ) घर, टोल, वडा, विद्यालय वरपर हुन सक्ने प्रकोपको पहिचान तथा सडक दुर्घटना र यसबाट बच्ने उपाय अवलम्बन,

कक्षा ४-५ का सक्षमताहरू

- (क) तुलसीपुर नगरको भौगोलिक, जनसाङ्ख्यिक र प्राकृतिक अवस्था र अवस्थितिको नक्साङ्कन तथा नगरको विकासमा योगदान पुऱ्याएका संस्थाको योगदानको पहिचान र सम्मान,
- (ख) चाडपर्व, धर्म, संस्कृति, लोकसङ्गीत र ऐतिहासिक स्थलको जानकारी, सहभागिता र सम्मानभावको विकास,
- (ग) घर, विद्यालय र समाजमा स्थापित असल मूल्य, मान्यता, नियम, आचरणको पहिचान र अवलम्बन,
- (घ) जैविक मूल्य, तरकारी खेती, फलफूल खेती, प्रविधिको महत्वबोध र खेती कार्यमा सहयोग,
- (ङ) असल आचरणको अवलम्बन, कुरीतिको निराकरण र स्वस्थ जीवनशैली अवलम्बन,
- (च) आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरूको महत्वबोध र उपयोग तथा वातावरण संरक्षण र सरसफाइमा सहयोग,
- (छ) प्राकृतिक र मानव सृजित विपदहरूको कारण, असर र बच्ने उपायहरू,

कक्षा ६-८ का सक्षमताहरू

- (क) नगर, जिल्ला र प्रदेशको नक्साङ्कन सिप विकास, नगरबाट प्रवाह हुने सेवाहरूको पहिचान र तिनको प्रभावकारिताका उपायहरूको खोजी,
- (ख) स्थानीय सरकारको परिचय, गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी, नगरले जारी गरेका मुख्य मुख्य कानुनी प्रावधानको जानकारी, नगरको विकासमा योगदान पुऱ्याएका संस्थाको परिचय,
- (ग) तुलसीपुर नगरको ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, पर्यटकीय, औद्योगिक अवस्थाको विश्लेषण र महत्वबोध र संरक्षणका उपायहरू अवलम्बन,
- (घ) नगरमा गरिने तरकारी खेती, फलफूल खेती, पशु तथा पक्षीपालन, जडिबुटी खेती, बेमौसमी खेती, हस्तकलाका सामग्रीहरूको निर्माण, प्रविधिहरूको पहिचान र महत्वबोध, सहभागिता र प्रवर्धनका उपायहरूको खोजी,
- (ङ) असल आचरणको अवलम्बन, सामाजिक अन्धविश्वास र कुरीतिको निराकरणमा सहयोग, स्वस्थकर जीवनशैलीको लागि योग, योगासन, सन्तुलित भोजनको अवलम्बन,
- (च) आफ्नो वरपरको वातावरण, दिगो विकास र हरित विद्यालयको अवधारणाबोध, प्रयोग, संरक्षण र प्रवर्धन,
- (छ) स्थानीयस्तरमा भएका विपद्हरूको पहिचान, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा सुरक्षा व्यवस्थापनका लागि व्यक्तिगत, कानूनी तथा संस्थागत प्रयासहरूको पहिचान र अवलम्बन,
- (ज) व्यावहारिक लेखन सिपका आधारभूत पक्षहरूको जानकारी र लेखन सिपको विकास,

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

क्र.स.	क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	- आफू बसोबास गरेको गाउँ/टोलको नाम बताउन - आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र वडा नम्बर बताउन - उपमहानगरपालिकाको भौगोलिक स्वरूप पहिचान गर्न - आफ्नो घर तथा विद्यालयको वरपरको वस्तु तथा स्थानको (बाटोघाटो, बजार, पुल) पहिचान गर्न	- वडाको सामान्य परिचय दिन - आफू बसोबास गरेको वडाको नक्साको पहिचान गरी रङ्ग भर्न - तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाको वडाध्यक्षको नाम बताउन - आफ्नो वडाको सिमाना र नदीनाला खोलाको अवस्थिति पत्ता लगाउन - आफू बसोबास गरेको वडाको मुख्य बस्तीहरूको पहिचान गर्न	- आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र कुल वडा सङ्ख्या बताउन - आफ्नो उपमहानगरपालिकाको सिमाना पहिचान गर्न - पालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको पहिचान गरी रङ्ग भर्न - आफ्नो उपमहानगरपालिका भित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम र अवस्थिति पहिचान गर्न - आफू बसोबास गरेको वडा समितिका सदस्यहरूको पहिचान गर्न
२	हाम्रा सम्पदाहरू	- स्थानीय नदी एवम् खोलानालाको नाम बताउन - स्थानीय चाडपर्वहरूको पहिचान गर्न - थारू जातिको पहिचान गर्न - स्थानीय खेलमैदान र विमानस्थल पहिचान गर्न	- स्थानीय प्राकृतिक स्रोतहरू पहिचान गर्न - स्थानीय मेला तथा जात्रा परिचय दिन - थारू/मगर/गुरुङ जातिमा प्रचलित पर्वहरूको जानकारी प्राप्त गर्न - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको पहिचान गर्न	- पानीको स्रोतको परिचय, महत्व र संरक्षण बताउन - स्थानीय मठ मन्दिरको सामान्य परिचय दिन - सल्यानी राजाको दरबारको चिनारी दिन - पुष्पलाल वाटिकाको परिचय र महत्व बताउन
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	- आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन - घरमा गरिने तरकारी खेती, अन्नबाली नगदेबाली, फलफूल र जडिबुटीको पहिचान गर्न - स्थानीय तथा रैथाने प्रविधिहरूको नाम बताउन - आफ्नो वरपर रहेका उद्योगहरूको नाम बताउन	- आफ्नो स्थानीय स्तरमा अपनाइने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन - आफ्नो समुदायमा गरिने तरकारी खेती, अन्नबाली नगदेबाली, फलफूल र जडिबुटीको पहिचान गर्न - घर तथा स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरूका नाम बताउन - आफ्नो स्थानीय स्तरमा रहेका उद्योग तथा कलकारखानाहरूको नाम बताउन	- पेसालाई वर्गीकरण गर्न - स्थानीय स्तरका व्यावसायिक पेसाहरूको नाम बताउन - तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा गरिने तरकारी, अन्नबाली, नगदे बाली र जडिबुटीको पहिचान गर्न - स्थानीय र आधुनिक प्रविधिहरूको पहिचान तथा वर्गीकरण गर्न - स्थानीय उद्योगहरूको सामान्य परिचय दिन

४	मानवीय मूल्य र स्वास्थ्य शिक्षा	• परिवारभित्र गरिने सामान्य सम्बोधन पहिचान गरी सम्बोधन गर्न सोही अनुरूप व्यवहार गर्न, • साथी समूहसँग घुलमिल, मिलेर बस्ने र बुबा आमा र आफूभन्दा ठुलालाई सम्मान र सम्बोधन गर्न • घरमा बनाएका खाना र खाजाको नाम बताउन • व्यक्तिगत सरसफाइ गर्न • हात खुट्टा चलाउने, उफ्रने, दौडने कार्यमा सहभागी हुन • हाँस्ने, उफ्रने, खेल्ने, नाच्ने, आँखा बन्द गर्ने र खोल्ने अभ्यास गर्न • औँलाहरूको नामको पहिचान गर्न	• आफ्ना साथीसमूहसँग सामान र सहयोग आदान प्रदान गर्न • ठुलालाई सम्मान, सानालाई माया र सहयोग गर्न • सहयोग र मेलमिलाप कार्यमा सहभागी हुन • घरमा तथा स्थानीय क्षेत्रमा निर्मित खाना र खाजाको उपयोग गर्न • व्यक्तिगत सरसफाइ, आफ्नो कोठा र घरको सरसफाइ गर्न • कम्मर, टाउको, शरीरको कसरत गर्न • भ्रामरी प्रणायाम अभ्यास गर्न	• घर र परिवारमा सामूहिक कार्यमा संलग्न हुन • ठुलाले भनेको कार्य गर्न • परिवार र विद्यालयका नियम पालना गर्न • आफ्नो सामानको सुरक्षा गर्न • सहयोगी भावनाको अभिवृद्धि गर्न • जडकफुड पहिचान गर्न र यसको असर बताउन • शारिरीक वृद्धि गर्ने, शक्ति दिने र सुरक्षा गर्ने खानाको पहिचान गर्न • स्थानीय स्तरमा निर्मित खाना, खाजाको पहिचान गर्न • अनुहारको (मुख, नाक, गाला, कान) कसरत गर्न • भस्त्रिका प्रणायाम तथा मुकुल मुद्रा विधि र अभ्यास गर्न • पञ्चतत्त्वको (जल, पृथ्वी, आकाश, वायु, अग्नि) जानकारी दिन
५	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम बताउन • घर तथा विद्यालयको बाल बगैँचामा भएका बिरूवाहरूको पहिचान गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरूवाहरूको नाम बताउन • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरूवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न • फूलबारी तथा बोटबिरूवाहरूको हेरचाह गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन • फोहोरमैलाको पहिचान गर्न	• वडा भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम बताउन • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरूवाहरूको वर्गीकरण गर्न • बगैँचाको परिचय दिन • घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहभागी हुन • बोटबिरूवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न • वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरू पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने) बताउन	• नगरपालिकाका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरू पहिचान गर्न • स्थानीय बोटबिरूवाहरूको परिचय दिन • स्थानीय बोटबिरूवाको महत्व तथा उपयोग बताउन • विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्व बताउन • घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) मा सहयोग गर्न • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन

६	दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन	• घर, टोल, बाटो र विद्यालय वरपर घट्न सक्ने दुर्घटनाहरूको पहिचान गर्न • उल्लिखित दुर्घटनाबाट बच्ने सामान्य अभिनय अभ्यास गर्न	• घर, टोल, बाटो र विद्यालय वरपर भएका प्रकोपको पहिचान गर्न • स्थानीय स्तरमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरू जस्तै सडक दुर्घटना, खोलानालाप्रति सजगता अपनाउन • सडकमा हिड्दा सडक पेटी वा सडक किनाराबाट हिँड्न र सडक पार गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरू अपनाउन ।	• घर, टोल, बाटो, विद्यालय र वडामा भएका प्रकोपको पहिचान गर्न र बच्ने उपायहरू बताउन • स्थानीय स्तरमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरूको सामान्य परिचय दिन • स्थानीय स्तरमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरूबाट बच्ने उपायहरू पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न

कक्षागत सिकाइ उपलब्धि (कक्षा ४ र ५)

क्र.स.	एकाइ, क्षेत्र	कक्षा ४	कक्षा ५
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	• तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको सामान्य परिचय दिन • आफू बसोबास गरेको वडाको परिचय दिन • नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याएका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको परिचय र योगदान बताउन • आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकासँग सिमाना जोडिएका पालिकाहरूको पहिचान गर्न • दाङ जिल्लाको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिकाको पहिचान गर्न • तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय दिन	• तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको ऐतिहासिक परिचय दिन • आफ्नो पालिका तथा छिमेकी पालिकाको नामकरण गर्नुको कारण पहिचान गर्न • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिका पहिचान र आफ्नो पालिकाको नक्सा कोर्ने सामान्य अभ्यास गर्न • पालिकाको भौगोलिक स्वरूपको आधारमा सुगम तथा दुर्गम क्षेत्र पहिचान गर्न • पालिकाको कूल क्षेत्रफल र आफ्नो वडाको क्षेत्रफलको पहिचान गर्न • पालिकाको कुल जनसङ्ख्या तथा भाषा, लिङ्गगत जनसङ्ख्याको जानकारी लिन • नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रको विकासमा योगदान पुऱ्याएका सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको परिचय दिन र योगदान बताउन • वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने प्रमुख सेवाहरू बताउन
२	हाम्रा सम्पदाहरू	• प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता र महत्व बताउन • खानेपानी संस्थाको परिचय दिन र योगदान बताउन • थारू र मगर भाषाको चिनारी दिन • स्थानीय जातिका पहिरनहरू पहिचान गर्न • स्थानीय सम्पदा संरक्षणका उपायहरू बताउन • स्थानीय स्तरमा प्रचलित धर्मको परिचय र विशेषता बताउन	• पालिकाको प्राकृतिक स्रोतको अवस्था र स्थितिको पहिचान गर्न र संरक्षणका उपायहरू पहिचान गर्न • स्थानीय समुदायमा प्रचलित गीत सङ्गीत र बाजागाजाको परिचय र सामान्य अभ्यास गर्न • स्थानीय समुदाय विशेषमा रहेका लोकगीत र लोकनृत्यको परिचय, महत्व र सामान्य अभ्यास गर्न

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

		ऐतिहासिक सुकौराकोट दरबार र तुही क्षेत्रको परिचय दिन	ऐतिहासिक स्थल मानपुर बजार र तुलसीपुर बजारको परिचय र हालको अवस्था बताउन
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	- पेसाको वर्गीकरण (उत्पादन तथा सेवामूलक) गर्न - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित साना व्यवसायको सामान्य जानकारी दिन - करेसाबारी र कौसी खेतीको परिचय, छनौट गर्न र उक्त कार्यमा सहभागी हुन - माटोको उर्वरा शक्ति संरक्षणका उपायबारे सामान्य जानकारी दिन - बिउ छनोट (रैथाने र आधुनिक) गर्ने तरिका बताउन - व्याड निर्माण गर्न र बिरूवाको हेरचाह गर्न - प्राङ्गारिक मलको परिचय दिन र प्रयोग गर्न - कृषि कार्यसँग सम्बन्धित औजारहरूको परिचय दिन र प्रयोग गर्न - घरायसी आधुनिक प्रविधिको परिचय दिन र सुरक्षित साथ प्रयोग गर्न	- मध्यम र उच्चस्तरीय पेसा (परिचय, महत्त्व, प्रवेश योग्यता) परिचय दिन - स्थानीय स्तरमा गरिने केही प्रमुख फलफूल तथा तरकारी खेतीको परिचय र महत्त्व बताउन - फलफूल तथा तरकारीमा लाग्ने रोग तथा किरा पहिचान र परम्परागत रोकथाम र संरक्षणका उपायहरू खोजी गर्न - रासायनिक मल र यसको प्रयोगबाट हुने बेफाइदा बताउन - प्राङ्गारिक मल बनाउने तरिका र यसका फाइदा बताउन - परम्परागत र आधुनिक प्रविधिको अन्तरसम्बन्ध छुट्याउन - स्थानीय प्रविधि र कार्यसिद्धान्त (हलो, पानीघट्ट, कोल) वर्णन गर्न - घरायसी केही आधुनिक प्रविधिहरूको परिचय दिन र सुरक्षित तरिकाले प्रयोग गर्न - मोबाइल, सिम कार्ड, रिचार्ज गर्ने तरिका बताउन र रिचार्ज गर्न
४	मानवीय मूल्य र स्वास्थ्य शिक्षा	- घर, परिवार, छिमेक र विद्यालयमा गरिने अभिवादनको तरिका हासिल गरी अभिवादन गर्न - ठुलालाई आदर र सानालाई माया गर्न - स्थानीय असल मूल्य मान्यताहरूको सूचीहरू बनाउन - श्रमको सम्मान गर्ने भावना अभिवृद्धि गर्न - बजारमा उपलब्ध विभिन्न जंङ्कफुडको पहिचान गर्न र यसको प्रभाव वर्णन गर्न - स्थानीय उत्पादनबाट बनाउने परिकारहरूको परिचय दिन - घर, आँगन, समुदाय र विद्यालयको सरसफाईकार्यमा सहभागी हुन - खुट्टा, घुँडा तथा खुट्टाको औँलाको व्यायाम गर्न - कपालभाति प्राणायाम र अपान मुद्राको अभ्यास गर्न - पञ्चतत्वको असन्तुलनले लाग्ने रोगहरूको पहिचान गर्न	- अग्रज व्यक्तित्व पहिचान गरी अभिवादन गर्न - असल सामाजिक मूल्य, मान्यताको अनुसरण गर्न - सामाजिक विकृति पहिचान गरी न्यूनीकरणमा सहभागी हुन - स्थानीय असल संस्कार, सभ्यता र मूल्य मान्यताको अवलम्बन गर्न - जंङ्क फुडको परिचय र यसको असरबाट बच्ने उपाय पहिल्याउन - घरमा निर्मित स्वस्थ खाना, खाजा र पेय पदार्थको फाइदा र महत्त्व बताउन - घरेलु सामानबाट खाजा निर्माण गर्न र उपयोग गर्न - वातावरणीय सरसफाइमा सहभागी हुन - भान्सा र विद्यालयबाट निष्कासित फोहोरमैलाको व्यवस्थापनमा सहभागी हुन - हात र औँलाको व्यायाम गर्न - भ्रामरी प्राणायाम र ध्यान मुद्राको अभ्यास गर्न - पञ्चतत्वको असन्तुलनले लाग्ने रोगहरूबाट बच्ने उपायहरू पहिचान गर्न
५	हाम्रो	नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको परिचय	नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व

	वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	दिन र महत्त्व बताउन - वडाको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको नाम बताउन - विद्यालयमा बालबगैँचा र वृक्षरोपणमा सहभागी हुन - वातावरण र विकासको परिचय दिन - नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन, उपयोग बताउन र आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न - फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न - वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न - फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	वर्णन गर्न - विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचाको निर्माणमा सहभागी हुन - नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न - नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असरहरू पहिचान गर्न - घर र विद्यालयमा उपयोग हुने ऊर्जाको परिचय दिन - वातावरण संरक्षणको परिचय दिन - विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गरी अवलम्बन गर्न
६	विपद् व्यवस्थापन	- प्रकोप र विपद्को सामान्य परिचय दिन - प्राकृतिक विपद्हरू; जस्तै-बाढी, खहरे, पहिरो, भुकम्प, चट्याङ्ग आदिका कारण र यसले पुऱ्याउने असर तथा यसबाट बच्ने उपायहरू बताउन ।	- मानव निर्मित विपद्हरूको सामान्य जानकारी दिन - प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्का भिन्नता बताउन - प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्हरूको कारण र न्यूनकीरण गर्ने उपायहरू बताउन - आगलागी, डढेलो, सडक दुर्घटना माहामारीबाट बच्ने उपायहरू बताउन

कक्षागत सिकाइ उपलब्धि (कक्षा ६, ७ र ८)

क्र.सं.	एकाइ, क्षेत्र	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	तुलसीपुरको परिचय स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	- तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि बताउन - आफ्नो उपमहानगरपालिकाको नामकरण हुनुको कारण पहिचान गर्न - उपमहानगरपालिकाको कूल जनसंख्याका साथै लिङ्ग र जातिगत जनसङ्ख्या बताउन - नेपालको नक्सामा दाङ जिल्लाको नक्सा निर्माण गर्न - दाङ जिल्लाका १० ओटा स्थानीय तहको नाम र तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रशासनिक संरचना र प्रवाह गर्ने सेवाहरू	- वडाको काम, कर्तव्य र अधिकार उल्लेख गर्न - उपमहानगरपालिकाद्वारा जारी गरिएको ऐन कानूनको सामान्य जानकारी दिन - पालिकाको भौगोलिक स्वरूप (समुद्री सतह देखिको उचाई, सामान्य हावापानी, देशको राजधानी देखिको दुरी) वर्णन गर्न - नगर तथा अन्य सम्पूर्ण वडाहरू समेत स्पष्ट देखिने गरी नामाङ्कित नक्सा निर्माण गर्न - नगरको क्षेत्रफल, खेतीयोग्य जमिनको जम्मा क्षेत्रफल, पानीका स्रोतले ढाकेको क्षेत्रफल र वन क्षेत्रले ओगटेको जम्मा क्षेत्रफल बताउन	- उपमहानगरपालिकाद्वारा जारी गरिएका शिक्षा ऐन तथा मुख्य कार्यविधिहरूको सामान्य जानकारी दिन - स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को मुख्य विशेषताहरू बताउन - विद्यालयमा गठन भएका वा हुने विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ तथा उपमहानगरपालिकामा गठन भएका विभिन्न विषयगत समिति (न्यायिक समिति सहित) हरूको जानकारी दिन र मुख्य कार्यहरू बताउन - पालिकाको भौगोलिक स्वरूप (अक्षांश तथा

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

		बताउन - पालिकाको भौगोलिक स्वरूप वर्णन गर्न - नगर तथा आफू बसोबास गरेको वडा र टोलको नक्सा निर्माण गर्न - नगरको क्षेत्रफल र जनसङ्ख्या बताउन - वडागत जनसङ्ख्या र लैङ्गिक जनसङ्ख्या प्रतिशतमा बताउन - सामाजिक सङ्घसंस्थाहरू: (युवा क्लब, सहकारी संस्था) परिचय दिन र योगदान बताउन - पूर्वाधारको विकासमा पालिकाको भूमिका र पालिकाको विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको पहिचान गर्न	- स्थानीय र जिल्लाका प्रशासनिक तथा शैक्षिक संरचना र सेवा प्रवाहको सामान्य जानकारी दिन - सामाजिक सङ्घसंस्थाहरू: (नेपाल रेड क्रस सोसाइटी, स्काउट) को परिचय र योगदान बताउन - नगरको कुल जनसङ्ख्या सहित लैङ्गिक, भाषिक, जातिगत, धार्मिक, सुगम र दुर्गम जनसङ्ख्या बताउन - वडामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने प्रमुख सेवाहरू बताउन	देशान्तरीय अवस्थिति, हावापानी) व्याख्या गर्न - इको क्लबको गठन गर्न र काम कर्तव्य तथा अधिकारप्रति परिचित भई कार्य गर्न - नगरको सम्पूर्ण वडाहरू सहितको नक्सा निर्माण गरी नक्सामा मुख्य मुख्य स्थलहरूको सङ्केतन गर्न - नगरको क्षेत्रफल बताउन (सहरी क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल, ग्रामीण क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल, औद्योगिक क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल) बताउन - पालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्था र साक्षरता (महिला, पुरुष, बालबालिका तथा युवा) पहिचान गर्न - जेसिज, लायन्स क्लब र लियो क्लबको परिचय दिन र योगदान चर्चा गर्न
२	हाम्रा सम्पदाहरू	- स्थानीय क्षेत्रमा रहेका खानीको परिचय दिन र उपयोगिता बताउन - नदीजन्य पदार्थको परिचय र उपयोगिता बताउन - स्थानीय जाति विशेषका मौलिक विशेषता, भाषाको जानकारी दिन - थारू भाषाको चिनारी दिन - छिल्लीकोट र चमेरे गुफाको परिचय, महत्त्व र संरक्षणमा सरोकारवालाहरूको भूमिका बताउन - स्थानीय सम्पदाको संरक्षणमा विद्यार्थीको भूमिका पहिचान गर्न	- उपमहानगरपालिकाभित्रका सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनको परिचय दिन र महत्त्व बताउन - स्थानीय जाति विशेषका मौलिक रहनसहनको जानकारी दिन - स्थानीय नाचगानको परिचय दिन र सहभागी हुन (थारूको माघी, नेवारको जात्रा, लाखे, आदि) - थर्कोट र राप्ती शान्ति उद्यानको परिचय दिन र महत्त्व बताउन - स्थानीय सम्पदा संरक्षणमा समुदायको भूमिका पहिचान गर्न	- स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरुङ्गी एवम वनस्पतिको परिचय दिन र महत्त्व बताउन - स्थानीय जाति विशेषका विशेषताहरू (चाडपर्व, पूजापाठ तथा व्रत उपासना जस्तै: ल्होसार, इद, क्रिसमस, आदि) को परिचय दिन र महत्त्व बताउन - तुलसीपुरमा रहेका होमस्टेको परिचय दिन र महत्त्व बताउन - ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय स्थल/स्थानीय सम्पदाको संरक्षणमा स्थानीय तहको भूमिका वर्णन गर्न
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	- कामको आधारमा व्यवसायको परिचय, महत्त्व र किसिम बताउन - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित उद्योग वा	- मौसमी तथा बेमौसमी खेतीको परिचय दिन - प्राङ्गारिक तथा रासायनिक मलको परिचय दिन र प्राङ्गारिक मलको उपयोगिता वर्णन	- साना व्यवसाय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने तरिका बताउन - फलफूल नर्सरीको परिचय दिन र महत्त्व बताउन

		व्यवसायमा संलग्न भई प्रत्यक्ष अनुभव तथा सिप जानकारी हासिल गर्न - स्थानीय जडीबुटीको पहिचान गर्न र उपयोगिता बताउन - प्लास्टिक टर्नेल बनाउने तरिका पहिचान गरी निर्माण गर्न र यसको महत्त्व बताउन - स्थानीय स्तरमा गरिने तरकारी खेती, फलफूल खेती तथा पशुपंक्षी पालन (तरिका, बीउ छनोट, रोग पहिचान गर्न र रोग तथा किराबाट संरक्षणको परम्परागत तरिका अवलम्बन र उत्पादन गर्न आलु खेती/टमाटर खेती/केरा खेती/बडुगुर पालन - आधारभूत पेसाहरूको परिचय दिन र तिनको महत्त्व बताउन - घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिको परिचय दिन र प्रयोग गर्न	गर्न - प्लास्टिक पोखरी निर्माण गर्न तथा यसका फाइदा बताउन - थोपा सिँचाइको परिचय दिन र यसको प्रयोग गर्न - गंड्यौला खेतीको परिचय दिन र यसको महत्त्व बताउन - तरकारी खेती, फलफूल खेती, अन्नबाली तथा पशुपंक्षी पालन (तरिका, बिउ छनोट, रोग पहिचान गर्न र रोग तथा किराबाट संरक्षणको परम्परागत तरिका अवलम्बन गर्न र उत्पादन गर्न (मकै/गहुँ खेती/कुखुरा/हाँसपालन/गाई भैसी पालन - परम्परागत रूपमा बिउ संरक्षण गर्ने तरिका पहिचान गर्न र प्रयोग गर्न - आधुनिक प्रविधिको परिचय दिन र सुरक्षित प्रयोग गर्न (रेफ्रिजेरेटर, हिटर, आइप्याड)	- स्थानीय र उन्नत जातका प्रमुख फलफूलको पहिचान गर्न र छनोट गरी उत्पादनमा सहभागी हुन - घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गरिने फलफूलखेतीमा सहयोग गर्न - फल टिप्ने समय र तरिका तथा फलफूलको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन - फलफूलका भेजिटेटिभ प्रजननका तरिका बताउन र प्रयोग गर्न (कटिड, ग्राफिटिड, विडिड) - तरकारी खेती, फलफूल खेती, अन्नबाली खेती तथा पशुपन्ध्री पालन (तरिका, बीउ छनोट, रोग पहिचान गर्न र रोग तथा किराबाट संरक्षणको परम्परागत तरिका अवलम्बन गर्न र उत्पादन कार्यमा सहभागी हुन (च्याउखेती/धानखेती/माछापालन) - स्थानीय व्यवसाय (डोको, नाम्लो, गुन्द्री, छिट्टनी, ठकिया) बनाउने विधि र महत्त्व बताउन र निर्माण गर्न - सिलाइ, कटाइ र बुनाइको परिचय दिन र विधि बताउन र बुनाइ गर्न - आधुनिक प्रविधि र यसको प्रयोग, फाइदा र बेफाइदा बताउन र सुरक्षित तरिकाले प्रयोग गर्न (अनलाइन पे, AC)
४	मानवीय मूल्य र स्वास्थ्य शिक्षा	- समय परिस्थिति अनुसारको अभिवादन गर्न - आत्मानुशासन पालन गर्न - सामुहिक तथा मेलमिलाप कार्यमा सहभागी हुन - स्थानीयरूपमा प्रचलित असल संस्कार, मूल्यमान्यता र सभ्यताको पहिचान गरी अवलम्बन गर्न	- समाजिक ब्यक्तित्वको पहिचान र अभिवादन गर्न - आत्मानुशासनमा पर्ने गुणहरू पहिचान गरी अवलम्बन गर्न - असल परिवारको सदस्य हुन पालना गर्नुपर्ने पक्षहरू पहिचान गरी अवलम्बन गर्न - असल समाज निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न	- स्थानीय स्तरका विभिन्न धर्म र संस्कारमा अपनाइने अभिवादनका प्रकार पहिचान गरी अभ्यास गर्न - स्थानीय ब्यक्तित्वका असल व्यवहारको पहिचान गरी अभ्यास र अनुसरण गर्न - समाजिक विकृति विरुद्धको आवाज उठाउन - भाईचारा र अपनत्वको भावना अभिवृद्धि गर्न

		• ठुलाको सम्मान र सानालाई माया गर्न • भान्सामा परिकार बनाउँदा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरूको जानकारी हासिल गर्न • विद्यालयमा खाने स्वस्थकर खाजाको महत्त्व बताउन • अस्वस्थकर खानाको पहिचान र असर बताउन • खुट्टा, घुँडा र खुट्टाको औँलाको व्यायाम गर्न • सरस्वती बन्दना मन्त्र शुद्धरूपमा सस्वर वाचन गर्न • अनुलोम बिलोम प्राणायाम अभ्यास गर्न • गौतम बुद्धका चार आर्य सत्य बताउन • सुप्रभात ध्यान विधि तथा अभ्यास गर्न	• समावेशी व्यवहार अवलम्बन गर्न • सामाजिक व्यक्तित्व पहिचान गरी योगदानको सम्मान गर्न • समाजिक विकृति, प्रभाव र न्युनीकरणमा सहयोग गर्न • स्वस्थ जीवनको लागि गर्नुपर्ने पक्षहरू पहिचान गरी अवलम्बन गर्न • सन्तुलित भोजनको सेवन गरी स्वस्थ बन्न • औषधीजन्य गुण भएका भान्साका खाद्यहरू पहिचान गरी प्रयोग गर्न • भस्त्रिका प्राणायामको अभ्यास गर्न • गौतम बुद्धका अष्टाङ्ग आर्यमार्गको पहिचान गर्न • विपश्चना ध्यान विधि तथा अभ्यास गर्न	• स्वास्थ्य जीवनको लागि अपनाईने जीवनशैली पहिचान गरी अवलम्बन गर्न • सन्तुलित भोजनका प्रकार र प्राप्तको श्रोतको जानकारी हासिल गरी स्वस्थ नागरिक बन्न • योग आसनको अभ्यास गर्न र यसको महत्त्व बताउन • गौतम बुद्धको अष्टाङ्ग आर्यमार्गको अभ्यास गर्न • भ्रामरी प्रणायामको अभ्यास गर्न र यसका फाइदाहरू पहिचान गर्न • राजयोगको विधि तथा अभ्यास गर्न र यसका फाइदाहरू पहिचान गर्न
५	हाम्रो वातावरण	• पालिका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरू र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न • पालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न • हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिन • हरियाली प्रवर्धनको महत्त्व, तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहभागी हुन • हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित तरकारी बाली (सागसब्जी) लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती कार्यमा सहभागी हुन • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने	• पालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरू बताउन र यस सम्बन्धी कानूनी प्रावधान बताउन • हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व बताउन • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न • स्थानीय मौसममा आधारित तरकारी बाली (सागसब्जी) लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती गर्न, • घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न,	• पालिकामा भएका सामुदायिक वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानूनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका वर्णन गर्न • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षरोपण गर्न • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाइदा पहिचान गर्न • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू वर्णन गर्न • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू पहिचान गर्न र आकासे पानी

		फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन - बराहताल गाउँपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न - पालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरू खोजी गर्न - पालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू पहिचान गर्न	- घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत गड्यौले मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न, - दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न, - दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयासहरू पहिचान गर्न,	सङ्कलनमा सहयोग गर्न - घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत बिन कम्पोष्टिड तथा पिट कम्पोष्टिड गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न - पालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका वर्णन गर्न - दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू बताउन
६	विपद् व्यवस्थापन	- प्रकोप तथा विपद्हरू पहिचान गरी सामान्य जानकारी दिन - प्रकोप तथा विपद्को भिन्नता बताउन र प्रकोपलाई विपद्मा परिणत हुन नदिनका लागि अवलम्बन गरिने प्रयासहरू बताउन - विपद् पूर्वतयारीका लागि चाहिने सामग्रीको सूची बनाउन - विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थीहरूको अगुवाइमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्न - वातावरण प्रदूषणका कारण र बच्चे उपायहरू पत्ता लगाउन - तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाभित्र भएका प्रमुख प्रकोपहरूको जोखिम र यसबाट बच्चे उपायहरूबारे बताउन	- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनबारे सामान्य परिचय दिन - विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका चरणहरू (विपद्पूर्व, विपदको समयमा र विपद् पश्चात) र यी चरणहरूमा गरिने कार्यहरूका बारेमा बताउन । - तुलसीपुर उपमहानगर नगरपालिका भित्रका जोखिमयुक्त वडाहरूको पहिचान र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू - विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा कार्य गर्ने स्थानीय सरोकारवारहरूको पहिचान तथा सम्पर्क नम्बरसहित सूचीकृत गर्न जस्तै नेपाल रेडक्रस, अस्पताल, दमकल, एम्बुलेन्स सेवा आदि ।	- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका चक्रबारे जानकारी दिन - स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि प्रमुख प्रावधानहरू (कानुनी र संस्थागत) - नेपालमा हुने मुख्यमुख्य महामारीहरूलाई सूचीकृत गर्ने र यसका कारण, असर तथा प्रभाव र रोकथामका उपायहरू जस्तै, भाडापखाला, डेगु, हैजा, कोभिड १९ बारे सचेत हुन र गराउन - विपद्को समयमा सबैभन्दा जोखिममा परेका वर्गहरू जस्तै बालबालिका, महिला दलित तथा विपन्न वर्गहरूको पहिचान गर्न ।
७	व्यावहारिक लेखन	- निवेदनको ढाँचा तयार गर्न - भरपाइको ढाँचा तयार गर्न - तमसुकको ढाँचा तयार गर्न - मिलापत्रको ढाँचा तयार गर्न र ध्यान दिनुपर्ने	- धारा, टेलिफोन, इन्टरनेट, विद्युत जडान आदिका लागि लेखिने निवेदनको ढाँचा र ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन - श्रद्धाञ्जली तथा समवेदना लेखनको नमुना	- निमन्त्रणा पत्रको ढाँचा तयार पार्न - औपचारिक कार्यक्रम (उद्घोषण) सञ्चालन गर्ने ढाँचा तयार पार्न - दृष्टिबन्धक कागजको ढाँचा तयार पार्न

	कुराहरू बताउन	तयार पार्न • बयाना कागजको ढाँचा तयार पार्न • बिल वा नगदी रसिदको ढाँचा तयार पार्न	• बैंक तथा वित्तीय कारोबार गर्न

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

क्र.सं.	क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कार्यघण्टा
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	- आफू बसोबास गरेको गाउँ/टोलको नाम - आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र वडा नम्बर - उपमहानगरपालिकाको भौगोलिक स्वरूप (हिमाल, पहाड र तराइमध्ये कहाँ पर्छ ?) - आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपरको वस्तु तथा स्थानको (बाटोघाटो, बजार, पुल) पहिचान	- वडाको सामान्य परिचय - तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाको वडाध्यक्षको नाम - आफ्नो वडाको सिमाना र नदीनाला खोलाको अवस्थिति - आफू बसोबास गरेको वडाको मुख्य बस्तीहरूको पहिचान	- आफू बसोबास गरेको पालिकाको नाम र कुल वडा सङ्ख्या - आफ्नो पालिकाको सिमाना - पालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको पहिचान गरी रङ्ग भर्न - आफ्नो पालिकाभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम र अवस्थिति - आफू बसोबास गरेको वडाको सदस्यको पहिचान	१५
२	हाम्रा सम्पदाहरू	- स्थानीय नदी एवम् खोलानालाको पहिचान (बबई, गुहार, गहते, भमके, पत्रे, क्वाँड, तुही, सक्राम, पातु,) - स्थानीय चाडपर्वहरूको पहिचान (तिज, दसैं, तिहार माघी आदि) - थारू जातिको पहिचान - स्थानीय खेलमैदान र विमानस्थलको पहिचान (अरनिको मैदान, बेलभुण्डी रङ्गशाला, मदन भण्डारी रङ्गशाला र टरीगाउँ विमानस्थल)	- प्राकृतिक स्रोतहरूको चिनारी जलाशय (गौरीगाउँ, सुकी दह, भरना, इनार आदि र कृत्रिम जलाशय) - स्थानीय मेला तथा जात्रा परिचय (ल्होसार मेला, बयलडारी, भोटेमेला, सुकी दह मेला) - स्थानीय चाडपर्वहरूको चिनारी - थारू/मगर/गुरूड जातिमा प्रचलित पर्वहरू - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको चिनारी (कप्तानको फूलबारी)	- पानीको स्रोतको परिचय, महत्त्व र संरक्षण (काठीखोली, मुलकोट, जुरपानी, भाक्रेढुङ्गा, पञ्चेधारा मानपुर, साततले भरना) - स्थानीय मठ मन्दिरको सामान्य परिचय (चौधरीको भुयाँ थान, कालिकामालिका, गुम्बा, त्रिसिद्धेश्वरी, चर्च, मस्जिद, लक्ष्मीनारायण आदि) - सल्यानी राजाको दरबारको चिनारी - पुष्पलाल बाटिकाको परिचय र महत्त्व	३५
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र	आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम	आफ्नो स्थानीय स्तरमा अपनाइने पेसा र व्यवसायको नाम	पेसाको वर्गीकरण (कृषिमा आधारित र गैरकृषिमा आधारित)	३०

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

	प्रविधि	- घरमा गरिने तरकारी खेती, अन्नबाली नगदेबाली, फलफूल र जडीबुटीको पहिचान - स्थानीय तथा रैथाने प्रविधिहरूको नाम (जाँतो, ढिकी, पानीघट्ट, पानी मिल) - आफ्नो वरपर रहेका उद्योगहरूको नाम	- आफ्नो समुदायमा गरिने तरकारी खेती, अन्नबाली नगदेबाली, फलफूल र जडीबुटीको पहिचान - घर तथा स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरूका नाम - आफ्नो स्थानीय स्तरमा रहेका उद्योग तथा कलकारखानाहरूको नाम	- स्थानीय स्तरका व्यावसायिक पेसाहरूको नाम - तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा गरिने तरकारी, अन्नबाली, नगदे बाली र जडीबुटीको पहिचान - स्थानीय र आधुनिक प्रविधिहरूको पहिचान तथा वर्गीकरण - स्थानीय उद्योगहरूको सामान्य परिचय	
४	मानवीय मूल्य र स्वास्थ्य शिक्षा	- अभिवादन - परिवार भित्र गरिने सामान्य सम्बोधन - साथी समूहसँग घुलमिल, मिलेर बस्ने र बुबा आमा र आफूभन्दा ठुलालाई सम्मान र सम्बोधन - स्वस्थ खानपान र सरसफाई - घरमा बनाएका खाना र खाजाको नाम - व्यक्तिगत सरसफाई - योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - हात, खुट्टा चलाउने, जोगिङ । - हाँस्ने, उफने, खेल्ने, नाच्ने, आँखा बन्द गर्ने र खोल्ने अभ्यास	- अभिवादन - आफ्ना साथीसमूहसँग सम्मान र सहयोग आदान प्रदान - ठुलालाई सम्मान, सानालाई माया र सहयोग - सहयोग र मेलमिलाप - स्वस्थ खानपान र सरसफाई - घरमा तथा स्थानीय क्षेत्रमा निर्मित खाना र खाजाको उपयोग - व्यक्तिगत सरसफाई, आफ्नो कोठा र घरको सरसफाई - योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - कम्मर, टाउको, शरीरको कसरत - भ्रामरी प्रणायाम - विद्यालयमा खेलकुद	- अभिवादन - घर र परिवारमा सामूहिक कार्यमा संलग्न - ठुलाले भनेको कार्य - परिवार र विद्यालयका नियम - आफ्नो सामानको सुरक्षा - सहयोगको भावना - स्वस्थ खानपान र सरसफाई - जड्कफुड/पत्रु खाना-(विषाक्त खानाको) पहिचान र यसको असर - शारीरिक बृद्धि गर्ने, शक्ति दिने र सुरक्षा गर्ने खाना - स्थानीय स्तरमा निर्मित खाना, खाजाको पहिचान - योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - अनुहारको (मुख, नाक, गाला, कान) कसरत - भस्त्रिका प्रणायाम तथा मुकुल मुद्रा विधि र अभ्यास - पञ्चतत्त्वको -जल, पृथ्वी, आकाश, वायु, अग्नि/तेज) जानकारी	३०
५	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	- घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम - घर तथा विद्यालयको बालबगैँचामा भएका बिरूवाहरूको नाम र चिनारी - स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरूवाहरूको नाम	- वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम - स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरूवाहरूको वर्गीकरण - बगैँचाको परिचय - घर र विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा	- पालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको पहिचान - स्थानीय बोटबिरूवाहरूको परिचय - स्थानीय बोटबिरूवाको महत्व तथा उपयोग - विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्व - घर र विद्यालयमा बालबगैँचाको निर्माणमा सहयोग	४०

		- घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग - घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरूवाको संरक्षणमा सहयोग - फूलबारी तथा बोटबिरूवाहरूको हेरचाह - स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम - व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ - फोहोरमैलाको पहिचान	सहयोग र सहभागी - बोटबिरूवाको संरक्षणमा सहयोग - वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय - व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी - वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरू पहिचान - फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने)	र हेरचाह - घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका र सदुपयोग - फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय - विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) - व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास - घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता - वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान - वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागिता	
६	दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन	- घर, टोल, बाटो र विद्यालय वरपर घटन सक्ने दुर्घटनाहरूको नाम - उल्लिखित दुर्घटनाबाट बच्ने सामान्य अभिनय अभ्यास	- घर, टोल, बाटो र विद्यालय वरपर भएका प्रकोपको पहिचान - स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरू जस्तै सडक दुर्घटना, खोलानाला प्रति सजगता अपनाउन - सडकमा हिँड्ने तरिकाबारे जानकारी ।	- घर, टोल, बाटो, विद्यालय र वडामा भएका प्रकोपको पहिचान र बच्ने उपायहरू - स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरूको नाम र सामान्य परिचय - स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरूबाट बच्ने उपायहरू पहिचान र बच्न अवलम्बन गरिने उपायहरू	१०

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा ४ र ५)

क्र.सं.	एकाइ, क्षेत्र	कक्षा ४	कक्षा ५	कार्य घण्टा
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	- तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको सामान्य परिचय - आफू बसोबास गरेको वडाको परिचय - भौगोलिक स्वरूप - जिल्ला सदरमुकाम देखिको दुरी - उपमहानगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल - वडाहरूको नम्बर र क्षेत्रफल - नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याएका	- तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको ऐतिहासिक परिचय - आफ्नो पालिकाको नामकरणको कारण पहिचान तथा छिमेकी पालिकाको नामकरणको अवधारणा विकास - लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिका पहिचान र आफ्नो पालिकाको नक्सा कोर्ने सामान्य अभ्यास - भौगोलिक स्वरूप: सुगम तथा दुर्गम - पालिकाको कुल क्षेत्रफल र आफ्नो वडाको क्षेत्रफलको पहिचान	१८

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

		- सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू (जुनियर रेडक्रस, बालक्लब) - परिचय - योगदानको क्षेत्र - आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिका सँग सिमाना जोडिएका पालिकाहरूको पहिचान - दाङ जिल्लाको नक्सामा आफ्नो पालिकाको पहिचान - तुलसीपुर उपमहानगरपालिका भित्रका शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय	- कुल जनसङ्ख्या तथा भाषा, लिङ्गगत जनसङ्ख्या - नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रको विकासमा योगदान पुऱ्याएका सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरू: (टोल विकास संस्था, आमा समूह) - परिचय - योगदानको क्षेत्र र मिति - वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने प्रमुख सेवाहरू	
२	हाम्रा सम्पदाहरू	- प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता र महत्व - खानेपानी संस्था : तुलसीपुर, मैनतारा, अमृतपुर, बेलभुण्डी, पवननगर) - थारू, संस्कृत, मगर आदि भाषाको चिनारी र स्थानीय जातिका पहिरनहरू स्थानीय सम्पदा संरक्षणका उपायहरू - स्थानीय स्तरमा प्रचलित धर्मको परिचय र विशेषता: हिन्दु, बौद्ध, क्रिश्चियन र मुस्लिम - ऐतिहासिक सुकौराकोट दरबार र तुही क्षेत्रको परिचय वा चिनारी	- पालिकाको प्राकृतिक स्रोतको अवस्था र स्थितिको पहिचान र संरक्षण - स्थानीय समुदायमा प्रचलित गीत सङ्गीत र बाजागाजाको परिचय र सामान्य अभ्यास (सारङ्गी, बाँसुरी, मादल आदि) - स्थानीय समुदाय विशेषमा रहेका लोकगीत र लोकनृत्य (सोरठी, मयूर, लट्ठे आदिको परिचय, महत्व र सामान्य अभ्यास) - ऐतिहासिक स्थल मानपुर बजार र तुलसीपुर बजारको परिचय र हालको अवस्था	२०
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	- पेसाको वर्गीकरण (उत्पादन तथा सेवा मूलक) - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित साना व्यवसायको सामान्य जानकारी - करेसावारी र कौसी खेतीको परिचय, छनोट र तयारी - माटोको उर्वरा शक्ति संरक्षणका उपायबारे सामान्य जानकारी - बिउ छनोट (रैथाने र आधुनिक) - ब्याड निर्माण र बेर्ना हेरचाह - प्राङ्गारिक मलको परिचय र प्रयोग - कृषि कार्यसँग सम्बन्धित औजारहरूको परिचय र प्रयोग (हसिया, कुटो, कोदालो, फरूवा, हलो, हजारी ...) - घरायसी आधुनिक प्रविधिको परिचय र प्रयोग (हिटर, इस्त्री, राइसकुकर)	- मध्यम र उच्च स्तरीय पेसा (परिचय, महत्व, प्रवेश योग्यता) - स्थानीय स्तरमा गरिने केही प्रमुख फलफूल तथा तरकारी खेतीको परिचय र महत्व - फलफूल तथा तरकारीमा लाग्ने रोग तथा किरा पहिचान र परम्परागत रोकथाम र संरक्षण - रासायनिक मल र यसको प्रयोगबाट हुने बेफाइदा - प्राङ्गारिक मल बनाउने तरिका र यसका फाइदा - परम्परागत र आधुनिक प्रविधिको अन्तरसम्बन्ध - स्थानीय प्रविधि र कार्यसिद्धान्त (हलो, पानीघट्ट, कोल) - घरायसी केही आधुनिक प्रविधिहरूको परिचय र प्रयोग (AC, टि.भि, प्रेसर कुकर, राइस कुकर) - मोबाइल सिम कार्ड रिचार्ज गर्ने तरिका	२५

४	मानवीय मूल्य र शिक्षा	४.१. अभिवादन - घर परिवार, छिमेक र विद्यालयमा गरिने अभिवादन - स्थानीय मौलिकताका सूचीहरू - श्रमको सम्मान (शारिरीक र मानसिक श्रम) ४.२. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - बजारमा उपलब्ध विभिन्न जडुकफुड (अस्वस्थ खाना) र यसको प्रभाव - स्थानीय उत्पादनबाट बनाइने परिकारहरू - घर, आँगन, समुदाय र विद्यालयको सरसफाइ ४.३. योग, ध्यान, व्यायम तथा मुद्रा चिकित्सा - खुट्टा, घुडा तथा खुट्टाको औँलाको व्यायाम - कपालभाती प्रणायाम र अपान मुद्रा - पञ्चतत्त्वको असन्तुलनले लाग्ने रोगहरूको पहिचान	४.१. अभिवादन - ठुलालाई आदर सम्मान र सानालाई माया - असल सामाजिक मूल्य मान्यता - सामाजिक विकृति पहिचान र न्यूनीकरण - स्थानीय असल संस्कार, सभ्यता र मूल्यमान्यता ४.२. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - जडुकफुडको परिचय र यसको असरबाट बच्ने उपाय - घरमा निर्मित स्वस्थ खाना, खाजा र पेय पदार्थको फाइदा र महत्व - घरेलु सामानबाट खाजा निर्माण र उपयोग - वातावरणीय सरसफाइ - भान्सा र विद्यालयबाट निष्कासित फोहोरमैलाको व्यवस्थापन ४.३. योग ध्यान, व्यायम तथा मुद्रा चिकित्सा - हात र औँलाको व्यायाम - भ्रामरी प्रणायाम र ब्यान मुद्रा - पञ्चतत्त्वको असन्तुलनले लाग्ने रोगहरूको पहिचान	३०
५	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	- पालिका भित्रका वनमा पाइने वनजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्त्व - वडाको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरू पहिचान - विद्यालयमा बालबगैँचा र वृक्षरोपणमा सहभागी - वातावरण र विकासको परिचय - पालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग - फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान - वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग	- पालिका क्षेत्रमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व - विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचाको निर्माण - पालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका - पालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषण : कारण र असरहरू - विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरू (कम उपयोग, पुनः प्रयोग र प्रशोधन) - घर र विद्यालयमा उपयोग हुने ऊर्जाको परिचय - वातावरण संरक्षणको अवधारणा/परिचय	२५
६	विपद् व्यवस्थापन	- प्रकोप र विपद्को सामान्य परिचय - प्राकृतिक विपद्हरू जस्तै: बाढी, खहरे, पहिरो, भूकम्प, चट्याङ् आदि निम्तिने कारण र यसले पुऱ्याउने असर	- मानवनिर्मित विपद्हरूको सामान्य जानकारी - प्राकृतिक विपद् र मानव निर्मित विपद्का बीच भिन्नता - प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्हरूको कारण र न्यूनीकरण गर्ने	१०

	तथा यसबाट बच्ने उपायहरू	उपायहरू • मावन निर्मित विपद्हरू जस्तै बाढी, आगलागी, सडक दुर्घटना, माहामारीबाट बच्ने उपायहरू	

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा ६, ७ र ८)

क्र.स.	एकाइ, क्षेत्र	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८	कार्य घण्टा
१	तुलसीपुरको परिचय स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	• तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि (घोषणा मितिसहित विविध घटनाक्रम) • आफ्नो उपमहानगरपालिकाको नामकरण हुनुको कारण पहिचान • उपमहानगरपालिकाको कूल जनसङ्ख्याका साथै लिङ्ग र जातिगत जनसङ्ख्या • नेपालको नक्सामा दाङ जिल्लाको नक्सा निर्माण • दाङ जिल्लाका १० वटा स्थानीय तहको नाम र तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रशासनिक संरचना र प्रवाह गर्ने सेवाहरू • भौगोलिक स्वरूप (जिल्ला सदरमुकाम तथा प्रदेश राजधानीदेखिको दुरी आदि) • नगर तथा आफू बसोबास गरेको वडाको सफा नक्सा र टोलको नक्सा निर्माण • नगरको क्षेत्रफल पहिचान • नगरको जनसङ्ख्या • वडागत जनसङ्ख्या प्रतिशतमा • लैङ्गिक जनसङ्ख्या प्रतिशतमा • सामाजिक सङ्घसस्थाहरू: (युवा	• वडाको काम कर्तव्य र अधिकार • उपमहानगरपालिकाद्वारा जारी गरिएको ऐन कानूनको सामान्य जानकारी • भौगोलिक स्वरूप • समुद्र सतह देखिको उचाइ • सामान्य हावापानी • देशको राजधानी देखिको दुरी • नगर तथा अन्य सम्पूर्ण वडासमेत स्पष्ट देखिने गरी नामाङ्कित नक्सा निर्माण • नगरको क्षेत्रफल • वन क्षेत्रले ओगटेको जम्मा क्षेत्र • स्थानीय र जिल्लाका प्रशासनिक तथा शैक्षिक संरचना र सेवा प्रवाहको सामान्य जानकारी (तुलसीपुर उपमहानगरपालिका, शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ, जिल्ला/इलाका प्रशासन कार्यालय, मालपोत कार्यालय, प्रहरी कार्यालय) • सामाजिक सङ्घ सस्थाहरू: (नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्काउट) • संक्षिप्त परिचय • योगदान • खेतीयोग्य जमिनको जम्मा क्षेत्रफल • पानीका स्रोतले ढाकेको क्षेत्रफल • नगरको कुल जनसङ्ख्या सहित लैङ्गिक,	• उपमहानगरपालिकाद्वारा जारी गरिएका शिक्षा ऐन तथा मुख्य कार्यविधिहरू र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को मुख्य विशेषताहरू • विद्यालयमा गठन भएका वा हुने विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ तथा उपमहानगरपालिकामा गठन भएका विभिन्न विषयगत समिति (न्यायिक समिति सहित) हरूको जानकारी र मुख्य कार्यहरू • भौगोलिक स्वरूप: • अक्षांश तथा देशान्तरीय अवस्थिति • हावापानी • इको क्लबको गठन र काम कर्तव्य तथा अधिकार • नगरका सम्पूर्ण वडाहरू सहितको नक्सा निर्माण गरी नक्सामा मुख्य मुख्य स्थलहरूको सङ्केतन (धार्मिक तथा पर्यटकीय...) • नगरको क्षेत्रफल • शहरी क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल • ग्रामीण क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल • औद्योगिक क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल • पालिकाको जनसाङ्ख्यिक अवस्था र साक्षरता (महिला, पुरुष, बालबालिका तथा युवा)	१५

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

		क्लब, सहकारी संस्था) : संक्षिप्त परिचय र योगदान पूर्वाधारको विकासमा पालिकाको भूमिका र पालिकाको विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको पहिचान	भाषिक, जातिगत, धार्मिक, सुगम र दुर्गम जनसङ्ख्या बडामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने प्रमुख सेवाहरू	सामाजिक सङ्घसंस्था : (नगर जेसिज, लायन्स क्लब र लियो क्लब) : परिचय र योगदान	
२	हाम्रा सम्पदाहरू	- स्थानीय क्षेत्रमा रहेका खनिजको परिचय र उपयोगिता : कोइलाखानी, पेट्रोलियम पदार्थ - नदीजन्य पदार्थको परिचय र उपयोगिता : ढुङ्गा, बालुवा - स्थानीय जाति विशेषका मौलिक विशेषता, भाषा - थारू भाषाको चिनारी - छिल्लीकोट र चमेरे गुफाको परिचय, महत्त्व र संरक्षणमा रोकवारवालाहरूको भूमिका - स्थानीय सम्पदा संरक्षणमा विद्यार्थीको भूमिका	- उपमहानगरपालिकाभित्रका सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनको चिनारी र महत्त्व - स्थानीय जाति विशेषका मौलिक रहनसहन - नाचगानको परिचय : जस्तै : थारूको मधौटा (माघी नाच), नेवारको जात्रा, लाखे, आदि - थर्कोट र राप्ती शान्ति उद्यानको परिचय र महत्त्व - स्थानीय सम्पदा संरक्षणमा समुदायको भूमिका	- स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम वनस्पतिको परिचय र महत्त्व (गिद्ध संरक्षण, मालागेडी) - स्थानीय जाति विशेषका विशेषताहरू : चाडपर्व, पूजापाठ तथा व्रत उपासना जस्तै: ल्होसार, इद, क्रिसमस, आदिको परिचय र महत्त्व - तुलसीपुरमा रहेका होमस्टेको परिचय र महत्त्व - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थल/स्थानीय सम्पदाको संरक्षणमा स्थानीय तहको भूमिका	२०
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	- कामको आधारमा व्यवसायको परिचय, महत्त्व र किसिम - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित उद्योग वा व्यवसायमा संलग्न भई प्रत्यक्ष अनुभव तथा सिप जानकारी - स्थानीय जडीबुटीको पहिचान र उपयोगिता - प्लास्टिक टनेल बनाउने तरिका र यसको महत्त्व - स्थानीय स्तरमा गरिने तरकारी खेती, फलफूल खेती तथा पशुपंक्षी पालन (तरिका, बिउ छनोट, रोग पहिचान र	- मौसमी तथा बेमौसमी खेतीको परिचय - प्राङ्गारिक तथा रासायनिक मलको परिचय तथा फरक - प्लास्टिक पोखरी निर्माण तथा यसका फाइदा - थोपा सिँचाई र यसको प्रयोग - गँड्यौला खेती र यसको महत्त्व - तरकारी खेती, फलफूल खेती, अन्नबाली तथा पशुपंक्षीपालन (तरिका, बीउ छनोट, रोग पहिचान र रोग तथा किराबाट संरक्षणको परम्परागत तरिका) : मकै खेती/गहुँ खेती/कुखुरा/हाँसपालन/गाई	- साना व्यवसाय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने तरिका - फलफूल नर्सरीको परिचय र महत्त्व - स्थानीय र उन्नत जातका प्रमुख फलफूलको पहिचान र छनोट - घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गरिने फलफूलखेतीमा सहयोग - फल टिप्ने समय र तरिका - फलफूलको संरक्षण गर्ने तरिका - फलफूलका विउ वानस्पतिक प्रजनन (कटिड, ग्राफ्टिड, विडिड) - केही तरकारी खेती, फलफूल खेती, अन्नबाली	२८

		रोग तथा किरावाट संरक्षणको परम्परागत तरिका) : आलु खेती/ टमाटर खेती/केरा खेती/बङ्गुरपालन - आधारभूत प्राविधिक पेसाहरू र तिनको महत्त्व - घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने केही आधुनिक प्रविधिको परिचय र प्रयोग (प्रोजेक्टर, ल्यापटप, डेस्कटप)	भैसीपालन - परम्परागत रूपमा विउ संरक्षण गर्ने तरिका - केही आधुनिक प्रविधिको परिचय र प्रयोग (रेफ्रिजेरेटर, हिटर, आइप्याड)	खेती तथा पशुपंछि पालन (तरिका, विउ छनोट, रोग पहिचान र रोग तथा किरावाट संरक्षणको परम्परागत तरिका) : च्याउखेती/धानखेती/माछापालन - स्थानीय व्यवसाय (डोको, नाम्लो, गुन्द्री, छिटुनी, ढकिया) बनाउने विधि र महत्त्व - सिलाइ, कटाइ र बुनाइको परिचय र विधि - केही आधुनिक प्रविधि र यसको प्रयोग, फाइदा र बेफाइदा (अनलाइन पे, AC)	
४	मानवीय मूल्य र शिक्षा	४.१. अभिवादन - समय परिस्थिति अनुसारको अभिवादन - आत्मानुशासन - सामुहिक तथा मेलमिलाप - स्थानीय रूपमा प्रचलित असल संस्कार, मूल्यमान्यता र सभ्यता - ठुलाको सम्मान र सानालाई माया ४.२. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - भान्सामा परिकार बनाउँदा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरू - विद्यालयमा खाने स्वस्थकर खाजा - अस्वस्थकर खानाको पहिचान र असर ४.३. योग ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - खुट्टा, घुडा र खुट्टाको औँलाको व्यायाम - सरस्वती बन्दना मन्त्र - अनुलोम विलोम प्रणायाम - गौतम बुद्धका चार आर्य सत्य - सुप्रभात ध्यान विधि तथा अभ्यास	४.१. अभिवादन - समाजिक व्यक्तित्वको पहिचान र अभिवादन - आत्मानुशासनमा पर्ने गुणहरू - असल परिवार र समाज निर्माण - समावेशी व्यवहार - सामाजिक व्यक्तित्व र योगदान - समाजिक विकृति, प्रभाव र न्यूनीकरण ४.२. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - स्वस्थ जीवनको लागि हाम्रो जीवनशैली - सन्तुलित भोजन - औषधीय गुण भएका भान्साका खाद्यहरू - घरपरिवार र समाजको सरसफाईका फाइदा र महत्त्व ४.३. योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - भस्त्रीका प्रणायाम - गौतम बुद्धका अष्टाङ्ग आर्यमार्गको पहिचान - बिपस्यना ध्यान विधी तथा अभ्यास	४.१. अभिवादन - विभिन्न धर्म र संस्कारमा अपनाईने अभिवादनका प्रकार - स्थानीय व्यक्तित्वका असल व्यवहारको अभ्यास र अनुशरण - समाजिक विकृति विरुद्धको आवाज - भाईचारा र अपनत्वको भावना ४.२. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - स्वस्थ जीवनको लागि अपनाईने जीवनशैली - सन्तुलित भोजनका प्रकार र प्राप्तको स्रोत - व्यक्तिगत सरसफाईमा ध्यान दिने पर्ने कुराहरू ४.३. योग ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - योग आसनको अभ्यास - गौतम बुद्धको अष्टाङ्ग आर्यमार्गको अभ्यास तथा जानकारी - भ्रामरी प्राणायाम - राजयोगको विधि तथा अभ्यास	२०
५	हाम्रो	वडामा भएका वनहरू र उक्त वनमा	वडाभित्रका सामुदायिक वन : परिचय,	वडामा भएका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा	२५

	वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	पाइने वस्तुहरूको पहिचान - वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू (घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती र सडकलन विभिन्न स्थानीय जातका वनस्पतिहरूको नर्सरी निर्माण र विक्री वितरण, पर्यटन आदि) - वडा क्षेत्रमा वृक्षरोपण, हरियाली प्रवर्धनको परिचय महत्व, तरिका र सहभागिता - हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा/परिचय - विद्यालयमा करेसावारीको निर्माण (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती) - घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू (जल, वायु, ध्वनि, जमिन) - पालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू (परम्परागतरूपमा उपयोग गरिने छान्ने, उमाल्ने, परम्परागत फिल्टर आदि) - पालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू - नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू	महत्व, फाइदा - वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्था - हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व - घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण र आर्थिक फाइदा (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती, नर्सरी) - घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन: सोकपिट, करेसावारीमा उपयोग - घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : कम्पोस्टिङ -गड्यौला मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास) - दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध - दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयास (विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका)	वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका - खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षरोपण र जडीबुटी खेती, बजारीकरण र आर्थिक फाइदा (स्थानीय क्षेत्रमा पाईने जडीबुटीजन्य वनस्पतिहरू र स्थानीय वनस्पतिहरूको नर्सरी, वृक्षरोपण, रेखदेख लगायत) - हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लवको भूमिका - हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू र हरित गृह निर्माण योजना दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध प्रवर्धन - स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू र आकासे पानी सडकलन विधि - घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : विन कम्पोस्टिङ तथा पिट कम्पोस्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास) - पालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका - दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू	
६	विपद् व्यवस्थापन	प्रकोप तथा विपद्को पहिचान र सामान्य जानकारी	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनबारे सामान्य परिचय	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका चक्रहरू	१०

		• प्रकोप तथा विपद्को भिन्नता तथा प्रकोपलाई विपद्मा परिवर्तन हुन नदिनका लागि अवलम्बन गरिने प्रयासहरू • विपद् पूर्वतयारीका लागि चाहिने सामग्रीको सूची • विद्यार्थीहरूको अगुवाइमा सचेतना कार्यक्रम • वातावरण प्रदूषणका कारण र बच्चे उपायहरू • तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाभित्र हुने प्रमुख प्रकोपहरूबाट हुने जोखिम र यसबाट बच्चे उपायहरू • ट्राफिक नियम	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका चरणहरू (विपद्पूर्व, विपद्को समयमा र विपद्पश्चात) र यी चरणहरूमा गरिने कार्यहरू • तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाभित्रका जोखिमयुक्त वडाहरूको पहिचान र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू • विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा कार्य गर्ने स्थानीय सरोकारवारहरूको पहिचान तथा सम्पर्क नं सहित सूचीकृत गर्न जस्तै: नेपाल रेडक्रस, अस्पताल, दमकल	• स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि प्रमुख प्रावधानहरू (कानुनी र संस्थागत) • नेपालमा हुने मुख्य मुख्य महामारीहरूलाई सूचीकृत गर्ने र यसका कारण, असर तथा प्रभाव र रोकथामका उपायहरू • विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा कार्य गर्ने स्थानीय सरोकारवारहरूको पहिचान तथा सूचीकृत गर्ने, जस्तै नेपाल रेडक्रस, अस्पताल दमकल • विपद्को समयमा सवैभन्दा जोखिममा परेका वर्गहरू जस्तै: बालबालिका, महिला, दलित तथा विपन्न वर्गहरूको पहिचान	
७	व्यावहारिक लेखन	• जन्मदर्ता, स्थानान्तरण प्रमाणपत्र, ग्रेडसिट, विदा, छात्रवृत्ति, शैक्षिक भ्रमण आदिका लागि लेखिने निवेदनको ढाँचा एवम् ध्यान दिनुपर्ने कुरा • भरपाईका ढाँचा र यसमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा • तमसुकको ढाँचा र यसमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा • मिलापत्रको ढाँचा र तयार पार्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा	• धारा, टेलिफोन, इन्टरनेट, विद्युत जडान आदिका लागि लेखिने निवेदनको ढाँचा र ध्यान दिनुपर्ने कुरा • श्रद्धाञ्जली तथा समवेदनाका ढाँचा र ध्यान दिनुपर्ने कुरा • बयानाको कागजमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा • बिल वा नगदी रसिदको ढाँचा र यसको प्रयोग	• निमन्त्रणा पत्रहरू: विवाह, पूजा, व्रतबन्ध, शुद्धशान्ति आदि • कार्यक्रम सञ्चालन (उद्घोषण) गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा र नमुना ढाँचा निर्माण र कार्यक्रम सञ्चालन दृष्टिबन्धकमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुराहरू र नमुना ढाँचा विकास • बैंक खाता, बैंक चेक, ए.टि.एम. तथा भौचरको प्रयोग	१०
जम्मा					१२८

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण र सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप
कक्षा १

क्र.स	क्षेत्र/थिम	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहारकुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया	का.घ
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवाप्रवाह	- आफू बसोबास गरेको गाउँ/टोलको नाम बताउन आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र वडा नम्बर बताउन	१.१ आफ्नो गाँउ/ठाउँको नाम - आफू बसोबास गरेको गाउँ टोलको नाम आफू बसेको उपमहानगरपालिकाको नाम र वडा नम्बर	- सञ्चार सिप - प्रश्नोत्तर सिप - सिकाइ सिप	- कक्षाका प्रत्येक विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो कक्षाकोठाको अगाडि गएर आफ्नो गाउँ तथा टोलको नाम भन्न लगाउने - कक्षा कोठाका विभिन्न स्थानमा समूह बनाइ बस्न लगाउने र उक्त समूहहरूलाई विभिन्न गाउँ टोलको नाम राखी नमूना प्रस्तुत गर्ने, - शिक्षकले विद्यार्थी बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र वडा नम्बर बताइदिने	- विद्यार्थीहरूलाई तिमी कुन गाउँमा बस्छौ ? भनी सोध्ने र हरेक विद्यार्थीलाई आफ्नो गाउँ, टोल र उपमहानगरपालिकाको नाम भन्न लगाएर - वडा नम्बर भन्न लगाएर	६
		- उपमहानगरपालिकाको भौगोलिक स्वरूप पहिचान गर्न	१.२. आफू बसोबास गरेको भौगोलिक स्वरूप	- अवलोकन सिप सञ्चार सिप	- विद्यार्थी बसोबास गरेको वरपरको स्थान कस्तो छ ? (समथर, चिरो, खोल्सो) भन्न लगाउने, - विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठाबाट बाहिर लगेर विद्यालय वरपर भएको जमिन देखाई भौगोलिक स्वरूपको बारेमा जानकारी गराउने ।	- विद्यार्थीलाई आफू बसोबास गरेको क्षेत्रको भौगोलिक स्वरूप बताउन लगाएर	५
		आफ्नो घर तथा विद्यालयको वरपरको वस्तु तथा स्थानको (बाटोघाटो, बजार, पुल) पहिचान गर्न	१.३. घर तथा विद्यालय वरपरको वस्तु तथा स्थान आफ्नो घर र विद्यालय वरपरको वस्तु तथा स्थानजस्तै बाटोघाटो, बजार, पुल, खोलानाला आदि	- अवलोकन सिप - छलफलसिप - सिकाइसिप - सञ्चार सिप	- विद्यार्थीलाई तिनीहरूको घरको वरपर भएका स्थान तथा वस्तुहरू भन्न लगाउने विद्यालय वरपरका वस्तु तथा स्थानको स्थलगत भ्रमण गराउने र तिनीहरूका नाम बताउन लगाउने,	विद्यार्थीलाई उनीहरूको घरको तथा विद्यालयको तल माथि तथा दायाँ बाँया भएका वस्तु तथा स्थानको नाम सोधेर	४
२.	हाम्रा	स्थानीय नदी एवम्	२.१ स्थानीय नदी एवम्	- सञ्चार सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँटोल वरपर भएका	- स्थानीय नदी एवम्	१०

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

सम्पदाहरू	खोला नालाको नाम बताउन	खोला नालाहरू: -बबई, पातु, गुहार, गहते, भमके, पत्रे, क्वाँडी, तुही, सक्राम, चौवा, रानीघाट आदि	- अवलोकन सिप	नदी तथा खोलाको नाम भन्न लगाउने, - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँघर नजिकमा भएका सोता तथा नालाको नाम भन्न लगाउने - कक्षा शिक्षक र अभिभावकको अगुवाइमा घर एवम् विद्यालय वरिपरि स्थलगत अवलोकन गराउने र अवलोकन पश्चात देखेका नदी, खोला, सोता आदिका बारेमा बताउन लगाउने श्रव्य दृश्य/दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट स्थानीय खोलाहरूको परिचय गराउने ।	खोलाको नाम सोधेर - स्थानीय सोता एवम् नालाको नाम बताउन लगाएर । - आफ्नो गाउँ नजिक रहेको खोलाको चित्र र तिनको नाम बिच जोडा मिलाउन लगाएर	
	स्थानीय चाड पर्वहरूको पहिचान गर्न	२.२ हाम्रा चाड पर्वहरू: - तिज, दसैं, तिहार, माघी, आदि)	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - दृश्य साक्षरता प्रयोग सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफूहरूले मनाउने पर्वहरूको नाम भन्न लगाउने, - नगर क्षेत्रभित्रका विभिन्न जाति विशेषका चाडपर्वहरूको नामाङ्कित सूची प्रदर्शन गर्दै छलफल गराउने - आफ्नो घरपरिवार छर छिमेकमा मनाइने चाड पर्वहरूको नाम भन्न लगाउने र चाडपर्व मनाइने तरिका, खाने खाना आदि बताउन लगाउने - तिज, दसैं, तिहार, माघी आदि पर्वसँग सम्बन्धित गीतहरू सुनाउने र गाउन लगाउने - तीज, दसैं, तिहार, माघी आदि पर्व मनाउँदै गरेका तस्वीर तथा भिडियो प्रदर्शन गर्ने - तिज, दसैं, तिहार, माघी आदि पर्व मनाउँदै गर्दाको अभिनय गर्न लगाउने, तिज, दसैं, तिहार, माघी आदि पर्वमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र अनुभव वर्णन गर्न लगाउने ।	- आफूले मनाउने चाडपर्वको नाम भन्न लगाएर, - चाड पर्वका समयमा खाएको खाना र लगाएका कपडाको नाम बताउन लगाएर - आफ्नो समुदायका मानिसहरूले मनाउने चाडपर्वको नाम भन्न लगाएर - तिज, दसैं, तिहार, माघी आदि चाडपर्व मनाउँदै गर्दाको दृश्यका बारेमा वर्णन गर्न लगाएर पर्व र नाम बिच जोडा मिलाउन लगाएर	११

		स्थानीय जाति विशेषको पहिचान गरी बताउन	२.३ स्थानीय जातिहरू (थारू, ब्राह्मण, क्षेत्री, मुसलमान, कुमाल, गन्धर्व, मगर, गुरूड, आदि)	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँ टोलमा भएका जात जातिका नाम भन्न लगाउने - नगर क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने विभिन्न जात जातिको जानकारी गराई विभिन्न प्रश्नहरू सोध्ने जस्तै: तिमी कुन जाति समूहमा पर्दछौ ? - विभिन्न जाति विशेषका विशेषता झल्कने चित्र तथा भिडियो प्रदर्शन गर्ने स्थानीय जातिहरूको परिचय दिने चित्रहरू प्रस्तुत गर्ने र पहिचान गर्न लगाउने ।	- स्थानीय जातिहरूको नाम बताउन लगाएर - आफू कुन जाति समूहमा पर्ने हो नाम भन्न लगाएर विविध पहिरन लगाएका जाति र तिनका नाम बिच जोडा मिलाउन लगाएर	७
		स्थानीय खेलमैदान र विमानस्थलको पहिचान गर्न	२.४ खेलमैदान र विमानस्थल - अरनिको मैदान - बेलभुण्डी रङ्गशाला - टरिगाउँ एयरपोर्ट	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - अवलोकन सिप	- तपाईंले कुन कुन ठाउँको भ्रमण गर्नु भएको छ ? भनी सोध्ने - आफ्नो गाउँ क्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख खेलमैदान र अरनिको मैदान, बेलभुण्डी रङ्गशाला टरिगाउँ एयरपोर्टको चित्र, पोस्टर तथा भिडियो प्रदर्शन गर्दै तिनीहरूको परिचय दिने - नगर क्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरूको सम्बन्धित शिक्षक तथा अभिभावकको अगुवाईमा अवलोकन भ्रमण गराई चिनाउने - अरनिको मैदान, बेलभुण्डी रङ्गशाला र टरिगाउँ एयरपोर्टको मुख्य उपयोगिता बताउने	- आफ्नो गाउँ क्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख खेलमैदानको नाम भन्न लगाएर अरनिको मैदान, बेलभुण्डी रङ्गशाला र टरिगाउँ एयरपोर्टको चित्र र नामका बिचमा जोडा मिलाउन लगाएर	७
३.	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	- आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	३.१ पेसा र व्यवसाय - परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसाय (कृषि, व्यापार, शिक्षक, वकिल, डाक्टर, इन्जिनियर, पाइलट)	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	- विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न पेसा तथा व्यवसायको चित्र तथा भिडियो देखाउँदै तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा तथा व्यवसायको नाम बताउन लगाउने - विभिन्न पेसा तथा व्यवसायहरूको चित्रमा रङ्ग	- परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा तथा व्यवसायको नाम बताउन लगाएर - परिवारका सदस्यले गर्ने पेसा तथा	६

					भर्न लगाउने परिवारका सदस्यले गर्ने पेसा तथा व्यवसायमा आफूले गरेको सहयोग बताउन लगाउने	व्यवसाय र तिनको चित्रबीच जोडा मिलाउन लगाएर चित्रमार्फत पेसा तथा व्यवसायहरू पहिचान गर्न लगाएर	
	घरमा गरिने तरकारी खेती, अन्नबाली, नगदेबाली, फलफूल र जडिबुटीको पहिचान गर्न	३.२ तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली, फलफूल र जडिबुटीहरू - घरमा खेती गरिने तरकारीहरू - घरमा खेती गरिने अन्नबाली/ नगदेबाली - घरमा खेती गरिने फलफूलहरू - घरमा खेती गरिने जडिबुटीहरू	- दृश्य साक्षरता सिप - सिकाई सिप - सहकार्य सिप - सञ्चार सिप सहयोगात्मक सिप	- स्थानीय स्तरमा खेती गरिने तरकारीहरू (आलु, बन्दागोभी, काउली, टमाटर आदि) को चित्र/भिडियो देखाउदै पहिचान गर्न लगाउने - आफ्नो घरमा खेती गरिएका तरकारीहरूको नाम बताउन लगाउने - विभिन्न अन्न बाली तथा नगदे बाली (धान, मकै, गहुँ, तोरी, कोदो आदि) को चित्र तथा भिडियो देखाउदै पहिचान गर्न लगाउने - घरमा खेती गरिएको अन्न र नगदेबालीको नाम बताउन लगाउने - विभिन्न फलफूलहरू (आप, कटहर, भुईकटहर, नास्पाती, केरा, सुन्तला, अड्डर आदि) को चित्र तथा भिडियो देखाउदै पहिचान गर्न लगाउने - घरमा खेती गरिएको फलफूलको नाम बताउन लगाउने - विभिन्न जडिबुटी (बोभो, अदुवा, बेसार, टिमुर, पाँचऔंले, जटामसी, यासाँगुम्बा आदि) को चित्र तथा भिडियो देखाउदै पहिचान गर्न लगाउने - आफ्नो घरमा भएका जुडिबुटीको नाम बताउन लगाउने - स्थानीय स्तरमा खेती गरिएको तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली, फलफूल र जडिबुटी	- घरमा खेती गरिने तरकारीहरूको नाम भन्न लगाएर - विभिन्न तरकारीहरूको चित्र र तिनीहरूको नाम बीच जोडा मिलाउन लगाएर - घरमा वा वरपर गरिने अन्न बाली तथा नगदे बालीहरूको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाएर - फलफूलहरूको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाएर - घर तथा वरपर पाइने तथा खेती गरिने जडिबुटीहरूको नाम बताउन लगाएर	१०	

				खेतीको अवलोकन भ्रमण गराई पहिचान गराउने - विभिन्न खेतीमा आफूले गरेको सहयोग भन्न लगाउने विभिन्न चित्र (तरकारी, अन्नबाली, नगदे बाली, फलफूल जडिबुटी) को दिई रङ्ग भर्न लगाउने	- जुडिबुटीहरू चित्र देखाएर पहिचान गर्न लगाएर - तरकारी, अन्नबाली/नगदेवाली, फलफूल तथा जडिबुटीको नाम र चित्र बीच जोडा मिलाउन लगाएर - विभिन्न खेतीमा आफूले गरेको सहयोग भन्न लगाएर	
स्थानीय तथा रैथाने प्रविधिहरूको नाम बताउन	३.३. स्थानीय वा रैथाने प्रविधि स्थानीय वा रैथाने प्रविधि (ढिकी, जाँतो, कोल, पानीघट्ट, आरन)	- दृश्य साक्षरता सिप - सिकाइ सिप सहकार्य सिप	- विभिन्न स्थानीय वा रैथाने प्रविधिहरूको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाउने - आ-आफ्नो घरमा भएका स्थानीय वा रैथाने प्रविधिको नाम बताउन लगाउने - स्थानीय वा रैथाने प्रविधिहरूको चिन्न दिई रङ्ग भर्न लगाउने - विभिन्न स्थानीय प्रविधिको अवलोकन गराउने - विभिन्न स्थानीय प्रविधिको नाम देखाई तिनले गर्ने काम भन्न लगाउने	- स्थानीय वा रैथाने प्रविधिहरूको नाम बताउन लगाएर - स्थानीय तथा रैथाने प्रविधिहरूको चित्र र नाम बीच जोडा मिलाउन लगाएर - विभिन्न स्थानीय प्रविधिको काम सोधेर	९	
आफ्नो वरपर भएका उद्योगहरूको नाम बताउन	३.४. स्थानीय उद्योगहरू घर वरपर रहेका उद्योगहरू (मिल, पाउरोटी उद्योग, चाउमिन उद्योग, साबुन उद्योग, पिउने पानी प्रशोधन उद्योग,	- दृश्य साक्षरता सिप - सञ्चार सिप - प्राविधिक सिप	- विभिन्न उद्योगहरूको चित्र तथा भिडियो देखाउँदै तिनीहरूको पहिचान गर्न लगाउने - आफ्नो वरपर भएका उद्योगहरूको नाम बताउन लगाउने - स्थानीय उद्योगहरूको अवलोकन भ्रमण गराउने - स्थानीय उद्योगको अवलोकन पछि तिनीहरूले	- स्थानीय उद्योगहरूको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाएर - उद्योगहरूको चित्र र नाम बीच जोडा मिलाउन लगाएर	५	

			वेल्डिङ उद्योग)		गर्ने कार्य (काम) बताउन लगाउने	विभिन्न उद्योगहरूको अवलोकन गराई काम बताउन लगाएर	
४	मानवीय मूल्य शिक्षा र स्वास्थ्य	- परिवारभिन्न गरिने सम्बोधन पहिचान गरी सम्बोधन गर्न - साथी समूहसंग घुलमिल गर्न, मिलेर बस्ने र बुबाआमा र आफूभन्दा ठुलालाई सम्मान र सम्बोधन गर्न नाता अनुसारको सम्बोधन र सम्मान गर्न	४. १. अभिवादन - घर, परिवारभिन्न गरिने सम्बोधन - नमस्कार, ढोग, दर्शन आदि । - साथी समूहसंग घुलमिल, (समूहमा विभाजन गरी मिलेर बस्ने र बुबाआमा र आफूभन्दा ठुलालाई सम्मान र सम्बोधन)	- अवलोकन सिप - सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - प्रयोग सिप सम्मान सिप	- अभिनय मार्फत शिष्टाचार सिकाउने - शिष्टाचार सम्बन्धी चित्र प्रदर्शन गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई नाता अनुसारको शिष्टाचार गर्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई समूहमा विभाजन गरी साथीहरूसँग घुलमिल गर्ने, मिलेर बस्ने क्रियाकलाप गराउने - नाताअनुसारको सम्बोधन तथा सम्मान सम्बन्धी क्रियाकलाप गराउने	- शिष्टाचार सम्बन्धी अभिनय गरेको अवलोकन गरेर - आफूलाई मन पर्ने साथी छान्न लगाएर - शिष्टाचार सम्बन्धी चित्र र शब्दसंग जोडा मिलाउन लगाएर - शिष्टाचार भल्किने तस्वीरहरूमा गोलो घेरा लगाउन लगाएर	७
		- घरमा बनाएका खाना र खाजाको नाम भन्न - व्यक्तिगत सरसफाइ गर्न (दाँत माप्ने, नङ काट्ने, कपाल काट्ने, हात खुट्टा धुने)	४. २. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - घरमा बनाएका खाना र खाजाको नाम- खाना : दाल, भात, तरकारी, माछा, मासु, अन्डा, दुध, खाजा : रोटी तरकारी, पुरी, अचार, भुटेको चिउरा, भुटेको मकै, भुटेको भटमास आदि ।	- प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - स्व: व्यवस्थापन सिप - सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप	- विद्यार्थीहरूलाई घरमा उनीहरूले खाएका खानाहरू बताउन लगाउने र शैक्षणिक पाटीमा लेख्ने - घरमा बनाएका खाना र खाजा श्रव्य-दृश्य वा चित्रमार्फत देखाउने - आफूलाई मनपर्ने खानाहरूमा रङ भर्न लगाउने - घरमा बन्ने खाजा र खाना भन्न लगाउने - अभिनयमार्फत सरसफाइ सम्बन्धी भन्न लगाउने - गीत र अभिनयबाट सरसफाइ सम्बन्धी	- आफूले खाएका खानाहरू बताउन लगाएर - घरमा बनेका खाजा र खानाको नाम र चित्रलाई जोडा मिलाउन लगाएर - घरमा बनेका खाजा र खानाको नाम सोधेर - व्यक्तिगत सरसफाइ	१३

			- व्यक्तिगत सरसफाइ दैनिक जीवनमा स्वस्थ रहनका लागि गरिने क्रियाकलाप (दाँत माभ्ने, हातमुख धुने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने आदि)		कुराहरू भन्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई आफूले गर्न सक्ने सरसफाइ सम्बन्धी कुराहरू भन्न लगाउने - सरसफाइ गर्ने सामग्रीको व्यवस्थापन गरी सरसफाइ गर्ने अभ्यास गराउने	गरेको अवलोकन गरेर	
		- हात खुट्टा चलाउने उफ्रने कार्यमा सहभागी हुन - ओम उच्चारण र ज्ञान मुद्राको पहिचान गर्न र अभ्यास गर्न - हाँस्ने, उफ्रने, खेल्ने, नाच्ने, आँखा बन्द गर्ने र खोल्ने अभ्यास गर्न	३. योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा . हात खुट्टा चलाउने जोगिङ . हाँस्ने, उफ्रने, खेल्ने, नाच्ने, आँखाबन्द गर्ने र खोल्ने अभ्यास	- प्रयोग सिप - सिकाइ सिप स्वव्यवस्थापन सिप	- हात खुट्टा चलाउने उफ्रने अभ्यास गराउने - ज्ञान मुद्राको पहिचान गराई अभ्यास गराउने - हाँस्ने, उफ्रने, खेल्ने, नाच्ने, आँखा बन्द गर्ने र खोल्ने अभ्यास गराउने	- उफ्रने कार्यको अवलोकन गरेर - ज्ञान मुद्राको अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर हाँस्ने, उफ्रने, खेल्ने, नाच्ने, आँखा बन्द गर्ने र खोल्ने अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर	१०
५	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	. घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घर पालुवा जनावरहरूको नाम बताउन	५.१ घर पालुवा जनावर घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरू	. सञ्चार सिप . अवलोकन सिप	. विद्यार्थीहरूलाई घरमा पालिएका जनावरहरूको नाम भन्न लगाउने . घरमा पालिएका बाहेक अन्य स्थानीय स्तरमा पालिएका जनावरहरू भन्न लगाउने . स्थानीय स्तरमा (विभिन्न प्रयोजनले पालन गरिएका) पालन गरिएका जनावरहरूको अवलोकन गराउने चित्र/श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीय स्तरमा पालन गरिएका जनावरहरूको परिचय गराउने	. घरमा पालन गरेका जनावरहरूको नाम सोधेर स्थानीय स्तरमा पालन गरिएका जनावरहरूको नाम बताउन लगाएर	३

	- घर तथा टोल वरपर भएका विरूवाहरूको पहिचान गर्न - विद्यालयको बालबगैँचामा भएका विरूवाहरू चिन्न	५.२ हाम्रा वरपरका विरूवाहरू घर तथा टोल वरपर भएका विरूवाहरूको नाम र चिनारी विद्यालयको बगैँचामा भएका बोटविरूवाहरूको नाम	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	- घर वरपर भएका, घरको बगैँचामा भएका विरूवाको नाम बताउन लगाउने - विद्यालयको बगैँचा तथा विद्यालय वरपर भएका विरूवाहरूको अवलोकन गराई तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने - घर वरपर समुदाय स्तरमा भएका विरूवाको अवलोकन गर्न लगाई तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने, शिक्षकले आफ्नो घर वरपर, विद्यालय वरपर भएका विरूवाहरूको चित्र/भिडियो देखाई तिनीहरूको पहिचान गर्न लगाउने	- घरमा भएका विरूवाहरूको नाम बताउन लगाएर - विद्यालयको बगैँचा तथा विद्यालय वरपर भएका विरूवाहरूको नाम पहिचान गर्न लगाएर - आफ्नो घर वरपर भएका विरूवाहरूको नाम बताउन लगाएर	५
	- घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न - घर तथा विद्यालयमा भएका बोटविरूवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न फूलबारी तथा बोटविरूवाहरूको हेरचाहमा सहयोग गर्न	५.३ वृक्षरोपण र बोटविरूवाको संरक्षण - घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग - घर तथा विद्यालयमा भएका बोट विरूवाको संरक्षणमा सहयोग - फूलबारी तथा बोटविरूवाहरूको हेरचाह	- सहयोग सिप - सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- घरको बगैँचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षरोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न सोध्ने र खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुरा बताउने - घरमा वृक्षरोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने कुरा बताउने र यस सम्बन्धमा उनीहरूको अनुभव सुनाउन लगाउने - विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी गराउने (बेर्नाहरू वृक्षरोपण गर्ने ठाउँमा पुऱ्याउने, पानी सिँचाइ गर्ने आदि) - घर तथा विद्यालयमा भएका बोटविरूवाहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा बताउने र संरक्षण तथा हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने - वृक्षरोपण सम्बन्धी भिडियो देखाउने र वृक्षरोपण प्रति सकारात्मक सोचको विकास गर्ने	- वृक्षरोपण सम्बन्धी अनुभव बताउन लगाएर - वृक्षरोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर विद्यालयमा विरूवाहरूको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर	१२
	आफ्नो वरपर	५.४ पानी	सञ्चार सिप	आफ्नो घर वरपर भएका पानीका स्रोतहरू	स्थानीय क्षेत्रमा	२

	भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउनु	स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम		पहिचान गर्न लगाउने तथा चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने	भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउनु लगाएर	
	- व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहयोग गर्न - घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न - फोहोरमैलाको राखाइमा सहयोग गर्न	५.५ वातावरण सरसफाइ र फोहोरमैला व्यवस्थापन - व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ - घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान फोहोरमैलाको राखाइमा सहयोग	- प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - सहकार्य सिप - सहयोग सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण प्रति सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- कक्षाकोठामा विद्यार्थीहरूलाई उभिन लगाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको एकले अर्कोलाई अवलोकन गर्न लगाउने - विद्यार्थीहरू मध्ये व्यक्तिगत सरसफाइ राम्रो गरेका विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठाको अगाडि बोलाइ उनले व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा अवलम्बन गरेका तरिकाहरू सुनाउन लगाउने - व्यक्तिगत सरसफाइ अन्तर्गत गरिने कार्यहरूको जानकारी गराउने । जस्तै : नुहाउने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा गर्ने, हात धुने, नड काट्ने, जुत्ता सफा गर्ने आदि । - व्यक्तिगत सरसफाइ अन्तर्गत गर्न सकिने केही कार्यहरूको प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई ती कार्यमा सरिक गराउने । जस्तै : साबुन पानीले हात खुट्टा धुने, नड काट्ने आदि । - स्वस्थताको लागि घर, आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्नुपर्ने कारण बताउने र छलफल गर्ने - घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा बताउने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने	- व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर - घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर - घर, विद्यालय वरिपरि हुने फोहोरमैलाहरूको पहिचान गर्न सके नसकेको अवलोकन तथा प्रश्नोत्तर गरेर - रखाइपश्चात साबुनपानीले हातखुट्टा सफा गरे नगरेको अवलोकन गरेर	१८

					- विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने र सरफाइपश्चात साबुनपानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने - घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठाबाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने - घरमा भएका फोहोरहरू र तिनीहरूको रखाइ सम्बन्धमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई अनुभव सुनाउन लगाउने कक्षाकोठाभित्र तथा कक्षाकोठा बाहिरका फोहोरमैलाहरूको अवलोकन गराई फोहोरमैलाको पहिचान गर्न लगाउने र फोहोरको रखाइ व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने र साबुनपानीले हातखुट्टा सफा गर्न लगाउने		
६	विपद् व्यवस्थापन	घर, टोल, बाटोघाटो र विद्यालय वरपर घट्न सक्ने दुर्घटनाहरू पहिचान गर्न बताउन	६.१ वरपर घट्न सक्ने दुर्घटनाहरू - घरमा घट्न सक्ने दुर्घटनाहरू - बाटोमा हिड्दा घटना सक्ने दुर्घटनाहरू - सडक दुर्घटना - विद्यालयमा घट्न सक्ने दुर्घटनाहरू	- सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - अवलोकन सिप - स्व व्यवस्थापन सिप - सहयोग सिप	- विद्यार्थीहरूलाई घरमा घट्न सक्ने दुर्घटनाहरूको चित्र वा भिडियो देखाउने - यस्ता दुर्घटनाहरूमध्ये कुन कुन दुर्घटनाहरू तपाईंले भोग्नु भएको छ भनी अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने (आगोले पोलेको, भान्सा वा घरबाहिर, भित्र गर्दा लड्ने, बाटो वा गाडीमा चढ्दा वा ओर्लदा हुने दुर्घटनाहरू, हँसिया वा अन्य धातुजन्य वस्तुले चोटपटक लागेको वा अन्य दुर्घटनाहरू) - घर, बाटोघाटो र विद्यालयमा घट्न सक्ने दुर्घटनाको बारेमा भन्न लगाएर त्यस्तै गरी विद्यालयको कक्षाकोठामा, कक्षाकोठा बाहिर हुन सक्ने दुर्घटनाहरूको जानकारी गराउने, अनुभव आदान प्रदान गर्न लगाउने	घर, बाटोघाटो र विद्यालयमा घट्न सक्ने दुर्घटना भन्न लगाएर सम्भाव्य दुर्घटनाको नाम र चित्र जोडा मिलाउन लगाएर	५

		उल्लिखित दुर्घटनाबाट बच्ने सामान्य अभिनय अभ्यास गर्न	६.२ घर, बाटोघाटो र विद्यालयमा घट्टन सक्ने दुर्घटनाबाट बच्ने सामान्य अभिनय अभ्यास	- सिकाइ सिप - व्यवस्थापन सिप - सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - अवलोकन सिप	- घर, बाटोघाटो र विद्यालयमा घट्टन सक्ने दुर्घटनाहरू र तिनबाट बच्ने उपायसम्बन्धी अभिनय गराउने र विद्यार्थीहरूलाई सो कार्यक्रममा सहभागी हुन लगाउने - यी विविध ठाउँमा हुने दुर्घटनाबाट सचेत रहन अपनाउनुपर्ने सावधानहरू बताउने र अवलम्बन गर्न लगाउने - दुर्घटनामा परेकालाई सहयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने - घर, बाटोघाटो र विद्यालयमा घट्टन सक्ने दुर्घटनाबाट बच्ने सामान्य अभिनय अभ्यास गराउने	घर, बाटोघाटो र विद्यालयमा घट्टन सक्ने दुर्घटनाबाट बच्ने सामान्य अभिनय अभ्यास गर्न लगाएर	५

कक्षा २

क्र.स	क्षेत्र/थिम	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहारकुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया	का.घ.
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवाप्रवाह	वडाको सामान्य परिचय दिन आफू बसोबास गरेको वडाको नक्साको पहिचान गरी रङ्ग भर्न	१.१ वडाको परिचय र नक्सा आफू बसोबास गरेको वडाको परिचय र वडाको नक्सामा रङ्ग भर्ने अभ्यास	- सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - सिकाइ सिप प्रयोग सिप	- विद्यार्थीलाई आफू बसोबास गरेको वडाको नाम भन्न लगाउने - उपमहानगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको नक्सा पहिचान गर्न लगाई रङ्ग भर्न लगाउने - कक्षा कोठामा विद्यार्थीहरूलाई आफूले रङ्ग भरेको नक्सालाई कक्षा कोठाको अगाडि गएर प्रदर्शन गर्न लगाउने ।	वडाको नाम सोधेर उपमहानगरपालिका को नक्सामा आफ्नो वडाको नक्सा देखाउन लगाएर र उक्त नक्सामा रङ्ग भरेको अवलोकन गरेर	५
		तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाको वडाध्यक्षको नाम बताउन	१.२. स्थानीय जनप्रतिनिधि (नगरप्रमुख उपप्रमुख र वडाध्यक्ष) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	- विद्यार्थीलाई नगरप्रमुख, उपप्रमुख र सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्षको फोटो देखाएर ती व्यक्तिहरू चिन्न लगाउने र नाम भन्न लगाउने - नगरप्रमुख, उपप्रमुख, वडाध्यक्षलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी आफ्नो परिचय र कामको	नगरप्रमुख, उपप्रमुख, वडाध्यक्ष फोटो र नामको बिचमा जोडा मिलाउन लगाएर	५

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

			प्रमुख, उपप्रमुख र सम्बन्धित वडा अध्यक्षको नाम		बारेमा बताउन लगाएर		
		- आफ्नो वडाको सिमाना र नदीनाला खोलाको अवस्थिति पत्ता लगाउन - आफू बसोबास गरेको वडाको मुख्य बस्तीहरूको पहिचान गर्न	१.३. वडाको सिमाना तथा मुख्य बस्ती: - आफ्नो वडाको सिमाना र नदीखोलाको अवस्थिति - आफू बसोबास गरेको वडाको मुख्य बस्तीहरू	- अवलोकन सिप - सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप	- विद्यार्थीलाई आफ्नो वडाको पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण सिमाना पर्ने स्थान तथा वस्तुहरूको नाम भन्न लगाउने - आफ्नो वडामा बस्ने मुख्य बस्तीहरूको चित्र वा भिडियो देखाएर तिनीहरूको पहिचान गर्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई तिनीहरू बसोबास गरेको वडामा रहेका मुख्य बस्तीहरू मध्ये तिमीहरू पनि कुनै न कुनै बस्तीमा पर्ने कुरा बताइदिने र मुख्यबस्तीको अवधारणा अभिवृद्धि गराउने ।	- वडाको सिमाना, नदीनाला र खोलाको अवस्थिति बताउन लगाएर - वडामा बस्ने मुख्य बस्ती बताउन लगाएर	५
२.	हाम्रा सम्पदाहरू	स्थानीय प्राकृतिक स्रोतहरू पहिचान गर्न	२.१ प्राकृतिक स्रोतहरू: जलाशय (गौरीगाउँ, पढ्ढा, कमलपोखरी, सुकी दह, कृत्रिम तालहरू काठी खोली भरना, इनार आदिको चिनारी	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	- स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू जस्तै: वनजङ्गल, भरना, जलाशय, कृत्रिम पोखरी, आहाल, धारापानी, इनार भल्कने चित्र एवम् नामाङ्कित सूचीको प्रदर्शन गरी पहिचान गर्न लगाउने - विद्यालयका शिक्षक तथा अभिभावकको अगुवाइमा विभिन्न प्राकृतिक स्रोतहरूको अवलोकन गराउने र त्यसपश्चात प्राकृतिक स्रोतबाट हामीलाई हुने फाइदाबारे छलफल गराउने । - आफ्नो समुदायमा रहेका प्राकृतिक स्रोतहरूको नाम भन्न लगाउने	- आफ्नो समुदायमा रहेका इनार भरना, जलाशय आदिको नाम भन्न लगाएर - भरना, पोखरी, इनार आदिको नाम र चित्रविचको जोडा मिलाउन लगाएर	८
		स्थानीय मेला तथा जात्राको परिचय दिन	२.२ स्थानीय मेला तथा जात्रा: –लहोसार मेला, बयलडाँरी, भोटेमेला, सुकी दह	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - सम्मान सिप	- नगर क्षेत्रका विभिन्न हाटबजार जात्रा एवम् मेलाको नामहरूको नामाङ्कित सूची प्रदर्शन गर्दै छलफल गराउने - आफ्नो नगर क्षेत्र भित्रमा लाग्ने हाटबजार,	- आफूले देखेका जात्रा तथा मेलाको नाम भन्न लगाएर - मेला तथा जात्राका	१०

		मेला आदि ।		जात्रा एवम् मेलाहरूको नाम भन्न लगाउने र छलफल गराउने । • स्थानीय स्तरमा लाग्ने मेला तथा जात्रा (ल्होसार मेला, बयलडाँरी, भोटेमेला, सुकी दह मेला) आदि भल्कने चित्र प्रदर्शन गराएर चिनाउने र तिनको महत्त्व बताइदिने र यी मेलापर्व तथा जात्रामा सहभागी गराई आफ्नो अनुभवहरू बताउन लगाउने	अवसरमा खाएको खाना र देखेका दृश्य बताउन लगाएर, चाडपर्व मनाउँदै गर्दाको प्रदर्शित दृश्य भन्न लगाएर,	
• थारू/मगर/गुरूड जातिमा प्रचलित पर्वहरूको जानकारी प्राप्त गर्न	२.३ स्थानीय समुदाय थारू/मगर/गुरूड जातिमा प्रचलित पर्वहरू : – माघी, अटवारी, भूमे, ल्होसार आदि	• सञ्चार सिप सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफूहरूले मनाउने पर्वहरूको नाम भन्न लगाउने • नगरक्षेत्रभित्रका विभिन्न जाति विशेषका चाडपर्वहरूको नामाङ्कित सूची प्रदर्शन गर्दै छलफल गराउने • आफ्नो घरपरिवार छरछिमेकमा मनाइने चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने र छलफल गराउने • थारूको अटवारी र माघी, मगरको भूमे, गुरूडको ल्होसार तथा अन्य पर्वसँग सम्बन्धित गीतहरू सुनाउने र गाउन लगाउने, • माघी, अटवारी, भूमे, ल्होसार,पर्व मनाउँदै गरेका तस्विर श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने	• आफ्नो समुदायका मानिसले मनाउने चाडपर्वको नाम भन्न लगाएर, • चाडपर्वका समयमा खाएको खाना र लगाएका कपडाको नाम बताउन लगाएर • थारू, गुरूड, मगर जातिका मानिसले मनाउने चाडपर्वको बारेमा बताउन लगाउने	९	
ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको पहिचान गर्न	२.४ ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थल : –कप्तानको फूलबारीको चिनारी –जन्तीढुङ्गाको चिनारी	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सहयोग सिप • सम्मान सिप	• आफ्नो गाउँक्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरूको चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्दै तिनीहरूको परिचय दिने • आफूलाई पायक पर्ने तुलसीपुरका प्रमुख ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरूको सम्बन्धित शिक्षक तथा अभिभावकको अगुवाईमा अवलोकन र भ्रमण गराई	• आफ्नो गाउँक्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलका नाम भन्न लगाएर • प्रदर्शन गरिएको चित्रको पहिचान गर्न लगाएर विद्यार्थीले	८	

					चिनाउने • तुलसीपुर ३ मा रहेको ऐतिहासिक स्थल कप्तानेको फूलबारीको बारेमा दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्दै बताउने • तुलसीपुर १३ मा रहेको ऐतिहासिक तथा प्राकृतिक महत्त्वको स्थल जन्ती ढुङ्गाको बारेमा दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्दै बताउने	घुमेका अन्य क्षेत्रको नाम भन्न र यात्राको क्रममा देखेका अन्य कुरा बताउन लगाएर	
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	आफ्नो स्थानीय स्तरमा अपनाइने पेसा र व्यवसायको नाम बताउने	३.१. स्थानीय स्तरमा अपनाइने पेसा र व्यवसायहरू	• दृश्य साक्षरता सिप • सिकाइ सिप सञ्चार सिप	• विभिन्न पेसा तथा व्यवसायहरूको चित्र तथा भिडियो देखाउँदै तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने र आवश्यक सहयोग गर्ने • स्थानीय स्तरमा अपनाइएका पेसा तथा व्यवसायहरूको नाम बताउन लगाउने • स्थानीय स्तरमा अपनाइएका पेसा तथा व्यवसायको नाम दिएर तिनले गर्ने कार्य (काम) बताउन लगाउने घरका परिवारका सदस्यले अपनाएको पेसा तथा व्यवसाय बताउन लगाउने	• स्थानीय स्तरका पेसा तथा व्यवसायको नाम बताउन लगाएर • चित्र तथा भिडियो मार्फत पेसा तथा व्यवसायको पहिचान गर्न लगाएर • पेसा तथा व्यवसायको चित्र र नामबीच जोडा मिलाउन लगाएर विभिन्न पेसा तथा व्यवसायहरूको चित्रमा रङ्ग भर्न लगाएर	६
		• आफ्नो समुदायमा गरिने तरकारी खेती, अन्नबाली / नगदेबाली, फलफूल र जडीबुटीको पहिचान गर्न	३.२. समुदायमा खेती गरिने तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली, फलफूल र जडीबुटीहरू - तरकारी खेती - अन्नबाली	• दृश्य साक्षरता • सिकाइ सिप • निर्णय तथा समस्या समाधान सिप • सञ्चार सिप	• विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न तरकारीहरूको चित्र तथा भिडियो देखाउँदै तिनीहरूको पहिचान गर्न लगाउने • घर तथा समुदायमा खेती गरिएका तरकारीको नाम भन्न लगाएर • विभिन्न अन्नबाली/नगदेबालीहरूको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाउने	• समुदायमा खेती गरिने तरकारीको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाएर • तरकारीको चित्र बनाउन लगाएर • समुदायमा खेती गर्ने	१०

		- नगदेवाली - फलफूलहरू - जडीबुटीहरू		• घर तथा समुदायमा खेती गरिएको अन्न/नगदेवालीको नाम बताउन लगाउने क • विभिन्न फलफूलहरूको चित्र तथा भिडियो देखाएर पहिचान गर्न लगाउने • घर तथा समुदायमा खेती गरिएका फलफूलहरूको नाम बताउन लगाउने • विभिन्न जडीबुटीहरू चित्र तथा भिडियो देखाएर पहिचान गर्न लगाउने • घर तथा समुदायमा खेती गरिएका जडीबुटीहरूको नाम बताउन लगाउने • तरकारी, अन्नवाली/नगदेवाली, फलफूल र जडीबुटीहरूको सूची दिएर तिनीहरूलाई तरकारी, अन्नवाली/नगदेवाली, फलफूल, जडीबुटी के हो? भनी छुट्याउन लगाउने • विभिन्न खेतीमा आफूले गरेको सहयोग बताउन लगाएर • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको अन्नवाली, तरकारी, नगदेवाली, जडीबुटी खेती, फलफूल खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमण गराउने र तिनीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने	- अन्नवालीको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाएर • समुदायमा खेती गरिने नगदेवालीको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाएर • समुदायमा खेती गरिने फलफूलको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाएर • फलफूलको चित्र बनाउन लगाएर • जडीबुटीहरूको चित्र देखाई नाम भन्न लगाएर	
	• घर तथा स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरूको नाम बताउन	३.३. घर तथा स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरू -घरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरू -स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक	• दृश्य साक्षरता सिप • सिकाइ सिप प्राविधिक सिप	• आधुनिक प्रविधिको बारेमा चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी दिने • गाउँ टोल तथा घरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरूको चित्र देखाई नाम भन्न लगाउने • घरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरू पलैपालो बताउन लगाउने	• घरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिको नाम बताउन लगाएर • स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक उपकरणहरूको नाम	९

			प्रविधिहरू (मिल, खेत जोत्ने विद्युतीय ट्र्याक्टर आदि)		स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिको चित्र बनाउन लगाएर	- भन्न लगाएर - घर तथा स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक उपकरणको चित्र र नाम बिच जोडा मिलाउन लगाएर	
		आफ्नो स्थानीय स्तरमा रहेका उद्योग तथा कलकारखानाको नाम बताउन	३.४ स्थानीय उद्योग तथा कलकारखाना -स्थानीय उद्योग तथा कलकारखाना	- दृश्य साक्षरता सिप - सिकाइ सिप - सञ्चार सिप	- चित्र वा भिडियोको माध्यमबाट उद्योगको परिचय बताउने - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो स्थानीय स्तरमा रहेका उद्योग तथा कलकारखानाको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाउने - स्थानीय उद्योग तथा कलकारखानाको चित्र कोर्न लगाउने - विभिन्न स्थानीय उद्योगहरूको चित्रमा रङ्ग भर्न लगाउने	- उद्योगको परिचय दिन लगाएर - स्थानीय स्तरमा रहेका उद्योग तथा कलकारखानाको नाम बताउन लगाएर - चित्र देखाई उद्योग तथा कलकारखानाको पहिचान गर्न लगाएर	५
४.	मानवीय मूल्य र शिक्षा	- आफ्ना साथी समूहसँग सामान र सहयोग आदान प्रदान गर्न - ठुलालाई सम्मान र सानालाई माया गर्न । - सहयोग र मेलमिलाप कार्यमा सहभागी हुन ।	४.१. शिष्टाचार - आफ्ना साथी समूहसँग सामान र सहयोग आदान प्रदान - ठुलालाई सम्मान र सानालाई माया र सहयोग - सहयोग र मेलमिलाप	- सहयोग सिप - सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - प्रयोगसिप - लेखाइ सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्ना साथी समूहसँग सम्मान र सहयोग आदान प्रदान गर्न लगाएर - ठुलालाई सम्मान र सानालाई माया गर्न लगाएर - सहयोग र मेलमिलाप कार्यमा सहभागी भएका विभिन्न श्रव्य दृश्य साग्रीहरू प्रदर्शन गर्न लगाएर - कक्षा कोठामा भएका सामानहरू विद्यार्थीबिच अभिनय गर्दै साटफेर गर्न लगाएर (पेन्सिल, इरेजर, कटर, नास्ता, आदि)	- विद्यार्थीहरूले आफ्ना साथीहरूलाई दिन मिल्ने सामानहरू सोधेर - ठुला र सानालाई उमेरगत पहिचान गर्न लगाएर - सहयोग र मेलमिलापका बारेमा भन्न लगाएर - बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू सोधेर	१०

				- सहयोग र मेलमिलापको बारेमा भन्न लगाएर - विद्यार्थी भाइ बहिनीहरूलाई समूहमा विभाजन गरी सहयोग र मेलमिलापको महत्त्वबारे भन्न लगाएर	सहयोग गर्न मिल्ने सामग्रीहरूका सूची तयार पार्न लगाएर	
	- घरमा तथा स्थानीय क्षेत्रमा निर्मित खाना र खाजाको उपयोग गर्न - व्यक्तिगत सरसफाइ, आफ्नो कोठा र घरको सरसफाइ गर्न	४.२.स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - घरमा तथा स्थानीय क्षेत्रमा निर्मित खाना र खाजाको उपयोग - व्यक्तिगत सरसफाइ, आफ्नो कोठा र घरको सरसफाइ	- सिकाई सिप - प्रयोग सिप - लेखन सिप	- घरमा तथा स्थानीय स्तरमा निर्मित खाना र खाजाको सूची तयार पार्न लगाउने । स्थानीय र घरमा निर्मित खाजाको वर्गीकरण गर्न लगाउने । - विद्यार्थी भाइ बहिनीहरूलाई घर र स्थानीय स्तरमा निर्माण हुने खाजा र खाना पहिचान गरी वर्गीकरण गर्न लगाएर - व्यक्तिगत सरसफाइको परिचय दिँदै कोठा र घरको सरसफाइ गर्न अपनाउने तरिका भन्न लगाएर	- घरमा तथा स्थानीय स्तरमा निर्मित खाना र खाजा भन्न लगाएर - घरमा तथा स्थानीय स्तरमा निर्मित खाना खाजा पहिचान गर्न लगाएर - बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू सोधेर	१०
	१.कम्मर, टाउको शरिरको कसरतको विधि बताउन । २. ज्ञान मुद्राको विधि र यसका फाइदाको बारेमा जानकारी लिँदै नियमित अभ्यास गर्न ।	४.३. योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - कम्मर, टाउको, शरीरको कसरत । - ज्ञान मुद्राको विधि र अभ्यास ।	- सिकाई सिप - प्रयोग सिप - लेखन सिप	(शिक्षक विद्यार्थीको अगाडि उभिएर कम्मर, टाउको र शरिरको कसरतको अभ्यास देखाउँदै विद्यार्थीलाई अभ्यास गराउने । - शिक्षकले फल्यास कार्डबाट ज्ञान मुद्राको विधि देखाउँदै अभ्यास गर्न लगाउने । - ज्ञान मुद्राका फाइदाहरूको टिपोट गर्न लगाउने	- कम्मर, टाउको शरीरको कसरत गर्न लगाई अवलोकन गर्न लगाएर । - विभिन्न मुद्राका फल्यास कार्ड देखाउँदै ज्ञान मुद्रा चिन्न लगाएर - ज्ञान मुद्राका फाइदाहरू सोध्ने र उत्तर भन्न लगाएर - मुद्राको तस्वीर र मुद्राको नाम बिच जोडा मिलाउन	१०

						लगाएर । - ज्ञान मुद्राको अभ्यास गर्न लगाएर ।	
५.	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम बताउन	५.१ वन्यजन्तु र चरा वडाको वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम	- सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - सिकाइ सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफूले थाहा पाएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम भन्न लगाउने - वडाभित्रका वनहरूमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराहरूको चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीबाट पहिचान गर्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको वनमा भ्रमण गराइ चरा तथा वन्यजन्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने र यस कार्यमा सहयोग गर्ने	- वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम सोधेर - स्थानीय वनमा अवलोकन गरेका चरा तथा वन्यजन्तुहरूको नाम बताउन लगाएर	५
		- स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरूवाहरूको वर्गीकरण गर्न - बगैँचाको परिचय दिन	५.२ बोटबिरूवा र बगैँचा - स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरूवाहरूको वर्गीकरण - बगैँचाको परिचय	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - वर्गीकरण सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरूवाहरूको नाम बताउन लगाउने - विद्यालय वरपर भएका बोटबिरूवाहरूको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गर्न लगाउने - बोट बिरूवाहरूलाई झार, बुट्यान र रूखमा वर्गीकरण गर्न लगाउने र सहजीकरण गर्ने - घर वरपर भएका बोटबिरूवाहरूको अवलोकन गरी ती बोटबिरूवाहरूलाई वर्गीकरण गर्न ल्याउने परियोजना कार्य दिने - बगैँचाको चित्र तथा भिडियो प्रदर्शन गर्ने र बगैँचाको परिचय दिने - विद्यालयमा बगैँचा भए त्यसको अवलोकन गराउने - घर तथा विद्यालयमा बगैँचा निर्माण गर्नुपर्ने र यसको	- घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरूवाहरूको नाम सोधेर - अवलोकन गरेका बोटबिरूवाहरूको नाम भन्न लगाएर - अवलोकन गरेका बिरूवाहरूलाई झार, बुट्यान, रूखमा वर्गीकरण गर्न सके नसकेको सोधेर बगैँचाको परिचय दिन लगाएर	१०

				महत्त्व सम्बन्धमा आवश्यक जानकारी दिने		
	- घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहयोग र सहभागी हुन - बोटबिरूवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न	५.३ वृक्षरोपण र बोटबिरूवाको संरक्षण घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहयोग र सहभागी बोटबिरूवाको संरक्षणमा सहयोग	- सहयोग सिप - सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- घरको बगैँचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षरोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई अनुभव सुनाउन लगाउने र खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुरा बताउने - घरमा वृक्षरोपण गर्ने कार्यमा आफूले सकेको कार्यमा सहयोग गर्नुपर्ने कुरा बताउने र अनुभव सुनाउन लगाउने - विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी गराउने (बेर्नाहरू वृक्षरोपण गर्ने ठाउँमा पुऱ्याउने, पानी सिँचाइ गर्ने आदि) - घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरूवाहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा बताउने र संरक्षण तथा हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने	- वृक्षरोपण सम्बन्धी अनुभव बताउन लगाएर - वृक्षरोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर विद्यालयमा बिरूवाहरूको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर	१०
	वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन	५.४ पानी वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय	- सञ्चार सिप - सूचना साक्षरता	- आफू बस्ने वडाभित्रका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने - भिडियो वा चित्रको माध्यमबाट वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने - वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई पहिचान गर्न लगाउने - वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको प्रकार बताउन लगाउने र उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने - पानीका स्रोतहरूलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने	- वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन लगाएर - वडामा भएका पानीको स्रोतहरूको प्रकार र उपयोगिता बताउन लगाएर	३
	व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको	५.५ वातावरण सरसफाइ र फोहोरमैला	- प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - सञ्चार सिप	व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूको पुनरावलोकन गराउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन	व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर	१२

		वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरू पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको परिचय दिन र प्रकार बताउन	व्यवस्थापन • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरू पहिचान • फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने)	• सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	गर्ने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • स्वस्थताको लागि घर आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्नुपर्ने कारण बताउने र छलफल गर्ने • घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा बताउने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने • विद्यालय तथा घर वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरूलाई चित्र, भिडियो, अवलोकनबाट प्रष्ट पार्ने • जथाभावी फोहोरहरू फाल्नु, फोहोरहरूको व्यवस्थापन नगर्नु लगायत कारणहरूले वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण बताउने र फोहोर गर्न नहुने कुराको जानकारी गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठाबाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने • घर तथा विद्यालयमा विभिन्न कार्यको लागि वस्तुहरू प्रयोग गर्दा निस्केका नचाहिने वस्तुहरूलाई फोहोरमैलाको रूपमा परिचय गराउने • घर तथा विद्यालयबाट निस्केने यस्ता फोहोरहरूलाई कुहिने र नकुहिने वस्तुहरूमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने • विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने • यसरी सरसफाइ गर्दा निस्केका वस्तुहरूलाई	• घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घर, विद्यालय वरपर हुने फोहोरमैलाहरूलाई कुहिने र नकुहिने गरी दुई छुट्टाछुट्टै स्थानमा राखे नराखेको अवलोकन गरेर	

					कुहिने र नकुहिने गरी दुई भागमा वर्गीकरण गर्न लगाउने र छुट्टाछुट्टै भाँडोमा (डस्टविन) मा राख्ने/राख्न लगाउने र सरसफाइ पश्चात साबुनपानीले हातधुने कार्य गर्ने गराउने घरमा विभिन्न कारणले निस्केका फोहोरहरूलाई समेत कुहिने र नकुहिने गरी दुई डस्टविनमा राख्ने परियोजना कार्य दिने र कुहिने वस्तुबाट मल बनाउन सकिने कुराको जानकारी दिने		
६.	विपद् व्यवस्थापन	घर, टोल, बाटोघाटो र विद्यालयमा वरपर भएका प्रकोपको पहिचान गर्न	६.१ स्थानीय स्तरमा हुनसक्ने विपद् र प्रकोपहरू पहिचान - सडक दुर्घटना - बाढी - आगलागी - पहिरो - चट्याड - रोगव्याधी	- सिकाइ सिप - व्यवस्थापन सिप - सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - अवलोकन सिप	- स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने प्रकोपहरू के के हुन सक्छन् ? भन्न लगाउने । - विपद् (आगलागी, चट्याड, बाढी पहिरो) को भिडियो अवलोकन, कुराकानी, चित्रात्मक प्रस्तुतिबाट बाढी, पहिरो, रोगव्याधि, आगलागी, चट्याड लगायतका विपद्हरूबारे जानकारी गराउने	- स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को बारेमा भन्न लगाएर - विपद् सम्बन्धी गतिविधिका भिडियो या चित्रात्मक प्रस्तुति गरेर विपद्का नामहरू सोधेर - बाढी, पहिरो तथा रोगव्याधिका वास्तविक घटना प्रस्तुत गरेर ती के कस्ता विपद्हरू हुन् ? भनेर प्रश्नोत्तर गरेर । - सम्भाव्य विपद्को नाम र चित्र जोडा मिलाउन लगाएर	३
		स्थानीय स्तरमा हुन	६.२ स्थानीय स्तरमा	सिकाइ सिप	यस्ता दुर्घटना सम्बन्धी सचेतनामूलक	स्थानीय स्तरमा	३

	सक्ने दुर्घटनाहरू जस्तै सडक दुर्घटना, खोलानाला प्रति सजगता अपनाउन	हुन सक्ने दुर्घटनाहरू बारे बताउने र सो बाट कसरी बच्न सकिन्छ भनी सिकाउने जस्तै - आगो र आगोजन्य वस्तुसँग नखेल्ने - पानी धेरै परेको बेलामा घरबाहिर नजाने आदि । - नदी, खोलानालामा नजाने, खोलामा जाँदा डुब्न सक्छ भनेर बताउने ।	• स्वव्यवस्थापन सिप • सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • समस्या समाधान सिप	भिडियो, चित्र, आदि प्रस्तुत गरी सो बारेमा सिकारूसँग आवश्यक छलफल गर्ने • विपद्बाट बच्न विद्यार्थीरूलाई कथा कहानी सुनाउने, अनुभव साटासाट, प्रश्नोत्तर जस्ता विधिहरूको प्रयोग गर्ने • स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद्बाट बच्न के कस्तो उपाय अपनाउन सकिन्छ ? सोबारे छलफल गर्ने र केही सामान्य उपायहरू बताउने • विपद्बाट बच्ने अभिनयात्मक क्रियाकलाप गराउने	आउन सक्ने विपद्बाट बच्ने सामान्य उपाय भन्न वा लेख्न लगाएर	
	सडकमा हिँड्दा सडक पेटी वा सडक किनाराबाट हिँड्न र सडक पार गर्दा अपनाउनुपर्ने सावधानीहरू अपनाउन	• सडकमा हिँड्दा सडक पेटी वा बाटो किनाराबाट मात्र हिँड्ने • सडक काट्दा दाँया बाँया हेरेर मात्र बाटो काट्ने, जेब्राक्रस वा आकासेपुल प्रयोग गर्ने आदि । • सडक पार गर्दा आफूभन्दा ठुला मानिसको हात समातेर पार गर्ने तर यसरी हात समाउने मानिस आफुले चिनेका मात्र नुपर्दछ	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • समस्या समाधान सिप	• सडक दुर्घटना सम्बन्धी सचेतनामूलक भिडियो, चित्र, आदि प्रस्तुति गरी सोबाट के के कुरा सिक्नै भनी विद्यार्थीसँग सोध्ने र सोबारेमा आवश्यक छलफल गर्ने • सडक दुर्घटना वा सावधानी सम्बन्धी कथा कविता सुनाउने, अनुभव साटासाट, प्रश्नोत्तर जस्ता विधिहरूको प्रयोग गर्ने • सडकमा हिँड्ने राम्रो तरिका बारे अभिनय अभ्यास गराउने • किन नचिनेका मानिसहरूको हात समात्न हुँदैन भनी बताउने ।	• सडक दुर्घटना हुनको कारण बारे भन्न वा लेख्न लगाएर • किन नचिनेका मानिसहरूको हात समाउन हुँदैन भन्ने बारे सोधेर	४

			भनी बताउने ।				

कक्षा ३

क्र.स	क्षेत्र/थिम	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहारकुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया	का.घ.
१.	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	- आफू बसोबास गरेको उप-महानगरपालिकाको नाम र कुल वडा सङ्ख्या बताउन तथा सिमाना पहिचान गर्न - पालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको पहिचान गरी रङ भन	१.१ उपमहानगरपालिकाको परिचय र सिमाना - आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र पालिकामा भएका जम्मा वडा सङ्ख्या - उपमहानगरपालिकाको सिमाना - पालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको पहिचान गरी रङ भर्न	- सञ्चार सिप - छलफल सिप - प्रश्नोत्तर सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र कुल वडा सङ्ख्यासमेत कति छन भन्न लगाउने, - उपमहानगरपालिकाको नक्सा देखाई आफ्नो उपमहानगरपालिकाको पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण सिमानामा रहेका स्थानीय तहरूको नाम भन्न लगाउने, - पालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको पहिचान गर्न तथा रङ भर्न लगाउने	- उपमहानगरपालिकाको नाम तथा जम्मा वडा सङ्ख्या सोधेर - नक्साको आधारमा सिमानामा रहेका स्थानीय तह - (न.पा,गा.पा) को नाम बताउन लगाएर - पालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको पहिचान गरी रङ भर्न लगाएर	
		दाङ जिल्लाको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिका को पहिचान गर्न र आफ्नो उपमहानगरपालिका भित्रका मुख्यमुख्य सडकहरूको नाम बताउन	१.२. जिल्लाको नक्सा र नगर भित्रका मुख्य सडक - दाङ जिल्लाको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिका - आफ्नो उपमहानगरपालिका भित्रका मुख्य सडकहरू	- सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - छलफल सिप	- जिल्लाको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिका खोज्न लगाउने, - उपमहानगरपालिकाका मुख्य सडकको नाम बताउन लगाउने, -	- नक्सा हेर्न लगाएर आफ्नो उपमहानगरपालिकाको पहिचान गर्न लगाएर - पालिकाभित्रका मुख्य सडकको नाम भन्न लगाएर	
		आफू बसोबास गरेको वडा समितिका सदस्यहरूको सङ्ख्या	१.३. वडा समिति आफू बसोबास गरेको वडा समितिका सदस्यहरूको पहिचान	- सञ्चार सिप - छलफल सिप	- प्रत्येक वडामा रहेका वडा समितिमा रहने सदस्य सङ्ख्या भन्न लगाउने, - वडा कार्यालयको स्थलगत भ्रमण गराउने	- वडा सदस्यको सङ्ख्या बताउन लगाएर - वडा समितिमा रहने जम्मा सदस्य सङ्ख्या	

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

		बताउन				कापीमा लेखि शिक्षकलाई देखाउन लगाएर	
२.	हाम्रा सम्पदाहरू	पानीको स्रोतको परिचय, महत्त्व र संरक्षणका उपाय बताउन	२.१ पानीका स्रोतहरू : -काठीखोली, मुलकोट, जुरपानी, भाक्रेढुङ्गा, पञ्चेधारा मानपुर, राम्री आदिको परिचय, महत्त्व र संरक्षण	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- आफ्नो क्षेत्रमा रहेका जलाधार क्षेत्रहरूको पहिचान गरी नाम सहितको विवरण प्रदर्शन गर्ने । - आफ्नो वडाको नक्सा बनाई त्यस क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्र उल्लेख गर्ने । - पानीको स्रोतको परिचय दिदै त्यसको महत्त्वहरूको सूची बनाई प्रस्तुत गर्ने । - कुवा र पोखरी खानेपानीका मुहानको संरक्षणका उपायहरू बताउने । - आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका झरना, मुहान, कुवा र पोखरीको अवलोकन भ्रमण गराउने । - पानीको महत्त्व उल्लेख गर्दै छलफल गर्ने । - आफ्नो समुदायमा रहेका पानीका स्रोतहरूको नाम भन्न लगाउने - जरूवा, सिम आदि	- आफ्नो समुदायमा रहेका झरना, झरना, जलाशय आदिको नाम भन्न लगाएर । - झरना, पोखरी, झरना आदिको वर्णन गर्न लगाएर - आफूले खाने पानीको मुहानको नाम भन्न लगाएर - मानव जीवनमा पानीको महत्त्व बताउन लगाएर	१०
		स्थानीय मठ मन्दिरको सामान्य परिचय दिन	२.२ स्थानीय मठ मन्दिरहरू : - चौधरीको भुँयार थान, कालिका मालिका, गुम्बा, त्रिसिद्धेश्वरी, चर्च, मस्जिद, लक्ष्मीनारायण मन्दिर आदिको सामान्य परिचय	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- आफ्नो नगरमा रहेका मठमन्दिर गुम्बा आदिको नामसहितको विवरण प्रदर्शन गर्ने । - आफ्नो वडाको नक्सा बनाई त्यस क्षेत्रभित्र रहेका मन्दिरक्षेत्र उल्लेख गर्ने । - चौधरीको भुँयारथान, कालिका मालिका मन्दिर, गुम्बा, त्रिसिद्धेश्वरी मन्दिर, चर्च, मस्जिद, लक्ष्मी नारायण, शीतलपुर	आफ्नो समुदायमा रहेका धार्मिक स्थलको नाम भन्न लगाएर, तुलसीपुर क्षेत्रभित्र रहेका मठ मन्दिरहरूको चिनारी प्रस्तुत गर्न लगाएर	१०

					- शिवमन्दिर आदिको चित्र प्रदर्शन गराएर चिनाउने		
		. सल्यानी राजाको दरबारको चिनारी दिन	२.३ ऐतिहासिक स्थल : -सल्यानी राजाको दरबारको चिनारी	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- सल्यानी राजाको प्राचीन दरबारको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने र ऐतिहासिक पृष्ठभूमि चर्चा गरिदिने । - सल्यानी राजाको प्राचीन दरबारको वर्तमान अवस्था बताइदिने - सल्यानी राजाको प्राचीन दरबार लगायतका अन्य क्षेत्रको महत्त्व बताउने ।	आफ्नो समुदायमा रहेका प्राचीन महत्त्वका स्थलको नाम भन्न लगाएर, प्राचीन महत्त्वका स्थलको महत्त्व भन्न लगाएर,	७
		पुष्पलाल बाटिकाको परिचय र महत्त्व बताउन	२.४ पर्यटकीय स्थल : -पुष्पलाल बाटिकाको परिचय र महत्त्व	सञ्चार सिप सिकाइ सिप दृश्य बोध	- पुष्पलाल बाटिकाको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने - पुष्पलाल बाटिकाको महत्त्वको तालिका तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गर्ने । - शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकको सक्रियतामा पुष्पलाल बाटिकाको अवलोकन भ्रमण गराउने । - पुष्पलाल बाटिकाको समग्र अवस्थालाई कक्षाकोठामा वर्णन गर्न लगाउने ।	आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख पर्यटकीय स्थलका नाम भन्न लगाएर प्रदर्शन गरिएको बाटिकाको चित्रको वर्णन गर्न लगाएर	८
३.	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	- पेसाको वर्गीकरण गर्न - स्थानीय स्तरका व्यावसायिक पेसाहरूको नाम बताउन	३.१.पेसाको वर्गीकरण -कृषिमा आधारित पेसाहरू -गैर कृषिमा आधारित पेसाहरू	-दृश्य साक्षरता सिप -सिकाइ सिप	- विद्यार्थीहरूलाई पेसाको वर्गीकरण गरिएको चार्ट देखाई छलफल गराउने - पेसाको सूची तयार गरी वर्गीकरण गर्न लगाउने - कृषिमा आधारित पेसाहरूको चित्र देखाई नाम भन्न लगाउने - गैर कृषिमा आधारित पेसाहरूको चित्र	- पेसाको वर्गीकरण गर्न लगाएर -कृषिमा आधारित पेसाहरू बताउन लगाएर -गैर कृषिमा आधारित पेसाहरू बताउन लगाएर -चित्र देखाई पेसाको	९

				तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाउने - विभिन्न पेसाहरूको नाम गर्न लगाउने - विभिन्न पेसाहरूको चित्र बनाउन लगाउने - स्थानीय स्तरका व्यावसायिक पेसाहरूको चित्र देखाएर पहिचान गर्न लगाउने - स्थानीय स्तरका व्यावसायिक पेसाहरूको नाम भन्न लगाउने	पहिचान गर्न लगाएर -विभिन्न पेसाको चित्र बनाउन लगाएर -स्थानीय स्तरका व्यावसायिक पेसाहरू बताउन लगाएर - चित्र देखाई व्यवसायिक पेसाहरू पहिचान गर्न लगाएर	
	- तुलसीपुर उ.म.न.पा.भिन्न गरिने तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली र जडीबुटीको पहिचान गर्न	३.२ तुलसीपुरमा खेती गरिने तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली, फलफूल र जडीबुटीहरू -तुलसीपुरमा खेती गरिने तरकारीहरू -तुलसीपुरमा खेती गरिने अन्नबालीहरू -तुलसीपुरमा खेती गरिने नगदेबालीहरू -तुलसीपुरमा खेती गरिने फलफूलहरू -तुलसीपुरमा खेती गरिने जडीबुटीहरू	-सञ्चार सिप -दृश्य साक्षरता सिप -निर्णय तथा समस्या समाधान सिप	- विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न तरकारीहरूको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाउने - तुलसीपुर भित्र खेती गरिने विभिन्न तरकारीको नाम भन्न लगाउने - विभिन्न तरकारीहरूको चित्र बनाउन लगाउने - तुलसीपुरभित्र खेती गरिने अन्न बालीहरूको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाउने - नगदे बालीको परिचय दिने र विभिन्न नगदे बालीको चित्र/भिडियो देखाई पहिचान गराउने - फल फूलहरूको चित्र देखाई नाम भन्न लगाउने - विभिन्न फलफूलको चित्र बनाउन लगाई रङ्ग भर्न लगाउने - जडीबुटीहरूको परिचय दिदै विभिन्न जडीबुटीको चित्र देखाई नाम भन्न लगाउने	- विभिन्न चित्र देखाएर तरकारी, अन्नबाली, नगदे बाली र जडीबुटीको पहिचान गर्न लगाएर - विभिन्न तरकारी, अन्नबाली, नगदेबाली र जडीबुटीको चित्र बनाई रङ्ग भर्न लगाएर	१०

		- स्थानीय र आधुनिक प्रविधिहरूको पहिचान तथा वर्गीकरण गर्न	३.३ स्थानीय र आधुनिक प्रविधिहरू -स्थानीय प्रविधिहरू -आधुनिक प्रविधिहरू -स्थानीय र आधुनिक प्रविधिमा फरक	-सञ्चार सिप -दृश्य साक्षरता सिप -सिकाइ सिप -प्राविधिक सिप	-विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय प्रविधिको परिचय बताउने - स्थानीय प्रविधिको चित्र देखाई नाम भन्न लगाउने -स्थानीय प्रविधिहरूको चित्र बनाउन लगाउने -आधुनिक प्रविधिहरूको परिचय र नाम भन्न लगाउने -आधुनिक प्रविधिको चित्र देखाएर पहिचान गर्न लगाउने -आधुनिक प्रविधिको चित्रकोर्न लगाउने -विभिन्न प्रविधिहरूको नाम लेखी स्थानीय र आधुनिक कुन प्रविधि हो? छुट्याउन लगाउने -स्थानीय र आधुनिक प्रविधि बीच फरक भन्न लगाउने	-स्थानीय र आधुनिक प्रविधिको नाम बताउन लगाएर -स्थानीय र आधुनिक प्रविधिको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाएर -स्थानीय र आधुनिक प्रविधिमा फरक भन्न लगाएर - स्थानीय तथा आधुनिक प्रविधिको चित्र बनाई रङ भर्न लगाएर	९
		-स्थानीय उद्योगहरूको सामान्य परिचय दिन	३.४ स्थानीय उद्योगहरू -स्थानीय उद्योगको परिचय	-दृश्य साक्षरता -सिकाइ सिप	-विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न उद्योगहरूको चित्र देखाई नाम भन्न लगाउने - स्थानीय उद्योगहरूको अवलोकन भ्रमण गराई परिचय गराउने -विभिन्न भिडियो देखाएर थप स्पष्ट पार्ने - स्थानीय उद्योगहरूको चित्र बनाउन लगाउने	-स्थानीय उद्योगहरूको नाम बताउन लगाएर -स्थानीय उद्योगको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाएर -स्थानीय उद्योगहरूले गर्ने कार्य सोधेर -उद्योगबाट हुने फाइदा बताउन लगाएर -स्थानीय उद्योगको चित्र बनाउन लगाएर	५
४.	मानविय मूल्य र शिक्षा	१. घर र परिवारमा सामुहिक कार्यमा संलग्न हुन ।	४.१.अभिवादन - घर र परिवारमा सामुहिक कार्यमा	- सहयोग सिप - सिकाइ सिप - व्यक्ति	घर परिवारमा भएका सामुहिक कार्यहरू भन्न लगाउने । - ठुलाले भनेको कर्षहरू गर्न लगाउने ।	- घर र परिवारका सामुहिक कार्यका सूचीहरू तयार पार्न	१०

	२. परिवार र विद्यालयका नियम पालना गर्ने । ३. आफ्नो सामानको सुरक्षा गर्ने । ४. सहयोगको भावना विकास गर्ने ।	संलग्न । - ठुलाले भनेको कार्य गर्ने । - परिवार र विद्यालयका नियम । - आफ्नो सामानको सुरक्षा । - सहयोगको भावना ।	जिम्मेवारी सिप	- परिवार र विद्यालयका नियमहरू सूची तयारपारी वर्गीकरण गर्न लगाउने । - सहयोगका भावनाहरू अभिवृद्धि गर्न लगाउने । - सहयोगका भावनाको सूची तयार पार्न लगाउने ।	लगाएर । - ठुलाले भनेको कार्यहरू व्यवहारमा गर्न लगाएर । - परिवार र विद्यालयका नियमहरू बुँदागत रूपमा लेख्न लगाएर । - प्रश्नहरू गर्न लगाएर । - विषय वस्तुसँग सम्बन्धित बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू सोधेर ।	
	१. जड्कफुडको पहिचान गरी यसको असर बताउन । २. स्थानीय स्तरमा निर्मित खाजा र खानाको पहिचान गरी वर्गीकरण गर्ने । ३. शारीरिक वृद्धि गर्ने, शक्ति दिने र सुरक्षा गर्ने खानाको पहिचान गर्ने ४. व्यक्तिगत सरसफाइ घर आँगनको र विद्यालयको सरसफाइ गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने	४.२. स्वास्थ्य खानपान र सरसफाइ - जड्कफुड - (अस्वस्थ खानाको) पहिचान र यसको असर । - स्थानिय स्तरमा निर्मित खाना, खाजाको पहिचान । - शारीरिक वृद्धि गर्ने, शक्ति दिने र सुरक्षा गर्ने खानाको पहिचान गर्ने	- सञ्चार सिप - प्रयोग सिप - वर्गीकरण सिप	जड्कफुडको पहिचान र यसको असर बताउन लगाउने । - स्थानीय स्तरमा निर्मित खाजा खानाको पहिचान गरी वर्गीकरण गर्न लगाउने । - शारीरिक वृद्धि गर्ने, शक्ति दिने र सुरक्षा गर्ने खानाको पहिचान गर्ने - स्थानिय स्तरमा निर्मित खाना, खाजा प्रयोगमा ल्याउन लगाउने । - व्यक्तिगत सरसफाइ कोठा र घरको सरसफाइको बारेमा भन्न लगाउने । - व्यक्तिगत सरसफाइ, कोठा र घरको सरसफाइको फाइदा बारे भन्न लगाउने ।	- जड्कफुड/पत्रुखाना र यसका असरहरू लेख्न लगाएर । - स्थानीय स्तरमा निर्मित खाजा, खाना बुँदागत रूपमा टिपोट गर्न लगाएर । - शारीरिक वृद्धि गर्ने, शक्ति दिने र सुरक्षा गर्ने खानाको पहिचान गर्न लगाएर - विषयवस्तुसँग सम्बन्धित प्रश्नोत्तर सोधेर लेख्न लगाएर ।	१०
	१. अनुहार (मुख, नाक, गाला, कान) को	४.३. योग, ध्यान, व्यायम तथा मुद्रा चिकित्सा	- सिकाइ सिप - प्रयोग सिप	शिक्षकले मुख, नाक, गाला र कानको कसरतको अभ्यास गर्ने र गराउने ।	- विद्यार्थीलाई मुख, नाक, गाला र कानको कसरत	१०

		कसरतका विधिहरू बताउन । २. भास्तिका प्राणायामको विधि बताउन र यसका महत्व बताउन । ३. मुकुल मुद्राको विधिहरू र यसले गर्ने फाइदा बताउन । ४. पञ्चतत्त्व-जल, पृथ्वी, आकाश, वायु र अग्नि) तत्त्वको जानकारी लिने छन् र उक्त तत्त्वको प्रत्येक औँलासँग रहेको सम्बन्धको बारेमा बताउन ।	- अनुहारको (मुख, नाक, गाला, कान) कसरत - भस्त्रिका प्रणायाम तथा मुकुल मुद्राविधी र अभ्यास । - पञ्चतत्त्वको-जल, पृथ्वी, आकाश, वायु, अग्नी) जानकारी		- मुकुल मुद्राको तस्विर देखाउने र शिक्षकले गरेर देखाउने । - मुकुल मुद्रामा रहेर शिक्षकले भस्त्रिका प्राणायाम गनै र विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने । -पाँच ओटा तत्त्वहरू जल, पृथ्वी, आकाश, वायु र अग्निको सरल भाषामा जानकारी दिने ।	पालैपालो गर्न लगाएर । - विद्यार्थीलाई मुकुल मुद्रा गराएर देखाउन लगाएर । - पञ्चतत्त्व सम्बन्धी प्रश्नहरू सोधने र बस्तुगत प्रश्न सोधी उत्तर लेखनसमेत लगाएर ।	
५.	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	• पालिकाभित्रीका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको पहिचान गर्न	५.१ वन्यजन्तु र चरा • गाउँपालिकाभित्रीका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता	• आफूले देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने • आफ्नो वडा तथा गाउँपालिका भित्रीका वनहरूमा आफूले थाहा पाएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने • गाउँपालिका भित्री वन क्षेत्रमा हुने वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो सामग्रीको माध्यमबाट पहिचान गर्न लगाउने र यस कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्ने उक्त क्षेत्रमा पाइने अन्य वन्यजन्तु	• वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाएर • स्थानीय स्तरमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाएर	५

				तथा चराहरूको बारेमा सोधखोज गरी बताउने परियोजना कार्य दिने		
	- स्थानीय बोटबिरूवाहरूको परिचय दिन - स्थानीय बोटबिरूवाको महत्त्व तथा उपयोग बताउन - विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व बताउन - घर र विद्यालयमा बालबगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न	५.२. बोटबिरूवा र बगैंचा - स्थानीय बोटबिरूवाहरूको परिचय - स्थानीय बोटबिरूवाको महत्त्व तथा उपयोग - विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व - घर र विद्यालयमा बालबगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - वर्गीकरण सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरूवाहरूको परिचय दिन लगाउने (नाम, पाइने स्थान, महत्त्व, उपयोग, वर्गीकरण) - विद्यालय वरपर भएका बोट बिरूवाहरूको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गरी परिचय दिने/दिन लगाउने - विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माणको महत्त्व र आवश्यकतामा छलफल गराउने (वातावरण स्वस्थ राख्न, सौन्दर्य, अध्ययन, जडीबुटी आदि) - विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी दिई बगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने - सम्भव भएसम्म घरमा बगैंचा निर्माण गर्ने परियोजना कार्य दिने र घरको अभिभावकलाई समेत यसको जानकारी दिई सहयोग गर्न लगाउने	- घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरूवाहरूको नाम सोधेर - अवलोकन गरेका बोटबिरूवाहरूको नाम भन्न लगाएर - विद्यालयको बगैंचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर घरमा बगैंचा निर्माण गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर	१०
	घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न	५.३ पानी घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका र सदुपयोग	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - प्रयोग सिप	- आफ्नो घर तथा घर वरपर भएका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने - चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने - घर तथा विद्यालय वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई	- स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग बताउन लगाएर - घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरेर/नगरेको अवलोकन गरेर - पानीलाई	५

				तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) - घर तथा विद्यालय वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने - पानीका स्रोतहरूलाई पिउनु, खाना बनाउनु, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने - घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने	आवश्यकताअनुसार अनुसार घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरेर नगरेको अवलोकन गरेर	
- फोहोर मैला व्यवस्थापनको परिचय दिन - विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन - व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न - घर, छर छिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता हुन - वरपरको वातावरण सफा राख्ने	५.४ वातावरण सरसफाइ र फोहोर मैला व्यवस्थापन - व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास - फोहोर मैला व्यवस्थापनको परिचय - विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) - घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता - वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू	- प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - सहकार्य सिप - सहयोग सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- व्यक्ति, घर परिवार, विद्यालय तथा वातावरण स्वस्थ राख्नको लागि गरिने कार्यहरूको रूपमा सरसफाइलाई परिचित गराउने - सरसफाइ गर्दा प्रयोग गरिने व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने कुराको बारेमा छलफल गर्ने र नमुना अभ्यास गराउने - घर, विद्यालयबाट निस्कने फोहोरलाई सही तरिकाले विसर्जन र व्यवस्थापन गर्ने कार्यहरू नै फोहोरमैलाको व्यवस्थापनमा पर्ने कुरा बताउने - घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना आदिबाट निस्कने फोहोरहरू ठोस (कुहिने र नकुहिने) तथा तरल फोहोर हुने र यी फोहोरहरूलाई व्यवस्थापन गर्नको लागि सही ठाउँमा विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने आदि जस्ता उपायहरू	- सरसफाइको परिचय दिन लगाएर - व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने तरिका सोधेर - व्यक्तिगत सरसफाइ गरे/नगरेको अवलोकन गरेर - फोहोर मैला व्यवस्थापन गर्दा गर्नुपर्ने कुराहरू बताउन लगाएर - घर तथा विद्यालय वरपर भएका फोहोरहरूलाई ठोस (कुहिने र नकुहिने) र तरलमा वर्गीकरण गर्न लगाएर - फोहोर मैलाको व्यवस्थापनमा सहभागी भए/नभएको अवलोकन	२०	

		उपायहरू पहिचान गर्न वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन	पहिचान वरपरको वातावरणको सर सफाइ कार्यमा सहभागिता		अपनाउनुपर्ने कुराहरूमा छलफल गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोर मैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदाय स्तरमा सरसफाइ गर्दा नै वातावरण स्वस्थ हुने र यस कार्यले गर्दा रोगहरू नलाग्ने जस्ता फाइदाहरू हुने कुरा बताउने र छलफल गराउने • घर वरपर, विद्यालय, छरछिमेक, समुदायको वातावरण सफा राख्ने उपायहरूमा छलफल गराउने र सरसफाइमा सहभागी गराउने र आफूले पनि सरसफाइमा सहभागी हुने • घरवरपर, समुदाय तथा विद्यालयमा सरसफाइ गरेको असल अभ्यासहरू श्रव्यदृश्य तथा चित्रको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने	गरेर • घर वरपरको वातावरण सफा गरे नगरेको अभिभावक सँग प्रतिक्रिया लिएर विद्यालयको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर	
६.	विपद् व्यवस्थापन	- स्थानीय स्तरमा हुन सक्ने विपद्हरूको सामान्य परिचय दिन - आफूवसेको क्षेत्रमा हुने विपद्हरू घट्न सक्ने समयको आँकलन र बच्ने सामान्य उपायको पहिचान	६.१ स्थानीय स्तरमा हुन सक्ने विपद्हरूको सामान्य परिचय - सडक दुर्घटना - बाढी - आगलागी - पहिरो - चट्याड - रोगव्याधि	- सिकाइ सिप - व्यवस्थापन सिप - सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - अवलोकन सिप - समस्या समाधान सिप	- चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी स्थानीय स्तरमा हुन सक्ने विपद्हरूको सामान्य परिचय दिने - आफ्नो गाउँ टोलमा बाढी जानसक्ने सम्भाव्य स्थानको नाम उल्लेख गर्न लगाई बोर्डमा टिपोट गरी छलफल गर्न लगाउने - आकस्मिक हुने प्राकृतिक तथा मानव जन्य विपद्हरू उदाहरणसहित प्रस्तुत	- स्थानीय स्तरमा हुन सक्ने विपद्जस्तै- बाढी, पहिरो, सडक दुर्घटना, आगलागी, आदिको बारेमा ५/५ वाक्य भन्न वा लेख्न लगाएर - विपद्को प्रकार र व्याख्यात्मक वाक्य बिच जोडा मिलाउन लगाएर	१०

		गर्न ।	६.२ आफूबसेको क्षेत्रमा हुने विपद्हरू घट्न सक्ने समयको आँकलन र बच्ने सामान्य उपाय ।	गर्दै सिकारूको अनुभवको आधारमा प्रश्नोत्तर गर्दै विषयवस्तु स्पष्ट पार्ने । • समयानुसारको सम्भावित विपद्सम्बन्धी छलफल गर्ने • वर्षायाममा पानी धेरै पर्ने हुँदा बाढीपहिरो जस्तो विपद् आउनसक्ने सम्भावना रहने । • जाडोयाममा सितलहर आउन सक्ने । • धाम्मधुम्म परेको बेला हुरीबतास तथा चट्याङ पर्न सक्ने, • भूकम्प जुनसुकै बेला आउन सक्ने कुरा उदाहरणसहित प्रष्ट पार्ने • विपद्बाट सुरक्षित हुने उपायहरू बारे जानकारी गराउन अभ्यासात्मक क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने । • सान्दर्भिक क्रियाकलाप (नमुना प्रदर्शन) गरेर पनि विपद्बाट सुरक्षित हुने उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने	• विपद्को प्रकार र ती विपद्हरू घट्न सक्ने सम्भावित समयको बारेमा भन्न वा लेख्न लगाएर • विपद्बाट सुरक्षित हुने उपायहरूबारे सुची तयार गर्न लगाएर ।	

कक्षा ४

क्र. स	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहारकुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया	का.घ
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	- तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको सामान्य परिचय दिन - उपमहानगरपालिकाको सिमानाका पालिकाहरू पहिचान गर्न आफू बसोबास गरेको वडाको परिचय दिन - दाङ जिल्लाको नक्सामा आफ्नो पालिकाको पहिचान गर्न	१.१ वडा तथा नगरपालिकाको परिचय - तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको सामान्य परिचय - उपमहानगरपालिकाका छिमेकी पालिकाको पहिचान - आफू बसोबास गरेको वडाको परिचय - दाङ जिल्लाको नक्सामा आफ्नो पालिकाको पहिचान	- सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - दृष्य साक्षरता	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो उप-महानगरपालिकाको नाम, स्थापना मिति अवस्थिति तथा अन्य मुख्य विशेषताहरू भन्नु लगाउने र चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरको परिचय दिने - तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाका छिमेकी पालिकाहरूको बारेमा चित्र तथा नक्साद्वारा पहिचान गराउने - वडा रहेको स्थान, वडामा रहेका मुख्य स्थान तथा बस्तीहरू, भौगोलिक स्वरूप लगायतका विवरणहरूको जानकारी गराउने - दाङ जिल्लाको नक्सा प्रदर्शन गरी तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको पहिचान गर्न लगाउने	- नगरको नाम सिमाना तथा विशेषता सोधेर - वडा रहेको स्थान, वडाका मुख्य बस्तीहरू, भौगोलिक स्वरूप बताउन लगाएर - छिमेकी पालिकाहरूको नाम बताउन लगाएर - दाङ जिल्लाको नक्सा प्रदर्शन गरी तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको पहिचान गर्न लगाउने	४
		नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याएका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको परिचय र योगदान बताउन	१.२. सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याएका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू	- सिकाइ सिप - विश्लेष-णात्मक मान सिप	- विद्यार्थीहरूलाई नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याएका सामाजिक सङ्घ संस्था जस्तै:- आमा समूह, बालक्लब, टोल सहकारी, रेडक्रस आदिको नाम भन्नु लगाउने - ती संस्थाले के के पक्षमा सहयोग गर्दछन् होला ? छलफल गराउने र सम्बन्धित संस्थामा काम गर्ने व्यक्तिलाई कक्षामा आमन्त्रण गरेर वा ती संस्थामा विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराई ती संस्थाको परिचय र योगदान बताउन लगाउने	सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको नाम र योगदान बताउन लगाएर	६

		तुलसीपुर उपमहानगरपालिका भित्रका शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय दिन	१.३ नगरका शैक्षिक संस्थाहरू - मुख्य मुख्य विद्यालयहरू (नमुना विद्यालय) - प्राविधिक शिक्षालय क्याम्पस, कलेज	- सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- विद्यार्थीहरूलाई आफू बसोबास गरेको पालिकाभित्र रहेका शैक्षिक संस्थाहरूको नाम बताउन लगाउने - यसका लागि प्रमुख शैक्षिक संस्थाहरूको पोस्टर तथा चित्र प्रस्तुत गर्ने - नगरपालिका भित्रका प्राविधिक शिक्षालयहरूका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रित गरेर परिचय र पुऱ्याएको योगदान बताउन लगाउने - पालिका भित्र सञ्चालन भएका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाका प्रतिनिधिलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरेर वा विद्यार्थीहरूलाई उक्त स्थानमा भ्रमणमा लगेर वा उक्त संस्थासँग सम्बन्धित चित्र प्रस्तुत गरेर ती संस्थाको परिचय, योगदान बताउन लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई पालिका भित्रका शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय तथा संस्थाको योगदानको बारेमा स्पष्ट धारणा दिनका लागि आफ्नो विद्यालयको परिचय र योगदान उदाहरण प्रस्तुत गर्ने ।	- नगरमा रहेका मुख्य शैक्षिक संस्थाहरूका नामको सूची तयार गर्न लगाएर - ती संस्थाको परिचय दिन लगाएर - संस्थाको नाम र तिनको चित्र बिच जोडा मिलाउन लगाएर	८
२	हाम्रा सम्पदाहरू	• प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता र महत्त्व बताउन • खानेपानी संस्थाको परिचय दिन र योगदान बताउन	२.१ प्राकृतिक स्रोत: - पानीको उपयोगिता र महत्त्व २.२ खानेपानी संस्था : - तुलसीपुर, मैतारा, अमृतपुर, बेलभुण्डी, पवननगर आदिको परिचय र योगदान	- सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- नगरपालिकाअन्तर्गतका विभिन्न प्राकृतिक स्रोतहरू (पानी, वनजङ्गल, नदीनाला, पाटीपौवा आदि) को चित्र तथा भिडियोमार्फत चिनारी गराउने - प्राकृतिक स्रोतको परिचय दिँदै त्यसको उपयोगिता र महत्त्वको सूची बनाई प्रस्तुत गर्ने - आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका प्राकृतिक स्रोतअन्तर्गत खाने पानीका मुहान तथा	- आफ्नो समुदायमा रहेका प्राकृतिक स्रोतको नाम र उपयोगिता भन्न लगाएर - नगरभित्रका खानेपानी संस्थाको परिचय र योगदान बताउन लगाएर	६

					खानेपानी संस्था (तुलसीपुर, मैनतारा, अमृतपुर, बेलभुण्डी, पवननगर आदि) को अवलोकन भ्रमण गराउने र परिचय गराउने - पानी (जरूवा, सिमसार क्षेत्र) को महत्त्व उल्लेख गर्दै छलफल गर्ने आफ्नो समुदायमा रहेका खानेपानी संस्थाहरूको नाम परिचय तथा तिनको योगदान बताउने		
	• थारू र मगर भाषाको चिनारी दिन • स्थानीय जातिका पहिरनहरू पहिचान गर्न	२.३ भाषागत विविधता थारू, संस्कृत, मगर आदि भाषाको चिनारी २.४ स्थानीय जातिका पहिरनहरू	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - भाषिक सिप	- कक्षामा थारू र मगर भाषा बोल्ने विद्यार्थीहरू छुन् भने ती भाषामा बोल्न लगाउने र अन्य विद्यार्थीहरूलाई पनि बोल्न प्रेरित गर्ने - थारू र मगर भाषाको माध्यमबाट साधारण कुराहरू अभिव्यक्त गर्न लगाउने र सहजीकरण गर्ने - स्थानीय जातिहरूको सूची तयार गरी कक्षा कोठामा छलफल गराउने - स्थानीय जाति विशेषको विशेषताहरू बताउन लगाउने - आफ्नो जाति विशेषको भाषा र पहिरन पहिचान गरी संरक्षण गर्ने उपायहरूको सूची तयार गर्न लगाउने - स्थानीय भाषा र पहिरनको सूची तयार गरी संरक्षण गर्ने उपायहरू छलफल गर्ने - स्थानीय जाति विशेषको विशेषताहरू संक्षिप्त वर्णन गर्ने	- थारू र मगर भाषामा केही शब्दहरू बोल्न लगाएर - आफ्नो समुदायमा रहेका विविध जातजातिको नाम भन्न लगाएर - आफ्नो समुदायमा रहेका विविध जातजातिका मानिसले लगाउने पहिरनका नाम भन्न लगाएर - विभिन्न जातजातिको पहिरनको नाम र तिनको चित्रको जोडा मिलाउन लगाएर	५	
	• स्थानीय स्तरमा प्रचलित धर्मको परिचय र विशेषता बताउन	२.५ स्थानीय स्तरमा प्रचलित धर्महरू : हिन्दु, बौद्ध, क्रिस्चियन र	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	- हिन्दु, बौद्ध, क्रिस्चियन, मुस्लिम तथा अन्य धर्मको सामान्य परिचय बताइदिने - विद्यार्थीहरूलाई आफूहरूले मान्ने धर्मको	- आफ्नो समुदायका मानिसले मनाउने धर्मको नाम भन्न	५	

			मुस्लिम धर्मको परिचय र विशेषता		नाम भन्न लगाउने - केही खासखास धर्महरूको सङ्क्षिप्त परिचय बताउने - नगरक्षेत्र भित्रका विभिन्न मानिसहरूले मान्ने प्रमुख धर्मको नामाङ्कित सूची प्रदर्शन गर्दै छलफल गराउने - आफ्नो घरपरिवार छरछिमेकका मानिसले मान्ने धर्मको नाम भन्न लगाउने र छलफल गराउने - हिन्दु, बौद्ध, क्रिस्चियन, मुस्लिम तथा अन्य धर्मसँग सम्बन्धित संस्कारहरू विद्यार्थीबाट संकलन गर्ने र सुनाउने, यी धर्मसँग सम्बन्धित प्रमुख देवालयका दृश्य चित्र प्रदर्शन गर्ने तथा अवलोकन भ्रमण गराउने	लगाएर - हिन्दु, बौद्ध, क्रिस्चियन, मुस्लिम तथा अन्य धर्मसँग सम्बन्धित संस्कारहरू र देवालयका बारेमा चर्चा गर्न लगाएर आफ्नो घरमा गरिने पूजापाठ, व्रत उपासना आदिका बारेमा बताउन लगाएर	
		- ऐतिहासिक सुकौराकोट दरवार र तुही क्षेत्रको परिचय दिन - स्थानीय सम्पदा संरक्षणका उपायहरू बताउन	२.६ ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक महत्त्वको क्षेत्र - सुकौराकोट दरवारको चिनारी २.७ स्थानीय सम्पदा संरक्षणका उपायहरू	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- सुकौराकोट प्राचीन दरवारको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने र ऐतिहासिक पृष्ठभूमि चर्चा गरिदिने - राजा दङ्गीशरण राज्य गरेको सुकौराकोट प्राचीन दरवारको वर्तमान अवस्था बताइदिने - हाल भग्नावशेषका रूपमा रहेको सुकौराकोट दरवारको महत्त्व बताउने । - दाङ जिल्लाको तेस्रो उपत्यका तुही क्षेत्रको दृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी परिचय बताउने स्थानीय स्तरमा भएका सम्पदा संरक्षणका उपायहरूमा छलफल गर्ने र उपायहरू बताइदिने	- आफ्नो समुदायमा रहेका प्राचीन महत्त्वका स्थलको नाम भन्न लगाएर, - प्राचीन महत्त्वका स्थलको महत्त्व भन्न लगाएर, - तुही क्षेत्रको विगत र वर्तमान अवस्था भन्न लगाएर स्थानीय स्तरमा भएका सम्पदा संरक्षणका उपायहरू बताउन लगाएर	४
३.	हाम्रा पेसा,	- पेसाको वर्गीकरण	३.१ पेसाको वर्गीकरण	- सञ्चार सिप	- विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न पेसाहरूको चित्र	- पेसाको वर्गीकरण गर्न	२

	व्यवसाय र प्रविधि	(उत्पादन तथा सेवामूलक) गर्न	-उत्पादनमूलक पेसाहरू -सेवामूलक पेसाहरू	- दृश्य साक्षरता सिप सिकाइ सिप	तथा भिडियो देखाउँदै तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने - कुन उत्पादनमूलक र कुन सेवामूलक होला? भनी छुट्याउन लगाउने - पेसाको वर्गीकरण गरिएको चार्ट प्रस्तुत गर्दै पेसाको वर्गीकरणबारे बताउने - उत्पादमूलक पेसाको बारेमा बताउने - उत्पादनमूलक पेसाहरूको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाउने - उत्पादनमूलक पेसाहरू के के हुन ? भनी नाम भन्न लगाउने - सेवामूलक पेसाको बारेमा बताउने - सेवामूलक पेसाको चित्र देखाई नाम भन्न लगाउने - सेवामूलक पेसाहरूको नाम भन्न लगाउने - विभिन्न पेसाहरूको नाम लेखी कुन उत्पादनमूलक र कुन सेवामूलक पेसा हुन् ? छुट्याउन लगाउने विभिन्न पेसाहरूको चित्र कोर्न लगाउने	लगाएर - उत्पादनमूलक पेसाको परिचय र नाम भन्न लगाएर - सेवामूलक पेसाको नाम बताउन लगाएर - विभिन्न पेसाहरूको नाम लेखी तिनीहरूलाई उत्पादनमूलक र सेवामूलक कुन हुन? छुट्याउन लगाएर विभिन्न पेसाहरूको चित्र र पेसाको नामबिच जोडा मिलाउन लगाएर	
		स्थानीय स्तरमा सञ्चालित साना व्यवसायको सामान्य जानकारी दिन	३.२. स्थानीय स्तरमा सञ्चालित साना व्यवसायहरू - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित साना व्यवसायहरू स्थानीय स्तरमा सञ्चालित व्यवसायको महत्त्व	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - दृश्य साक्षरता	- विभिन्न व्यवसायहरूको चित्र तथा भिडियो देखाउँदै तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय व्यवसायको परिचय बताउने र स्थानीय स्तरमा भएका साना व्यवसायहरूको नाम भन्न लगाउने - स्थानीय व्यवसायका चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाउने - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित साना व्यवसायको महत्त्व बताउन लगाउने	- स्थानीय व्यवसायको परिचय भन्न लगाएर - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित साना व्यवसायको नाम भन्न लगाएर - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित व्यवसायको महत्त्व बताउन लगाएर स्थानीय स्तरमा सञ्चालित साना	२

					- साना व्यवसायको चित्र बनाउन लगाउने स्थानीय व्यवसायको महत्त्वको बारेमा छलफल गराई थप जानकारी दिने	व्यवसायहरूको चित्र बनाई रङ्ग भर्न लगाएर	
	करेसावारीको परिचय, छनौट गर्न र उक्त कार्यमा सहभागी हुन	३.३ करेसावारी र कौसी खेती - करेसावारीको परिचय - करेसावारीको छनौट - कौसी खेतीको परिचय - कौसी खेतीको छनौट	- सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - सिकाइ सिप निर्णय तथा समस्या समाधान सिप	- विद्यार्थीहरूलाई तपाईंले तरकारी खेती कहाँ कहाँ गरेको देख्नुभएको छ ? भनी प्रश्न गरेर छलफल गराउने - छलफलपछि करेसावारीको परिचय बताइदिने - करेसावारीको चित्र देखाई स्पष्ट पार्ने - करेसावारीको महत्त्व र छनौटबारे विद्यार्थीहरू बिच छलफल गराई भन्न लगाई - कौसी खेतीको परिचय बताउन लगाउने र थप स्पष्ट पार्ने - कौसी खेतीको चित्र देखाई थप स्पष्ट पार्ने - करेसावारी र कौसी खेतीको अवलोकन गराउने घर तथा विद्यालयको करेसावारी खेती र कौसी खेतीमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने	- करेसावारीको परिचय भन्न लगाएर - करेसावारीको महत्त्व बताउन लगाएर - करेसावारी खेतीमा सहभागी गराएर - करेसावारीको चित्र बनाउन लगाएर रङ्ग भर्न लगाएर - कौसी खेतीको परिचय र महत्त्व भन्न लगाएर - कौसी खेतीको चित्र बनाउन लगाएर कौसी खेतीमा सहभागी गराएर	४	
	- माटोको उर्वराशक्ति संरक्षणका उपायबारे सामान्य जानकारी दिन	३.४ माटोको उर्वराशक्तिको संरक्षण - माटोको उर्वराशक्ति संरक्षण गर्ने उपायहरू माटोको उर्वरा शक्ति संरक्षणबाट हुने फाइदाहरू	- सिकाइ सिप - दृश्य साक्षरता सिप - सञ्चार सिप	- माटोको बारेमा विद्यार्थीहरू बिच छलफल गराई माटोको कार्यबारे बताउने - विद्यार्थीहरूलाई माटोको उर्वरा शक्ति कसरी संरक्षण गर्न सकिन्छ ? भनी प्रश्न गरी छलफल गराउने र संरक्षणका उपायहरू बताउन लगाउने - माटोको उर्वरा शक्ति संरक्षण गर्ने उपायहरू लेखिएको चार्ट देखाई स्पष्ट पार्ने - माटोको उर्वरा शक्ति संरक्षणबाट हुने	- माटोको उर्वराशक्ति कसरी संरक्षण गर्न सकिन्छ भनेर प्रश्न सोधेर - माटोको उर्वराशक्ति संरक्षण बाट हुने फाइदाहरू बताउन लगाएर माटोको उर्वराशक्ति संरक्षण गर्ने उपायहरूको	२	

					फाइदाको बारेमा विद्यार्थीहरू विच समूह बनाई भन्न लगाउने र अन्तमा आफूले बताइदिने विभिन्न चित्र मार्फत माटोको उर्वरा शक्ति संरक्षण गर्ने उपायबारे थप स्पष्ट पार्ने	चित्र कोर्न लगाएर	
		बिउ छनौट (रैथाने र आधुनिक) गर्ने तरिका बताउन	३.५ बिउको छनौट - रैथाने बिउहरू आधुनिक बिउहरू	- सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - सिकाइ सिप	- विद्यार्थीहरूलाई बिउ भनेको केहो ? भनी प्रश्न गरेर छलफल गराउने - बिउ किन छनौट गर्न आवश्यक पर्छ ? भनि छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई बिउको परिचय र बिउ छनौट गर्नुको कारण बताइदिने - रैथाने बिउहरूको नाम बताउन लगाउने - रैथाने बिउ लेखिएको चार्ट/स्लाइड देखाएर स्पष्ट पार्ने - आधुनिक बिउको नाम बताउन लगाउने र थप छलफल गराउने आधुनिक बिउहरूको नाम लेखिएको स्लाइडमार्फत स्पष्ट पार्ने	- बिउको परिचय सोधेर - रैथाने बीउहरूको नाम भन्न लगाएर - आधुनिक बिउको नाम बताउन लगाएर - विभिन्न बिउहरूको चित्र बनाउन र रङ्ग भर्न लगाएर	२
		ब्याडको निर्माण गर्न र बेर्नाको हेरचाह गर्न	३.६. ब्याड निर्माण र बेर्ना हेरचाह - ब्याडको निर्माण गर्न बेर्नाको हेरचाह गर्न	- निर्णय तथा समस्या - समाधान सिप दृश्य साक्षरता सिप	- विद्यार्थीहरूलाई ब्याड भनेको के हो ? भनी प्रश्न गरेर छलफल गराउने - ब्याडको परिचय गराउँदै ब्याड निर्माण गर्ने तरिका बताइदिने - विद्यालयको खाली जग्गामा ब्याड निर्माण गर्नलगाउने - बेर्ना भनेको के हो ? भनी प्रश्न गरेर विद्यार्थीबाट उत्तर माग्ने र त्यसपछि आफूले थप स्पष्ट पार्ने - बेर्ना कसरी हेरचाह गर्न सकिन्छ भनेर छलफल गराई स्पष्ट पारिदिने । ब्याडको चित्र तथा भिडियो देखाई त्यसमा	- ब्याडको परिचय सोधेर - ब्याड निर्माण गर्ने तरिका भन्न लगाएर - ब्याड निर्माण गर्न लगाएर - बेर्नाको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन लगाएर प्याडमा बेर्ना उम्रिएको चित्र कोर्न र रङ्ग भर्न लगाउने	४

					बेर्ना कसरी लगाउने बारेमा थप जानकारी गराउने		
		प्राङ्गारिक मलको परिचय दिन र प्रयोग गर्न	३.७. प्राङ्गारिक मल - प्राङ्गारिक मलको परिचय - प्राङ्गारिक मलको महत्त्व	- प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - सहकार्य सिप	- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले देखेको र थाहा पाएको मलको नाम भन्न लगाउने - प्राङ्गारिक मलको बारेमा छलफल गराइ प्राङ्गारिक मलको परिचय बताइदिने - प्राङ्गारिक मलको महत्त्व भन्न लगाउने - प्राङ्गारिक मलको महत्त्व लेखिएको चार्ट वा स्लाइड देखाएर थप स्पष्ट पार्ने प्राङ्गारिक मल बनाउने ठाउँको अवलोकन गराउने	- प्राङ्गारिक मलको परिचय भन्न लगाएर - प्राङ्गारिक मलको महत्त्व बताउन लगाएर - प्राङ्गारिक मल बनाउने - विधिको बारेमा लेख लगाएर	३
		कृषि कार्यसँग सम्बन्धित औजारको परिचय दिन र प्रयोग गर्न	३.८. कृषि कार्यसँग सम्बन्धित औजारहरू - कृषि कार्यसँग सम्बन्धित औजारहरू र प्रयोग (हँसिया, कुटो, कोदालो, फरुवा, हलो, हजारी...)	- सिकाइ सिप - प्रयोग सिप - दृश्य साक्षरता सिप	- विद्यार्थीहरूलाई कृषि कार्यसँग सम्बन्धित औजारहरूको नाम भन्न लगाउने र ती औजारहरू के काम गर्न प्रयोग गरिन्छ भनी सोधेर छलफल गराई भन्न लगाउने - कृषि कार्यसँग सम्बन्धित औजारहरूको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाउने तथा पहिचान गराउने कृषि कार्यसँग विभिन्न औजारहरूको प्रयोग गर्ने तरिका बताउन	- कृषि कार्यमा प्रयोग हुने औजारहरूको नाम भन्न लगाएर - कृषि कार्यमा प्रयोग हुने औजारको परिचय तथा प्रयोग तरिका बताउन लगाएर कृषि कार्यसँग सम्बन्धित विभिन्न औजारहरूको चित्र कोर्न लगाएर	३
		घरायसी आधुनिक प्रविधिको परिचय दिन र सुरक्षित साथ प्रयोग गर्न	३.९. घरायसी आधुनिक प्रविधिको परिचय र सुरक्षित प्रयोग - घरायसी आधुनिक प्रविधिको परिचय र सुरक्षित प्रयोग (हिटर, इस्त्री, राइसकुकर) -घरायसी प्रविधिहरूको सुरक्षित प्रयोग (हिटर,	- प्रयोग सिप - दृश्य साक्षरता सिप प्राविधिक सिप	- विद्यार्थीहरूलाई घरायसी आधुनिक प्रविधिहरूको नाम भन्न लगाउने - घरायसी आधुनिक प्रविधिको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाउने तथा पहिचान गराउने - घरायसी आधुनिक प्रविधिहरूको चित्र वा भिडियो माफत परिचयबताउने - घरायसी आधुनिक प्रविधिको सुरक्षित प्रयोगबारे विद्यार्थीहरू विच छलफल	- घरायसी आधुनिक उपकरणको नाम भन्न लगाएर - चित्रमाफत घरायसी आधुनिक उपकरणको पहिचान गर्न लगाएर - घरायसी आधुनिक प्रविधिको सुरक्षित प्रयोग गर्ने तरिका	३

			इस्त्री, राइसकुकर)		गराई भन्न लगाउने घरायसी आधुनिक प्रविधिको सुरक्षित प्रयोग बारे बताइदिने	बताउन लगाएर घरायसी आधुनिक उपकरणहरूको चित्र बनाउन लगाएर	
४.	मानवीय मूल्य र शिक्षा	- घर परिवार छिमेक र विद्यालयमा गरिने अभिवादनको सिकाइ व्यवहारिक रूपमा प्रयोग गर्न - ठुलालाई आदर सम्मान र सानालाई माया गर्न - स्थानिय मूल्य र मान्यताहरूको सूचीहरू बनाउन र वर्गीकरण गर्न श्रमको पहिचान गरी श्रमको सम्मान गर्ने भावना विकास गर्न	४.१.अभिवादन - घर परिवार, छिमेक र विद्यालयमा गरिने अभिवादन - ठुलालाई आदर सम्मान र सानालाई माया । - स्थानीय मौलिकताका सूचीहरू (आत्मा अनुशासन, सदाचार, इमान्दारीता, सत्यता, दया, सहयोग) श्रमको सम्मान - शारिरीक र मानसिकश्रमको पहिचान र महत्त्व)	- दृश्य साक्षरता सिप - वर्गीकरण सिप - सहयोगी सिप	- घरपरिवार छिमेक र विद्यालयमा अभिभावक प्रयोग गर्न लगाउने - उमेरअनुसार आदर र सम्मान गर्न लगाउने - स्थानीय मूल्य र मान्यताहरूको सूची बनाउन लगाउने - श्रमको पहिचान गरी श्रमको सम्मान अभिवृद्धि गर्न लगाउने - श्रमको सूची तथा वर्गीकरण गर्न लगाउने स्थानीय स्तरमा रहेका मूल्य मान्यताको श्रव्य दृश्य सामाग्रीद्वारा परिचित गराउने	- घर परिवार छिमेक र विद्यालयमा गरिने अभिवादनको सूची तयारपार्न लगाएर - प्रश्नोत्तर सोधेर वा गर्न लगाएर - श्रमका प्रकारको वर्गीकरण गर्न लगाएर विभिन्न श्रमसँगको तस्वीरहरू र नाम सम्बन्धित चित्रहरू संकलन गरी प्रदर्शन गर्न लगाएर	१०
		- बजारमा उपलब्ध विभिन्न जड्कफुडको पहिचान गरी सूची तयार पार्न - स्थानिय उत्पादनबाट बनाउने परिकारहरूको परिचय दिन घर आँगन, समुदाय र विद्यालयको सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन	४.२. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - बजारमा उपलब्ध विभिन्न जड्कफुड (अस्वस्थ खाना) र यसको प्रभाव - स्थानीय उत्पादनबाट बनाउने परिकारहरू - घर आँगन समुदाय र विद्यालयको	- प्रयोग सिप - सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	- बजारमा उपलब्ध जड्कफुडहरूको सूची तयार पार्न लगाउने - जड्कफुडको पहिचान गरी वर्गीकरण गर्न लगाउने । - स्थानीय स्तरमा उत्पादन भएका वस्तुहरूबाट निर्मित परिकारहरूको परिचय र फाइदा भन्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई घर आँगन विद्यालय तथा सुमदायको सरसफाई कार्यमा सहयोग र सहभागी हुन लगाउने ।	- बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू सोधेर - स्थानीय खाजा र जड्कफुडको बिचमा फरक छुट्याउन लगाएर - स्थानीय खाजा र जड्कफुडको बहुवैकल्पिक प्रश्न सोधेर	१०

			सरसफाइ			- प्रश्नोत्तरहरू लेख्न लगाएर - सरसफाइ कार्यमा आफ्नो सहभागीता कसरी जनाउन सकिन्छ भनी सोध्ने - सरसफाई गर्ने आवश्यक समग्रीहरूको सूची तयार पार्न लगाउने ।	
		१. खुट्टा, घुँडा तथा खुट्टाको औँलाको व्यायामको विधिबारे बताउनु । २. अपानमुद्राको विधि र यसको प्रकृया देखाउनु । ४. कपालभाति प्राणायमको विधि र यसको नियमित अभ्यासले हुने फाइदाको बारेमा बताउनु ।	४.३. योग, ध्यान, व्यायम तथा मुद्रा चिकित्सा - खुट्टा, घुँडा तथा खुट्टाको औँलाको व्यायम । - कपालभाति प्राणायाम र अपानमुद्रा । - पञ्चतत्त्वको असन्तुलनले लाग्ने रोगहरूको पहिचान ।	- प्रयोग सिप - सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	- शिक्षकले खुट्टा, घुँडा र खुट्टाको औँलाको व्यायम गर्ने र विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने । - अपानमुद्राको देखाई शिक्षकले गर्ने र विद्यार्थीलाई पनि अपानमुद्रा सहि ढङ्गले गराएको वा नगराएको अवलोकन गर्ने । - शिक्षकले अपानमुद्रामा कपालभाति प्रणायम गर्ने र विद्यार्थीले उचित तरिकाले गरे वा नगरेको यकिन गर्ने । - कपालभाति प्राणायमका फाइदाहरूको पाटीमा लेखेर विद्यार्थीलाई सार्न लगाउने	- शिक्षकको निर्देशनमा विद्यार्थीलाई खुट्टा, घुँडा तथा खुट्टाको औँलाको व्यायम गर्न लगाउने र अवलोकन गरेर । - विभिन्न मुद्राको देखाउँदै अपानमुद्राको पहिचान गर्न लगाएर । - कपालभाति प्राणायमको विधि सोधेर लेख्न लगाएर । - कपालभाति प्राणायमका फाइदाहरू सम्बन्धी प्रश्नहरू तयार पार्ने र उत्तर लेख्न लगाएर ।	१०
५.	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	• पालिकाभिन्नका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउनु	५.१ वन्यजन्तु र चरा • पालिकाभिन्नका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्त्व	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउनु लगाउने • पालिकाभिन्नका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा • अवलोकन/चित्र/भिडियो प्रदर्शन आदिको	• पालिकाभिन्नका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउनु लगाएर - पालिकाभिन्नका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा	३

					माध्यमबाट परिचय दिने पालिकाभिन्नका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको महत्त्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने	चराहरूको महत्त्व बताउन लगाएर	
		- वडाको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न - विद्यालयमा बालबगैँचा र वृक्षरोपणमा सहभागी हुन - वातावरण र विकासको परिचय दिन	५.२ बोटबिरूवा र बगैँचा - वडाको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान - विद्यालयमा बालबगैँचा र वृक्षरोपणमा सहभागी - वातावरण र विकासको परिचय	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - वर्गीकरण सिप - स्वव्यवस्थान सिप - वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- आफू बस्ने वडाका वनहरूको पहिचान गराउने - उक्त वडामा भएका वनहरूमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको बारेमा चित्र, भिडियो, अवलोकनद्वारा पहिचान गराउने र तिनीहरूको उपयोगमा छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा बालबगैँचा निर्माणमा सहभागी गराउने - विद्यालयभिन्न तथा विद्यालय वरपर वृक्षरोपणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र वृक्षरोपण गर्दा हुने फाइदाहरूको बारेमा जानकारी दिने - घर तथा विद्यालय वरपर भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने - वरपर भएका सजीव र निर्जीव वस्तुहरूको समग्रतालाई वातावरणको रूपमा परिचय गराउने - पर्यावरण सन्तुलनमा नखल्बल्याई उपलब्धवस्तुहरूको सही सदुपयोग, वृक्षरोपण, उपयोग, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक भौतिक, प्राविधिक विकास गर्नुपर्ने पक्षमा छलफल गराउने र वातावरण र विकासबिच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेको जानकारी दिने	- वडाका वनमा भएका औषधीजन्य वनस्पतिहरूको नाम सोधेर - विद्यालयको बालबगैँचा निर्माणमा सहयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर - विद्यालयको वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर - वातावरण र विकासको परिचय दिन लगाएर	८
		पालिकाक्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको	५.३ पानी पालिका क्षेत्रमा	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	पालिकाभिन्न भएका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने	पालिकाभिन्न भएका पानीका स्रोतहरू र	५

		परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकताअनुसार प्रयोग गर्न	भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय, उपयोग र आवश्यकताअनुसार प्रयोग	- प्रयोग सिप - सहकार्य सिप	- भिडियोद्वारा पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने - गाउँपालिकाभिन्न भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) - गाउँपालिकाभिन्न भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने - पानीका स्रोतहरूलाई पिउन, खानाबनाउन, सफा गर्न, सिँचाई गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने उपलब्धपानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने	- उपयोग बताउन लगाएर - पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर - पानीलाई आवश्यकताअनुसार र मितव्ययी घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर	
		- फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न - वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न - फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	५.४ वातावरण सरसफाई र फोहोरमैला व्यवस्थापन - फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान - वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान - फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग	- प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - सहकार्य सिप - सहयोग सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने - घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माणआदिको कारणले स्थानीय स्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा) को अवस्थामा छलफल गराउने - घर, परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरहरूलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने	- फोहोर मैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर बताउन लगाएर - स्थानीय स्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन लगाएर - फोहोर मैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको बताउन लगाएर - फोहोरमैलाको उचित तरिकाले विसर्जन, व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर	९

					र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुरा बताउने यी विभिन्न माध्यमबाट उत्पन्न हुने फोहोरहरूलाई उचित तरिकाले विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने कार्य गर्नुपर्ने कुरा बताउने र व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने		
६.	विपद् व्यवस्थापन	- प्रकोप र विपद्को सामान्य परिचय दिन - प्राकृतिक विपद्हरू जस्तै बाढी, खहरे, पहिरो, भूकम्प, चट्याङ्ग आदि निम्तने कारण र यसले पुऱ्याउने असर तथा यसबाट बच्ने उपायहरू बताउन ।	प्रकोप र विपद्को सामान्य परिचय प्राकृतिक विपद्हरू जस्तै: बाढी, खहरे, पहिरो, भूकम्प, चट्याङ्ग आदि निम्तने कारण र यसले पुऱ्याउने असर तथा यसबाट बच्ने उपायहरू	- सिकाइ सिप - व्यवस्थापन सिप - सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - अवलोकन सिप - समस्या समाधान सिप	६.१ प्रकोप भनेको के हो ? विपद् भनेको के हो ? यो सम्बन्धी सामान्य जानकारी दिने, जस्तै: नदीमा बाढी आउनु प्रकोप हो, सो बाढी बस्तीमा पसेर धनजनको नोक्सान गर्‍यो भने यो चाहिँ विपद् हुन्छ त्यस्तै गरी समुद्रमा भूकम्प जानु प्रकोप हो र सोबाट सुनामी आई धनजनको नोक्सानी भयो भने यो चाहिँ विपद् हो भनि जानकारी दिने । ६.२- प्राकृतिक विपद्को बारेमा जानकारी दिने, जस्तै: बाढी, पहिरो चट्याङ्ग आदि प्राकृतिक विपद्हरू जस्तै: बाढी, खहरे, पहिरो, भूकम्प, चट्याङ्ग आदिले पुऱ्याउने असर र यसबाट बच्ने उपायहरू बताउने जस्तै: बाढीबाट धनजनको नोक्सानी हुन नदिनका लागि, तारजाली, बाँध आदि, नदी र खहरे बीचको भिन्नता बताउने जस्तै नदीमा सधैं पानी रहन्छ तर खहरेमा पानी परेको समयमा मात्र पानी रहन्छ तसर्थ वर्षाको समयमा खहरेमा एक्कासी बाढी आउँने भएको हुदा यसको वरपर नबस्ने, पहिरो जानबाट रोक्ने उपायहरूबारे छलफल गर्ने, भूकम्प आउँदा अपनाउनुपर्ने	- प्रकोप र विपद् भनेको के हो जस्ता प्रश्नका उत्तरहरू लेख्न लगाउने । - प्राकृतिक विपद्को सूची बनाउन लगाउने र यस्ता विपद् आउने कारणहरू पनि सोध्ने	१०

					सावधानी बारे जानकारी गराउने र भुकम्प आउदा घर भित्र भएमा कसरी बच्ने आदि बारे अभिनय गराउने यसैगरी चट्याडबाट बच्ने उपायहरू बारे पनि बताइदिने ।		

कक्षा ५

क्र.स	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया	का.घ
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवाप्रवाह	- तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको ऐतिहासिक परिचय दिन - आफ्नो पालिका तथा छिमेकी पालिकाको नामकरण गर्नुको कारण पहिचान गर्न	१.१ उप-महानगरपालिकाको इतिहास - उपमहानगरपालिकाको ऐतिहासिक परिचय - आफ्नो पालिका तथा छिमेकी पालिकाको नामकरण गर्नुको कारण पहिचान	- छलफल सिप - सञ्चार सिप - सहयोग सिप - खोज सिप	- विद्यार्थीहरूलाई तुलसीपुर उपमहानगरपालिका स्थापना मिति, सुरुवात तथा अन्य सम्बद्ध र इतिहास बताउन लगाउने र यसमा शिक्षकले थप सहजीकरण गरी प्रस्ट पारिदिने - तुलसीपुरको नामकरण र छिमेकी पालिकाको नामाकरण गर्नुको कारण पहिचान गर्नको लागि सोध खोज गर्न लगाउने,	- तुलसीपुरको नामकरणको कारण सोधेर - सोध खोजको लागि स्थलगत भ्रमण गर्न लगाई तुलसीपुरको इतिहास सोधेर	४
		लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिका पहिचान र आफ्नो पालिकाको नक्सा कोर्ने सामान्य अभ्यास गर्न	१.२. नक्सा लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिका पहिचान र आफ्नो पालिकाको नक्सा कोर्ने अभ्यास	वर्गीकरण सिप	विद्यार्थीहरूलाई प्रदेशको नक्सामा आफ्नो नगरको नक्सा पहिचान गरी आफ्नो पालिकाको नक्सा कोर्न लगाउने,	नगरको नक्सा कोर्न लगाएर	५
		- पालिकाको भौगोलिक स्वरूपको आधारमा सुगम तथा दुर्गम क्षेत्र पहिचान गर्न - पालिकाको कुल क्षेत्रफल र आफ्नो वडाको क्षेत्रफलको	१.३. भौगोलिक स्वरूप तथा क्षेत्रफल - पालिकाको भौगोलिक स्वरूपको आधारमा सुगम तथा दुर्गम क्षेत्र पहिचान - पालिकाको कुल		- पालिकाको भौगोलिक स्वरूप सोध्ने र सहजीकरण गर्न - पालिकाको कुल क्षेत्रफल र आफ्नो वडाको क्षेत्रफल बताउन लगाउने त्यसका लागि विद्यार्थीलाई तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने,	- भौगोलिक स्वरूप (सुगम, दुर्गम) सोधेर - पालिका र आफू बसोबास गरेको वडाको क्षेत्रफल बताउन लगाएर	३

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

		पहिचान गर्न	क्षेत्रफल र आफ्नो वडाको क्षेत्रफल पहिचान				
		पालिकाको कूल जनसङ्ख्या तथा भाषा, लिङ्गगत जनसङ्ख्याको जानकारी लिन	१.४ पालिकाको जनसङ्ख्या पालिकाको कूल जनसङ्ख्या तथा लिङ्गगत र भाषागत जनसङ्ख्याको जानकारी	• तथ्याङ्कीय सिप छलफल सिप	उपलब्ध तथ्याङ्कको आधारमा पालिकाको कूल जनसङ्ख्या र लिङ्गगत तथा भाषागत जनसङ्ख्या बलाउन लगाउने,	पालिकाको कूल जनसङ्ख्या भाषागत जनसङ्ख्या र लिङ्गगत जनसङ्ख्या बताउन लगाएर	२
		• नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रको विकासमा योगदान पुऱ्याएका सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको परिचय दिन र योगदान बताउन	१.५. सामाजिक सङ्घ संस्था नगर तथा वडाको विभिन्न क्षेत्रमा विकासमा योगदान पुऱ्याएका सामाजिक सङ्घ/संस्थाको परिचय		वडा तथा नगरको विकासमा योगदान पुऱ्याएका विभिन्न सङ्घसंस्थाहरूको सूची तयार गर्न लगाई तिनीहरूको योगदानको क्षेत्र बताउन लगाउने,	• नगर तथा वडास्थित सङ्घ संस्थाले गर्ने कुनै १/१ कार्य लेख्न लगाएर	२
		वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने प्रमुख सेवाहरू बताउन	- १.६. सेवाप्रवाह वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने प्रमुख सेवाहरू		- वडा कार्यालयबाट प्राप्त भइरहेका तथा प्राप्त गर्न सकिने सेवाहरूको सूची तयार गर्न लगाउने, - सेवाप्रवाहको जानकारी लिन वडा कार्यालयमा गएर सोध पुछ्न गर्न लगाउने,	- वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने प्रमुख कार्यहरूको सूची तयार गर्न लगाएर	२
२.	हाम्रा सम्पदाहरू	• पालिकाको प्राकृतिक स्रोतको अवस्था, स्थितिको पहिचान र संरक्षणका उपायहरू पहिचान गर्न	२.१ पालिकाका प्राकृतिक स्रोतहरू: -अवस्था, स्थितिको पहिचान र संरक्षणका उपायहरू	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	• स्थानीय प्राकृतिक स्रोतको परिचय भल्कने दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने । • स्थानीय वनस्पति तथा जडीबुटीको परिचय देखिने नामाङ्कित सूची, चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने । मालागेडी आदि • स्थानीय जडीबुटीको महत्त्व लेखिएको तालिका प्रदर्शन गर्ने । • स्थानीय जडीबुटी पाइने क्षेत्रमा स्थलगत अवलोकन गराउने ।	• आफ्नो समुदायमा रहेका प्राकृतिक स्रोतको नाम र उपयोगिता भन्न लगाएर । • आफ्नो क्षेत्रको प्राकृतिक स्रोत हालको अवस्था बताउन लगाएर	७

				- स्थानीय प्राकृतिक सम्पदाहरूको नामाङ्कित सूची प्रदर्शन गर्दै तिनीहरूको परिचय र पहिचान छलफल गर्ने गराउने - नगर क्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख प्राकृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने । - स्थानीय जडीबुटी, खोलानाला, ताल, भरना, वनजङ्गलको संरक्षणका उपायहरू लेखिएको चार्टपेपर प्रस्तुत गर्ने ।	स्थानीय जडीबुटी, खोलानाला, ताल, भरना, वनजङ्गलको संरक्षणका उपायहरू भन्न लगाएर	
स्थानीय समुदायमा प्रचलित सङ्गीत र बाजागाजाको परिचय र सामान्य अभ्यास गर्न	२.२ स्थानीय समुदायमा प्रचलित सङ्गीत र बाजागाजाहरू: – सारङ्गी, बाँसुरी, मादल आदिको परिचय र सामान्य अभ्यास	सञ्चार सिप सिकाइ सिप भाषिक सिप	- स्थानीय समुदायमा प्रचलित सङ्गीत र बाजागाजा सारङ्गी, बाँसुरी, मादलआदिको परिचय गराउने । - विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका आफ्नो जात विशेषको सङ्गीत प्रस्तुत गर्न लगाउने जस्तै: गायन प्रतियोगिता आदि । - स्थानीय स्तरमा रहेको बाजागाजाहरूको अवलोकन गराउने र प्रयोग विधि जानकार व्यक्तिबाट सिकाउने । जस्तै: सारङ्गी, मादल, बाँसुरी आदि । - स्थानीय स्तरमा रहेका जातजातिको पर्व विशेषमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराई लोकगीत र लोकबाजाहरू पहिचान गराउने । - समुदायमा उपलब्ध हुने बाजाहरूको अवलोकन गराउने, बजाएर सुनाउने, बजाउने अभ्यास समेत गर्न लगाउने र तिनको चित्र कोर्न लगाउने	- स्थानीय स्तरमा रहेका जातजातिका बाजागाजा र नृत्यको नमुना प्रदर्शन गर्न लगाएर । - स्थानीय स्तरमा रहेका बाजागाजाको पहिचान गर्न लगाएर ।	५	
स्थानीय समुदाय विशेषमा रहेका लोकगीत र	२.३ स्थानीय समुदाय विशेषमा रहेका लोकगीत र नृत्यहरू:	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- स्थानीय समुदायमा प्रचलित लोकगीत र लोक नृत्यको परिचय गराउने । - विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका	स्थानीय स्तरमा रहेका जातजातिका बाजागाजा र नृत्यको नमुना प्रदर्शन	४	

		लोकनृत्यको परिचय, महत्त्व र सामान्य अभ्यास गर्न	- सोरठी, मयूर, लट्ठे, भ्रूयाउरे आदिको परिचय, महत्त्व र सामान्य अभ्यास		आफ्नो जात विशेषको गीत र नाच प्रस्तुत गर्न लगाउने जस्तै: गायन र नृत्य प्रतियोगिता आदि । • स्थानीय स्तरमा रहेका नृत्य र गीतहरूको अवलोकन गराउने र प्रयोग विधि जानकारी व्यक्तिकाट सिकाउने । जस्तै:सोरठी, मयूर, लट्ठे, भ्रूयाउरे • स्थानीय स्तरमा रहेका जातजातिको पर्व विशेषमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराई लोकगीत र लोकनृत्यहरू पहिचान गराउने जस्तै: लाखे नाच, सोरठी, मयूर नाच, लट्ठे नाच आदि । साथी समूहमा उक्त नृत्य प्रदर्शन गर्न लगाउने	गर्न लगाएर । स्थानीय स्तरमा रहेका बाजागाजाको पहिचान गर्न लगाएर । लोकगीत गाउन र लोकनृत्य प्रस्तुत गर्न लगाएर	
		ऐतिहासिक स्थल मानपुर बजार र तुलसीपुर बजारको परिचय र हालको अवस्था बताउन	२.४ ऐतिहासिक स्थल: - मानपुर बजार र तुलसीपुर बजारको परिचय र हालको अवस्था	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	• ऐतिहासिक सहर मानपुरको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने र पृष्ठभूमि चर्चा गरिदिने तथा हालको अवस्था उल्लेख गरिदिने । • हाम्रो गौरव तुलसीपुर बजारको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने र पृष्ठभूमि चर्चा गरिदिने तथा हालको अवस्था उल्लेख गरिदिने । • यहाँका बहुप्राविधिक शिक्षालय, भीमसेन स्वास्थ्य प्रवर्द्धन तथा मेट्रो अस्पताल, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, रक्षाचौर आँखा अस्पताल, बसपार्क आदिको सङ्क्षिप्त चिनारी गराउने	• आफ्नो घर नजिकमा रहेको बजारको नाम भन्न लगाएर, • प्राचीन महत्त्वका स्थलको महत्त्व भन्न लगाएर, • तुलसीपुर क्षेत्रको विगत र वर्तमान अवस्था भन्न लगाएर तुलसीपुर बजारलाई चिनाउने प्रमुख स्थलहरू केके हुन् भन्न लगाएर	४
३.	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	मध्यम र उच्च स्तरीय पेसा (परिचय, महत्त्व, प्रवेश योग्यता) परिचय	३.१. पेसाको वर्गीकरण - पेसाको वर्गीकरण (मध्यम र उच्च	-सञ्चार सिप - सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप	विद्यार्थीहरूलाई पेसा भनेको के हो ? भनी प्रश्न गरेर छलफल गराउने र पेसाको सामान्य जानकारी गराउने	पेसाको वर्गीकरण गर्न लगाएर - मध्यम स्तरको पेसाको	३

		दिन	स्तरीय पेसा) - मध्यम स्तरीय पेसा - उच्च स्तरीय पेसा	-दृश्य साक्षरता सिप	-विद्यार्थीहरूलाई पेसाको वर्गीकरणभएको चार्ट/स्लाइड देखाएर पेसाको वर्गीकरणबारे स्पष्ट पार्ने - मध्यम स्तरका पेसाहरूमा कस्ता कस्ता पेसाहरू पर्दछन् ? भनी नाम भन्न लगाउने साथै आफूले स्पष्ट पार्ने - मध्यम स्तरका पेसाहरूको परिचय, महत्त्व र प्रवेश योग्यताको बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने -उच्च स्तरीय पेसाको परिचय गराउदै त्यसको महत्त्व र प्रवेश योग्यताको बारेमा छलफल गराउदै स्पष्ट पार्ने - विभिन्न चित्र तथा भिडियोमार्फत मध्यमस्तर र उच्चस्तरको पेसा बारेमा थप स्पष्ट पार्ने - विभिन्न पेसाहरूको नाम लेखी मध्यम र उच्च मध्य कुन पेसा हो भनी छुट्याउन लगाउने	परिचय सोधेर - मध्यम स्तरको पेसाको नाम भन्न लगाएर - मध्यम स्तरको पेसाको प्रवेश योग्यता बताउन लगाएर -उच्च स्तरको पेसाको परिचय भन्न लगाएर -उच्च स्तरको पेसाको नाम भन्न लगाएर -उच्च स्तरको पेसाको महत्त्व र प्रवेश योग्यता बताउन लगाएर	
		-स्थानीय स्तरमा गरिने केही प्रमुख फलफूल तथा तरकारी खेतीको परिचय र महत्त्व बताउन -फलफूल तथा तरकारीमा लाग्ने रोग तथा किरा पहिचान र परम्परागत रोकथाम र संरक्षणका उपायहरू खोजी गर्न	३.२. स्थानीय स्तरमा गरिने फलफूल तथा तरकारी - फलफूल तथा तरकारीको परिचय - तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व -फलफूल तथा तरकारीमा लाग्ने रोग तथा किराहरू -फलफूल तथा	-सञ्चार सिप -सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप -दृश्य साक्षरता सिप - निर्णय तथा समस्या समाधान सिप	विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा गरिने फलफूल तथा तरकारीहरूको नाम भन्न लगाउने - विभिन्न तरकारी तथा फलफूलको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाउने - फलफूल तथा तरकारी खेतीको परिचय तथा महत्त्वको बारेमा विद्यार्थीहरू बिच छलफल गराउने र आफूले स्पष्ट पार्ने - तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोगहरूको जानकारी गराउने - फलफूल तथा तरकारीमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाउने	-स्थानीय स्तरमा खेती गरिने फलफूलहरूको नाम भन्न लगाएर -स्थानीय स्तरमा खेती गरिने तरकारीहरूको नाम भन्न लगाएर -फलफूल तथा तरकारीको चित्र तथा भिडियो देखाई पहिचान गर्न लगाएर -फलफूल तथा तरकारी खेतीको महत्त्व बताउन	७

		तरकारीमा लाग्ने रोग तथा किराको परम्परागत रोकथाम तथा संरक्षण		- तरकारी तथा फलफूल खेतीको अवलोकन गराई रोग तथा किराको पहिचान गराउने - भिडियो तथा चित्रबाट रोग तथा किराको बारेमा थप जानकारी गराउने - फलफूल तथा तरकारी खेतीमा लाग्ने रोग तथा किराको रोकथाम तथा संरक्षण गर्ने परम्परागत उपायहरूको बारेमा छलफल गराउँदै स्पष्ट पार्ने ।	- लगाएर - फलफूलमा लाग्ने रोगहरू नाम भन्न लगाएर - फलफूलमा लाग्ने रोगहरू पहिचान गर्न लगाएर - फलफूलमा लाग्ने किराको नाम भन्न लगाएर तथा किरा पहिचान गर्न लगाएर - तरकारीमा लाग्ने रोग तथा किराहरू पहिचान गर्न लगाएर - फलफूल लाग्ने रोग तथा किराहरूको रोकथाम तथा संरक्षण गर्ने परम्परागत उपायहरू बताउन लगाएर - तरकारीमा लाग्ने रोग तथा किराको रोकथाम तथा संरक्षणका उपायहरू भन्न लगाएर	
	- रासायनिक मल र यसको प्रयोग बाट हुने फाइदा बताउन - प्राङ्गारिक मल बनाउने तरिका र	३.३. रासायनिक तथा प्राङ्गारिक मल - रासायनिक मल र यसको प्रयोग बाट हुने बेफाइदा	- सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप - प्रयोग सिप - सञ्चार सिप	- विद्यार्थीहरूलाई रासायनिक मलको परिचय दिँदै यसको प्रयोगबाट हुने बेफाइदाहरू बताउने - प्राङ्गारिक मलको परिचय दिँदै यो बनाउने तरिकाको बारेमा जानकारी गराउने	- रासायनिक मलको बेफाइदा बताउन लगाएर - प्राङ्गारिक मलको परिचय भन्न लगाएर	४

	यसका फाइदा बताउन	-प्राङ्गारिक मल र प्राङ्गारिक मल बनाउने तरिका -प्राङ्गारिक मलको प्रयोगबाट हुने बेफाइदा		-प्राङ्गारिक मल बनाउन लगाउने -प्राङ्गारिक मलको प्रयोग बाट हुने फाइदाहरूको बारेमा छलफल गराइ स्पष्ट पार्ने	- प्राङ्गारिक मलको प्रयोग बाट हुने फाइदा बताउन लगाएर -प्राङ्गारिक मल बनाउन लगाएर	
	परम्परागत र आधुनिक प्रविधिको अन्तरसम्बन्ध बताउन -स्थानीय प्रविधि (हलो, पानीघट्ट, कोल) को कार्य सिद्धान्त वर्णन गर्न	३.४. परम्परागत र आधुनिक प्रविधि -परम्परागत र आधुनिक प्रविधिको अन्तरसम्बन्ध -स्थानीय प्रविधि र कार्य सिद्धान्त (हलो, पानीघट्ट, कोल)	-प्रयोग सिप -प्राविधिक सिप	विद्यार्थीहरूलाई परम्परागत प्रविधि र आधुनिक प्रविधिको जानकारी गराउदै तिनीहरू विचको अन्तरसम्बन्धको बारेमा स्पष्ट पार्ने -परम्परागत प्रविधिसँग सम्बन्धित रहेर आधुनिक प्रविधि कसरी विकास भए भन्ने बारेमा चित्र तथा भिडियो मार्फत जानकारी गराउने । -विभिन्न परम्परागत प्रविधिहरूको कार्य सिद्धान्तको बारेमा विद्यार्थीहरू विच छलफल गराई स्पष्ट पार्ने	परम्परागत र आधुनिक प्रविधिहरूको नाम भन्न लगाएर -परम्परागत प्रविधि र आधुनिक प्रविधिको अन्तर सम्बन्ध सोधेर -विभिन्न परम्परागत प्रविधिको कार्य सिद्धान्त बताउन लगाएर	४
	घरायसी केही आधुनिक प्रविधिहरूको परिचय दिन र सुरक्षित तरिकाले प्रयोग गर्न	३.५. घरायसी आधुनिक प्रविधिहरू र मोबाइल सिमकार्ड रिचार्ज -घरायसी आधुनिक प्रविधिको परिचय -घरायसी आधुनिक प्रविधिको सुरक्षित प्रयोग	-सञ्चार सिप -दृश्य साक्षरता सिप - प्राविधिक सिप - प्रयोग सिप	विद्यार्थीहरू विच घरायसी आधुनिक प्रविधि (एसी, टि.भी., प्रेसर कुकर, राइस कुकर) को परिचय र तिनीहरूको सुरक्षित प्रयोगबारे छलफल गराउने - चित्र तथा भिडियो देखाई थप स्पष्ट पार्ने - सुरक्षित प्रयोग गर्न नसकेमा हुने बेफाइदाहरू बताउने ।	घरायसी आधुनिक उपकरण (एसी, टिभी प्रेसर कुकर, राइस कुकर) को परिचय भन्न लगाएर -चित्र देखाई उपकरणहरू चिन्न लगाएर - माथि उल्लिखित आधुनिक उपकरणहरूको सुरक्षित प्रयोगको उपायहरू बताउन	४

		मोबाइलको सिमकार्ड रिचार्ज गर्न	३.६ मोबाइल सिमकार्ड रिचार्ज गर्ने तरिका	प्राविधिक सिप -सञ्चार सिप -प्रयोग सिप	-मोबाइलको सिमकार्ड रिचार्ज गर्ने तरिका बताउने -मोबाइल सिमकार्ड रिचार्ज गर्न लगाउने	लगाएर मोबाइल सिमकार्ड रिचार्ज गर्न लगाएर	३
४	मानविय मूल्य र स्वास्थ्य शिक्षा	१. समाजका अग्रज व्यक्तित्व पहिचान गरी अभिवादन गर्न । २. असल सामाजिक मूल्य मान्यताको पहिचान गरी व्यवहारिक रूपमा अनुशरण गर्न । ३. समाजिक विकृति पहिचान गरी न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको सूची तयार पारी न्यूनीकरणमा सहभागी हुन । ४. स्थानिय असल संस्कार, सभ्यता र मूल्य मान्यताको पहिचान गरी व्यक्तिगत जीवनमा अवलम्बन गर्न ।	४.१. अभिवादन - अग्रज व्यक्तित्व पहिचान गरी अभिवादन गर्न । - असल सामाजिक मूल्य मान्यता । - सामाजिक विकृति पहिचान र न्यूनीकरण - जातीय विभेद, बालविवाह, लागुपदार्थ दुर्व्यशनीको पहिचान, असर र न्युनिकरणका उपाए । - स्थानीय असल संस्कार, सभ्यता र मूल्यमान्यता । - जन्मदेखि मृत्यु सम्म गरिने संस्कारहरू : छैटी, न्वारान, ब्रतबन्ध, विवाह, आदी)	- व्यवहारिक सिप - वर्गीकरण सिप - लेखाइ सिप - सुनाइ सिप	- समाजका अग्रज व्यक्तित्वहरूको सूची तयार पारी योगदानहरू भन्न लगाउने । - असल सामाजिक मूल्य मान्यताको पहिचान गरी अनुशरण गर्न लगाउने । - समाजिक विकृतिहरूको पहिचान गरी न्यूनीकरणमा सहभागी हुन लगाउने । - स्थानीय असल संस्कार सभ्यता र मूल्यमान्यताको परिचय दिदै व्यवहारिक जीवनमा अवलम्बन गर्न लगाउने ।	- आफ्नो समाजमा रहेका अग्रज व्यक्तित्वको सूची तयार पारी एक एक ओटा योगदानहरू लेख्न लगाएर । - आफ्नो समाजमा रहेका मूल्य मान्यताको सूची तयार पार्न लगाइ कक्षा कोठामा भन्न लगाएर । - समाजिक विकृति सम्बन्धी पोस्टर निर्माण गरी सचेतना फैलाउने लेख लेख्न लगाएर । - प्रश्नोत्तर सोध्ने । - असल र खराब मूल्यमान्यता बिच वर्गीकरण गर्न लगाएर ।	१०
		१. जङ्कफुडको परिचय र यसको असरबाट बच्ने उपायहरू बताउन ।	४.२. स्वास्थ्य खानपान र सरसफाइ - जङ्कफुडको परिचय र यसको असरबाट	- सिकाइ सिप - प्रयोग सिप - सञ्चार सिप - वातावरण-	- जङ्कफुडको परिचय दिदै यसका असरबाट बच्ने उपायहरू बताउन लगाउने । - घरमा निर्मित स्वास्थ्य खाना, खाजा र पेय पदार्थको सूची तयार पारी यसको फाइदा	जङ्कफुडको परिचय दिदै यसका असरहरू बुँदागत रूपमा लेख्न लगाएर ।	१०

	२. घरमा निर्मित स्वास्थ्य खाना र पेय पदार्थको फाइदा र महत्त्व बताउने । ३. घरेलु सामानबाट खाजा निर्माण गर्न र उपयोग गर्न । ४. वातावरणीय सरसफाइमा सहभागी हुन ५. भान्सा र विद्यालयबाट निष्कासित फोहरमैलाको पहिचान गरि व्यवस्थापनमा सहभागी हुन ।	बच्चे उपाय । - घरमा निर्मित स्वस्थ खानाखाजा र पेय पदार्थको फाइदा र महत्त्व । - घरेलु सामानबाट खाजा निर्माण र उपयोग । - वातावरणीय सरसफाई - भान्सा र विद्यालयबाट निष्कासित फोहोर मैलाको व्यवस्थापन ।	प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	र महत्त्व बताउन लगाउने । - घरेलु सामानबाट खाजा निर्माण गर्न र उपयोग गर्न लगाउने । - वातावरणीय सरसफाइको महत्त्व दर्शाउँदै सरसफाइमा सहभागी हुन लगाउने । - भान्सा र विद्यालयबाट निष्कासित फोहरमैला पहिचान, सूची तयार पार्ने र वर्गीकरण गर्दै व्यवस्थापनमा सहभागी हुन लगाउने ।	- घरमा निर्मित स्वास्थ्यखाना, खाजा र पेय पदार्थको सूचीतयार पारी यसको फाइदा र महत्त्व लेख्न लगाएर । -कक्षा कोठामा प्रयोगात्मक पाक शिक्षा गर्न लगाएर । - घर, समुदाय र विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी लगाएर । - आफूले सरसफाइमा निर्वाह गरेका भूमिकालाई कक्षामा भन्न लगाएर । - भान्सा र विद्यालयबाट निष्कासित फोहरमैलाको सूची तयार पारी वर्गीकरण गर्न लगाएर	
	१. हात र औंलाको व्यायाम गर्ने विधिको बारेमा बताउने । २. व्यानमुद्रा, यसको विधि र यसबाट हुने लाभको बारेमा बताउने । ३. व्यानमुद्रामा बसेर	४.३. योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्राचिकित्सा - हात र औंलाको व्यायाम । - भ्रामरी प्राणायाम र व्यानमुद्रा । - पञ्चतत्त्वको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	- हात र औंलाकोको व्यायाम शिक्षकले गरेर देखाउने र विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने । - व्यानमुद्राको तस्बिर देखाउने, शिक्षकले गर्ने र विद्यार्थीलाई पनि सोहीमुद्रा गर्न लगाउने । - व्यानमुद्रामा बसेर लामो श्वास लिएर भमरा भुनभुनाएभ्रै आवाज निकाल्न लगाउने ।	- शिक्षकले निर्देशन दिँदै विद्यार्थीलाई हात र औंलाको व्यायाम गरेको अवलोकन गरेर । - विभिन्न मुद्राका तस्बिर सहितको पजल निर्माण गरी व्यान मुद्रा	१०

		भ्रामरी प्राणायाम गर्न । ४. पञ्चतत्त्व -जलतत्त्व, पृथ्वी, आकाश, वायु र अग्नि तत्त्वको असन्तुलले लाग्ने रोगको बारेमा बताउन ।	असन्तुलनले लाग्ने रोगहरूको पहिचान ।	सिप	- पञ्चतत्त्वको असन्तुलनले लाग्ने रोगहरूको नाम पकेट चार्टमा राखेर देखाउने ।	पहिचान गर्न लगाएर - व्यानमुद्राको प्रयोग गरी भ्रामरी प्राणायामको अभ्यास गर्न लगाई अवलोकन गरेर । - पञ्चतत्त्व र रोगको नाम सहितको जोडा मिलाऊको अभ्यास गरेर ।	
५.	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	• पालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व पहिचान गर्न	५.१. औषधीजन्य वनस्पति पालिका क्षेत्रमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• पालिकाभित्रका वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरूको अवलोकन गराएर वा चित्र वा भिडियो अवलोकन गराएर परिचय गराउने • ती औषधीजन्य वनस्पतिहरूको महत्त्व तथा उपयोग के के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ, होला ? भन्ने प्रश्नमा छलफल गराउने • ती वनस्पतिहरूको प्रयोग सम्बन्धमा चित्रसहित प्रस्तुति गर्ने	• औषधीजन्य वनस्पतिहरूको परिचय दिन लगाएर • औषधीजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग बताउन लगाएर	३
		घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचाको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न	५.२ हाम्रो बगैँचा • विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचाको निर्माण	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घर तथा विद्यालयमा ती औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूलको उत्पादन गर्नको लागि बगैँचा बनाउन सकिने कुरा बताउने • घर तथा विद्यालयमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल उत्पादन गर्न सकिने तरिकासहित श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गर्ने • विद्यालयको बगैँचामा औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल रोपन गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • अभिभावकको सहयोगमा घरमा सम्भव	• घरमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपन गरे/नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • विद्यालयमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपनमा सहभागी भए/नभएको अवलोकन गरेर	८

					भएसम्म औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचा तयार गर्न लगाउने र यस कार्यमा अभिभावकहरूबिच अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	
	- पालिकाक्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न - वातावरण संरक्षणको परिचय दिन	५.३ वातावरण संरक्षण - पालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका - वातावरण संरक्षण	- सिकाइ सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप - सहकार्य र सहयोग सिप	- पालिका क्षेत्रभित्रका वनमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षण गर्नुको महत्त्व सम्बन्धमा छलफल गराउने - उक्त क्षेत्रभित्रका वनस्पति र जीवजन्तुहरूको संरक्षणको लागि विद्यार्थी, समुदाय, विद्यालयको भूमिका सम्बन्धमा छलफल गराउने - वातावरण (सजीव र निर्जीव वस्तुहरू) को संरक्षण भनेको के होला ? प्रश्नमा मस्तिष्क मन्थन गराउने र वातावरण संरक्षणको उदाहरणसहित प्रष्ट पार्ने (जीवजन्तुको संरक्षण, वनस्पतिको संरक्षण, वनसम्पदा, जलसम्पदाको संरक्षण)	- पालिका क्षेत्रभित्रका वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणको महत्त्व बताउन लगाएर - उक्त कार्यको लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका व्यक्त गर्न लगाएर - वातावरण संरक्षणको परिचय बताउन लगाएर	३
	- पालिका क्षेत्रमा जलस्रोत प्रदूषणको कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन र ती उपायहरू अवलम्बन गर्न - पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन - विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका	५.४ प्रदूषण र फोहोरमैला व्यवस्थापन - पालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषण : कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू - पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू - विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका	- सिकाइ सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप - सहकार्य सिप - सहयोग सिप	- जलप्रदूषण भनेको के हो, होला ? प्रश्नमा मस्तिष्क मन्थन गराउने । - घर, विद्यालय, गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न स्रोत तथा स्थानमा भएको पानी र त्यसमा देखिएको प्रदूषणको बारेमा अवलोकन, चित्र तथा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्ट पार्ने - उक्तक्षेत्र तथा विभिन्न स्थानमा जलप्रदूषण हुनुका कारणहरूमा छलफल गराउने - गाउँपालिका क्षेत्रभित्र देखिएको पानी प्रदूषणबाट देखिएको असरहरू (बोटविरूवा, मानिस तथा अन्य जनावर, वातावरण आदिमा) र त्यसको असरमा छलफल	- जलप्रदूषणको परिचय सोधेर - जलप्रदूषण हुने कारणहरू बताउन लगाएर - जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरू बताउन लगाएर - जलप्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू बताउन लगाएर - पानीको संरक्षण गर्ने	११

		उपायहरूको खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न	उपायहरू (कम उपयोग, पुनःप्रयोग र पुनःचक्रण)		गराउने - पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू (आकासे पानी सङ्कलन, सकपिट, वृक्षरोपण आदि) मा छलफल गराउने - विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विधिहरू (कम प्रयोग गर्ने, पुनःउपयोग गर्ने र पुनः चक्रण गर्ने) मा उदाहरणसहित छलफल गराउने - घरपरिवार, विद्यालय तथा समुदायस्तरबाट फोहोरमैला व्यवस्थापनका उपायहरू अवलम्बन गर्न लगाउने	उपायहरू बताउन लगाएर घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर	
६.	विपद् व्यवस्थापन	- मानव निर्मित विपद्हरूको सामान्य जानकारी दिन - प्राकृतिक विपद् र मानव निर्मित विपद्का भिन्नता बताउन - प्राकृतिक तथा मानवीय सृजित विपद्हरूको कारण र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू बताउन जस्तै मानव सिर्जित विपद्हरू आगलागी, डढेलो, सडक दुर्घटना माहामारीबाट बच्ने उपायहरू बताउन	- मानव निर्मित विपद्हरूको सामान्य परिचय - प्राकृतिक विपद् र मानव निर्मित विपद्का भिन्नता - प्राकृतिक तथा मानवीय सिर्जित विपद्हरूको कारण र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू जस्तै मानव सिर्जित विपद्हरू आगलागी, डढेलो, सडक दुर्घटना माहामारीबाट बच्ने उपायहरू	- सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - अवलोकन सिप - समस्या समाधान सिप	- मानव निर्मित विपद्हरूको बारेमा भन्न लगाउने जस्तै आगलागी, महामारी, सडक दुर्घटना आदि - मानव र प्राकृतिक विपद्हरूको सूची बनाउन लगाउने र यसका भिन्नताहरूबारे पनि लेख्न लगाउने - यस्ता विपद्हरू आउने कारणबारे छलफल गर्ने र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू पत्ता लगाउने	- प्राकृतिक र मानव निर्मित विपद् बारेमा प्रश्न सोध्ने - प्राकृतिक र मानव निर्मित विपद्को सूची बनाउन लगाउने र यसलाई कसरी न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ भनी प्रश्न गर्ने ।	५
		विपद् व्यवस्थापनका उपायहरू: विपद् पूर्व, विपद्का समय र विपद्	विपद् व्यवस्थापनका उपायहरू: विपद् हुनु अघि, विपद्का समय	- सिकाइ सिप - व्यवस्थापन सिप	विपद् व्यवस्थापनको लागि विपद् पूर्व, विपद्का समयमा र विपद् पछिको अवस्थामा अपनाउनुपर्ने सावधानी र	विपद् व्यवस्थापनको लागि विपद् पूर्व, विपद्का समयमा र	५

		पछिको अवस्थामा अपनाउनुपर्ने सजगताको जानकारी दिन	र विपदपछिको अवस्थामा गर्नुपर्ने व्यवस्थापकीय पक्षहरू	- सञ्चार सिप - दृश्य साक्षरता सिप - अवलोकन सिप - समस्या समाधान सिप	सुरक्षाका विभिन्न सान्दर्भिक उपायहरूको बारेमा छलफल तथा अन्तरक्रिया, भिडियो क्लिप्स प्रस्तुत गरी आवश्यक उपायहरूबारे सिकारूलाई बताउने,	विपदपछिको अवस्थामा अपनाउनुपर्ने सावधानी र सुरक्षाका विभिन्न सान्दर्भिक उपायहरूको बारेमा लेख्न वा बताउन लगाएर	

कक्षा ६

क्र.स	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहारकुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया	का.घ
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवाप्रवाह	तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि बताउन, आफ्नो उपमहानगरपालिकाको नामकरण हुनुको कारण पहिचान गर्न	१.१ तुलसीपुरको नामकरण र ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि आफ्नो उप-महानगरपालिकाको नामकरण हुनुको कारण	- सञ्चार सिप - प्रश्नोत्तर सिप - व्यवहार कुशल सिप	- विद्यार्थीहरूलाई उपमहानगरपालिकाको नामकरण तथा ऐतिहासिक पृष्ठभूमि सम्बन्धमा उपलब्ध स्रोत, साधनको माध्यम एवम् विज्ञहरूसँगको छलफलबाट पत्ता लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि थाहा पाउनको लागि घरका अभिभावकहरूलाई सोधखोज गरी लेखेर ल्याउन लगाउने र प्रत्येक विद्यार्थीहरूले ल्याएको तथ्यलाई शिक्षकले सेतो पाटीमा एकीकृत गरी लेख्ने र अपुग भएका तथ्यलाई शिक्षकले थप गरी निष्कर्ष बताइदिने ।	- नामकरणको कारण सोधेर - विगत र वर्तमान समय सम्मको सामान्य ऐतिहासिक पृष्ठभूमि सोधेर	३
		- उपमहानगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्याका साथै लिङ्ग र जातिगत जनसङ्ख्या बताउन - नगरको क्षेत्रफल र	१.२ नगरको जनसङ्ख्या र क्षेत्रफल तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्या	जिम्मेवारी तथा प्रतिबद्धता सिप	उपलब्ध तथ्याङ्कको आधारमा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्या जातिगत जनसङ्ख्या र लिङ्गगत जनसङ्ख्या टिपोट गरी भन्न लगाउने	- नगरको कुल जनसङ्ख्यासोधेर - वडाको जनसङ्ख्या प्रतिशतमा भन्न लगाएर - नगरको लिङ्गगत र	३

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

	जनसङ्ख्या बताउन	साथै लिङ्गगत जनसङ्ख्या र जातिगत जनसङ्ख्या नगरको क्षेत्रफल र वडागत जनसङ्ख्या र क्षेत्रफल (प्रतिशतमा)		- तुलसीपुरको कुल क्षेत्रफल र वडागत जनसङ्ख्या प्रतिशतमा भन्न लगाउने - यसका लागि प्रोजेक्टर तथा अन्य अडियो भिडियो टुल को प्रयोग गर्ने - कक्षाका कुनै १९ जना विद्यार्थीहरूलाई वडा न १ देखि वडा न १९ सम्म नामकरण गर्ने र प्रत्येकलाई वडागत प्रतिशत लेखी आफ्नो अगाडि राख्न लगाउने र अन्य विद्यार्थीहरूलाई हेर्न र पढ्न लगाउने ।	जातियगत जनसङ्ख्या बताउन लगाएर	
	दाङ जिल्लाका १० वटा स्थानीय तहको नाम र तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रशासनिक संरचना र प्रवाह गर्ने सेवाहरू बताउन	१.३. जिल्लाको परिचय र नगरबाट प्रवाह हुने सेवा एवम् प्रशासनिक संरचना - दाङ जिल्लाका १० वटा स्थानीय तहको नाम - उपमहानगरपालिकाको प्रशासनिक संरचना र प्रवाह गर्ने सेवाहरू	- सहभागिता मूलक सिप - सञ्चार सिप	- उपलब्ध स्रोत साधनको सहायतामा विद्यार्थीहरूलाई दाङ जिल्लाका १० ओटा स्थानीय तहका नाम सुचीकृत गरी नाम बताउन लगाउने, - स्थलगत अध्ययन र छलफल गरी तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रशासनिक संरचना र त्यहाँबाट प्रवाह हुने सेवाहरू भन्न लगाउने,	- १० वटा स्थानीय तहका नाम भन्न लगाएर - नगरपालिकाको प्रशासनिक संरचना र प्रवाह हुने प्रमुख सेवाहरू बताउन लगाएर	३
	सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू: (युवा क्लव, सहकारी संस्था) परिचय दिन र योगदान बताउन	१.४ सामाजिक संघ संस्थाहरू नगरमा भएका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू र तिनीहरूको परिचय एवम् योगदान	सूचना साक्षरता सिप	- सामाजिक सङ्घ संस्थाको नाम सुचीकृत गर्न लगाई तिनीहरूको परिचय एवम् योगदान समेत भन्न लगाउने, - नगर भित्रका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको परिचय र योगदानको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई जानकारी दिनका लागि विद्यालयमा गठित बालक्लवको परिचय र योगदानको बारेमा छलफल गर्ने र विद्यालयनजिक रहेको सहकारी संस्थाको स्थलगत भ्रमण गराउने ।	कुनै ४ वटा सामाजिक संघ संस्थाको नाम र काम लेख्न लगाएर	४

		पूर्वाधारको विकासमा पालिकाको भूमिका र पालिकाको विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको पहिचान गर्न	१.५. विकास पूर्वाधार एवं पूर्वाधार विकासमा पालिकाको भूमिका पूर्वाधार विकासमा पालिकाको भूमिका र पालिकाको विकासको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू	- सञ्चार सिप - प्रश्नोत्तर सिप - व्यवहार कुशल सिप	- बाटोघाटो, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, विद्युत्, सञ्चार लगायतका विकासका पूर्वाधार विकासमा पालिकाले गर्न सक्ने सम्भावित भूमिका बताउन लगाउने - विकासका पूर्वाधारबाट पालिकाको विकासमा भएको भूमिका मुख्य-मुख्य बुँदा बताउन लगाउने	- विकासका आवश्यक पूर्वाधार लेख्न लगाएर - पूर्वाधार विकासमा पालिकाले गरेका कुनै ४ वटा कार्य भन्न लगाएर	२
२.	हाम्रा सम्पदाहरू	• स्थानीय क्षेत्रमा रहेका खानीको परिचय दिन र उपयोगिता बताउन	२.१ स्थानीय खानीहरू: - कोइलाखानी, पेट्रोलियम पदार्थ तथा अन्य खानीको परिचय र उपयोगिता	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	• स्थानीय खानीहरूको परिचय भल्कने दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने । • स्थानीय खानीहरूको परिचय देखिने नामाङ्कित सूची, चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने । कोइलाखानी, पेट्रोलियम पदार्थ खानी आदि • स्थानीय खानीहरूको महत्त्व तथा उपयोगिता लेखिएको तालिका प्रदर्शन गर्ने । • स्थानीय खानी क्षेत्रमा स्थलगत अवलोकन गराउने । • स्थानीय खानीहरूको नामाङ्कित सूची प्रदर्शन गर्दै तिनीहरूको परिचय र उपयोगिता छलफल गर्ने गराउने • नगर क्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख खानीहरूको चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने । • स्थानीय कोइलाखानी, पेट्रोलियम पदार्थ खानी : बखरियाको खानी आदिको संरक्षणका उपायहरू लेखिएको चार्ट पेपर प्रस्तुत गर्ने ।	• आफ्नो समुदायमा रहेका खानीहरूको नाम र उपयोगिता भन्न लगाएर । • आफ्नो क्षेत्रमा रहेका खानीहरूको हालको अवस्था बताउन लगाएर • स्थानीय कोइलाखानी, पेट्रोलियम पदार्थ खानी आदिको उपयोगिता भन्न लगाएर • खानीहरूको नामको सूची बनाउन लगाएर	५
		• नदीजन्य पदार्थको परिचय र उपयोगिता	२.२ नदीजन्य पदार्थहरू: - ढुङगा, बालुवा, पानी	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	• स्थानीय नदीजन्य पदार्थ जस्तै : ढुङगा, बालुवा, पानी आदिको परिचय गराउने ।	• स्थानीय नदीजन्य पदार्थ जस्तै : ढुङगा, बालुवा,	४

	बताउन	आदिको परिचय र उपयोगिता	भाषिक सिप	- विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका नदीजन्य पदार्थ भन्न र लेख्न लगाउने । - स्थानीय खोलानालामा रहेका नदीजन्य पदार्थहरूको अवलोकन गराउने र तिनलाई दैनिक जीवनमा प्रयोग गर्ने विधि सिकाउने - स्थानीय स्तरमा रहेका नदीजन्य पदार्थ विशेषको प्रत्यक्ष रूपमा विद्यार्थीहरूलाई अवलोकनमा सहभागी गराई पहिचान गराउने र प्रयोग कुशलता समेत सिकाउने - यिनको संरक्षणका उपायका बारेमा छलफल गराउने ।	पानी आदिको परिचय बताउन लगाएर । स्थानीय नदीजन्य पदार्थ जस्तै : ढुङगा, बालुवा, पानी आदिको प्रयोग गर्न लगाएर	
	- स्थानीय जाति विशेषका मौलिक विशेषता, भाषाको जानकारी दिन - थारू भाषाको चिनारी दिन	२.३ स्थानीय जाति र भाषा : –थारू जातिको मौलिक विशेषता र भाषाको चिनारी	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	- स्थानीय समुदायमा रहेका जाति विशेषका खासखास विशेषता तिनीहरूको रहनसहन एवम् जीवनशैली, भाषाआदिको परिचय गराउने । - विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका आफ्नो जात विशेषको पहिरन र भाषा प्रस्तुत गर्न लगाउने । - स्थानीय समुदायमा रहेको जातिगत र भाषागत विविधताको अवलोकन गराउने र भाषिक प्रयोग विधि जानकारी व्यक्तिकाट सिकाउने । - दाङ जिल्लाको आदिवासीका रूपमा परिचित रहेको थारू जातिका खासखास विशेषता तिनीहरूको रहनसहन एवम् जीवनशैली, भाषा आदिको परिचय गराउने । - थारू भाषामा प्रचलित केही सरल	- स्थानीय समुदायमा रहेका जातजातिका नाम, पहिरन, गीत, नाच, भाषा आदि भन्न लगाएर, - स्थानीय स्तरमा रहेका जातजाति, भाषा, संस्कृति आदिको पहिचान गर्न लगाएर, - थारू भाषामा प्रचलित केही सरल शब्दलाई नेपाली भाषामा रूपान्तरण गर्न लगाएर,	५

					शब्दलाई नेपाली भाषामा रूपान्तरण गरेर चिनाउने । थारू जातिको पर्व विशेषमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराई पर्व मनाउने तरिका, पहिरन, जीवनशैली र भाषाको पहिचान गराउने ।		
	- छिल्लीकोट र चमेरे गुफाको परिचय, महत्त्व र संरक्षणमा सरोकारवालाहरूको भूमिका बताउन - स्थानीय सम्पदा संरक्षणमा विद्यार्थीको भूमिका पहिचान गर्न	२.४ छिल्लीकोट र चमेरे गुफाको परिचय, महत्त्व र संरक्षणमा सरोकारवालाहरूको भूमिका २.५ स्थानीय सम्पदा संरक्षणमा विद्यार्थीको भूमिका	सञ्चार सिप सिकाइ सिप लेखाइ सिप	- ऐतिहासिक छिल्लीकोटे राजाको दरबार रहेको क्षेत्र छिल्लीकोटको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने र पृष्ठभूमि चर्चा गरिदिने तथा हालको अवस्था उल्लेख गरिदिने । - यहाँको पर्यटकीय आकर्षणको क्षेत्र चमेरे गुफाको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने र पृष्ठभूमि चर्चा गर्दै हालको अवस्था बताएर त्यहाँ पुग्ने बाटोको नक्सा उल्लेख गरिदिने । - विद्यालयका शिक्षक तथा अभिभावकको अगुवाइमा छिल्लीकोट र चमेरे गुफाको अवलोकन गराउने र त्यस पश्चात यसको संरक्षणमा कस्को भूमिका के हुन सक्छ भनेर छलफल गराउने - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको संरक्षण र विस्तार कार्यमा विद्यार्थीहरूको भूमिका बताउने । - स्थानीय ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रको महत्त्व बुझाउने र थप कुरा विद्यार्थीलाई लेख्न लगाउने	- आफ्नो घर नजिकमा रहेका ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको नाम भन्न लगाएर, - प्राचीन महत्त्वका स्थलको महत्त्व भन्न लगाएर, - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रको विगत र वर्तमान अवस्था भन्न लगाएर - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थल छिल्लीकोट र चमेरे गुफालाई चिनाउने प्रमुख कुराहरू के के हुन् ? भन्न लगाएर	६	
३.	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	कामको आधारमा व्यवसायको परिचय, महत्त्व र किसिम	३.१ कामको आधारमा व्यवसायको परिचय, महत्त्व र किसिम	-सञ्चार सिप -सक्रियता पूर्वक सुन्ने	विद्यार्थीहरूलाई व्यवसायको बारेमा छलफल गराई व्यवसायको परिचयको बारेमा स्पष्ट पार्ने ।	व्यवसायको परिचय बताउन लगाएर -व्यवसायको महत्त्व	३

	बताउन	-व्यवसायको परिचय -व्यवसायको महत्त्व - व्यवसायको किसिम	सिप -दृश्य साक्षरता सिप	- व्यवसायको महत्त्वको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउने र अन्तमा आफुले प्रस्ट पार्ने । - कामको आधारमा व्यवसायको प्रकारको बारेमा जानकारी गराउदै उक्त व्यवसायहरूको बारेमा छलफल गराउने र प्रष्ट पार्ने । - चित्र देखाई विभिन्न व्यवसायहरूको बारेमा थप जानकारी गराउने	बताउन लगाएर -कामको आधारमा व्यवसायको वर्गीकरण गर्न लगाएर	
	स्थानीय स्तरमा सञ्चालित उद्योग वा व्यवसायमा संलग्न भई प्रत्यक्ष अनुभव तथा सिप जानकारी हासिल गर्न	३.२. स्थानीय स्तरमा सञ्चालित उद्योग वा व्यवसायहरू	सिकाइ सिप - सहकार्य सिप - दृश्य साक्षरता सिप	विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा सञ्चालित उद्योग तथा व्यवसाय भएका क्षेत्रहरूको भ्रमण गराउने साथै विभिन्न उद्योग तथा व्यवसाय कुन सिपमा आधारित छन भनी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने ।	- प्रतिवेदन तयार पार्न लगाएर	२
	-स्थानीय जडीबुटीको पहिचान गर्न र उपयोग बताउन	३.३. हाम्रा वरपरका जडीबुटीहरू - स्थानीय स्तरमा भएका जडीबुटी र तिनको परिचय - जडीबुटीको महत्त्व	सञ्चार सिप -दृश्य साक्षरता सिप -प्रयोग सिप	- विद्यार्थीहरूलाई जडीबुटीहरूको नाम भन्न लगाई विभिन्न जुडीबुटीहरूको पहिचान गर्न लगाउने । - जडीबुटीको महत्त्वको बारेमा छलफल गराई समूहगत रूपमा भन्न लगाउने र थप स्पष्ट पार्ने । - विभिन्न जडीबुटीहरूको चित्र तथा भिडियो देखाई थप स्पष्ट पार्ने ।	- जडीबुटीको नाम भन्न लगाएर - जडीबुटीको चित्र देखाई पहिचान गर्न लगाएर - जडीबुटीको महत्त्व भन्न लगाएर	२
	- प्लास्टिक टनेल बनाउने तरिका पहिचान गरी निर्माण गर्न र यसको महत्त्व बताउन	३.४. प्लास्टिक टनेल र यसको महत्त्व - प्लास्टिक टनेलको परिचय - प्लास्टिक टनेल निर्माण विधि -प्लाष्टिक टनेलको महत्त्व	- दृश्य साक्षरता सिप - प्रयोग सिप - सहकार्य सिप	- विद्यार्थीहरूलाई प्लास्टिक टनेलको भिडियो देखाई यसको परिचय बताउने - प्लाष्टिक टनेल बनाउने विधि बताइ निर्माण गर्न लगाउने । - प्लास्टिक टनेलको महत्त्वको बारेमा छलफल गराई थप स्पष्ट पार्ने	- प्लास्टिक टनेल निर्माण गर्ने विधि सोधेर - प्लास्टिक टनेलको महत्त्व भन्न लगाएर	६

		-स्थानीय स्तरमा गरिने तरकारी खेती, फलफूल खेती तथा पशुपंक्षी पालन (तरिका, बीउ छनोट, रोग पहिचान गर्न र रोग तथा किराबाट संरक्षणको परम्परागत तरिका अवलम्बन र उत्पादन गर्न (आलुखेती, टमाटरखेती, केराखेती, बङ्गुरपालन)	३.५ स्थानीय स्तरमा गरिने तरकारी खेती, फलफूल खेती र पशुपंक्षी पालन - आलु खेती - टमाटरखेती - केराखेती - बङ्गुरपालन	-सञ्चार सिप -प्रयोग सिप -निर्णय तथा समस्या समाधान सिप -दृश्य साक्षरता सिप	• आलुखेती गर्ने तरिका, बिउ छनोट र रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने • टमाटर खेती गर्ने तरिका, बिउ छनोट र रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई भन्न लगाउने तथा स्पष्ट पार्ने • केराखेती गर्ने तरिका, बिउ छनोट र रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने • बङ्गुरपालन गर्ने तरिका, प्रजाति छनोट, रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई समूहगत रूपमा भन्न लगाउने र थप स्पष्ट पार्ने	- आलुको विभिन्न बिउहरूको नाम भन्न लगाएर - आलु खेती गर्ने विधि बताउन लगाएर - आलुमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाएर - आलुमा लाग्ने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर - टमाटरको विभिन्न बिउहरूको नाम भन्न लगाएर - टमाटर खेती गर्ने विधि बताउन लगाएर - टमाटरमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाएर - टमाटरमा लाग्ने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर - केराको विभिन्न बिउहरूको नाम भन्न लगाएर - केरा खेती गर्ने विधि बताउन लगाएर - केरामा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न	१०

						लगाएर - केरामा लागने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्ने लगाएर - बङ्गुरका विभिन्न प्रजातिहरूको नाम भन्ने लगाएर - बङ्गुर पालन गर्ने विधि बताउन लगाएर - बङ्गुर पालनमा लागने रोग तथा किराहरूको नाम भन्ने लगाएर - बङ्गुर पालनमा लागने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्ने लगाएर	
		आधारभूत प्राविधिक पेसाको परिचय दिन र तिनको महत्त्व बताउन -घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्राविधिको परिचय दिन र प्रयोग गर्न	३.६. आधारभूत प्राविधिक पेसा र घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्राविधिकहरू - आधारभूत प्राविधिक पेसाको परिचय - आधारभूत पेसाको महत्त्व - घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने प्राविधिकहरूको परिचय र प्रयोग (प्रोजेक्टर, ल्यापटप, डेस्कटप)	- सञ्चार सिप - प्राविधि सिप - प्रयोग सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आधारभूत प्राविधिक पेसाहरूको नाम भन्ने लगाउने • आधारभूत प्राविधिक पेसाको महत्त्वबारे विद्यार्थीहरू बिच छलफल गराइ भन्ने लगाउने र स्पष्ट पार्ने • घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने प्राविधिकहरू (प्रोजेक्टर, ल्यापटप र डेस्कटप) को परिचय र प्रयोगबारे बताउने र प्रयोग गर्न लगाउने	आधारभूत प्राविधिक पेसाहरूको नाम भन्ने लगाएर - आधारभूत प्राविधिक पेसाको महत्त्व बताउन लगाएर - ल्यापटप, प्रोजेक्टर र डेस्कटपको परिचय भन्ने लगाएर -ल्यापटप प्रोजेक्टर र डेस्कटप प्रयोग गर्न लगाएर	५
४.	मानवीय	• ठाँउ र राष्ट्र	४.१.अभिवादन	सम्मान सिप	• समय परिस्थिति अनुसारका	- अभिवादनका प्रकारका	६

मूल्य र स्वास्थ्य शिक्षा	अनुसारको अभिवादन गर्न । (नमस्कार, दर्शन, ढोक, हात मिलाउने, अडुकमाल) - आत्मानुशासनको परिचय दिदै आत्मानुशासनमा पर्ने गुणहरूको सूची तयार पार्न । - सामुहिक तथा मेलमिलाप कार्यको पहिचान गरी सामुहिक तथा मेलमिलाप कार्यबाट हुने फाइदाको सूची तयार पार्न । - स्थानीय रूपमा प्रचलित असल संस्कार मूल्य मान्यता र सभ्यताको पहिचान गरी अबलम्बन गर्न ।	- समय परिस्थिति अनुसारको अभिवादन - आत्मा अनुशासन - सामुहिक तथा मेलमिलाप - स्थानीय रूपमा प्रचलित असल संस्कार, मूल्यमान्यता र सभ्यता - ठुलाको सम्मान र सानालाई माया ।	- व्यवहारीक सिप - लेखन सिप - सहयोग सिप	अभिवादनको परिचय र व्यवहारिक अभिवादन गर्न लगाउने - आत्मानुशासनको परिभाषा दिदै आत्मानुशासन पालना गर्न लगाउने । - सामुहिक तथा मेलमिलाप कार्यका सूची तयार पारी सामुहिक तथा मेलमिलाप कार्यमा सहभागी हुन उत्प्रेरित गर्ने । - स्थानीय रूपमा प्रचलित असल संस्कार मूल्य मान्यता र सभ्यताको पहिचान गरी सूची तयार पार्न लगाउने । - ठुलाको सम्मान र सानालाई माया गर्न लगाउने ।	सूची तयार पार्न लगाएर - आत्मानुशासनको परिभाषा दिदै आत्मानुशासनमा पर्ने पक्षहरू सूची तयार पार्न लगाएर । - सामुहिक तथा मेलमिलाप कार्यको सूची बुँदागत रूपमा टिपोट गर्न लगाएर । - स्थानीय रूपमा प्रचलित असल संस्कार मूल्यमान्यता र सभ्यताको पहिचान गरी सूची तयार पारी वर्गीकरण गर्न लगाएर ।	
	- भान्सामा परिकार बनाउँदा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरूको जानकारी हासिल गर्न । - विद्यालयमा खाने स्वस्थकर खाजाको पहिचान गरी यसको महत्त्व बताउन ।	४.२. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ भान्सामा परिकार बनाउँदा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरू - विद्यालयमा खाने स्वस्थकर खाजा - अस्वस्थकर खानाको पहिचान र असर	- स्वव्यवस्थापन सिप - व्यवहारिक सिप - प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - सञ्चार सिप	- भान्सामा परिकार बनाउँदा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरूको श्रव्य दृश्य सामाग्री प्रदर्शन गर्न लगाउने । - विद्यालयमा खाने स्वस्थकर खानाको पहिचान र महत्त्व गर्न लगाउने । - अस्वस्थकर खानाको पहिचान र सो को असर बताउन लगाउने	- भान्सामा परिकार बनाउँदा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरूको सूची तयार बनाउन लगाएर । - विद्यालयमा खाने स्वस्थकर खानाको पहिचान र महत्त्व लेख्न लगाएर । - अस्वस्थकर खानाको पहिचानको सूची तयार	८

		अस्वस्थकर खानाको पहिचान गरी यसको असर बारे बताउन ।				पारी त्यसको असर लेख्न लगाएर	
		- खुट्टा, घुँडा र खुट्टाको औलाको व्यायम गर्ने विधि देखाउन - सरस्वती वन्दना सस्वर उच्चारण गर्न - अनुलोम विलोम प्राणायामको बारेमा बताउन - गौतम बुद्धका चार सत्य बताउन - सुप्रभात ध्यानका चरणहरू बताउन र सहज रूपमा अभ्यास गर्न	४.३. योग, ध्यान, व्यायम तथा मुद्राचिकित्सा - खुट्टा, घुँडा र खुट्टाको औलाको व्यायम - सरस्वती वन्दना मन्त्र - अनुलोम विलोम प्राणायाम - गौतम बुद्धका चार आर्य सत्य - सुप्रभात ध्यान विधि तथा अभ्यास	- सिकाइ सिप - प्रयोग सिप - सञ्चार सिप	- शिक्षकले खुट्टा, घुँडा र खुट्टाको औलाको व्यायामको विधि देखाउँदै विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने । - सरस्वती वन्दनाको अडियो सुनाउँदै विद्यार्थीलाई सस्वर उच्चारण गर्न लगाउने । - अनुलोम विलोम प्राणायामको विधि र अभ्यास गराउने । - गौतम बुद्धको परिचय दिँदै गौतम बुद्धका चार आर्यसत्यको नाम टिपाउँदै व्याख्या गर्ने । - सुप्रभात ध्यानको विधिहरूको ४ चरणहरू बताउने र अडियो म्युजिकको आधारमा सुप्रभात ध्यानको अभ्यास गराउने ।	- शिक्षकले निर्देशन दिँदै विद्यार्थीलाई खुट्टा, घुँडा र खुट्टाका औलाको व्यायम गर्न लगाई अवलोकन गर्न लगाएर । - सरस्वती वन्दनामा सस्वर उच्चारण गर्न लगाएर । - अनुलोम विलोम प्राणायामको विधिबारे प्रश्न गरी उत्तर लेख्न लगाएर । - गौतम बुद्धका चार आर्यसत्यलाई क्रमवद्ध तरिकाले लेख्न लगाउने । - सुप्रभात ध्यानका चरणहरू क्रमस लेख्न लगाएर ।	६
५.	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	- पालिका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरू र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न - वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न - पालिका क्षेत्रमा	५.१ वन र वृक्षरोपण - पालिकामा भएका वनहरू र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान - वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू (घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती र सङ्कलन विभिन्न	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- पालिका अन्तर्गतका वनहरूको पहिचान गराउने र अवलोकन गराउने - अवलोकन वा उक्त वनसम्बन्धी तयार गरेको भिडियो अवलोकन गराएर उक्त वनहरूमा पाइने वस्तुहरू पहिचान गर्न लगाउने (पानीका स्रोतहरू, खोला, वन्यजन्तु, वनस्पतिहरू, खनिज आदि) - वनबाट के के आर्थिक क्रियाकलाप गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने । यस्ता आर्थिक क्रियाकलापअन्तर्गत वनबाट	- पालिकामा भएका वनहरूको नाम बताउन लगाएर - पालिकाका विभिन्न वनहरूमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाएर - वनले आर्थिक क्रियाकलापमा गर्ने सहयोग बताउन लगाएर	७

	वृक्षरोपण कार्यमा सहयोग गर्न	स्थानीय जातका वनस्पतिहरूको नर्सरी निर्माण र बिक्री वितरण, आदि) पालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण		काठ, जडीबुटी, घाँसपात, चट्टान, खनिज आदि प्राप्त गर्न सकिने कुरा बताउने • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटीहरू पहिचान गर्न लगाउने, पहिचान गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने तरिका बताउने • जडीबुटी खेती गर्नको लागि आवश्यक नर्सरी निर्माण गर्न सकिने कुरा बताउने र नर्सरी तयार गर्ने विधि बताउने • विद्यालयमा जडीबुटीखेती गर्नको लागि नर्सरी निर्माण गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • विद्यालयमा गरिएको नर्सरीमा भएका औषधीजन्य वनस्पतिहरूको घर तथा विद्यालयमा रोपन गर्न लगाउने • विद्यालयमा गरिएको नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरू बिक्रीवितरण गर्ने, गर्न लगाउने • पालिकाका विभिन्न क्षेत्रमा वृक्षरोपण गर्न विद्यार्थीहरूलाई लगाउने र सहयोग गर्ने	• घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटीहरू भन्न लगाएर • जडीबुटी खेतीको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • नर्सरीमा उत्पादित बेर्ना घर तथा विद्यालयमा रोपन गरे नगरेको अवलोकन गरेर	
	• हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका	५.२ हरियाली प्रवर्धन • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा/परिचय • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक	• हरित घर, हरित विद्यालय भनेको के होला ? विचार प्रस्तुत गर्न लगाउने • घर वरपरको खालीजग्गा, कौसी, वा अन्य ठाउँमा आवश्यक बिरूवाहरू रोपेर स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्ने रूपमा हरित घरको परिचय दिने • ऊर्जाको बचत र सही सदुपयोग गर्ने, वातावरण मैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरण	• हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन लगाएर • हरित घर तथा विद्यालय अन्तर्गत पर्ने पक्षहरू बताउन लगाएर • विद्यालय तथा घरमा करेसाबारी निर्माण गरेर	८

	दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेतीकार्यमा सहभागी हुने - हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिने - हरियाली प्रवर्धनको महत्त्व, तरिका बताउने र उक्त कार्यमा सहभागी हुने	लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती) हरियाली प्रवर्धनको परिचय महत्त्व, तरिका र सहभागिता	जिम्मेवारी सिप	संरक्षण गर्ने, सुदृढ सिकाइ वातावरण भएको विद्यालयलाई हरित विद्यालय भनिन्छ, भनी हरित विद्यालयको परिचय दिने - विद्यालयमा करेसावारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने - करेसावारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिहरूको खेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने - विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेसावारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति घरमा नै उत्पादन गर्न सकिने कुरा बताउने र विद्यार्थीहरूलाई घरमा समेत उत्पादन गर्न लगाउने - हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणालाई जोडेर हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिने - हरियाली प्रवर्धन गर्दा हुने महत्त्व, हरियाली प्रवर्धन गर्ने तरिका बताउने । यस सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र अवधारणा प्रस्ट पार्ने र यस कार्यमा सहभागी हुने प्रेरित गर्ने	नगरेको, उक्त कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर - करेसावारीमा सागसब्जी तथा अन्य उपयोगी वनस्पति उत्पादन गरे/ नगरेको - हरियाली प्रवर्धनको परिचय, यसको महत्त्व र तरिका बताउने लगाएर	
	घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा	५.३ पानी र फोहोरमैला व्यवस्थापन घर, विद्यालय र	- सिकाइ सिप - स्वव्यवस्थापन सिप	स्थानीय क्षेत्रमा हुने प्रदूषणका प्रकार पहिचान गर्न लगाउने (हावा, पानी, जमिन, ध्वनि आदि)	स्थानीय क्षेत्रमा भएका प्रदूषणहरू पहिचान गर्न लगाएर	८

	प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन पालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न	स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू (जल, वायु, ध्वनि, जमीन) - पालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण प्रक्रिया - पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू	- वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- उक्त प्रदूषण हुने कारण र असरमा छलफल गराउने - जल, वायु, ध्वनि, जमिनको प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने (फोहोर मैलाको उचित बिसर्जन, व्यवस्थापन, कानुनी प्रावधान, सचेतना आदि) - पालिका क्षेत्रमा भएका खाने पानीका स्रोतहरूको पहिचान गर्न लगाउने - घर तथा विद्यालयमा आउने खाने पानीको वितरण प्रक्रिया तथा शुद्धीकरण विधिको बारेमा छलफल गराउने - घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने पिउने पानीको शुद्धीकरण प्रक्रियामा छलफल गराउने । - यस्ता विधिहरू अन्तर्गत विशेषता: छान्ने विधि, उमाल्ने विधि, सोडिस विधि आदि प्रयोग गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने र प्रयोगात्मक रूपमा प्रदर्शन गर्ने	- स्थानीय क्षेत्रमा भएका हावा, पानी, जमिन र ध्वनि प्रदूषणका कारण, असर र न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन लगाएर - घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरेर नगरेको अवलोकन गरेर - घर तथा विद्यालयमा पानीको स्रोतबाट आउने वितरण प्रक्रिया, शुद्धीकरण प्रक्रियाको जानकारी दिन लगाएर	
	- पालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरू खोजी गर्न - पालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू पहिचान गर्न	५.४ दिगो विकास - पालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू - पालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू	- सिकाइ सिप - सञ्चार सिप	- दिगो विकास भनेको के होला ? विचार मन्थन गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूको अनुभवलाई समेटि दिगो विकासको अवधारणा प्रष्ट पार्ने - दिगो विकासका लक्ष्यहरूको जानकारी गराउने र गाउँपालिका स्तरबाट दिगो विकासको लक्ष्य पूरा गर्न सकिने लक्ष्यहरू पहिचान गराउने - दिगो विकास र वातावरण संरक्षण बिचको अन्तर सम्बन्धमा छलफल	- दिगो विकासको परिचय दिन लगाएर - दिगो विकासका लक्ष्यहरू सोधेर - पालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरू बताउन लगाएर - वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाएर	२

					गराउने • वातावरण संरक्षण गर्ने तरिकाहरू श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट प्रदर्शन गर्ने र वातावरण संरक्षणमा सहभागी गराउने		
६.	विपद् व्यवस्थापन	• प्रकोप तथा विपद्हरू पहिचान गरी सामान्य जानकारी दिन	६.१ प्रकोप तथा विपद् हरूको पहिचान गर्ने र यी बारे सामान्य जानकारी दिने। नेपालमा भएका विपद्हरूका बारेमा जानकारी दिने (भुकम्प-२०७२, कोभिड- १९, बबइ नदीको बाढी)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप	• प्रकोप तथा विपद्को सामान्य अवधारण बताउने र कुन अवस्थामा प्रकोप भनिन्छ, र कुन अवस्थाको प्रकोपलाई विपद् भनिन्छ भनी स्पष्ट पारिदिने । • के कस्ता कारणले गर्दा यस्ता ठूला विपद्का घटनाहरू घट्न पुगे र यसबाट भएका सिकाइहरू छलफल गराउने ।	प्रकोप र विपद्को छोटकरीमा परिचय भन्न वा लेख्न लगाएर	२
		• प्रकोप तथा विपद्को भिन्नता बताउन तथा प्रकोपलाई विपद्मा परिवर्तन हुन नदिनका लागि अवलम्बन गरिने प्रयासहरू बताउन	प्रकोप तथा विपद्को भिन्नता बारे बताई दिने र प्रकोपलाई विपद्मा परिवर्तन हुन नदिनका लागि गरिने उपायहरू पनि बताईदिने जस्तै बाढी, पहिरो रोकथामका उपायहरू, भुकम्प र चट्यांगबाट बच्ने उपायहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप	• प्रकोप तथा विपद्को भिन्नतालाई सूचीकृत गर्ने र यसबाट बच्ने उपायहरूबारे पनि छलफल गर्ने ।	प्रकोप र विपद्को भिन्नता बताउन लगाउने र यसबाट बच्ने उपायहरू बारे पनि सोध्ने ।	१
		• विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थीहरूको अगुवाइमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	• विद्यार्थीहरूको अगुवाइमा सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने जस्तै विभिन्न सूचना लेखिएका पोस्टर, पम्पलेट सार्वजनिक स्थलमा	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप	• सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि व्यानर वा प्ले कार्डमा लेख्ने सूचना वा पोस्टर पम्पलेट प्रकाशन गर्नका लागि चाहिने आवश्यक सूचनाका बारेमा छलफल गरी तयार गर्ने । • सडक नाटक देखाउनका लागि	सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू किन गरिन्छ यसका के कस्ता फाइदा हुन्छन् र कस्ता सूचना वा खबरहरू यस्ता कार्यक्रमबाट प्रवाह गरिन्छ भनी छलफल गर्ने	२

			टाँस्ने, र्याली निकाल्ने, विपद् जोखिम न्यूनिकरण सम्बन्धी सडक नाटक देखाउने		आवश्यक तयारी जस्तै कथावस्तु लेखन, अन्य सामग्री बारे छलफल गराउने र लेखन र प्रदर्शन गर्न लगाउने ।	र सोध्ने	
	वातावरण प्रदूषणका कारण तथा बच्चे उपाय	वातावरण प्रदूषणका कारण तथा यसबाट बच्चे उपायहरू जसमध्ये प्लास्टिक जन्य वस्तुहरू जलाउँदा यसबाट वातावरण तथा मानव स्वास्थ्यमा पर्ने असरहरू, वन डढेलोले वातावरणमा पुऱ्याउने असर, फोहोरमैला व्यवस्थापन, पेट्रोल, डिजल जस्ता इन्धनको प्रयोगबाट हुने प्रदुषण र ठूला गाडीहरू चलाउँदा आउने आवाजबाट ध्वनि प्रदूषण आदि हुने र यसलाई रोकथाम गर्ने उपायहरूको बारेमा चर्चा गर्ने	- सञ्चार सिप - अवलोकन सिप - समस्या समाधान सिप	- वातावरण प्रदूषणका कारण र यसबाट बच्चे उपायबारे छलफल गर्ने - प्लास्टिकजन्य वस्तु र वन डढेलोले वातावरणमा पर्ने प्रभावबारे व्याख्या गर्ने - ध्वनि प्रदूषण कम गर्ने ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूबारे जानकारी गराउने ।	- वातावरण प्रदुषणका कारणहरूबारे सोध्ने - प्लाष्टिकजन्य र वन डढेलोले वातावरणमा पर्ने असरबारे सोध्ने - ध्वनि प्रदूषणले मानव स्वास्थ्यमा पर्ने असर बारे सोध्ने	२	
	विपद् पूर्व तयारीका लागि चाहिने सामग्रीको सूची बनाउने	विपद् पूर्व तयारीका लागि चाहिने खाद्य तथा अखाद्य सामग्रीहरू सूची बनाउने र तयारी अवस्थामा राख्ने, जस्तै: बेल्ला, सावेल, डोरी, टर्चलाइट, टेन्ट,	- सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - अवलोकन सिप - समस्या समाधान	विपद् पूर्व तयारीका लागि चाहिने सामग्रीको सूची बनाई प्रस्तुत गर्न लगाउने । भटपट भोला (गो ब्याग) भनेको के हो र यसमा के कस्ता सामान हुनु पर्दछ भनी छलफल गराउने ।	- विपद् पूर्व तयारीका सामग्रीहरूको सूची बनाउन लगाउने । - भटपट भोला (गो ब्याग) भनेको के हो भनेर सोध्ने र यसका के कस्ता सामान	१	

			लाइफ ज्याकेट खाद्य सामग्री, डिगनिटी किड आदि अझ सकेसम्म त्यस्ता जोखिमयुक्त बस्तीमा भटपट भोला (गो ब्याग) राख्न लगाउने ।	सिप		हुनुपर्दछ भनी सोध्ने ।	
		तुलसीपुर उपमहानगपालिकाभित्र हुने प्रमुख प्रकोपहरूबाट हुने जोखिम र यसबाट बच्ने उपायहरूबारे बताउन	तुलसीपुर उपमहानगपालिका भित्र हुने प्रमुख प्रकोपहरूको सूची बनाउने र यसबाट हुने जोखिमबाट बच्ने उपायहरूबारे छलफल गर्ने ।	- सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - अवलोकन सिप - समस्या समाधान सिप	तुलसीपुर उपमहानगपालिकाभित्र हुने प्रमुख प्रकोपहरूको सूची बनाउन लगाउने र यसबाट हुने जोखिमबाट बच्ने उपायहरूबारे छलफल गराउने ।	तुलसीपुर उपमहानगपालिकाभित्र हुने प्रमुख प्रकोपहरूको सूची बनाउन लगाउने र बच्ने उपायका बारेमा सोध्ने	१
		ट्राफिक नियम बारेमा बताउन ।	ट्राफिक नियमबारे जानकारी छ । छैन, पालना गरेको छ । छैन सोध्ने र छलफल गर्ने ।	- सिकाइ सिप - सञ्चार सिप - अवलोकन सिप	ट्राफिक नियम पालना गरेको छ छैन सोध्ने पालना गर्न किन जरूरी छ भनी जानकारी दिने ।	ट्राफिक नियमका बारेमा पनि सोध्ने र महत्त्व बताउन लगाउने ।	१
७.	व्यावहारिक लेखन	निवेदनको ढाँचा तयार पार्न	७.१ जन्मदर्ता, स्थानान्तरण प्रमाणपत्र, ग्रेडसिट, बिदा, छात्रवृत्ति, शैक्षिक भ्रमण आदिका लागि लेखिने निवेदनको ढाँचा एवम् ध्यान दिनुपर्ने कुरा	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - लेखाइ सिप	- निवेदनका ढाँचाका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउने - निवेदन लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू: मिति, सम्बोधन, विषय, व्यहोरा, निवेदक स्पष्ट उल्लेख भएको निवेदनको नमुना देखाएर विद्यार्थीहरूलाई सिकाउने - नाम, थर, जन्ममिति फरक परेको, स्थानान्तरण प्रमाणपत्र तथा ग्रेडसिट आवश्यक परेको, व्यहोरा खुलाएर सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गरिदिन अनुरोध गर्दै प्र अ लाई लेखिने निवेदनको ढाँचा प्रदर्शन गर्ने र लेखन	- निवेदन लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू भन्न र लेख्न लगाएर - सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गरि दिन अनुरोध गर्दै प्र.अ.लाई लेखिने निवेदनको कुनै एउटा ढाँचा लेख्न लगाएर	४

				लगाउने • बिदा, छात्रवृत्ति, शैक्षिक भ्रमण लगायतका निवेदनका विभिन्न ढाँचाहरूबारे छलफल गराउने		
	• भरपाईको ढाँचा तयार पार्न	७.२ भरपाईका ढाँचा र यसमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा	• लेखाइ सिप • सिकाइ सिप • भाषिक सिप	• भरपाईका ढाँचाका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउने • भरपाई लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू: भरपाई गर्ने व्यक्तिको पुरा नाम, निजको ठेगाना र उमेर, खर्च गरेको रकम, स्पष्ट उल्लेख भएको भरपाईको नमुना देखाएर विद्यार्थीहरूलाई सिकाउने • भरपाईमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा लिने दिनेको नाम थर, ठेगाना, उमेर, लिएको दिएको रकम स्पष्ट रूपमा देखाएर लेखिएका भरपाईका नमुनाहरू प्रदर्शन गर्ने • खर्च गरेको वा लिए दिएको रकमको सेस्ता राख्ने भरपाईका विभिन्न ढाँचाहरूबारे छलफल गराउने	• भरपाई लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू भन्न र लेख्न लगाएर • विद्यालयमा काम गरेबापत कुनै श्रमिकले रकम बुझेको सेस्ता राख्न लेखिने भरपाईको कुनै एउटा ढाँचा लेख्न लगाएर	२
	• तमसुकको ढाँचा तयार पार्न	७.३ तमसुकको ढाँचा र यसमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लेखाइ सिप	• तमसुकका ढाँचा/संरचनाका बारेमा विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने • तमसुकमा उल्लेख गर्नुपर्ने लिने दिनेको तीन पुस्ते विवरण, नाम थर, पुरा ठेगाना, उमेर, प्रयोजन, लिएको दिएको रकम, ब्याजदर, भाखा, साँक्षी आदि स्पष्ट रूपमा उल्लेख भएको भरपाईको नमुना देखाएर सिकाउने • आर्थिक कारोबार लेनदेन गर्दा गरिने अन्य क्रियाकलापबारे छलफल गराउने र तमसुक उल्लेख भएका दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने	• तमसुक लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू भन्न र लेख्न लगाएर – कर्जा लिएबापत लेखेर दिने तमसुकको कुनै एउटा ढाँचा लेख्न लगाएर	२

		मिलापत्रको ढाँचा तयार गर्न ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू बताउन	७.४ मिलापत्रको ढाँचा र तयार पार्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - लेखाइ सिप	- मिलापत्र कागजको ढाँचा/संरचनाका बारेमा विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने - मिलापत्रमा उल्लेख गर्नुपर्ने भगडियाको दुई पुस्ते विवरण, नाम थर, पूरा ठेगाना, उमेर, भगडाको कारण, स्थान, क्षतिको विवरण, दुबै पक्षले गर्ने सहीछाप, सांक्षी, रोहबर आदि स्पष्ट रूपमा उल्लेख भएको भरपाईको नमुना देखाएर सिकाउने - कुनै भगडाको मिलापत्र गर्दै गरेको स्थानमा सहभागी गराएर वा त्यस्तो घटना सिर्जना गराएर थप कुरा सिकाउने	- मिलापत्रको कागज लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा भन्न र लेख्न लगाएर - मिलापत्रको कुनै एउटा ढाँचा लेख्न लगाएर - मिलापत्रका अङ्ग बताउन लगाएर	२

कक्षा ७

क्र.स	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहारकुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया	का.घ
१.	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	वडाको काम, कर्तव्य र अधिकार उल्लेख गर्न	१.१ वडाको काम कर्तव्य र अधिकार - आफु वसेको वडाको काम कर्तव्य र अधिकार	- सञ्चार सिप - छलफल सिप - खोज तथा अन्वेषण सिप	क्षेत्रगत भ्रमण तथा सम्बद्धपक्षसँग भेट गरी वडाको काम कर्तव्य र अधिकार पत्ता लगाई लेख्न लगाउने	वडाको काम कर्तव्य र अधिकार सोधेर	२
		उपमहानगरपालिकाद्वारा जारी गरिएको ऐन कानुनको सामान्य जानकारी दिन	१.२. नगरले जारी गरेको ऐन कानुन - उपमहानगरपालिकाले जारी गरेको ऐन कानुनको सामान्य जानकारी	- सञ्चार सिप - छलफल सिप - खोज पिस - प्रयोग सिप	उपलब्ध स्रोत साधन सामाग्रीको माध्यमबाट जारी गरिएका ऐन कानुन थाहा पाउन लगाउने,	पालिकाले जारी गरेको मुख्यमुख्य ऐन कानुन भन्न लगाउने,	३
		पालिकाको भौगोलिक स्वरूप (समुद्र सतह	१.३. पालिकाको भौगोलिक स्वरूप तथा नक्सा	- सञ्चार सिप - दृष्य साक्षरता	विद्यार्थीहरूलाई पालिकाको सतह देखिको दुरी, उचाइ, सामान्य हावापानी, देशको	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको	३

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

	देखिको उचाइ, सामान्य हावापानी, देशको राजधानी देखिको दुरी) वर्णन गर्न तथा नगर र अन्य सम्पूर्ण वडाहरू समेत स्पष्ट देखिने गरी नामाङ्कित नक्सा निर्माण गर्न	- पालिकाको भौगोलिक स्वरूप समुद्र सतह देखिको उचाइ सामान्य हावापानी देशको राजधानीदेखिको दुरी - नगर तथा सम्पूर्ण वडाहरू समेत स्पष्ट देखिने गरी नामाङ्कित नक्सा निर्माण - वनजडगलले ढाकेको भूभाग	सिप समलोच-नाटक सिप	राजधानीदेखिको दुरी बताउनलाई खोज गर्न लगाउने, उपलब्ध स्रोत सामाग्रीको सहायतामा वडाहरू समेत स्पष्ट देखिने गरी नक्सा निर्माण गर्न लगाउने	समुद्र सतह देखिको दुरी, उचाइ र नगरको हावापानीको बारेमा सोधेर नगरको वडासहितको स्पष्ट नक्सा निर्माण गर्न लगाएर	
	नगरको क्षेत्रफल, खेतीयोग्य जमिनको जम्मा क्षेत्रफल, पानीका स्रोतले ढाकेको क्षेत्रफल र वन क्षेत्रले ओगटेको जम्मा क्षेत्रफल बताउन	१.४ नगरको क्षेत्रफल - खेति योग्य जमिनको क्षेत्रफल - पानीको स्रोतले ढाकेको भूभाग	- सञ्चार सिप - छलफल सिप - खोज पिस - प्रयोग सिप - रचनात्मक सोचाइ सिप	विद्यार्थीहरूलाई नगर भित्र रहेको खेती योग्य जमिन पानीले ढाकेको भूभागको र वन क्षेत्रले ढाकेको भूभागको क्षेत्रफल पहिचान गरी बताउन लगाउने	नगर भित्र रहेको पानीले ओगटेको क्षेत्रफल, जमिनले ढाकेको क्षेत्रफल र वन क्षेत्रले ढाकेको भूभागको क्षेत्रफलहरू बिच जोडा मिलाउन लगाएर	१
	स्थानीय र जिल्लाका प्रशासनिक तथा शैक्षिक संरचना र सेवा प्रवाहको सामान्य जानकारी दिन	१.५ स्थानीय र जिल्लाका प्रशासनिक तथा शैक्षिक संरचना र सेवा प्रवाह	- सञ्चार सिप - छलफल सिप - खोज तथा अन्वेषण सिप - प्रयोग सिप - रचनात्मक सोचाइ सिप	स्थानीय तथा जिल्ला तहमा अवस्थित प्रशासनिक र शैक्षिक संरचनाको जानकारी लिने र त्यहाँबाट प्रवाह हुने सेवा टिपोट गरी बताउन लगाउने, यसका लागि छलफल प्रश्नोत्तर तथा क्षेत्रगत भ्रमण गर्न लगाउने,	स्थानीय तथा जिल्ला तहमा अवस्थित प्रशासनिक र शैक्षिक संरचनाबारे छोटकरीमा भन्न लगाएर	२
	सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू: (नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्काउट) को परिचय र योगदान बताउन	१.६ सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू - नेपाल रेडक्रस सोसाइटी - स्काउट	- सञ्चार सिप - छलफल सिप - खोज पिस - प्रयोग सिप	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी र स्काउटको बारेमा नेट तथा अन्य स्रोतबाट खोज गरी सामान्य काम र जानकारी दिन लगाउने,	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी र स्काउटको सामान्य परिचय बताउन लगाएर	२

		- नगरको कुल जनसङ्ख्यासहित लैङ्गिक, भाषिक, जातिगत, धार्मिक, जनसंख्या बताउन - वडामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने प्रमुख सेवाहरू बताउन	१.७. नगरको जनसङ्ख्या - कुल जनसङ्ख्या - भाषागत जनसङ्ख्या - जातीगत जनसङ्ख्या वडामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने प्रमुख सेवाहरू बताउन	- सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी - तथ्याङ्क विश्लेषण सिप	- तथ्याङ्कको आधारमा नगरको कुल जातिगत, भाषागत भन्नु लगाउने, - वडामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने प्रमुख सेवाहरू बताउन	- कुल जनसङ्ख्या तथा जातिगत, भाषागत जनसंख्या लेख्न लगाएर - वडामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने प्रमुख सेवाहरू बताउन	२
२.	हाम्रा सम्पदाहरू	उपमहानगरपालिका भित्रका सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनको परिचय दिन र महत्त्व बताउन	२.१ स्थानीय वन सम्पदा : सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनको चिनारी र महत्त्व	सञ्चार सिप सिकाइ सिप लेखाइ सिप	- स्थानीय सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनको परिचय भल्कने दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने । - स्थानीय सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनको नामाङ्कित सूची, चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने । - स्थानीय सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनको महत्त्व लेखिएको तालिका प्रदर्शन गर्ने । - आफ्नो गाउँक्षेत्रमा रहेको वनको परिचय दिन लगाउने - स्थानीय सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनको स्थलगत अवलोकन गराउने । - नगर क्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनहरूको चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने ।	- आफ्नो समुदायमा रहेका सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनहरूको नाम र महत्त्व भन्नु लगाएर । - आफ्नो क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनहरूको हालको अवस्था बताउन लगाएर - स्थानीय सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वन आदिको आफ्नो जीवनसँग के सम्बन्ध	५

				स्थानीय सामुदायिक वन, निजी पारिवारिक वन, राष्ट्रिय वन, संरक्षित वन, धार्मिक वनका आदिको संरक्षणका उपायहरू लेखिएको चार्ट पेपर प्रस्तुत गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई लेख्न लगाउने ।	- छ, त्यो कुरा भन्न लगाएर - आफ्नो क्षेत्रमा रहेका वनहरूको नामको सूची बनाउन लगाएर	
स्थानीय जाति विशेषका मौलिक रहन सहनको जानकारी दिन	२.२ स्थानीय जाति: – खास खास जातिका मौलिक रहन सहनको बारेमा जानकारी	सञ्चार सिप सिकाइ सिप भाषिक सिप	- स्थानीय समुदायमा रहेका जाति विशेषका खास खास विशेषता तिनीहरूको रहन सहन एवम् जीवनशैली, भाषा आदिको परिचय गराउने । - विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका आफ्नो जात विशेषको पहिरन र भाषा, चाल चलन आदि प्रस्तुत गर्न लगाउने । - स्थानीय समुदायमा रहेको जातिगत र भाषागत विविधताको अवलोकन गराउने र जानकार व्यक्तिबाट सिकाउने । - सञ्चार र कलाका संवाहक गन्धर्व/गाइने जाति, माटाका भाँडा निर्माण गर्ने कुमाले, ब्राहमण, क्षेत्री, दलित तथा दशनामी, मगर अन्य जातिका खासखास विशेषता तिनीहरूको रहनसहन एवम् जीवनशैली, भाषा, संस्कार आदिको परिचय गराउने । - खासखास जातिका पर्व विशेषमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराई पर्व मनाउने तरिका, पहिरन, जीवनशैली र भाषाको पहिचान गराउने ।	- स्थानीय समुदायमा रहेका जात जातिका नाम, पहिरन, गीत, नाच, भाषा, संस्कार आदि भन्न लगाएर । - स्थानीय स्तरमा रहेका जातजाति, भाषा, संस्कृति आदिको पहिचान गर्न लगाएर । - खासखास जातिका पर्व विशेषमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराई पर्व मनाउने तरिका, पहिरन, जीवनशैली वर्णन गर्न लगाएर ।	५	
स्थानीय नाच गानको परिचय दिन र सहभागी हुन .(थारूको माघी, नेवारको जात्रा, लाखे, मगरको भ्राक्री	२.३ स्थानीय नाचगानहरू: – थारूको माघौटा, नेवारको जात्रा, लाखे, भ्याउरे नाच आदिको परिचय	सञ्चार सिप सिकाइ सिप	स्थानीय स्तरमा रहेका जातजातिको पर्व विशेषमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराई लोकगीत र लोक नृत्यहरू पहिचान गराउने जस्तै: थारूको मघौटा नाच, लाखे नाच, भ्याउरे नाच, भ्राक्री नाच आदि ।	- स्थानीय स्तरमा रहेका कुनै ५ वटा गीत गाउन लगाएर । - स्थानीय स्तरमा रहेका विविध	४	

	नाच आदि)			- विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका आफ्नो जात विशेषको नाच गान प्रस्तुत गर्न लगाउने । - स्थानीय समुदायमा रहेका नाचगानको परिचय लेखिएको सामग्री प्रस्तुत गर्ने । - आफ्नो समुदायमा रहेका नाचगान के के छन् विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने तथा ती कुरा भल्किने सामग्री प्रस्तुत गर्ने । - स्थानीय समुदायमा रहेका लोकगीत र लोकनृत्य विविधताको अवलोकन गराउने र जानकार व्यक्तिबाट सिकाउने । विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका आफ्नो जात विशेषका नाचगान प्रस्तुत गर्न लगाउने जस्तै: गायन प्रतियोगिता, नृत्य प्रतियोगिता आदि ।	जातजातिका नृत्यहरूको नमुना प्रदर्शन गर्न लगाएर । - स्थानीय समुदायमा रहेका नाचगान के के छन् भन्न लगाएर । - नाचगानको परिचय भन्न लगाएर	
	- थर्कोट र राप्ती शान्ति उद्यानको परिचय दिन र महत्त्व बताउन - स्थानीय सम्पदा संरक्षणमा समुदायको भूमिका पहिचान गर्न	२.४ थर्कोट र राप्ती शान्ति उद्यानको परिचय र महत्त्व २.५ स्थानीय सम्पदा संरक्षणमा समुदायको भूमिका	सञ्चार सिप सिकाइ सिप सहभागितात्मक सिप	- पर्यटकीय आकर्षणको क्षेत्र राप्ती शान्ति उद्यान गणेशपुरको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने र पृष्ठ भूमि तथा हालको अवस्था उल्लेख गर्दै यसको महत्त्व उल्लेख गर्ने । - यहाँको पर्यटकीय तथा धार्मिक आकर्षणको क्षेत्र दाङको शिर थर्कोटको परिचय खुल्ने चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने र पृष्ठभूमि चर्चा गर्दै हालको अवस्था बताएर त्यहाँ पुग्ने बाटोको नक्सा उल्लेख गर्नुका साथै महत्त्व बताउने । - विद्यालयका शिक्षक तथा अभिभावकको अगुवाइमा राप्ती शान्ति उद्यान (गणेशपुर पार्क)को अवलोकन भ्रमण गराउने र त्यसपश्चात यसको संरक्षणमा कस्को	- आफ्नो घर नजिकमा रहेका ऐतिहासिक धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको नाम र महत्त्व भन्न लगाएर, - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र राप्ती शान्ति उद्यान गणेशपुरको विगत र वर्तमान अवस्था भन्न लगाएर - धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल राप्ती शान्ति उद्यान	६

					भूमिका के हुन सकछ भनेर छलफल गराउने । - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको संरक्षण र विस्तार कार्यमा स्थानीय समुदायको भूमिका बताउने । - स्थानीय ऐतिहासिक, धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रको महत्त्व बुझाउने । सरोकारवालाको भूमिकाबारे छलफल गराउने र विद्यार्थीलाई टिपोट गर्न लगाउने	गणेशपुर र थर्कोटलाई चिनाउने प्रमुख कुराहरू के के हुन् ? भन्न लगाएर यिनीहरूको संरक्षणमा समुदायको भूमिका भन्न र लेख्न लगाएर	
३.	हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि	मौसमी तथा बेमौसमी खेतीको परिचय दिन	३.१. मौसमी तथा बेमौसमी खेती - मौसमी खेती - बेमौसमी खेती र यसको महत्त्व	- सञ्चार सिप - सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप	- मौसमी खेतीको परिचय बताउने - बेमौसमी खेतीको परिचय बताई यसको महत्त्वको बारेमा छलफल गराई थप स्पष्ट पार्ने ।	- मौसमी खेतीको परिचय सोधेर - बेमौसमी खेतीको परिचय भन्न लगाएर - बेमौसमी खेतीको महत्त्व बताउन लगाएर	२
		प्राङ्गारिक तथा रासायनिक मलको परिचय दिन र प्राङ्गारिक मलको उपयोगिता वर्णन गर्न	३.२. प्राङ्गारिक तथा रासायनिक मल - प्राङ्गारिक मल र उपयोगिता - रासायनिक मल र यसको प्रयोग - रासायनिक मलको प्रयोगबाट हुने असरहरू	- सञ्चार सिप - प्रयोग सिप - सिकाइ सिप	- प्राङ्गारिक मलको परिचय बताउने - रासायनिक मलको परिचय बताउने - प्राङ्गारिक र रासायनिक मलको बारेमा छलफल गराई वर्गीकरण गर्न लगाउने - प्राङ्गारिक र रासायनिक मलका फाइदा तथा बेफाइदाको बारेमा छलफल गराउने	- प्राङ्गारिक मलको परिचय सोधेर - रासायनिक मलको परिचय सोधेर - प्राङ्गारिक मल प्रयोगबाट हुने फाइदाहरू बताउन लगाएर - रासायनिक मलको प्रयोगबाट हुने फाइदा तथा बेफाइदा भन्न लगाएर	२

	- प्लास्टिक पोखरी निर्माण गर्न तथा यसका फाइदा बताउन - थोपा सिंचाईको परिचय दिन र प्रयोग गर्न	३.३. प्लास्टिक पोखरी र थोपा सिंचाई - प्लास्टिक पोखरीको परिचय र फाइदा - थोपा सिंचाईको परिचय र प्रयोग	- सञ्चार सिप - प्रयोग सिप - दृश्य साक्षरता सिप	- प्लास्टिक पोखरीको परिचय बताउने - प्लास्टिक पोखरीको अवलोकन गराउने -चित्र तथा भिडियोमार्फत प्लास्टिक पोखरीको प्रदर्शन गराउने -थोपा सिंचाईको परिचय बताउने -थोपा सिंचाई भएको क्षेत्रको अवलोकन गराउने -भिडियो मार्फत जानकारी गराउने	- प्लास्टिक पोखरीको परिचय सोधेर - प्लास्टिक पोखरीको महत्त्व बताउन लगाएर - थोपा सिंचाईको परिचय तथा महत्त्व बताउन लगाएर	५
	- गँड्यौला खेतीको परिचय दिन र यसको महत्त्व बताउन	३.४. गँड्यौलाखेती -परिचय -महत्त्व -गड्यौलाखेती गर्ने तरिका	-दृश्य साक्षरता सिप -प्रयोग सिप - सहकार्य सिप	-गँड्यौलाको परिचय बताउने -गँड्यौलाको अवलोकन गराउने - गँड्यौला खेती गर्ने तरिका बताइउने - चित्र तथा भिडियो देखाएर गड्यौला खेतीको बारेमा थप जानकारी गराउने -गड्यौला खेती गर्न लगाउने	- गँड्यौला खेतीको परिचय सोधेर - गँड्यौलाको महत्त्व बताउन लगाएर	३
	- तरकारी खेती, फलफूल खेती, अन्न बाली तथा पशुपंक्षी पालन (तरिका, बिउ छनोट, रोग पहिचान गर्न र रोग तथा किराबाट संरक्षणको परम्परागत तरिका अवलम्बन र उत्पादन गर्न (मकैखेती, गहुँखेती, कुखुरापालन, हाँसपालन, गाईभैसी पालन)	३.५. स्थानीय स्तरमा गरिने तरकारीखेती, फलफूल खेती र पशु पंक्षीपालन - मकैखेती -गहुँ खेती -कुखुरा/हाँसपालन -गाई/भैसीपालन	-सञ्चार सिप -प्रयोगसिप -सिकाइ सिप - निर्णय तथा समस्या समाधान सिप	- मकै खेती गर्ने तरिका, बिउ छनोट र रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने - गहुँखेती गर्ने तरिका, बिउ छनोट र रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई भन्न लगाउने तथा स्पष्ट पार्ने - कुखुरा तथा हाँस पालन गर्ने तरिका, प्रजाति छनोट र रोगको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने - गाई/भैसीपालन गर्ने तरिका, प्रजाति छनोट, रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई समूहगत रूपमा भन्न	- मकैको विभिन्न बिउहरूको नाम भन्न लगाएर - मकै खेती गर्ने विधि बताउन लगाएर - मकैमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाएर - मकैमा लाग्ने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर - गहुँको प्रजाति भन्न लगाएर - गहुँखेती गर्ने विधि	८

					लगाउने र थप स्पष्ट पार्ने	बताउन लगाएर - गहुँमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाएर - गहुँमा लाग्ने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर - कुखुरा/हाँसका विभिन्न प्रजातिहरूको नाम भन्न लगाएर - कुखुरा/हाँस पालन गर्ने विधि बताउन लगाएर - कुखुरा/हाँसमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाएर - कुखुरा/हाँसमा लाग्ने रोगबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर - गाई/भैसीका विभिन्न प्रजातिहरूको नाम भन्न लगाएर - गाई/भैसीपालन गर्ने विधि बताउन लगाएर	

						- गाई/भैसीमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाएर - गाई/भैसीमा लाग्ने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर	
		- परम्परागत रूपमा बिउ संरक्षण गर्ने तरिका पहिचान गर्न र प्रयोग गर्न	३.५. परम्परागत बिउ संरक्षण र यसको प्रयोग	- प्रयोग सिप -व्यवहारकुशल सिप - सक्रियपूर्वक सुन्ने सिप	- परम्परागत रूपमा बिउ संरक्षण गर्ने तरिका बताउने - परम्परागत रूपमा बिउ संरक्षण गर्ने तरिका अभ्यास गराउने	- परम्परागत रूपमा बिउ छनोट गर्ने तरिका भन्न लगाएर	३
		- आधुनिक प्रविधिको परिचय दिन र सुरक्षित प्रयोग गर्न (रेफ्रिजेरेटर, हिटर, आइप्याड)	३.६. आधुनिक प्रविधि र यसको प्रयोग - रेफ्रिजेरेटर - हिटर - आइप्याड	- प्राविधिक सिप - प्रयोग सिप - सिकाइ सिप	- रेफ्रिजेरेटरको परिचय र प्रयोगबारे बताउने - हिटरको परिचय र प्रयोगबारे बताउने - आइप्याडको परिचय र प्रयोगबारे बताउने - चित्र तथा भिडियो मार्फत थप जानकारी गराउँदै छलफल गराउने	- रेफ्रिजेरेटरको परिचय सोधेर - रेफ्रिजेरेटरको प्रयोग बताउन लगाएर - हिटरको परिचय र आइप्याडको परिचय र प्रयोग बताउन लगाएर	५
४.	मानवीय मूल्य र स्वास्थ्य शिक्षा	१. घर र परिवारमा सामुहिक कार्यमा संलग्न हुन २. परिवार र विद्यालयका नियम पालना गर्न ३. आफ्नो सामानको सुरक्षा गर्न ४. सहयोगको भावना	४.१. अभिवादन - घर र परिवारमा सामुहिक कार्यमा संलग्न - ठुलाले भनेको कार्य गर्न - परिवार र विद्यालयका नियम - आफ्नो सामानको	- सहयोग सिप - सिकाइ सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- घर परिवारमा भएका सामुहिक कार्यहरू भन्न लगाउने - ठुलाले भनेको कार्यहरू गर्न लगाउने - परिवार र विद्यालयका नियमहरू सूची तयार पारी वर्गीकरण गर्न लगाउने - सहयोगका भावनाहरू अभिवृद्धि गर्न लगाउने - सहयोगका भावनाको सूची तयार पार्न	- घर र परिवारका सामुहिक कार्यका सूचीहरू तयार पार्न लगाएर - ठुलाले भनेको कार्यहरू व्यवहारमा गर्न लगाएर - परिवार र विद्यालयका	७

	विकास गर्न	सुरक्षा - सहयोगको भावना		लगाउने	नियमहरू बुँदागत रूपमा लेख्न लगाएर - प्रश्नहरू गर्न लगाएर । - विषयवस्तुसँग सम्बन्धित बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू सोधेर ।	
	१. जडकफुडको पहिचान गरि यसको असर बताउन २. स्थानीय स्तरमा निर्मित खाजा र खानाको पहिचान गरी वर्गीकरण गर्न ३. व्यक्तिगत सरसफाइ घर आँगनको र विद्यालयको सरसफाइ गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न	४.२. स्वास्थ्य खानपान र सरसफाइ - जडकफुड - (अस्वस्थ खानाको) पहिचान र यसको असर - स्थानीय स्तरमा निर्मित खाना, खाजाको पहिचान	- सञ्चार सिप - प्रयोग सिप - वर्गीकरण सिप	- जडकफुडको पहिचान र यसको असर बताउन लगाउने - स्थानीय स्तरमा निर्मित खाजा खानाको पहिचान गरी वर्गीकरण गर्न लगाउने - स्थानीय स्तरमा निर्मित खाना खाजा प्रयोगमा ल्याउन लगाउने - व्यक्तिगत सरसफाइ कोठा र घरको सरसफाइको बारेमा भन्न लगाउने - व्यक्तिगत सरसफाइ, कोठा र घरको सरसफाइको फाइदा बारे भन्न लगाउने	- जडकफुड र यसका असरहरू लेख्न लगाएर - स्थानीय स्तरमा निर्मित खाजा खाना बुँदागत रूपमा टिपोट गर्न लगाएर - विषयवस्तुसँग सम्बन्धित प्रश्न उत्तर सोधेर लेख्न लगाएर	५
	१. अनुहार (मुख, नाक, गाला, कान) को कसरतका विधिहरू बताउन २. भास्तिका प्रणायमको विधि बताउन र यसका महत्त्व बताउन ३. मुकुल मुद्राको विधी र यसले गर्ने फाइदा बताउन ४. पञ्चतत्त्व	४.३. योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - अनुहारको (मुख, नाक, गाला, कान) कसरत - भस्त्रिका प्रणायाम तथा मुकुल मुद्रा विधि र अभ्यास - पञ्चतत्त्वको - (जल, पृथ्वी, आकाश, वायु, अग्नि) जानकारी	- सिकाइ सिप - प्रयोग सिप	- शिक्षकले मुख, नाक, गाला र कानको कसरतको अभ्यास गर्ने र गराउने । - मुकुल मुद्राको तस्वीर देखाउने र शिक्षकले गरेर देखाउने । - मुकुल मुद्रामा रहेर शिक्षकले भस्त्रिका प्रणायाम गरेर विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने, - पाँचओटा तत्त्वहरू जल, पृथ्वी, आकाश, वायु र अग्निको सरल भाषामा जानकारी दिने,	- विद्यार्थीलाई मुख, नाक, गाला, र कानको कसरत पालैपालो गर्न लगाएर - विद्यार्थीलाई मुकुल मुद्रा गराएर देखाउन लगाएर - पञ्चतत्त्व सम्बन्धी प्रश्नहरू सोध्ने र	८

		- जल, पृथ्वी, आकाश, वायु र अग्नि) तत्त्वको जानकारी लिने छुन् र उक्त तत्त्वको प्रत्येक औंलासँग रहेको सम्बन्धको बारेमा बताउन				वस्तुगत प्रश्न सोधी उत्तर लेख्न समेत लगाएर	
५.	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	- पालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन - वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरू बताउन र यस सम्बन्धी कानूनी प्रावधान बताउन	५.१ वन व्यवस्थापन - पालिकामा पर्ने सामुदायिक वन : परिचय, महत्त्व, फाइदा - वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानूनी व्यवस्था	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- पालिका भित्रका वनहरूको विवरण बताउने - पालिका भित्रका सामुदायिक वनहरूको अवलोकन गराउने/भिडियो वा वनको वृत्त चित्रको अवलोकन गराउने उक्त वनहरूको परिचय दिने - उक्त वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्य जन्तुहरूको जानकारी गराउने, तिनीहरूको महत्त्व र उक्त वनबाट हुने फाइदाहरूमा छलफल गराउने र महत्त्व र फाइदा बताउने - वनमा भएका वनस्पति र वन्यजन्तु तथा चराहरूको चोरी, पैठारी गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्नको लागि बनेका कानूनी प्रावधानहरूको जानकारी गराउने र यस्तो कार्य गर्न नहुने कुराको जानकारी गराउने - सामुदायिक वनको संरक्षण गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने	- पालिका भित्रका सामुदायिक वनको परिचय दिन लगाएर (नाम, वनमा पाइने वस्तु तथा सम्पदा, खनिज आदि) - सामुदायिक वनको महत्त्व तथा पाइने फाइदाहरू बताउन लगाएर - वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानूनमा भएको व्यवस्था बताउन लगाएर	४
		हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व बताउन	५.२ हरियाली प्रवर्धन हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व घर र	- प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - सहयोग र सहकार्य सिप	- हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणको पुनरावलोकन गराउने, यस सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान गर्न लगाउने - घर तथा शैक्षिक संस्थाहरू र वरपरको	हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता र महत्त्व बताउन	१०

		• घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती गर्न	विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण र आर्थिक फाइदा (स्थानीय मौसममा आधारित साग सब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती, नर्सरी)	• स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	क्षेत्रमा व्यापक हरियाली विकास मार्फत पृथ्वीको वहनक्षमता अभिवृद्धि गर्न, वातावरण प्रदूषणबाट जैविक विविधतामा परेको अवसर न्यूनीकरण गर्दै पारिस्थितिक पद्धतिमा सन्तुलन कायम गर्न, स्वच्छ एवम् हरित पृथ्वी पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्न, शिक्षाका माध्यमबाट विद्यार्थी तथा आम समुदायमा वातावरण मैत्री व्यवहार विकास गर्न, दिगो विकासको लक्ष्य हासिल हरित घर तथा हरित विद्यालयको आवश्यकता र महत्त्व रहेको कुरा उदाहरण सहित छलफल गराउने • विद्यालयमा करेसावारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • करेसावारीमा स्थानीय मौसममा आधारित साग सब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिहरूको खेती, पुष्पखेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेसावारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने साग सब्जी तथा वनस्पति, पुष्पखेती घरमा पनि उत्पादन गर्न सकिने कुरा बताउने र विद्यार्थीहरूलाई घरमासमेत उत्पादन गर्न लगाउने घर तथा विभिन्न विद्यालयहरूले सागसब्जी खेती, फलफूल खेती, पुष्प खेती गरेको, बिक्री वितरण गरेको र स्वावलम्बी बनेको र आर्थिक	लगाएर • विद्यालयमा करेसावारी, पुष्प बगैँचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घरमा करेसावारी बनाएको, साग सब्जी खेती गरेको, फूलहरू रोपेको सम्बन्धमा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर	

				उपार्जनसमेत भएको भिडियो प्रदर्शन गर्ने र सोही कार्य विद्यार्थीले गर्न उत्प्रेरित गराउने		
	- घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न - घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत गड्यौले मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न	५.३ पानी र फोहोर मैला व्यवस्थापन - घरायसी उपयोग भइ सकेको पानीको व्यवस्थापन: सोकपिट, करेसाबारीमा उपयोग - घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : कम्पोस्टिङ - गड्यौले मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास)	- सिकाइ सिप - सहयोग र सहकार्य सिप, सञ्चार सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- पानी किन आवश्यक छ ? प्रश्नमा छलफल गराउने - घरायसी रूपमा उपयोग भइसकेको पानी के के काममा प्रयोग गर्न सकिन्छ होला ? विचार मन्थन गराउने - विद्यालय तथा घरमा खानेपानीको प्रयोग हुँदा, हात धुँदा, काँचो तरकारी पखाल्दा निस्केको पानीलाई सिधै बगैँचा वा करेसाबारीमा सिँचाइको रूपमा प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने - यसका साथै हात धुँदा, नुहाउँदा, क्यान्टिनमा काँचो तरकारी पखाल्दा खेर गएको पानी भूमिगत जलभण्डार रिचार्ज गर्न प्रयोग गर्न सकिने जानकारी गराउने र यसको लागि खेर जाने पानीको मात्रा र जमिनको उपलब्धताको आधारमा आवश्यकताअनुसारको सोकपिट बनाई रिचार्ज गर्न सकिने कुरा बताउने - सोकपिट बनाउने विधिको जानकारी दिने र विद्यालयमा सोकपिट बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरूको सहभागिता गराउने - सोकपिटको माध्यमबाट जम्मा भएको पानीलाई आवश्यकता अनुसार विद्यालयको पुष्पखेती, करेसाबारी, जडीबुटीखेती, फलफूलखेतीमा आवश्यकताअनुसार प्रयोग गर्ने गराउने - यो कार्य गर्दा भूमिगत पानी सुक्ने	- पानीको प्रयोगको क्षेत्र बताउन लगाएर - घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने तरिका बताउन लगाएर - सोकपिटको परिचय दिन लगाएर - सोकपिट बनाउने विधि बताउन लगाएर - सोकपिटको महत्त्व बताउन लगाएर - सोकपिट विधिबाट तयार पानीको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर - घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनका उपायहरू सोधेर - जैविक वस्तुहरूको प्रयोग गरेर गड्यौला मल बनाउने विधि बताउन लगाएर - गड्यौला मल बनाउने कार्यमा सहभागी भए नभएको	६

				सम्भावना कम हुनुको साथै फोहोरको रूपमा निस्केको पानीको समेत दीर्घकालीन व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने कुराको जानकारी गराउने • घरायसी ठोस फोहोरलाई कसरी व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ होला ? विचार मन्थन गराउने • घरायसी फोहोरको व्यवस्थापन गर्ने विभिन्न विधिमध्ये कम्पोस्ट मल बनाउने, गँड्यौला मल बनाउने पनि हो भन्ने कुराको जानकारी दिने, • गँड्यौला मल कसरी बनाइन्छ होला ? भन्ने प्रश्नमा छलफल गराउने • गँड्यौलाको सहायताले फोहोर जैविक पदार्थबाट मल बनाउने विधि नै गँड्यौला मल हो भन्ने कुराको जानकारी दिने, • गँड्यौला मल बनाउनको लागि आवश्यक सामग्री, स्थान, गँड्यौलाको प्रकार, जैविक पदार्थहरूको छनोट आदिमा छलफल गराउने र गँड्यौला मल बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने गँड्यौला मललाई प्रयोग गर्ने तरिका बताउने	अवलोकन गरेर गँड्यौला मलको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर	
	• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरबाट गर्न सकिने प्रयासहरू	५.४ दिगो विकास • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरबाट	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अवधारणाको पुनरावलोकन गराउने • वर्तमान अवस्थामा उपयोग गरिने ऊर्जाको मितव्ययी उपयोग गर्न, वातावरण मैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरणको संरक्षण गर्ने, पानीको सही र उचित तवरले प्रयोग गर्ने, जैविक	• दिगो विकासको परिचय दिन लगाएर • हरित विद्यालयको परिचय दिन लगाएर • दिगो विकास र हरित विद्यालय विचको अन्तर सम्बन्ध	५

		पहिचान गर्न	गर्न सकिने प्रयास (विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका		विविधता हास हुन नदिने, पर्यावरण सन्तुलनमा राख्ने, घर तथा विद्यालय र वरपरको वातावरण हरित बनाउने, वातावरण प्रदूषण हुन नदिने जस्ता कार्यहरूलाई जोडेर दिगो विकास र हरित विद्यालय विचमा भएको अन्तर सम्बन्धलाई प्रष्ट पार्ने • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायले खेल्ने भूमिकामा छलफल, अन्तरक्रिया गराउने र खेल्नुपर्ने भूमिका बताउने	बताउन लगाएर दिगो विकास र वातावरण संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन लगाएर	
६.	विपद् व्यवस्थापन	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनबारे सामान्य परिचय दिन	६.१ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको परिचय	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका बारे विद्यार्थीलाई आफूले जानेका उपायहरू भन्न लगाउने, • विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका अवधारणा छलफल गर्ने र यी सम्बन्धी बनेका चित्र, श्रव्यदृश्य वा अन्य सान्दर्भिक श्रोतको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने,	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन भनेको के हो ?	२
		• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका चरणहरू (विपद्पूर्व, विपद्को समयमा र विपद् पश्चात) र यी चरणहरूमा गरिने कार्यहरूका बारेमा बताउन,	६.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका ३ चरणहरू गरिने कृयाकलापहरू (१) विपद् पूर्वतयारी: आपतकालीन योजना, दक्ष जनशक्तिका लागि आवश्यक तालिम, खोज, उद्धार र राहत वितरणका लागि आवश्यक सामग्री,	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका ३ चरणहरू गरिने कृयाकलापहरू (१) विपद् पूर्व तयारी: आपतकालीन योजना, दक्ष जनशक्तिका लागि आवश्यक तालिम, खोज, उद्धार र राहत वितरणका लागि आवश्यक सामग्री, जनचेतना कार्यक्रम (२) विपद्को समय: खोज, उद्धार तथा राहत कार्य (३) विपद् पश्चात पुनस्थापना जस्ता	• विपद् पूर्व, विपद्को समयमा र विपद् पश्चात गर्नुपर्ने कार्यहरूका बारेमा सोध्ने ।	२

		जनचेतना कार्यक्रम (२) विपद्को समय: खोज, उद्धार तथा राहत कार्य (३) विपद् पश्चात पुनस्थापना जस्ता कृयाकलापहरूका बारेमा जानकारी		कृयाकलापहरूका बारेमा छलफल गर्ने,		
	• तुलसीपुर उपमहानगर पालिकाभित्रका जोखिमयुक्त वडाहरूको पहिचान र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू बताउन	तुलसीपुर उपमहानगर पालिकाभित्रका जोखिमयुक्त वडाहरूको पहिचान र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप	• जोखिमयुक्त वडाहरूमा भएको प्रकोपको स्तर पत्ता लगाउने र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूबारे छलफल गर्ने	• उपमहानगरपालिका भित्र कुन वडाहरू जोखिमयुक्त छन् भनि सोध्ने र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू लेख्न लगाउने ।	२
	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा काम गर्ने सरोकारवाला निकायहरूको पहिचान तथा सूचीकृत गर्न जस्तै नेपाल रेडक्रस, अस्पताल, दमकल	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा काम गर्ने सरोकारवाला निकायहरूको पहिचान तथा सूचीकृत जस्तै नेपाल रेडक्रस, अस्पताल, दमकल	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा काम गर्ने संस्थाहरूको पहिचान गर्ने सूची बनाउने र उनीहरूको कार्यक्षेत्र र फोन नं सडकलन गर्ने र आपतकालीन अवस्थामा फोन गर्दा सम्बन्धित सेवा पाइन्छ भनी जानकारी गराउने,	• आपतकालीन अवस्थामा काम गर्ने संस्थाहरूको नाम भन्ने लगाएर ।	२
	• विपद् (बाढी, आगलागी, सडक दुर्घटना, पहिरो, माहामारी/रोगव्याधि) सम्बन्धी विपद् व्यवस्थापनमा नगरस्तरमा संलग्न	६.३ बाढी, आगलागी, सडक दुर्घटना, पहिरो, माहामारी/रोगव्याधि सम्बन्धी प्रकोप व्यवस्थापनमा नगरस्तरमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरू	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान	• विपद् (बाढी, आगलागी, सडक दुर्घटना, पहिरो, माहामारी/रोगव्याधि) सम्बन्धी प्रकोप व्यवस्थापनमा नगरस्तरमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरूबारे बुदाँगत रूपमा प्रस्तुत गर्ने र सो सम्बन्धमा छलफल तथा अन्तरक्रिया गराउने,	• विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू भन्ने वा लेख्न लगाएर • आफू बस्ने ठाउँ वरपर घटेका वा	२

		सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू भन्ने	(तयार नेपाल जेसिस, लायन्स क्लब आदि) ले गरेका कार्यहरू	सिप		घटन सक्ने सम्भाव्य विपद् व्यवस्थापनका लागि के कस्ता प्रयास भएका रहेछन्, सो को सूची तयार गर्न लगाएर	
७.	व्यावहारिक लेखन	निवेदनको ढाँचा तयार पार्न	७.१ धारा, टेलिफोन, नेट, विद्युत जडान आदिका लागि लेखिने निवेदनको ढाँचा र ध्यान दिनुपर्ने कुरा	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - लेखाइ सिप	- निवेदनका ढाँचाका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई भन्ने लगाउने - निवेदन लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू: मिति, सम्बोधन, विषय, व्यहोरा, निवेदन स्पष्ट उल्लेख भएको निवेदनको नमुना देखाएर विद्यार्थीहरूलाई सिकाउने - खाने पानीको धारा, टेलिफोन, इन्टरनेट, विद्युत मिटरबक्स आदि आवश्यक परेको व्यहोरा खुलाएर सम्बन्धित निकायलाई लेखिने निवेदनको ढाँचा प्रदर्शन गर्ने र लेख्न लगाउने खाने पानीको धारा, टेलिफोन, इन्टरनेट, विद्युत मिटरबक्स माग गर्दा लेखिए जस्तै अन्य निवेदनका विभिन्न ढाँचाहरू बारे छलफल गराउने	- निवेदन लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू भन्ने र लेख्न लगाएर - खाने पानीको धारा, टेलिफोन, इन्टरनेट, विद्युत मिटर बक्स आवश्यक परेको व्यहोरा खुलाउँदै लेखिने निवेदनको कुनै एउटा ढाँचा लेख्न लगाएर	३
		श्रद्धाञ्जली तथा समवेदना लेखनको नमुना तयार पार्न	७.२ श्रद्धाञ्जली तथा समवेदनाका ढाँचा र ध्यान दिनुपर्ने कुरा	- लेखाइ सिप - सिकाइ सिप - भाषिक सिप	- श्रद्धाञ्जली तथा समवेदनाका ढाँचाका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई भन्ने लगाउने - श्रद्धाञ्जली तथा समवेदना लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू: मृतकको नाम, जन्म, मृत्यु, मृत्युको कारण, सामाजिक योगदान तथा सम्बन्ध, ठेगाना आदि स्पष्ट उल्लेख भएको कुनै एउटा नमुना देखाएर विद्यार्थीहरूलाई सिकाउने - श्रद्धाञ्जली तथा समवेदनाका नमुनाहरू भएको दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र भन्ने	- श्रद्धाञ्जली तथा समवेदना लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू भन्ने र लेख्न लगाएर - सामाजिक क्षेत्रमा खास योगदान गरेका व्यक्तिको विवरण दिएर मृत्युका बखत लेखिने कुनै एउटा नमुना लेख्न लगाएर	२

				अनि लेखन लगाउने		
	बैना/बैनापत्र कागजको ढाँचा तयार पार्न	७.३ बैनाको/बैनापत्रको कागजमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - लेखाइ सिप	- बैना कागजको ढाँचा/संरचनाका बारेमा विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने - बैनामा उल्लेख गर्नुपर्ने लिने दिनेको तीनपुस्ते विवरण, नाम थर, पूरा ठेगाना, उमेर, प्रयोजन, लिएको दिएको रकम, भाखा, साँक्षी, बदर गरे भोग्नु पर्ने सजाय वा दण्ड आदि स्पष्ट रूपमा उल्लेख भएको बैनाको नमुना देखाएर सिकाउने - आर्थिक कारोबार लेनदेन गर्दा गरिने अन्य क्रियाकलापबारे छलफल गराउने र बैनामा उल्लेख भएका दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने	- बैनाका कागज लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू भन्न र लेख्न लगाएर - घर, जग्गा तथा अन्य कारोबार गर्न लागे बापत लेखिने बैनाको कुनै एउटा ढाँचा लेख्न लगाएर	२
	बिल वा नगदी रसिदको ढाँचा तयार पार्न	७.४ बिल वा नगदी रसिदको ढाँचा र यसको प्रयोग	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - लेखाइ सिप	- बिल वा नगदी रसिदको ढाँचा/संरचनाका बारेमा विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने - बिल वा नगदी रसिदमा उल्लेख गर्नुपर्ने व्यापारिक फर्मको नाम, ठेगाना, फोन नं, पान नं, मिति, बिल नं, क्रेताको नाम ठेगाना, सामानको विवरण आदि स्पष्ट रूपमा उल्लेख भएको बिल वा नगदी रसिदको नमुना देखाएर सिकाउने । - बिल वा नगदी रसिदको प्रयोग विद्यार्थीले गरे/ नगरेको सोधेर खाली नमुना भर्न लगाउने	- बिल वा नगदी रसिद बनाउँदा ध्यान दिनुपर्ने कुरा भन्न र लेख्न लगाएर - बिल वा नगदी रसिदको कुनै एउटा ढाँचा बनाउन लगाएर	३

कक्षा ८

क्र.स	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	व्यवहारकुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया	का. घ

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

१.	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	उपमहानगरपालिका द्वारा जारी गरिएका शिक्षा ऐन तथा मुख्य कार्य विधिहरूको सामान्य जानकारी दिन	१.१ शिक्षा ऐन तथा मुख्य कार्य विधि, नगरबाट जारी गरिएका शिक्षा ऐन तथा मुख्य कार्य विधिको सामान्य जानकारी	- व्यवहार कुशल सिप - सञ्चार सीप - खोज सीप	- शिक्षा ऐनको अध्ययन गरी मुख्य मुख्य बुदाँ टिपोट गर्न लगाउने, - शिक्षाको सवलीकरण तथा सुदृढिकरणको लागि शिक्षा ऐनले मूल मार्गदर्शको रूपमा काम गर्छ भन्ने कुरा स्पष्ट पार्ने र शिक्षा ऐनमा भएका मुख्य मुख्य प्रावधानहरूको बारेमा सामान्य जानकारी दिने ।	नगरको शिक्षा ऐन तथा मुख्य कार्य विधि भन्ने लगाएर	३
		विद्यालयमा गठन भएका वा हुने विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ तथा उपमहानगरपालिकामा गठन भएका विभिन्न विषयगत समिति (न्यायिक समिति सहित) हरूको जानकारी दिन र मुख्य कार्यहरू बताउन	१.२. विद्यालयमा गठन भएका वा हुने विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ तथा नगरपालिकामा गठित विभिन्न विषयगत समितिहरू - न्यायिक समिति सहित - सामाजिक विकास समिति - आर्थिक समिति - सुशासन समिति - विधान समिति	जिम्मेवारी तथा प्रतिबद्धता सिप	- विद्यालयमा गठन भएका वा हुने विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ तथा नगरपालिकामा गठित विभिन्न विषयगत समितिहरूको नाम र सामान्य गठन प्रक्रिया एवम् तिनीहरूबाट सम्पादन गरिने मुख्य कार्यहरू बताउनको लागि नगरपालिकाको अध्ययन र सोधपुछ गर्न लगाउने तथा मुख्य मुख्य समितिहरूको नमूनाको रूपमा निर्माण गर्ने र प्रस्तुत गर्ने, - नगरपालिकामा गठित विभिन्न विषयगत समितिहरूको सामान्य परिचय र सम्पादन गरिने मुख्य कार्यहरूको अवधारणा अभिवृद्धि गराउनको लागि कक्षा कोठामा विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न नमूना समितिहरूमा विभाजन गरि अध्यापन गर्ने ।	विद्यालयमा गठन भएका वा हुने विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ तथा नगरपालिकामा गठित विषयगत समितिका नाम र सामान्य कार्य भन्ने लगाएर	३
		पालिकाको भौगोलिक स्वरूप (अक्षांश तथा देशान्तरीय अवस्थिति, हावापानी) व्याख्या गर्न	१.३ पालिकाको भौगोलिक स्वरूप - अक्षांश र देशान्तरीय अवस्थिति	- सहभागितामूलक सिप - सञ्चार सिप	- उपलब्ध सन्दर्भ सामग्रीको सहायतामा विद्यार्थीहरूलाई नगरपालिकाको अक्षांश र देशान्तरीय अवस्थिति बताउन लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको अक्षांश र देशान्तर लेख्न लगाउने ।	तुलसीपुर उपमहानगर पालिकाको अक्षांश र देशान्तरीय अवस्थिति, हावापानी आदिका बारेमा सोधेर,	२

		इको क्लबको गठन गर्न र काम कर्तव्य तथा अधिकार प्रति परिचित भई कार्य गर्न	१.४. इको क्लब इको क्लबको काम कर्तव्य तथा अधिकार	सूचना साक्षरता सिप	- इको क्लबको काम कर्तव्य तथा अधिकारहरू खोजी गर्ने तथा तालिकीकरण गर्ने काममा विद्यार्थीलाई लगाउने, - विद्यार्थीहरूलाई इको क्लबको परिचय बताइदिने र अन्य क्लबहरू भैं इको क्लबका पनि आफ्नै काम कर्तव्य र अधिकार हुने कुरा प्रस्ट्याउने ।	इको क्लबका कार्य सोधेर	२
		पालिकाको जनसाङ्ख्यिकीको अवस्था र साक्षरता (महिला, पुरुष, बालबालिका तथा युवा) पहिचान गर्न	१.५. पालिकाको जनसाङ्ख्यिकी र साक्षरताको अवस्था	- व्यवहार कुशल सिप	- उपलब्ध सन्दर्भ सामाग्रीको सहायतामा पालिकाको जनसाङ्ख्यिकीको अवस्था र साक्षरताको अवस्था (महिला, पुरुष, बालबालिका तथा युवा) अध्ययन गरी टिपोट गर्न लगाउने, - टिपोट गरेका विषयमा साथीसँग एक आपसमा रूजु गर्न लगाउने, र कक्षा कोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	पालिकाको जनसाङ्ख्यिकी र साक्षरताको अवस्था (महिला, पुरुष, बालबालिका तथा युवा) तथ्यांकीय रूपमा भन्न लगाएर	२
		सामाजिक सङ्घ संस्था - जेसीज, लायन्स क्लब र लियो क्लबको परिचय दिन र योगदान चर्चा गर्न	१.६. सामाजिक सङ्घ संस्था जेसीज लायन्स क्लब र लियो क्लबको परिचय र योगदान	- सञ्चार सिप - सूचना साक्षरता सिप - छलफल सिप	जेसिस, लायन्स क्लब र लियो क्लबको परिचय र योगदान बुँदागत रूपमा उल्लेख गरी भन्न लगाउने त्यसका लागि स्रोत सामाग्रीको प्रयोग गर्न तथा क्षेत्रगत भ्रमण गरी जानकारी गर्न लगाउने,	जेसिस लायन्स क्लब र लियो क्लबको परिचय र मुख्यकार्य भन्न वा लेख्न लगाएर	३
२.	हाम्रा सम्पदाहरू	स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको परिचय दिन र महत्त्व बताउन	२.१ स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको परिचय र महत्त्व	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप	- स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको परिचय भल्कने दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने । - स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको नामाङ्कित सूची, चित्र तथा पोस्टरहरू प्रदर्शन गर्ने । - स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको महत्त्व लेखिएको तालिका प्रदर्शन गर्ने ।	१. आफ्नो समुदायमा रहेका वा पाइने वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको नाम र महत्त्व भन्न लगाएर । - स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पति आदिको आफ्नो जीवनसँग के	६

				• आफ्नो गाउँ क्षेत्रमा आफूले देखेका वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको बारेमा बताउन लगाउने • स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पति पाइने स्थलको स्थलगत अवलोकन गराउने र जानकार व्यक्तिसँगको संवाद तयार पार्ने । • स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको महत्त्व लेखिएको चार्टपेपर प्रस्तुत गर्ने । • स्थानीय स्तरमा पाइने वा आफूले देखेका वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिको चित्र कोर्न लगाउने । • स्थानीय वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी र वनस्पतिको संरक्षण गर्ने तरिका बारे छलफल गराएर निष्कर्ष प्रस्तुत गर्ने ।	सम्बन्ध छ त्यो कुरा भन्न लगाएर • आफ्नो क्षेत्रमा रहेका वन्यजन्तु चराचुरूङ्गी एवम् वनस्पतिहरूको नामको सूची बनाउन लगाएर	
	• स्थानीय जाति विशेषका विशेषताहरू (चाडपर्व, पूजापाठ तथा ब्रत उपासना जस्तै; ल्होसार, इद, दसैं, क्रिसमस आदि) को परिचय दिन र महत्त्व बताउन	२.२ स्थानीय जाति विशेषका विशेषताहरू : चाडपर्व, पूजापाठ तथा ब्रत उपासना जस्तै; ल्होसार, इद, दसैं, क्रिसमस, आदिको परिचय र महत्त्व	सञ्चार सिप सिकाइ सिप भाषिक सिप	• स्थानीय समुदायमा रहेका जाति विशेषका खासखास विशेषता तिनीहरूको रहनसहन एवम् जीवनशैली, धर्म आदिको परिचय गराउने । • विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका आफ्नो जात विशेषको रीतिरिवाज, धर्म, संस्कार र संस्कृति आदि प्रस्तुत गर्न लगाउने । • स्थानीय समुदायमा रहेको पर्वगत, धार्मिक र जातिगत विविधताको अवलोकन गराउने र जानकार व्यक्तिलाई सोधेर परियोजना कार्य तयार पार्न लगाउने । • तुलसीपुर उपमहानगरभित्र बसोबास गर्ने सबै जातजातिका खास खास विशेषता तिनीहरूको धर्म, पर्व जीवनशैली, संस्कार आदिको	• स्थानीय समुदायमा रहेका जातजातिका नाम, उनीहरूले मनाउने धर्म, पर्व, ब्रत उपासना संस्कार आदि भन्न लगाएर । • स्थानीय स्तरमा रहेका जातजाति, धर्म, पर्व, ब्रत उपासना संस्कार संस्कृति आदिको पहिचान गर्न लगाएर, • खासखास जातिका पर्व विद्यार्थीहरूलाई	५

				- परिचय भल्किने सामग्री प्रस्तुत गर्ने । - खासखास जातिका पर्व विशेषमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराई पर्व मनाउने तरिका, व्रत उपासना, जीवनशैली र धर्मको पहिचान गराउने र महत्त्व उल्लेख गरिदिने । इद, क्रिसमस, बौद्ध आदि	सहभागी गराई पर्व मनाउने तरिका, मान्ने धर्म, व्रत उपासना संस्कार, जीवन शैली वर्णन गर्न लगाएर र महत्त्व बताउन लगाएर,	
तुलसीपुरमा रहेका होमस्टेको परिचय र महत्त्व बताउन	२.३ तुलसीपुरमा रहेका विभिन्न होमस्टे (छिल्लीकोट, बटोलपुर आदिको परिचय र महत्त्व	सञ्चार सिप सिकाइ सिप लेखाइ सिप	- स्थानीय स्तरमा रहेका होमस्टेहरूको परिचय र महत्त्व भल्किने दृश्य सामग्री प्रस्तुत गर्ने । - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँ ठाउँमा रहेका होमस्टेहरूको अवस्था र यसले समुदायमा पारेको सकारात्मक वा नकारात्मक अवस्था वर्णन गर्न लगाउने । - आफ्नो समुदायमा रहेका नाचगान के के छन् विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने तथा ती कुरा भल्किने सामग्री प्रस्तुत गर्ने । - स्थानीय समुदायमा रहेका रोजगारी तथा आय आर्जनसँग सम्बन्धित अन्य सम्भावनाको अवलोकन गराउने र जानकार व्यक्तिबाट सिकाउने । - हाम्रा होमस्टे र आधुनिक होमस्टेहरूद्वारा दिइने सेवाकाबारेमा बताइदिने । तुलसीपुर उपमहानगरभित्र सञ्चालित होमस्टेहरूको अवलोकन भ्रमण गराएर सुधारको उपाय खोज्न र लेख्न लगाउने ।	- होमस्टेहरूको परिचय र महत्त्व बताउन लगाएर - आफ्नो गाउँठाउँमा रहेका होमस्टेहरूको अवस्था र यसले समुदायमा पारेको सकारात्मक वा नकारात्मक अवस्था भन्न लगाएर - स्थानीय स्तरमा रहेका रोजगारी तथा आय आर्जनसित सम्बन्धित अन्य क्षेत्रहरूको पहिचान गर्न लगाएर	४	
स्थानीय सम्पदा: ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा स्थानीय	२.४ स्थानीय सम्पदा : –ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको संरक्षणमा स्थानीय तहको	सञ्चार सिप सिकाइ सिप लेखाइ सिप	विद्यालयका शिक्षक तथा अभिभावकको अगुवाइमा स्थानीय सम्पदा : ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको अवलोकन भ्रमण गराउने र त्यस पश्चात यसको संरक्षणमा कस्को	आफ्नो घर नजिकमा रहेका स्थानीय सम्पदा : ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको नाम	५	

		तहको भूमिका पहिचान गर्न	भूमिका		भूमिका के हुन सक्छ, भनेर छलफल गराउने । - ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको संरक्षण र विस्तार कार्यमा स्थानीय समुदायको भूमिका बताउने । - स्थानीय ऐतिहासिक, धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रको महत्त्व बुझाउने । सरोकारवाला स्थानीय सरकारको भूमिकाबारे छलफल गराउने - आफ्नो समुदायमा रहेका स्थानीय सम्पदा : ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको संरक्षणको उपाय उल्लेख भएको सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूबाट केही सुझाव सङ्कलन गरी त्यसलाई कक्षा कोठामा टाँस गर्ने	र महत्त्व भन्न लगाएर, स्थानीय सम्पदा : ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको विगत र वर्तमान अवस्था भन्न लगाएर यिनीहरूको संरक्षणमा समुदायको र स्थानीय सरकारको भूमिका भन्न र लेख्न लगाएर	
३.	हाम्रो पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	- साना व्यवसाय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने तरिका बताउन	३.१. साना व्यवसायहरू -सञ्चालन -व्यवस्थापन	- सञ्चार सिप - व्यवहार कुशल सिप - सिकाइ सिप	-साना व्यवसायको परिचय बताउने -साना व्यवसाय सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने तरिकाबारे विद्यार्थीहरूका बिच छलफल गराई थप स्पष्ट पार्ने	- साना व्यवसायको परिचय भन्न लगाएर - साना व्यवसाय सञ्चालन गर्ने तरिका बताउन लगाएर - साना व्यवसायको व्यवस्थापन गर्ने तरिका बताउन लगाएर	३
		-फलफूल नर्सरीको परिचय दिन र महत्त्व बताउन	३.२. फलफूलनर्सरी -फलफूल नर्सरीको परिचय -फलफूल नर्सरीको महत्त्व	-सञ्चार सिप -सिकाइ सिप -दृश्य साक्षरता सिप	फलफूल नर्सरीको परिचय बताउने - फलफूल नर्सरीको महत्त्वको बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने - फलफूल नर्सरीको अवलोकन गराउने	फलफूल नर्सरीको परिचय भन्न लगाएर - फलफूल नर्सरीको महत्त्व बताउन लगाएर	२
		-स्थानीय र उन्नत जातका प्रमुख	३.३. स्थानीय तथा उन्नत जातका फलफूलहरू	-सञ्चार सिप -प्रयोग सिप	-स्थानीय जातका फलफूलको पहिचान गर्न लगाई सूची तयार गर्न लगाउने	- स्थानीय जातका फलफूलको नाम भन्न	५

	फलफूलको पहिचान गर्न र छनौट गरी उत्पादनमा सहभागी हुन	-स्थानीय जातका फलफूलहरू -उन्नत जातका फलफूलहरू	-सिकाइ सिप	-उन्नत जातका फलफूलको नाम भन्न लगाई पहिचान गर्न लगाउने - फल फूलखेती गरेको स्थानको अवलोकन गराई थप जानकारी प्रदान गर्ने	लगाएर -उन्नत जातका फलफूलको नाम बताउन लगाएर - स्थानीय तथा उन्नत जातका फलफूल पहिचान गर्न लगाई छनौट र उत्पादनमा सहभागी हुन लगाएर,	
	घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गरिने फलफूल खेतीमा सहयोग गर्न - फल टिप्ने समय र तरिका तथा फलफूलको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन - फलफूलका वानस्पतिक प्रजननका तरिका बताउन र प्रयोग गर्न (कटिड, ग्राफ्टीड, विडिड)	३.४. स्थानीय फलफूल - फलफूल टिप्ने समय र तरिका - फलफूलको संरक्षण - फलफूलको वानस्पतिक प्रजनन (कटिड, ग्राफ्टीड, बडिड)	प्रयोग सिप - सिकाइ सिप - निर्णय तथा समस्या समाधान सिप	-फलफूल टिप्ने समय र तरिकाका बारेमा बताउने -फलफूलको संरक्षणको तरिका बताउने -फलफूलको वानस्पतिक प्रजननका तरिका छलफल गराई स्पष्ट पार्ने -वानस्पतिक प्रजननका तरिकामध्ये कटिड, ग्राफ्टीड र बडिड विधिको प्रयोगमार्फत स्पष्ट पार्ने	फलफूल टिप्ने समय र तरिका भन्न लगाएर -फलफूलको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन लगाएर - कटिड, ग्राफ्टीड र बडिडको परिचय तथा बनाउने तरिका सोधेर	५
	- तरकारी खेती, फलफूल खेती, अन्नबाली खेती तथा पशुपंक्षी	३.५.स्थानीय स्तरमा गरिने तरकारी खेती, फलफूल खेती र पशुपंक्षी पालन	- सञ्चार सिप - निर्णय तथा समस्या समाधान सिप	- च्याउ खेती गर्ने तरिका, बीउ छनौट र रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने	-च्याउको विभिन्न बिउहरूको नाम भन्न लगाएर - च्याउखेती गर्ने विधि	५

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

	पालन (तरिका, बिउ छनोट, रोग पहिचान गर्न, र रोग तथा किराबाट संरक्षणको परम्परागत तरिका अवलम्बन र उत्पादन कार्यमा सहभागी हुन (च्याउ खेती, धान खेती, माछापालन)	- च्याउखेती - धानखेती - माछापालन	- सिकाइ सिप - प्रयोग सिप	- धान खेतीगर्ने तरिका, बिउ छनोट र रोग तथा किराहरूको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई भन्न लगाउने तथा स्पष्ट पार्ने - माछापालन गर्ने तरिका, प्रजाति छनोट र रोगको पहिचान र तिनको संरक्षणको तरिका बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने	बताउन लगाएर - च्याउमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाएर -च्याउमा लाग्ने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर -धानको प्रजाति भन्न लगाएर - धानखेती गर्ने विधि बताउन लगाएर -धानखेतीमा लाग्ने रोग तथा किराहरूको नाम भन्न लगाएर -धान खेतीमा लाग्ने रोग तथा किराबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर -माछाका विभिन्न प्रजातिहरूको नाम भन्न लगाएर - माछा पालन गर्ने विधि बताउन लगाएर - माछामा लाग्ने रोगको नाम भन्न लगाएर - माछामा लाग्ने रोगबाट संरक्षण गर्ने उपायहरू भन्न लगाएर	
	-स्थानीय व्यवसाय (डोको, नाम्लो,	३.६. स्थानीय व्यवसाय - डोको	- प्रयोग सिप -रचनात्मक	- डोको बनाउने विधि तथा महत्त्वको बारेमा बताउने	- डोको बनाउने तरिका र महत्त्व बताउन	३

	गुन्द्री, छिट्टुनी, ढकिया) बनाउने विधि र महत्त्व बताउन र निर्माण गर्न	-नाम्लो -गुन्द्री -छिट्टुनी -ढकिया	सिप - सिकाइ सिप - सहकार्य सिप गर्न	-नाम्लो बनाउने विधि तथा महत्त्वको बारेमा बताउने -गुन्द्री बनाउने विधि तथा महत्त्वको बारेमा बताउने - छिट्टुनी बनाउने विधि तथा महत्त्वको बारेमा बताउने - डोको, नाम्लो, गुन्द्री, छिट्टुनी र ढकिया बनाउने ठाउँको अवलोकन गराई अभ्यास गर्न लगाउने	लगाएर - नाम्लो बनाउने तरिका र महत्त्व बताउन लगाएर - गुन्द्री बनाउने तरिका र महत्त्व बताउन लगाएर - छिट्टुनी बनाउने तरिका र महत्त्व बताउन लगाएर - ढकिया बनाउने तरिका र महत्त्व बताउन लगाएर	
	-सिलाइ, कटाइ र बुनाइको परिचय दिन र विधि बताउन र बुनाइ गर्न	३.७. सिलाइ, कटाइ र बुनाइ - सिलाइ - कटाइ - बुनाइ	-प्रयोग सिप -रचनात्मक सोचाइ सिप - निर्णय तथा समस्या समाधान सिप	- सिलाइको परिचय र विधिको बारे छलफल गराई प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने - कटाइको परिचय र विधिको बारे छलफल गराइ प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने -बुनाइको परिचय र विधिको बारे छलफल गराई प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने	- सिलाइको परिचय तथा विधि भन्न लगाएर -कटाइको परिचय र विधि बताउन लगाएर - बुनाइको परिचय तथा विधि बताउन लगाएर	३
	-आधुनिक प्रविधि र यसको प्रयोग, फाइदा र बेफाइदा बताउन र सुरक्षित तरिकाले प्रयोग गर्न (अनलाईन पे, एसी (AC)	३.८. आधुनिक प्रविधि र यसको प्रयोग -अनलाईन पे -एसी (AC)	-प्राविधिक सिप -प्रयोग सिप - सक्रियपूर्वक सुन्ने सिप -सिकाइ सिप	- अनलाईन पे को परिचय दिदै यसको फाइदा र बेफाइदाको बारेमा छलफल गराई स्पष्ट पार्ने - अनलाईन पे को प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने - एसी (AC) को परिचय बताउने -एसी (AC) को प्रयोग, फाइदा तथा बेफाइदाको बारेमा बताउने	- अनलाईन पे को परिचय सोधेर - अनलाईन पे को फाइदा तथा बेफाइदा बताउन लगाएर - एसी (AC) को परिचय भन्न लगाएर - एसी (AC) को प्रयोगबाट हुने फाइदा तथा बेफाइदा बताउन लगाएर	२

४.	मानवीय मूल्य र स्वास्थ्य शिक्षा	अभिवादन १. विभिन्न धर्म र संस्कार पहिचान गरी स्वअनुरूप गरिने अभिवादनका प्रकारहरू र विधिहरू बताउने । २. स्थानीय स्तरमा योगदान दिएका व्यक्तिहरूको सूची तयार पारी उनिहरूले दिएका योगदानहरूको सूची तयार पार्न । ३. समाजिक विकृतिहरूको सूची तयार पारी त्यसको विरुद्धमा आवाज उठाउने जागरूकता अभियानका पोस्टरहरू निर्माण गर्न ।	४.१. अभिवादन - विभिन्न धर्म र संस्कारमा अपनाइने अभिवादनका प्रकार । - स्थानीय व्यक्तित्वका असल व्यवहारको अभ्यास र अनुसरण । - समाजिक विकृति विरुद्धको आवाज । - भाइचारा र अपनत्वको भावना ।	- सहयोग र सहकार्य सिप - सिकाइ सिप - लेखाइ सिप	- विभिन्न धर्म, संस्कृतिमा अपनाइने श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गर्न लगाउने । - स्थानीय स्तरका असल व्यक्तित्व र उनीहरूको सामाजिक कार्यमा योगदान बताउन लगाउने साथै असल व्यवहारको विकास, अभ्यास र अनुसरण गर्न लगाउने । - समाजिक विकृति सम्बन्धी फल्यास कार्ड, चार्ट, पोस्टर प्रदर्शन गर्न लगाउने । - भाइचारा र अपनत्वको भावना जागृत गर्न लगाउने	- विभिन्न धर्म र संस्कृतिमा अपनाइने अभिवादनका प्रकारहरू लेख्न लगाएर । - असल व्यक्तित्वहरूको नामहरू सूचीकृत गरी योगदानका बारेमा छोटो टिप्पणी लेख्न लगाएर । - विशेष योगदान दिने व्यक्तिको बारेमा जीवनी लेख्न लगाएर । - समाजिक विकृति भल्कने पोस्टरहरू निर्माण गरी कक्षा कोठामा सामुहिक प्रदर्शन गर्न लगाएर । - भाइचारा र अपनत्वको भावना बिच फरक छुट्याउन लगाएर । - यसको सकारात्मक प्रभाव र व्यक्तित्व विकासका लागि खेल्ने भूमिका बुँदागत रूपमा लेखी व्याख्या गर्न लगाएर ।	६
		स्वस्थ खानपान र सरसफाइ १. सन्तुलित	४.२. स्वस्थ खानपान र सरसफाइ - स्वास्थ्य जीवनको	- व्यवहारिक सिप - प्रयोग सिप	- सन्तुलित भोजनका प्रकार, स्रोतको सूची तयार पारी वर्गीकरण गर्न लगाउने । - स्वस्थ जिवनशैलीका लागि सन्तुलित	- व्यक्तिको सरसफाइको परिचय दिदै व्यक्तिको सरसफाइमा ध्यान	६

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

	भोजनका प्रकार बताउन र सन्तुलित भोजनका प्राप्तिको स्रोतहरू सूची तयार पारी वर्गीकरण गर्न । २. व्यक्तिगत सरसफाईको परिचय दिंदै व्यक्तिगत सरसफाइमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूको व्याख्या गर्न ।	लागि अपनाईने जीवनशैली । - सन्तुलित भोजनका प्रकार र प्राप्तिको स्रोत । - व्यक्तिगत सरसफाइमा ध्यान दिने पर्ने कुराहरू ।	- व्यक्तिको जिम्मेवारी सिप	भोजनको आवश्यकता र महत्त्व भन्नु लगाउने । - व्यक्तिगत सरसफाइको परिचय दिंदै व्यक्तिगत सरसफाइमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूको व्याख्या विश्लेषण गर्न लगाउने ।	दिनुपर्ने कुराहरूको व्याख्या विश्लेषण गर्न लगाएर । -व्यक्तिगत सरसफाइमा विद्यार्थी स्वयंले गर्न सक्ने कार्यहरू र सन्तुलित भोजनका प्रकार, स्रोतको सूची तयार पारी वर्गीकरण लेख्न लगाएर, - स्वस्थ जिवन शैलीका लागि सन्तुलित भोजनको आवश्यकता र महत्त्व बुँदागत रूपमा लेख्न लगाएर	
	योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा १. योग आसनको वारेमा विधि बताउन । २. गौतम बुद्धको अष्टाङ्ग आर्य मार्गको सामान्य जानकारी गराउने । ३. भ्रमरी प्रणायामको अभ्यास गर्न ।	४.३. योग, ध्यान, व्यायाम तथा मुद्रा चिकित्सा - योग आसनको अभ्यास । - गौतम बुद्धको अष्टाङ्ग आर्य मार्गको अभ्यास तथा जानकारी - भ्रमरी प्राणायाम - राजयोगको विधि तथा अभ्यास ।	- व्यवहारिक सिप - प्रयोग सिप - व्यक्तिको जिम्मेवारी सिप	- महत्त्वपूर्ण आसनको तस्वीर देखाई आफूले अभ्यास गर्ने र विद्यार्थीलाई विभिन्न आसनमा रहन लगाउने । - गौतम बुद्धको अष्टाङ्ग आर्य मार्गलाई टिपोट गर्दै कक्षामा व्याख्या र विश्लेषण गर्ने । - लामो श्वास लिएर भ्रमरी भुनभुनाए भै भ्रमरी प्राणायामको अभ्यास गराउने । - राजयोग ध्यानको परिचय दिने र शिवलाईटमा राजयोग ध्यानको अभ्यास गराउने ।	- शिक्षकले विद्यार्थीलाई योगको आसनको नाम बताउँदै सोही योग आसनमा रहन लगाई अवलोकन गराएर । - गौतम बुद्धको अष्टाङ्ग आर्य मार्गको शीर्षकमा विद्यार्थीलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाएर । - भ्रमरी प्राणायामको अभ्यास गर्न लगाई अवलोकन गराएर	८

		४. राजयोगका परिचय दिन र राजयोगको ध्यानको अभ्यास गर्न ।					
५.	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	- पालिकामा भएका सामुदायिक वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्य जन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका वर्णन गर्न - खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न - जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट	५.१ वन व्यवस्थापन र दिगो विकास - तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा भएका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्य जन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका - खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण र जडीबुटी खेती र आर्थिक फाइदा (स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडीबुटीजन्य वनस्पतिहरू र स्थानीय वनस्पतिहरूको नर्सरी, वृक्षारोपण) - दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- पालिकाअन्तर्गत रहेका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु र चराहरूको संरक्षण तथा अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था पालना गराउनको लागि विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिकामा छलफल गराउने र पालना गर्ने गराउने - घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वन क्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने र उक्त कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी हुने - घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा जडीबुटी खेती गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने गराउने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने - उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गर्ने, आर्थिक उपार्जन गर्ने कुराको जानकारी गराउने र बजारीकरण गर्न सहयोग गर्ने - यसको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माण गर्ने, बेर्ना उत्पादन गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार स्थानीय स्तरमा भएको वन कार्यालयले तयार गरेका नर्सरीमा रहेका बेर्नाहरू वृक्षारोपणमा प्रयोग गर्ने - वृक्षारोपण गरेका बिरूवाहरूको	- वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था बताउन लगाएर - वडामा भएका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका बताउन लगाएर - खालीजग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण र जडीबुटी खेतीमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर - जडीबुटी खेतीबाट हुने फाइदाहरू बताउन	१०

	उत्पादित जडीबूटीको बजारीकरण र आर्थिक फाइदा पहिचान गर्न दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू बताउन	स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू		आवश्यकतानुसार रेखदेख गर्न लगाउने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पुनः स्मरण गराउने र विद्यालय, समुदाय तथा स्थानीय स्तरबाट पूरा गर्न सकिने उक्त लक्ष्यहरूमा छलफल गराउने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पूरा गर्नको लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासहरूमा छलफल गराउने	लगाएर दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासहरू भन्ने लगाएर	
	- हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू वर्णन गर्न - दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न	५.२ हरियाली प्रवर्धन - हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू - दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तर सम्बन्ध प्रवर्धन	- सिकाइ सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- हरित घर तथा विद्यालय निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरू (हरियाली प्रवर्धन, इको क्लब, पानी व्यवस्थापन तथा सरसफाइ, फोहोर मैला व्यवस्थापन, ऊर्जा मैत्री घर तथा विद्यालय, सिकाइ केन्द्रको विकास र सञ्चालन) को परिचय दिने - यी कार्यहरूको विद्यार्थी तथा विद्यालयको भूमिका पहिचान गर्ने र सहभागी हुने हरित घर, विद्यालय तथा दिगो विकास विचको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाउने र यस्तो सम्बन्ध प्रवर्धन गर्न विद्यार्थी, विद्यालय, समुदाय, स्थानीय तहले खेल्नुपर्ने भूमिकामा छलफल गर्ने	- हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने आधारभूत पक्षहरूको परिचय दिन लगाएर - यी पक्षहरूको कार्यान्वयन गर्न खेल्नु पर्ने भूमिका बताउन लगाएर दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तर सम्बन्ध बताउन लगाएर	३
	स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू	५.३ पानी स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू र अकासे	- सिकाइ सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण-	पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने जस्तो : पानीको मुहान संरक्षण गर्ने, वैकल्पिक पानीको व्यवस्थापन गर्ने (आकाश पानी), भूमिगत जलभण्डारको	- पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू सोधेर - आकासे पानी संकलन	३

		पहिचान गर्न र आकासे पानी सङ्कलनमा सहयोग गर्न	पानी सङ्कलन विधि	प्रतिको सजगता र सम्मान सिप वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	रिचार्ज गर्ने, सरसफाइ व्यवस्थापन गर्ने, आकासे पानीको सङ्कलन गर्ने आदि) • आकासे पानीको सङ्कलन गर्ने विधि भिडियो सहित प्रदर्शन गर्ने वा आकासे पानी सङ्कलन गरेको अवलोकन गराउने (वर्षा, ट्याङ्की, प्रशोधन, प्रयोग)	र प्रयोग गर्ने तरिका बताउन लगाएर • आकासे पानीको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर	
		- घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत बिन कम्पोस्टिङ तथा पिट कम्पोस्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास अभ्यास गर्न - पालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोर मैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्थाहरू र पालिकाको भूमिकावर्णन गर्न	५.४ फोहोरमैला व्यवस्थापन • घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्केका ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : बिन तथा पिट कम्पोस्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास) पालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोर मैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घ संस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका	- सिकाइ सिप - स्वव्यवस्थापन सिप - वातावरण-प्रतिको सजगता र सम्मान सिप - वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	- घरायसी फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने विधिहरूमा छलफल गराउने - घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापन अन्तर्गत बिन कम्पोस्टिङ (भाडामा मल बनाउने विधि) र पिट कम्पोस्टिङ (खाडल र थुप्रो बनाएर मल बनाउने विधि) विधिको चित्र वा भिडियो वा प्रत्यक्ष अवलोकन गराएर जानकारी दिने - उक्त विधि अनुसार विद्यालयमा बिन र पिट कम्पोस्टिङ विधिबाट कम्पोस्ट मल बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने - उक्त विधिहरूबाट तयार भएको मल आवश्यकता अनुसार तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्पखेतीमा उपयोग गर्ने, गर्न लगाउने - वडा तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र पालिकाको भूमिकामा छलफल गराउने	- विद्यालय तथा घरायसी ठोस फोहोर मैलाको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू बताउन लगाएर - बिन र पिट कम्पोस्टिङ गर्ने तरिका बताउन लगाएर - बिन र पिट कम्पोस्टिङ विधि बाट मल बनाएको अवलोकन गरेर - वडा र गाउँपालिका क्षेत्रमा प्रदूषण न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोर मैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, सङ्घ संस्था र पालिकाको भूमिका बताउन लगाएर	९
६.	विपद् व्यवस्थापन	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका चक्रबारे	- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका चक्र (पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनःस्थापना, पुननिर्माण, रोकथाम र अल्पीकरण) बारे	- सिकाइ सिप - व्यवस्थापन सिप - सञ्चार सिप	- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका चक्र (पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनःस्थापना, पुननिर्माण, रोकथाम र अल्पीकरण) बारे बताउने र छलफल गर्ने	• विपद् जोखिम न्यूनीकरणका चक्र बारे सोधेर	२

		जानकारी दिन	पुनःस्थापना, पुननिर्माण, रोकथाम र अल्पीकरण) बारे बताउने	• दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप			
		• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि केन्द्रदेखि स्थानीय तह सम्मका संरचना बताउन	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि केन्द्रदेखि स्थानीय स्तरसम्ममा स्थापना गरिएका संरचना बताउने ।	• सिकाइ सिप • व्यवस्थापन सिप • सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि केन्द्र देखि स्थानीय स्तरमा सम्म स्थापना गरिएका संरचनाहरूबारे छलफल गर्ने र कुन संरचना कसरी संचालन हुन्छ भन्ने कुरा पनि बताई दिने ।	कुन सङ्घ प्रदेश तथा स्थानीय स्तरमा कुन कुन संरचनाहरू स्थापना भएका छन् भनी सोध्ने	२
		• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा भएका प्रमुख प्रावधानहरू (कानुनी र संस्थागत) बताउन	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा भएका प्रमुख प्रावधानहरू (कानुनी र संस्थागत)	• सिकाइ सिप • व्यवस्थापन सिप • सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप • समस्या समाधान सिप	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा भएका कानुनी तथा संस्थागत व्यवस्थाबारे छलफल गराउने जस्तै: विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका जनप्रतिनिधिहरूको नेतृत्वमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वार्ड विपद् व्यवस्थापन समिति, जोखिमयुक्त बस्तीमा सामुदायिक विपद्, व्यवस्थापन समिति गठन र यस्तै गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, आपत्कालीन सञ्चालन केन्द्र, दमकल शाखा आदिको काम कर्तव्यबारे छलफल गराउने ।	• स्थानीय स्तरमा बनेका ऐनबारे प्रश्न सोधेर तथा संस्थागत व्यवस्थाका बारेमा सोधेर	२
		• नेपालमा हुने	• नेपालमा हुने मुख्य मुख्य		• नेपालमा हुने मुख्य मुख्य महामारीहरूलाई	नेपालमा हुने मुख्य मुख्य	२

		मुख्य मुख्य महामारीहरूलाई सूचीकृत गर्ने र यसका कारण, असर तथा प्रभाव र रोकथामका उपायहरू जस्तै, भाडापखाला, डेंगु, हैजा, कोभिड १९ बारे सचेत हुन र गराउन	महामारीहरूको सूचीकरण र यसका कारण, असर तथा प्रभाव र रोकथामका उपायहरू जस्तै: भाडापखाला, डेंगु, हैजा, कोभिड- १९ बारे सचेत हुन र अरूलाई पनि यस सम्बन्धी जानकारी दिने ।		सूचीकृत गर्ने र यसका कारण, असर तथा प्रभाव र रोकथामका उपायहरू जस्तै, भाडापखाला, डेंगु, हैजा, कोभिड १९ बारे सचेतीकरण सम्बन्धी छलफल गर्ने	महामारीहरू के के हुन् ? आदि प्रश्न सोध्ने, महामारीका कारण असर प्रभाव तथा रोकथाम बताउन लगाएर,	
		• विपद्को समयमा सबैभन्दा जोखिममा परेका वर्गहरू जस्तै बालबालिका, महिला दलित तथा विपन्न वर्गहरूको पहिचान गर्न	विपद्को समयमा सबैभन्दा जोखिममा परेका वर्गहरू जस्तै बालबालिका, महिला दलित तथा विपन्न वर्गहरूको पहिचान तथा यि वर्गहरू विपद्का समयमा अझ बढी जोखिममा हुने कारणहरू		• विपद्को समयमा सबैभन्दा जोखिममा परेका वर्गहरू जस्तै बालबालिका, महिला दलित तथा विपन्न वर्गहरूको पहिचान गर्ने तथा यी वर्गहरू किन विपद्का समयमा अझ बढी जोखिममा हुन्छन् भनी छलफल गर्ने ।	• जोखिममा परेका समूहहरूको बारे छलफल गराएर तथा यस्ता समूहलाई कसरी विपद्को समयमा उचित व्यवस्थापन गराउन सकिन्छ भन्ने बारे छलफल गराएर ।	२
७.	व्यावहारिक लेखन	• निमन्त्रणा पत्रको ढाँचा तयार पार्न	७.१ निमन्त्रणा पत्रहरू: विवाह, पूजा, व्रतबन्ध, शुद्ध शान्ति आदि	• लेखाइ सिप • सिकाइ सिप भाषिक सिप	• विवाह, पूजा, व्रतबन्ध, शुद्धशान्ति आदि अवसरमा आफ्ना घरमा पठाइएका निमन्त्रणाका ढाँचाका वारेमा विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउने • निमन्त्रणा पत्र लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू: के, कहाँ, कहिले, कसले, कसलाई आदि विवरण स्पष्ट उल्लेख भएका नमुना देखाएर विद्यार्थीहरूलाई सिकाउने	• निमन्त्रणा पत्र लेख्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू भन्न र लेख्न लगाएर • विवाह, पूजा, व्रतबन्ध, शुद्ध शान्ति आदि अवसरमा लेखिने निमन्त्रणा पत्रका नमुना तयार पार्न लगाएर	३

				- निमन्त्रणा पत्रका धेरै नमुना भएको दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र भन्न अनि लेख्न लगाउने - निमन्त्रणा पत्रमा उल्लेख गर्नु पर्ने कुरा केके हुन सक्दछन् थप कुरा छलफल गराउने		
	औपचारिक कार्यक्रम (उद्घोषण) सञ्चालन गर्ने ढाँचा तयार पार्न र औपचारिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न	७.२ कार्यक्रम सञ्चालन (उद्घोषण) गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा र नमुना ढाँचा निर्माण र कार्यक्रम सञ्चालन	- सञ्चार सिप - सिकाइ सिप - लेखाइ सिप	- कार्यक्रम (उद्घोषण) के, कहिले, कसले, किन, आदि कुरा स्पष्ट रूपमा बताइदिने - औपचारिक कार्यक्रम (उद्घोषण) मा आवश्यक पर्ने सभाध्यक्ष, प्रमुख अतिथि, अन्य आमन्त्रित व्यक्तित्व, आसन ग्रहण, मन्तव्य, समापन आदिको सिलसिला के हुन्छ भनी विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने अनि भनिदिने - औपचारिक कार्यक्रमको (उद्घोषण) सञ्चालनको संरचना प्रदर्शन गर्ने र गर्न लगाउने - कुनै औपचारिक कार्यक्रममा विद्यार्थीलाई सहभागी बनाएर सिकाउने	- औपचारिक कार्यक्रम सञ्चालन (उद्घोषण) गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू भन्न र लेख्न लगाएर - विद्यालयको वार्षिक उत्सव कार्यक्रम सञ्चालन (उद्घोषण) गर्ने ढाँचा तयार पार्न लगाएर - आसन ग्रहण र मन्तव्यको सिलसिला बताउन लगाएर	२
	दृष्टिबन्धक कागजको ढाँचा तयार पार्न	७.३ दृष्टिबन्धकमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा र नमुना ढाँचा विकास	- लेखाइ सिप - सिकाइ सिप - भाषिक सिप	- दृष्टिबन्धक कागजको ढाँचा/संरचनाका बारेमा विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने - दृष्टिबन्धकमा उल्लेख गर्नुपर्ने लिने दिनेको तीनपुस्ते विवरण, नाम थर, पूरा ठेगाना, उमेर, कर्जा लिनुको प्रयोजन, लिएको दिएको रकम, ब्याजदर, भाका, जमानतमा राखिएको जग्गा वा अन्य कुराको विवरण साँक्षी, ल्याप्चे सहीछाप आदि स्पष्ट रूपमा उल्लेख भएको कागजको नमुना देखाएर सिकाउने - दृष्टिबन्धकमा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा लिने दिनेको नाम थर, ठेगाना, उमेर, लिएको दिएको रकम, जमानत आदि स्पष्ट रूपमा	- दृष्टिबन्धक कागज लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू भन्न र लेख्न लगाएर - घर, जग्गा तथा अन्य कारोबार गर्न लागेवापत लेखिने दृष्टिबन्धकको कुनै एउटा ढाँचा लेख्न लगाएर	२

				देखाएर लेखिएका अन्य कागजका नमुना प्रदर्शन गर्ने		
	बैंक तथा वित्तीय कारोबार गर्न	७.४ बैंक खाता, बैंक चेक, एटिएम तथा भौचरको प्रयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप - लेखाइ सिप	• बैंक खाता, बैंक चेक, एटिएम तथा भौचरको ढाँचा र यसको प्रयोगका बारेमा विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने • बैंक खाता खोल्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू विद्यार्थीलाई सिकाउने • बैंक खाता, बैंक चेक, एटिएम तथा भौचरको उपयोगिताका बारेमा कक्षामा छलफल गराउने र लेख्न लगाउने • बैंक खाता, बैंक चेक, एटिएम तथा भौचरको दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने • शिक्षक र विद्यार्थीहरूको सहभागितामा नजिकमा रहेको बैंकको स्थलगत भ्रमण गराएर प्रयोग विधि सिकाउने	• –बैंक खाता, बैंक चेक, एटिएम तथा भौचरका ढाँचा र प्रयोग भन्न लगाएर • बैंकले सेवाग्राहीलाई दिने सेवा लेख्न लगाएर –चेक र भौचर भर्न लगाएर	३

६. परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य

कक्षा : ४

१. कक्षाका ४ का विद्यार्थीहरू समूहमा विभाजन हुनुहोस् । तुलसीपुर उपमहानगरपालिका र आफू बसोबास गर्ने वडाको विकासमा योगदान दिने मुख्य मुख्य संस्थाहरूको पहिचान गरी तलको तालिका भर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.स	संस्थाको नाम	योगदान
१		
२		
३		

२. कक्षा ४ का विद्यार्थीहरू समूहमा विभाजन हुनुहोस् । समूहगत रूपमा वडाको जनसङ्ख्याको तथ्याङ्क जसमा कूल जनसङ्ख्या, महिलाको जनसङ्ख्या, पुरुषको जनसङ्ख्या, साक्षर जनसङ्ख्या र निरक्षर जनसङ्ख्याको विवरण तयार गरी समूहगत रूपमा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
३. सोधखोज तथा अवलोकनका माध्यमबाट आफ्नो गाउँ तथा नगरमा रहेका खानेपानीका मुहान, पानीको महत्त्व, पानीलाई प्रदूषित हुनबाट जोगाउने तरिका, उपभोक्ता समितिको नाम र कार्यको सूची तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
४. जानेबुझेका घर तथा समुदायका मान्यजनहरूसँग सोधेर आफ्नो समुदायमा रहेको जातीय, भाषिक, धार्मिक विविधताको सूची निर्माण गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५. तपाईंले हाम्रो नगरभित्र कहाँकहाँ भ्रमण गर्नुभएको छ वा छैन ? यदि गर्नुभएको छ भने आफूले भ्रमण गरेको स्थानको नाम, त्यहाँ देखेका चिजहरू, उक्त स्थानको संरक्षणका उपायहरूको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
६. घर तथा विद्यालयको खाली जमिन वा करेसावारी तथा कौसीमा लसुन, प्याज, बेसार, अदुवा, आलु, भन्टा खेतीमा सहयोग गर्नुहोस् । बिरूवा हुर्कन आवश्यक पर्ने तत्वहरू (मल, पानी) प्रदान गर्नुहोस् वा गर्न सहयोग गर्नुहोस् । करिब एक महिनामा बिरूवाको वृद्धि कति भयो, बिरूवामा के कस्ता परिवर्तनहरू आए ? अवलोकन गरी प्राप्त विवरणहरू टिपोट गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
७. तपाईंको घर तथा विद्यालयमा भएका कृषि कार्यसँग सम्बन्धित औजारहरू र तिनको प्रयोगबारे तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.सं.	कृषि औजारको नाम	प्रयोग	कैफियत
१	फरूवा	माटो खन्त.....	
२			
३			
४			
५			
६			

८. तपाईंको घर तथा विद्यालयमा भएका आधुनिक उपकरणहरूको नाम र तिनको कार्य तलको तालिकामा भर्नुहोस् । प्रविधिहरूको सूची तयार गरी तिनको कार्यबारे तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.सं.	आधुनिक प्रविधिहरू	कार्य	कैफियत
१.	हिटर	खाना पकाउन, शरीर तातो बनाउन	

९. तपाईंको स्थानीय स्तरमा विद्यमान मानवीय मूल्यमान्यताको सूची तलको तालिकामा देखाइए जस्तै गरी तयार पारी त्यसको सकारात्मक र नकारात्मक पक्ष तालिकामा देखाउनुहोस् ।

मानवीय मूल्य मान्यता	सकारात्मक पक्ष	नकारात्मक पक्ष
दया, माया, धर्म, सत्य, अहिंसा	आवश्यकता सहयोग परेकालाई	फाइदा उठाउन सकिने

१०. घरमा आफूभन्दा अग्रजसँग सोधेर स्वस्थकर खाना र अस्वस्थकर खानाको सूची तयार पार्नुहोस् ।

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

स्वस्थकर खाना	अस्वस्थकर खाना

११. घर वरपरको खाली जमिन वा विद्यालय वा करेसावारीमा उपयोगी बोटबिरूवाको वृक्षरोपण गर्नुहोस् । बिरूवा हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब १ महिनामा बिरूवाको वृद्धि कति भयो, बिरूवामा के कस्ता परिवर्तनहरू आए ? अवलोकन गरी प्राप्त विवरणहरू टिपोट गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१२. घरबाट निस्कने फोहोरहरूको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहोर तरल (नाली, शौचालय तथा बाथरूम (स्नानकक्ष) बाट निस्कने तरल, भान्साबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरूलाई (आफू, आफ्नो परिवार) । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के के प्रगति भयो ? गरेका कार्यहरूको टिपोट तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१३. कक्षाका विद्यार्थीहरूले समूहगत रूपमा विद्यालयबाट निस्कने फोहोरहरूको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहोर तरल (नाली, शौचालयबाट निस्कने तरल, क्यान्टिनबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू प्रयोग गर्नुहोस् । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के के प्रगति भयो ? सङ्क्षेपमा प्रतिवेदन बनाउनुहोस् ।
१४. विगत एक वर्षभित्र समुदायमा घटेका विपद्हरूको सूची अभिभावकलाई सोधी तयार गर्नुहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू, भएको क्षति र विपद् व्यवस्थापनको लागि अपनाइएका उपायहरूलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं	विपद्को नाम	सम्भावित क्षेत्र	भएको क्षति	विपद् व्यवस्थापनका लागि अपनाइएका उपायहरू

१५. विद्यालयबाट घर जाँदा बाटो वा सडक अवलोकन गरी विद्यालय जाँदा आउदा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गरी उक्त जोखिमबाट बच्न अपनाउन सकिने उपायहरूको विवरणसहित तालिका बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१६. आफ्नो अभिभावक वा छिमेकीसँग सोधेर समुदायभित्र घटेका वा हुन सक्ने विपद्को कारण र त्यसबाट परेको असर र न्यूनीकरणको लागि अपनाइएका उपायहरूको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा : ५

१. तुलसीपुर उपमहागरपालिकाको सफा नक्सा कोरी नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थान (मन्दिर, सडक, नदी आदि) देखाउनुहोस् ।
२. आफू बसोबास गरिरहेको वडा कार्यालयबाट प्रवाह गरिने मुख्य मुख्य सेवाहरू वडाका प्रतिनिधि सोधी सेवाहरूको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
३. जानेबुझेका आफ्ना मान्यजनहरू सँग सोधेर आफ्नो समुदायमा रहेका बाजागाजाहरू, लोकगीत र नृत्यहरूको नाम, गाउने/बजाउने/नाच्ने तरिका, आफ्नो घरमा भएका बाजाको नामको सूची निर्माण गर्नुहोस् । तपाईंले जानेको कुनै एउटा लोकगीत सुनाउनुहोस् ।
४. घर वा विद्यालयमा गरिएको फलफूल तथा तरकारी खेतीको अवलोकन गर्नुहोस् । उक्त खेती कार्यमा सहयोग गर्नुहोस् । यस कार्यमा आफूले सिकेका पक्षहरू (फलफूल खेती गर्ने तरिका, फलफूलको महत्त्व तथा फाइदा, विक्री वितरणसम्मका पक्षहरूलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५. तपाईंको घरमा भएका आधुनिक प्रविधिहरूको नाम र महत्त्वलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.सं.	घरमा प्रयोग हुने आधुनिक प्रविधि	महत्त्व	कैफियत
१	थ्रेसर	धान तथा गहुँ माड्न (केलाउन)	
२			
३			

६. तपाईंको समुदाय तथा वरपर भएका स्थानीय प्रविधिको सूची तयार गरी तिनीहरूको कार्यसिद्धान्त लेखी कक्षा कोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. घर वा विद्यालयमा प्राङ्गारिक मल बनाउने कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । प्राङ्गारिक मल बनाउदा के के पदार्थहरू आवश्यक पर्दा रहेछन् ? आवश्यक पदार्थहरूको सूची बनाई, मल बनाउँदा भएको अनुभव उल्लेख गर्दै एक प्रतिवेदन तयार पारी कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
८. तपाईंहरू कक्षाका ५ का विद्यार्थीहरू वडामा अवस्थित कुनै धार्मिक स्थलमा शिक्षकको उपस्थितिमा भ्रमण गर्नुहोस् । मन्दिर स्थापना भएको साल, मन्दिरको नाम, धार्मिक महत्त्व, संरक्षणका उपायहरू आदिलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
९. घरका अग्रजसँग कुराकानी गरी तपाईंको घरमा पाइने वा खाइने स्वस्थ खानाको सूची तयार पारी कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१०. घर वरपरको खाली जमिन, विद्यालय वा करेसावारीमा उपयोगी औषधीजन्य वनस्पतिहरू (घिउकुमारी/अमला/तुलसी/असुरो...) को वृक्षरोपण गर्नुहोस् । ती वनस्पतिहरू हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब ३ महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तनहरू आए ? अवलोकन गर्नुहोस् । ती औषधीजन्य वनस्पतिहरू के के कामको लागि प्रयोग गरिए/गर्न सकिन्छ ? विवरण तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
११. घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिकाहरू : कम प्रयोग, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपायहरू अवलम्बन गर्दा के के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१२. कक्षा ५ का विद्यार्थीहरू विभिन्न समूहमा बाँडिनुहोस् र विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिकाहरू : कम प्रयोग, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपायहरू अवलम्बन गर्दा के के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१३. आफ्नो घर वा घरवरपर वा विद्यालयमा हुने पानीको प्रदूषण सम्बन्धमा अध्ययन गर्नुहोस् र प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	प्रदूषण भएको स्थान	प्रदूषणको कारणहरू	प्रदूषणबाट परेको असर	प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न गरिएका प्रयासहरू	प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न भविष्यमा गर्नुपर्ने कार्यहरू
१					
२					
३					

१४. समुदायमा घटेका वा हुन सक्ने विपद्हरूको सूची अभिभावकलाई सोधी तयार गर्नुहोस् । ती विपद् न्यूनीकरण र विपद् व्यवस्थापनको लागि विपद् पूर्व, विपद्का समयमा र विपद् पश्चात गर्नुपर्ने कार्यको तालिकामा सूची तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र सं	विपद्को नाम	विपद् पूर्वका कार्य	विपद्का समयमा गर्ने कार्य	विपद् पश्चात गर्ने कार्य

कक्षा : ६

१. आफ्नो गाउँटोल, छरछिमेकमा पढेलेखेका तथा बुढापाका मानिससँग भेट गरी तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको छोटो ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तयार गरी कक्षामा प्रस्तुतीकरण गर्नुहोस् ।
२. दाङ जिल्लाको नक्साको अवलोकन गरी नक्सा बनाउने विभिन्न तरिकामध्ये कुनै एक विधिबाट दाङ जिल्लाको नक्सा बनाउनुहोस् र दाङ जिल्लाका १० ओटै स्थानीय तह र मुख्य मुख्य स्थलहरूको नक्साङ्कन गर्नुहोस् ।
३. कक्षा ६ का सबै विद्यार्थीहरू समूहमा विभाजन हुनुहोस् र तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको स्थलगत भ्रमण गरी त्यस पालिकाबाट प्रदान गरिने मुख्य मुख्य सेवाहरूको सूची तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यसरी समूह बनाउँदा विषयगत बनाउनुहोस् जस्तै : शिक्षा, युवा तथा खेलकुद समूह, विकास निर्माण समूह आदि ।
४. अवलोकन भ्रमण तथा सौधखोजका माध्यमबाट आफ्नो नगरमा रहेका खनिजहरू र नदीजन्य पदार्थको नाम, यिनको महत्त्व, उपयोग, उपलब्ध हुने क्षेत्र, जोगाउने तरिका सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५. मान्यजनसँग सोधेर वा आफैँ त्यहाँ पुगेर थारू/मगर/कुमाल आदि जातिको भाषा, पहिरन, प्रमुख चाड, संस्कार, गीत, नृत्य, जीवनशैली आदिको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

६. छिल्लीकोट, चमेरे गुफा मध्ये कुनै एक स्थलको चित्रसहितको परिचय, महत्त्व र संरक्षणका उपायहरू समेटेी लेख रचना तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
७. उपमहानगरपालिकाअन्तर्गत समुदायमा कस्ता प्रकारका उद्योग वा व्यवसायहरू सञ्चालन भएका छन् तिनीहरूको अवलोकन गरी तिनीहरूबाट उत्पादन हुने वस्तुहरू, तिनको प्रयोग र महत्त्व सम्बन्धी विवरण समेटेी प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस् र कक्षा कोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
८. घर वा विद्यालयमा प्लास्टिकको टनेल निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । शिक्षक तथा साथीहरूको सहयोगमा प्लास्टिक टनेल बनाउने विधि, यसमा प्रयोग हुने सामग्री, यसको फाइदा तथा महत्त्व दर्शाउँदै एक प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षा कोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
९. तपाईंको घर तथा विद्यालयको करेसावारी/बगैँचामा गरिने आलुखेती/टमाटरखेती/केराखेतीमा सहभागी हुनुहोस् । शिक्षक तथा साथीहरूको सहयोगमा यसको खेती गर्ने तरिका, संरक्षण गर्ने तरिका, यसबाट उत्पादित वस्तुहरूको उपयोग र फाइदा सम्बन्धी विवरण समेटेी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षा कोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१०. घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरूको सूची तयार गर्नुहोस् । तिनीहरूको दैनिक जीवनमा प्रयोग र आवश्यकता समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षा कोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
११. बङ्गुर पालन गरेको ठाउँको अवलोकन भ्रमण गर्नुहोस् । बङ्गुरपालन गर्ने मालिकसँग अन्तरक्रिया गरी बङ्गुरपालन गर्ने तरिका, बङ्गुरमा लाग्ने रोगहरू र रोगबाट बचाउने उपायको बारेमा जानकारी लिई एउटा छोटो प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१२. समाजमा विद्यमान असल संस्कार मूल्यमान्यताको पहिचान गरी संरक्षण गर्ने उपाय चार्टपेपरमा तयार पारी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।
१३. जङ्कफुडको प्रयोग न्यूनीकरण गर्न ५ वटा चेतनामूलक नारा बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१४. जङ्कफुडका प्रयोग निर्वादरूपमा रोक्न शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीको संलग्नतामा ग्याली निकाल्नुहोस् ।
१५. विदेशमा बसेको साथीलाई आफ्नो सामाजिक मूल्यमान्यताको महत्त्व दर्शाउँदै एउटा चिठी लेख्नुहोस् ।
१६. विद्यालयको नर्सरी निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरूलाई खाली ठाउँमा रोप्नुहोस् । कक्षाका विद्यार्थीहरू समूहगत रूपमा विभिन्न समूहमा बाँडिनुहोस् र बेर्ना हुर्कनाको लागि आवश्यक वस्तुहरूको नियमित रूपमा प्रवाह गर्नुहोस् । करिब २/३ महिनामा उक्त बेर्नाहरूको वृद्धिको अवलोकन गर्नुहोस् । यो कार्य गर्दा आफूले गरेका कार्यहरू र भएको प्रगतिलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१७. घर बरपरको खाली ठाउँ वा कौसी वा बरण्डामा सागसब्जी तथा दैनिक रूपमा घरमा प्रयोग गर्न सकिने अन्य वनस्पति खेती गर्नुहोस् । नियमित रूपमा उक्त सागसब्जी तथा वनस्पतिको उत्पादन हुन आवश्यक पर्ने वस्तुहरू (पानी, मल, गोडमेल) प्रदान गर्नुहोस् । उत्पादित वस्तुहरू उपभोग गर्नुहोस् र बढी भएको उत्पादित वस्तुको विक्रीवितरण गर्नुहोस् । यी सबै कार्यहरूलाई समेटेी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१८. तपाईं घर वा घरवरपर वा विद्यालयमा हुने प्रदूषणका प्रकारहरू पहिचान गर्नुहोस् र उक्त प्रदूषणको गहन अध्ययन गरी प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	प्रदूषणको प्रकार	प्रदूषणका कारक तत्त्व तथा कारणहरू	प्रदूषणबाट भएको असर	प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न अपनाइएका प्रयासहरू	प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न भविष्यमा चाल्नुपर्ने कदमहरू	कैफियत
१	वायु प्रदूषण					
२	जल प्रदूषण					
३	जमिन प्रदूषण					
४	ध्वनि प्रदूषण					
५	विद्युतीय प्रदूषण					

१९. स्थानीय स्तरमा भएका विपद् जोखिमका बारेमा स्थलगत अवलोकन गरी त्यहाँको अवस्था र यसका दिगो समाधानका उपायहरूको प्रतिवेदन बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
२०. जन्मदर्ताको प्रमाणपत्र, स्थानान्तरण प्रमाणपत्र, ग्रेडसिट, बिदा, छात्रवृत्ति, शैक्षिक भ्रमण आदिका लागि लेखिएका निवेदनका नमूना सङ्कलन गरेर कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।
२१. भरपाई, तमसुक, मिलापत्रका नमूना सङ्कलन गरेर कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् र साथीहरूको समूह बनाई आफूले पनि बनाएर कक्षाकोठा वा विद्यालयको सूचना पाटी नजिकमा टाँस्नुहोस् ।

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

कक्षा : ७

१. तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वडाहरू समेत छुट्टिने गरी नक्सा तयार गरी कक्षामा टाँस गर्नुहोस् ।
२. कक्षा ७ का विद्यार्थीहरूको समूह निर्माण गर्नुहोस् । शिक्षकको सहयोगमा फरक फरक समूहले दाङ जिल्लाका मुख्य मुख्य कार्यालय (शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, जिल्ला अस्पताल, जिल्ला कृषि कार्यालय आदि) मध्ये फरक फरक कार्यालयको स्थलगत भ्रमण गर्नुहोस् । प्रत्येक समूहले आफूले भ्रमण गरेको कार्यालयको परिचय, संरचना, प्रवाह हुने सेवाहरू सम्बन्धमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
३. तपाईं बसोबास गरेको पालिकामा रहेको रेडक्रसको उपशाखामा गई उक्त संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू सम्बन्धी विवरण सङ्कलन गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
४. सोधखोज तथा अवलोकनका माध्यमबाट आफ्नो पालिकाभित्र रहेका स्थानीय सामुदायिक वन वा राष्ट्रिय वन वा संरक्षित वन वा धार्मिक वनका नाम महत्त्व, संरक्षणका उपायहरू र यिनको उपयोगको सूची तयार पार्नुहोस् ।
५. थारूको माघौटा, नेवारको लाखे, भ्याउरे, सोरठी नाच आदिमा सहभागी भएर वर्णनात्मक शैलीमा एउटा दैनिकी तयार पार्नुहोस् ।
६. राप्ती शान्ति उद्यानको परिचय, महत्त्व, रहेको क्षेत्र र संरक्षणको उपायहरूलाई समेटि निबन्ध लेख्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
७. गँड्यौला मल बनाउने विधिअनुसार घरमा वा विद्यालयमा गँड्यौला मल बनाउने कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । तयार भएको गँड्यौला मललाई प्रयोग गर्ने विधिअनुसार तरकारी खेती, पुष्पखेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।
८. घर तथा विद्यालयमा करेसावारी/बगैँचा निर्माण गरी वा कौसी वा बरन्डा वा गमलामा तरकारी खेती/पुष्पखेती/फलफूल खेती गर्नुहोस् । यसबाट उत्पादित वस्तुहरू, तिनीहरूको उपयोग, भएको फाइदा सम्बन्धी विवरणलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
९. हरित घरको अवधारणाअनुसार घर वरपरको खाली ठाउँमा उपयोगी हुने वनस्पति रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनाको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू नियमित रूपमा प्रदान गर्नुहोस् । वनस्पति हुर्केको अवस्थाको चित्र वा भिडियो तयार गरी कक्षामा देखाउनुहोस् ।
१०. कक्षाका विद्यार्थीहरू पाँच समूहमा विभाजन हुनुहोस् र समूहगत रूपमा हरित विद्यालयको अवधारणा अनुसार विद्यालय वरपरको खाली ठाउँमा उपयोगी हुने वनस्पति रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनाको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू नियमित रूपमा प्रदान गर्नुहोस् । वनस्पति हुर्केको अवस्थाको चित्र वा भिडियो तयार गरी कक्षामा समूहगत रूपमा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
११. तपाईं बसोबास गर्ने गाउँटोला वा वडा/नगरपालिकामा के कस्ता विकृति र कुप्रथा प्रचलनमा छन् ? ती विकृति र कुप्रथा हटाउन सकिने उपायहरूको खोजी गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१२. स्थानीय स्तरमा रहेका कुनै एक धार्मिक स्थलको भ्रमण गरी अवलोकन गरेका समग्र पक्षहरूलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१३. विभिन्न पत्रपत्रिकामा छापिएका श्रद्धाञ्जली तथा समवेदनाका नमूना सङ्कलन गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् र आफूले पनि आफन्तको निधनमा लेखिने समवेदना पत्रको नमूना बनाउनुहोस् ।
१४. आफ्ना घरका सदस्यले कुनै सामान किन्दा ल्याउनु भएका विलका नमूना हेरेर आफूले पनि तयार पार्नुहोस् ।
१५. विपद् व्यवस्थापन तथा जोखिम न्युनीकरणमा नगरस्तरमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरूको बारेमा खोजी गरी कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा : ८

१. तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको स्थलगत भ्रमण गरी पालिकाद्वारा शिक्षा, युवा तथा खेलकुदको क्षेत्रमा उक्त शाखाबाट भएका प्रयासहरू, गरिएका कार्यहरू र आगामी दिनमा गरिने कार्यहरूको सम्बन्धमा सम्बन्धित शाखाका कार्यरत व्यक्तिसँग सोधखोज गरी विवरण तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
२. कक्षा ८ का विद्यार्थीहरू पालिकाका विषयगत शाखाहरू/समितिहरू (शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा...) को संख्या अनुसार विभाजन हुनुहोस् । शाखागत समूहको नामाकरण गरी उपमहानगरपालिकाको स्थलगत भ्रमण गरी नगरपालिकामा गठन भएका विभिन्न विषयगत समितिहरू वा शाखाले गरेका कार्यहरू, पुऱ्याएका सेवाहरू र

आगामी दिनमा गरिने भावी योजनाहरू सम्बन्धमा सम्बन्धित व्यक्तिसँग सोधखोज गरी जानकारी संकलन गर्नुहोस् र समूहगत रूपमा कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

३. तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको सम्पूर्ण वडाहरू समेत स्पष्ट देखिने गरी नक्सा कोर्नुहोस् र उक्त नक्सामा नगरका मुख्य मुख्य स्थानहरूको नक्साङ्कन गर्नुहोस् । तयार भएको नक्सालाई कक्षामा पालैपालो प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
४. सोधखोज तथा अवलोकनका माध्यमबाट आफ्नो पालिकाभित्र पाइने वन्यजन्तु, वनस्पति, चराचुरूङ्गीको नाम, महत्त्व, संरक्षणका उपायहरू को सूची तयार पार्नुहोस् ।
५. आफू स्वयम् सहभागी भएर स्थानीय होमस्टे सञ्चालकहरूसँगको एउटा संवाद तयार गर्नुहोस् ।
६. स्थानीय ऐतिहासिक, धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा स्थानीय जनप्रतिनिधिसित एउटा अन्तर्वार्ता तयार पार्नुहोस् ।
७. कक्षा ८ का विद्यार्थीहरू विभिन्न समूहमा विभाजन हुनुहोस् । शिक्षकको सहयोगमा तपाईंको विद्यालय नजिकै रहेको फलफूल नर्सरीमा भ्रमण गर्नुहोस् । उक्त स्थानमा भएका फलफूलहरूको अध्ययन तथा विशेषज्ञताबाट प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.सं.	फलफूलको नाम	महत्त्व	टिप्ने समय	टिप्ने तरिका	संरक्षण गर्ने तरिका
१					
२					
३					

८. घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरको प्रयोग गरी विन र पिट कम्पोस्टिङ विधिबाट मल बनाउनुहोस् आवश्यकताअनुसार उक्त तयारी मललाई तरकारी खेती, पुष्पखेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।
९. कक्षाका विद्यार्थीहरू समूहमा विभाजन हुनुहोस् र मल बनाउने विभिन्न विधिमध्ये विद्यालयबाट निस्कने कुहिने फोहोरको प्रयोगबाट विन कम्पोस्टिङ वा पिट कम्पोस्टिङ मध्ये कुनै एक विधिबाट मल तयार गर्नुहोस् र आवश्यकताअनुसार करेसावारी, पुष्पखेती, जडीबुटी खेती वा अन्य खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् ।
१०. आकासे पानी सङ्कलन गर्ने विधिअनुसार विद्यालयका सम्बन्धित विषयका शिक्षकलाई अनुरोध गर्नुहोस् र आकासे पानी सङ्कलन गर्नुहोस् । सङ्कलित पानीलाई आवश्यकताअनुसार सरसफाइ गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्नुहोस् । यस किसिमको कार्य गर्दा हुने फाइदाहरूको सम्बन्धमा विवरण तयार गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।
११. पाँच समूहमा कक्षाका विद्यार्थीहरू विभाजन हुनुहोस् । तपसिलका कार्यहरू तपसिलका समूहले सम्पन्न गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

समूहको नाम	समूहले गर्नुपर्ने कार्यहरू
ऊर्जा समूह	विद्यालयमा प्रयोग भएका ऊर्जाका प्रकार (सौर्य ऊर्जा, विद्युत आदि), ऊर्जाको प्रयोग (सिकाइ, प्रशासनिक कार्य, कम्प्युटर सञ्चालन आदि)
पानी समूह	विद्यालयमा प्रयोग भएको पानीको स्रोतहरू (धारा, कुवा, इनार, आकासे पानी आदि), पानीको प्रयोग (सिँचाइ, पिउने, सफाइ गर्ने वा अन्य), पानीको संरक्षणका कार्यहरू
सरसफाइ समूह	विद्यालयको खेलमैदान, कक्षाकोठाको सरसफाइ आदि
फोहोरमैला व्यवस्थापन समूह	विद्यालयबाट निस्कने फोहोरको प्रकार (कुहिने, नकुहिने, तरल, ग्याँस वा अन्य), फोहोरमैला व्यवस्थापनका उपायहरू
सिकाइ व्यवस्थापन समूह	बगैँचाका, करेसावारी, ऊर्जा (सौर्य, पानी) मा सिकाइको लागि प्रयोग
हरियाली प्रवर्धन समूह	वृक्षरोपन, पुष्पखेती, जडीबुटी खेतीको कार्य

१२. विदेशमा अध्ययन गर्दै गरेकी बहिनीलाई आत्मानुशासनको महत्त्व दर्शाउदै चिठी लेख्नुहोस् ।
१३. सामाजिक मूल्य मान्यताको बारेमा अध्ययन गरिसकेपछि तपाईंले सिकेका र अवलम्बन गरेका कुराहरू बुँदागत रूपमा चार्टपेपरमा लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१४. तपाईंको समुदायमा हुने विभिन्न कार्यक्रममा बनाइने वा लेखिने निमन्त्रणा पत्र सङ्कलन गर्नुहोस् र ती निमन्त्रणा पत्रमा पाइने समानता र भिन्नताको सूची बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । साथै समुदायमा गरिने कुनै एक कार्यक्रमको लागि निमन्त्रणा पत्र तयार गर्नुहोस् ।
१५. आफ्नो विद्यालयमा आयोजित कुनै औपचारिक कार्यक्रममा सामेल भएर कार्यक्रम सञ्चालनको ढाँचा टिपोट गर्नुहोस् र आफ्नो कक्षाकोठामा उक्त कार्यक्रम सङ्कलन गर्ने अभ्यास गर्नुहोस् ।

१६. गुगलको सहायताले वा पायक पर्ने स्थानमा रहेको कुनै बैंकको स्थलगत भ्रमण गर्नुहोस् अनि बैंक खाता, बैंक चेक एटिएम, भौचर तथा बैंकले प्रदान गर्ने सेवाका बारेमा जानकारी लिई घरका सदस्यलाई जानकारी गराउनुहोस् । यस कार्यबाट भएको सिकाइलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१७. आफू बसोबास गर्ने स्थानीय पालिकाको भ्रमण गर्नुहोस् र नगर स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तह विपद् व्यवस्थापन शाखाको आपतकालीन कार्यसञ्चालन प्रक्रिया सम्बन्धमा जानकारी तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

(क) कक्षा १-३

पाठ्यक्रमले विद्यार्थीहरूबाट अपेक्षा गरेका सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले हासिल गर्न/गराउन शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूले गर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाभित्र पर्दछन् । एकीकृत पाठ्यक्रमले सिकाइ उपलब्धिको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको खाका तय गरेको छ । दैनिक सिकाइ सहजीकरणको क्रममा नै निर्धारित सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा गर्न शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गको रूपमा मूल्याङ्कनलाई प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा वर्तमान पाठ्यक्रमले उल्लेख गरेकाले सोही बमोजिमका सिकाइ क्रियाकलापहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस पाठ्यक्रमले सिकाइलाई प्रभावकारी र दिगो बनाई उनीहरूको स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकताअनुसारको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकासको सुनिश्चितताको अपेक्षा गरेको छ । जसका लागि बालबालिका केन्द्रित, अन्तरक्रियात्मक, सहयोगात्मक तथा प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित शिक्षण विधि र रणनीतिहरूको प्रयोगमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ । यस अनुसार कक्षाकोठामा हुने शिक्षणमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका, श्रव्यदृश्य सामग्री, सन्दर्भ सामग्रीका अतिरिक्त सकेसम्म स्थानीय स्तरमा उपलब्ध तथा स्वनिर्मित स्रोत र साधनहरूलाई शैक्षणिक सामग्रीको रूपमा प्रयोग गर्नुपर्छ । समयको माग बमोजिम सिकाइलाई निरन्तरता दिन तथा युग सापेक्ष सिकाइका लागि शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई स्थान दिनुपर्छ र वेभमा आधारित सिकाइलाई वैकल्पिक सिकाइको माध्यमको रूपमा प्रयोग गर्न शिक्षकले आफूलाई आवश्यक पर्ने ज्ञान र सिपको विकास गरी आवश्यकताअनुसार प्रविधिका साधनहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ ।

कक्षा १-३ को पाठ्यक्रमले एकीकृत सिकाइलाई जोड दिएकाले शिक्षण सिकाइ सहजीकरणका क्रियाकलापहरूलाई पाठ्यक्रममा दिइएका सिकाइ उपलब्धि र विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार स्थानीय विषयका क्षेत्रहरू र अन्य विषयहरू (नेपाली, अंग्रेजी, गणित र हाम्रो सेरोफेरो) मा भएका मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सहजीकरण गर्नुपर्छ । स्थानीय विषयमा रहेका कतिपय विषयवस्तुहरू सहजीकरण गर्दा आवश्यकताअनुसार स्थानीय विज्ञहरूको ज्ञान र सिपलाई उपयोग गर्न उहाँहरूलाई कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी अनुभव तथा सिपको प्रदर्शन एवम् अन्तरक्रियाको अवसर सिर्जना गर्नुपर्ने छ । सिकाइलाई सहकार्यात्मक र प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित बनाउन स्थलगत अध्ययन समूहकार्य तथा प्रयोगात्मक अभ्यासमा जोड दिनुपर्ने छ । स्थानीय विषयमा उल्लिखित विषयवस्तुहरू विद्यार्थीहरूको आफ्नै सेरोफेरोका रहेकाले सैद्धान्तिकभन्दा प्रयोगात्मक तरिकाले सिकाइ सहजीकरण गर्नेमा शिक्षकले ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । स्थानीय कला, संस्कृति, धर्म, चालचलन, रितीरिवाज, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिहरूको प्रयोग, संरक्षण, विकास गर्न स्वयम् विद्यार्थीहरूको प्रत्यक्ष उपस्थिति भएपछि मात्र उक्त विषयवस्तुहरूको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकास गराउन सहज हुन्छ । सिकाइलाई दिगो बनाउन सिकाइका व्यवहारहरूलाई अभ्यास गर्ने तथा वास्तविक जीवनमा प्रयोग गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्ने छ । साथै सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाहरूले, अनुभव, खोज, चिन्तन, तर्कद्वारा सिकारूको निर्णय क्षमता विकास गरी ज्ञानको विकास र रूपान्तरण गर्न सहयोग गर्नुपर्ने छ ।

यस पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि देहाय बमोजिमका सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु पर्ने छ :

- कक्षा १ देखि ३ सम्मको पाठ्यक्रम एकीकृत ढाँचामा विकास गरिएको र यसअन्तर्गत बहुविषयक (विषयहरू अलग अलग तर मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई सँगै सिकाउने) र अन्तरविषयक (अन्य विषय र विषयभित्रका विषयवस्तुहरूमा अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सिकाइ गराउने) रहेको हुँदा बहुविषयक ढाँचाको सिद्धान्तअनुसार सिकाइ सहजीकरणको योजना बनाइ सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने छ ।
- पाठ्यक्रमको बहुविषयक ढाँचा (अन्य विषयसँग मिल्दा सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुलाई सँगै सहजीकरण गर्ने र नमिले विषयवस्तुलाई निश्चित क्रममा राखेर सरलदेखि जटिलताको सिद्धान्तअनुसार सहजीकरण गर्ने) अनुरूप एकीकृत सिकाइका लागि शिक्षकले एकिकृत पाठ्यक्रमको अध्ययन र अन्य शिक्षकहरूसँगसमेत समन्वय गरी सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।

- कक्षा १-३ मा अध्ययन गर्ने बालबालिकाको संज्ञानात्मक विकासको अवस्थालाई दृष्टिगत गरी उनीहरूको धारणा विकासमा सहयोग पुऱ्याउन शिक्षणमा ठोस सामग्रीको प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ स्थान दिनु पर्ने छ ।
- सिकाउनु पर्ने विषयवस्तु/धारणालाई उनीहरूको दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गरी रोचक र मनोरञ्जक ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ ।
- मनोरञ्जनपूर्ण सिकाइका लागि खेल, गीत, नृत्य र अभिनय विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
- बालबालिकाको दिगो सिकाइका लागि उनीहरूलाई प्रशस्त अभ्यासको अवसर दिनुपर्ने छ ।
- विद्यार्थीसँग प्रत्यक्ष अनुभव गरेर तथा विद्यार्थी आफै सक्रिय भई सिक्न सक्ने, विश्लेषणात्मक चिन्तनबाट अर्थ निर्माण गर्न सक्ने विषयवस्तुहरूमा विषयवस्तुको प्रकृति हेरी प्रयोग, परियोजना कार्य, सर्वेक्षण, समस्या समाधान, खोज, आगमन वा निगमन विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ । यो पाठ्यक्रमको विषयवस्तुहरूले स्थानीयसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने भएकाले सिकारूलाई प्रत्यक्ष अवलोकन र अनुभव प्रदान गर्न स्थलगत भ्रमणको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने छ ।
- सिकारूहरूले आफूले जानेका र हासिल गरेका ज्ञान, सिप र अनुभवहरू एक आपसमा आदानप्रदान गरी सहपाठीहरूको सहयोग र सहकार्यमा सिक्न तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने छ ।
- सामाजिक सुधार, जनचेतना र वातावरण संरक्षणमा आफ्नो स्तरबाट योगदान दिन तथा नेतृत्व सिप विकासमा प्रेरित गर्न साना चेतनामूलक भिडियो बनाई सामाजिक सञ्जालमा लोड गर्ने, यस्तै चित्रहरू सार्वजनिक ठाउँमा टाँस्ने जस्ता अभियान तथा सामाजिक कार्यहरूमा सहभागी गराउनुपर्ने छ ।
- कक्षाकोठालाई रमाइलो तथा जीवन्त बनाई राख्न तथा युगसापेक्ष प्रविधियुक्त सिकाइका लागि उपलब्ध श्रव्य दृश्य सामग्रीहरू, विद्युतीय सामग्रीहरू तथा वेभमा आधारित सामग्री र विधिहरूलाई सकेसम्म प्रयोग गर्ने कोशिस गर्नुपर्ने छ ।

कक्षा ४-८ को शिक्षण सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाभित्रका सबै वडाहरूका स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकतालाई समेटेी यस पाठ्यक्रममा विषयवस्तुहरू राखिएको हुँदा उक्त विषयवस्तुको व्यावहारिक ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति विकास लागि कक्षाभित्र वा बाहिर आफ्नो घर, समुदाय, सङ्घसंस्था, धार्मिक स्थल, पेसा र व्यवसाय स्थल, वन सम्पदा, जलसम्पदामा भ्रमण गरी पञ्चज्ञानेन्द्रियद्वारा प्रत्यक्ष अवलोकन तथा प्रयोग गरी सिकेका कुराहरूलाई सिर्जनात्मक विश्लेषण गर्ने प्रतिभाको विकास गर्न प्रोत्साहित गर्ने गरी शिक्षण सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्छ । पाठ्यक्रममा विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न विद्यार्थीहरूले कथा, कविता, नाटक, समाचार, चिठी, सम्पादकीय, गीत, प्रतिवेदन, रेखाचित्र, वृत्तचित्र, स्तम्भचित्र, तालिका, तस्विर, नक्सा, नमुना निर्माण, प्रयोग, फोटो जस्ता रोचक वस्तुहरू मार्फत् अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । विद्यार्थीहरूलाई कुनै पनि विषयवस्तु सिकाउँदा जीवन्त सिकाइ वातावरण तयार गर्नु पर्दछ । यसका लागि शिक्षण सिकाइको विधि, पद्धति तथा उपागमलाई विद्यार्थी केन्द्रित र सामग्री केन्द्रित गर्दै प्रयोगात्मक क्रियाकलापबाट गरेर सिक्ने अवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ । अझ स्थानीय विषय स्थानीय परिवेश, सन्दर्भ, पहिचान, पेसा व्यवसाय र प्रविधिसँग बढी नजिक तथा परिचित हुने भएकाले सान्दर्भिक शिक्षण सिकाइमार्फत बालबालिकाहरूमा पाठ्यक्रमले तोकेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन प्रयत्नशील रहनुपर्छ ।

आधारभूत तहको कक्षा ४ देखि ८ सम्म राखिएका विषयवस्तुहरू सहजीकरण गर्न निम्न विधि प्रयोग गर्न सकिने छ ।

क्र.स.	शिक्षण विधि	प्रयोग गर्न सकिने विषयवस्तुहरू
१	प्रयोगात्मक विधि	गरेर सिक्ने क्रियाकलापहरू यस विधि अन्तर्गत पर्दछन् । जस्तै : विरूवा तथा जनावरको हेरचाह, वृक्षरोपण, पशुपालन, पक्षीपालन, तरकारी खेती, गायन, वादन, नृत्य, अभिनय, हस्तकला र चित्रकलाद्वारा प्रदर्शन आदि ।
२	अवलोकन र परियोजना विधि	गरेर सिक्ने, सँगै बसेर सिक्ने, प्राकृतिक वातावरणमा सिक्ने, सिपको विकास हुने गरी एकल वा समूह, कक्षाकोठाभित्र तथा बाहिर यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : स्थानीय सेवाहरूको जानकारी, विभिन्न धार्मिक स्थल, जलसम्पदा, वन सम्पदा, नमुना निर्माण, पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको अवलोकन गरी प्रतिवेदन तयारी गर्ने तथा एकल र समूहगत तथा कक्षाकोठाभित्र र कक्षाकोठा बाहिर गरेर सिक्ने, पञ्च ज्ञानेन्द्रियहरूको प्रयोगद्वारा सिक्ने क्रियाकलापहरू यसअन्तर्गत पर्दछन् ।
३	क्षेत्र भ्रमण विधि	कक्षाकोठा बाहिर रहेका वस्तुहरूको प्रत्यक्ष अवलोकन गरी प्राप्त जानकारीको अभिलेख राख्ने (प्रतिवेदन, चित्र, चार्ट, भिडियो आदि) । जस्तै : धार्मिक स्थल, वन, पोखरी, ताल,

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

		खेती, पालन आदि ।
४	छलफल विधि	कुनै विषयवस्तुको बारेमा समूहगत, जोडीगत, कक्षागत रूपमा छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्न प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : सामुदायिक वनको महत्त्व, संरक्षण गर्ने उपायहरू, धार्मिक सम्पदानको संरक्षणका उपायहरू, बालबगैँचाको महत्त्व, हरित विद्यालयको लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने पक्षहरू आदि ।
५	समस्या समाधान विधि	कुनै समस्या दिई समाधानको लागि उपायहरू पहिचान गरी समाधान गर्ने कार्य यस विधिमा गरिन्छ । जस्तो : पुष्पखेती गर्ने, बाँसको चोयाबाट डालो बुन्ने, मकैको खोस्टो/खोसेलो/खोसेलो चकटी बुन्ने, वृक्षरोपण गर्ने, सरसफाइ गर्ने आदि ।
६	प्रश्नोत्तर	जुन सुकै विषयवस्तुको उठान गर्दा, परियोजना कार्य वा क्षेत्रभ्रमण वा कक्षाकार्य वा समूहकार्य गराउँदा, विषयवस्तुको प्रस्तुति अघि, प्रस्तुतीकरणको समय र प्रस्तुति, सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
७	घटना अध्ययन, मामला अध्ययन	वरपरको कुनै विशेष घटनाको अध्ययन गरी त्यसको बारेमा प्रतिवेदन तयार गर्न लगाई प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । बाढी, पहिरो, आगलागी, चट्याङ, तरकारीखेती, कुखुरापालन आदि ।
८	प्रदर्शन विधि	कुनै वस्तु देखाएर सिकाउने विधि प्रदर्शन विधि हो । सामग्रीको अभाव भएको बेला शिक्षकले वस्तु वा चित्र प्रदर्शन गरेर सिकाउने गर्दछन् । जस्तै : बराहताल गाउँपालिकाको नक्सा आदि । यसमा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शनसमेत पर्दछ । जस्तै : तरकारी खेती, पशुपालन, कुखुरापालको भिडियो आदि ।
९	सोधखोज विधि	विद्यार्थीमा नयाँ नयाँ कुरा खोजी गर्ने, त्यसको व्यक्ति तथा समाजमा परेको वा पार्ने प्रभाव पहिचान गराउने जस्ता सिपको विकास गराउने, समाजमा रहेको धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक आदि पक्षको सोधखोज गरी वास्तविकता पत्ता लगाउने कार्यमा यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
१०	कथाकथन विधि	विषयवस्तुलाई रमाइलो, आकर्षक, उत्प्रेरणात्मक तरिकाले प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : धार्मिक स्थल, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिको प्रयोग, संरक्षण, विकास र प्रवर्धन आदिलाई कथात्मक तरिकाले प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

माथि उल्लेख गरिएका विधिहरूका अलावा विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार अन्य विधिहरूको समेत प्रयोग गर्न सकिन्छ । विधिहरूको साथै विद्यार्थीको सिकाइलाई थप आकर्षक, तार्किक, समालोचनात्मक, सहभागितात्मक बनाउन विभिन्न रणनीति तथा तरिकाहरूको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जसलाई निम्नअनुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

अ) मस्तिष्क मन्थन (आ) जिग्सा (इ) सोच-जोडीमा छलफल-आदान प्रदान (ई) जोडीमा पढाइ र जोडीमा सारांश (उ) सङ्क्षिप्त लेखन (ऊ) मान्यता (ए) घुलमिल/स्थिर/जोडी

ट. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

(क) कक्षा १-३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कन

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अङ्गका रूपमा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे/नगरेको नियमित लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने पक्षलाई यस पाठ्यक्रमले जोड दिएको छ । यस प्रकारको मूल्याङ्कनले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्तिका साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय विषयमा राखिएका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउनको लागि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइको क्रममा गरिने लेखाजोखाको साथै विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रमा अवलोकन, क्षेत्रभ्रमण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा समेत संलग्न गराई सोही बमोजिम विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको यकिन गर्नुपर्ने हुन्छ र आवश्यकताअनुसार सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्याङ्कनलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कन अर्थात् निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ ।

निर्माणात्मक प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरिने यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीले के सिके हो भन्ने कुरा निर्धारण गर्नु पर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नु पर्दछ । विद्यार्थीले के सिके भन्ने कुराको निर्धारण गरेपछि विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था वा निश्चित सिकाइ क्रियाकलापपछिको विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था वा स्तर के

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

कस्तो छ भनी विभिन्न साधन तथा माध्यम प्रयोग गरी पत्ता लगाउनुपर्छ । यसरी विद्यार्थीको वर्तमान सिकाइ अवस्था पहिचान गरिसकेपछि सिकाइको निर्धारित लक्ष्यमा कसरी पुग्ने भन्ने मार्ग तय गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीको अपेक्षित सिकाइ स्तर तय गर्ने, सिकाइको वर्तमान अवस्था वा स्तर पत्ता लगाउने र कसरी अपेक्षित सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने भनी तय गर्ने कार्यका लागि विद्यार्थीको निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

कक्षा १-३ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नु पर्दछ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरीहरूको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दिने कार्य दुई चरणमा गर्नुपर्छ । पहिलो चरणअन्तर्गत नियमित सिकाइ सहजीकरण पश्चात् मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यार्थीको सिकाइको अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने र दोस्रो चरणमा सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको अवस्थाको आधारमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्तालगार्दै सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु साथै पटकपटकका सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीहरूका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठा र आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइ स्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीहरूको कक्षा दोहर्त्याउने क्रमलाई न्यून गरी शैक्षिक क्षति घटाउन सहयोग पुग्नाका साथै न्यूनतम स्तरको सिकाइ सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सृजना हुने छ ।

(अ) मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ मा निश्चित समयावधिमा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गर्ने नभई निरन्तर, नियमित तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले केकति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अङ्गका रूपमा नियमित रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ ।

कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिको बारेमा प्रत्येक थिम वा क्षेत्रको पठनपाठन पश्चात्, विषयक्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्ने छ । यस तहमा गृहकार्यलाई अनिवार्य नगरी कक्षाकार्य, परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यलाई नै बढी जोड दिने भए पनि आवश्यक भए केही गृहकार्य पनि दिन सकिने छ तर दैनिक र एकै दिनमा विभिन्न विषयक्षेत्रमा गृहकार्य दिनु भने उपयुक्त हुँदैन । विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथाशक्य वास्तविक कायको सही तरिकाले मूल्याङ्कन गर्ने साधन (Tools of Authentic task) समावेश गर्नु उपयुक्त हुने छ ।

(आ) मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरूप, विद्यार्थीको उमेर तथा रूचि, उपलब्धि स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रूचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधनहरू हुन्छन् । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षा कार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रूजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमीकमजोरी रहेका छन् र ती कमीकमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

सामान्यतया स्थानीय विषयको पठनपाठनको क्रममा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गर्नको लागि कक्षा सहभागिता, मौखिक कार्य, लिखित कार्य, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, कार्यसम्पादन तथा प्रदर्शन, सहपाठी तथा स्वमूल्याङ्कन, अभिभावक प्रतिक्रिया, कुराकानी तथा छलफल जस्ता तरिकाहरू अवलम्बन गर्न

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

सकिन्छ । यसको लागि अवलोकन फाराम, रूजु सूची, श्रेणीमापन, रूब्रिक्स, मौखिक प्रश्न जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरू प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

(इ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	मापन	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
अर्पाप्त (Insufficient)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

पहिलो चरणमा नियमित सिकाइ क्रियाकलापका रूपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ । मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी उल्लिखित तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त साधनहरू प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गरेको विद्यार्थीलाई समेत ४ पुऱ्याउन सहयोग गर्नुपर्छ । यदि पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना बनाउनुपर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ पछि पुनः विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुनः अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । निश्चित सिकाइ क्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिहरूको सिकाइ परीक्षण पश्चात् सो सिकाइ क्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धि समेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता र सुधारका क्षेत्र र उपाय पहिचान गर्नुपर्छ ।

यही क्रममा सबै विषयक्षेत्रको सिकाइपश्चात् सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी सिकाइ प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तरसहित विषय क्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ । त्यसै गरी मुख्य व्यवहार कुशल सिपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखित गर्न सकिन्छ । यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनको प्रयोग शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चिता गर्ने, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावी सिकाइका योजनाका लागि गरिन्छ ।

विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उल्लिखित मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनहरूमध्ये कतिपय उपयोगी नहुन पनि सक्दछन् भने कतिपय तरिका तथा साधनहरूको प्रयोगमा भिन्नता ल्याउनुपर्ने हुन सक्दछ । शिक्षकले आफ्नो कक्षाकोठामा भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताको किसिम तथा स्वरूपअनुरूप प्रयोग गर्न सकिने मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको तयारी गरी उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरूको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ ।

(ई) उपलब्धि प्रतिशत निकाल्ने विधि तथा प्रक्रिया

सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषयक्षेत्र वा थिमको सिकाइ पश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक र शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावि सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावकसँग छलफल सबैका लागि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिको सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ । नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा

सम्बन्धित विद्यार्थी सबल पक्ष, रूचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

१. विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा निम्नअनुसार व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ :
  - प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याङ्कन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्छ ।
  - कार्यसञ्चयिका फाइलमा विद्यार्थीको व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण, कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि प्रतिशतका अभिलेख, हाजिरी विवरण, विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुने सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमुना कार्य तथा सिर्जनाहरू समयबद्ध रूपमा सिलसिल मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर भल्काउने प्रतिनिधि कार्यहरूमात्र समावेश गर्नुपर्छ । यसमा यतिनै कार्य समावेश गर्नुपर्छ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ देखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरिने पाँचओटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुन सक्छ ।
  - कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखहरूको समयबद्ध सूची भित्री कभरपृष्ठमा राख्नुपर्छ ।
  - प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फाइल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।
२. विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकालाई निम्नअनुसार प्रयोग सकिन्छ :
  - शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अनुगमन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन
  - विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य र उपलब्धि बारे आत्मविश्वास पैदा गर्न तथा थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन
  - अभिभावकले विद्यार्थीले कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न
  - विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रूपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षक विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न
  - विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय समुदाय सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न

विषयक्षेत्रगत रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने तरिका तथा अभिलेख फाराम

१. मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ ।
२. हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गर्नुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दा बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकै पटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।
३. सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेखभएअनुसार अभिलेखित गर्नुपर्छ ।
४. सामान्यतया सबै (प्रत्येक) विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धि स्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।

५. विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{४ \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times १००$$

उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलाएर निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

क्र.स	उपलब्धि प्रतिशत	स्तरीकृत अङ्क	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धि स्तरको व्याख्या
१	९० र सोभन्दा माथि	४.०	A+	सर्वोत्तम (Outstanding)
२	८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	३.६	A	अत्युत्तम (Excellent)
३	७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	३.२	B+	उत्कृष्ट (Very Good)
४	६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	२.८	B	उत्तम (Good)
५	५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	२.४	C+	सन्तोषजनक (Satisfactory)
६	४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	C	ग्राह्य (Acceptable)
७	३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	१.६	D	आधारभूत (Basic)
८	३५ भन्दा कम	-	NG	अवर्गीकृत (Not Graded)

६. कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धिस्तरको अङ्कका आधारमा विद्यार्थीको विषयक्षेत्रगतसमग्र उपलब्धिस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{४ \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times १००$$

स्थानीय विषयको थिमगत उपलब्धि विवरण
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

विद्यार्थी मूल्याङ्कन मापनका आधार

वर्तमान पाठ्यक्रमले सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको आधारमा विद्यार्थीले गरेका कार्यहरूको लेखाजोखा गरी प्राप्त उपलब्धिको अङ्कन गर्ने र यसको आधारमा उपलब्धि प्रतिशत पत्ता लगाउने कार्यलाई जोड दिएको छ । प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिको अधिकतम स्तरमा ४ अङ्क प्रदान गर्ने प्रावधान रहेको छ । यसको लागि विद्यार्थीको सिकाइ स्तरको मापन १, २, ३ वा ४ गरी विषयक्षेत्र अर्थात् थिमममा उल्लिखित सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मापन गरी आएको उपलब्धिस्तरको अङ्क चढाउनुपर्छ । सिकाइ उपलब्धि मापन गर्दा प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा हासिल गरेको स्तर यकिन गरी १, २, ३ वा ४ मध्ये कुन स्तर छ त्यसलाई अङ्कन महलमा चढाउनुपर्छ । फारामको कैफियत महलमा उल्लिखितबाहेक अन्य साधन तथा तरिका प्रयोग गरेको भए उल्लेख गर्नुपर्छ । अभिलेख फाराममा मूल्याङ्कन नतिजाका आधारमा प्रत्येक विद्यार्थीको अलग अलग भरी विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) मा व्यवस्थित गरेर राखी आवश्यकतानुसार विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्ने कार्यमा प्रयोग गर्नुपर्छ । प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा चारओटा सूचक निर्धारण गरिएको हुनाले पूरा गरेको सूचकअनुसारको अङ्क प्रदान गर्नुपर्छ ।

थिमगतरूपमा दिइएका प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा गर्नका लागि अवलोकन, मौखिक प्रश्नोत्तर, लिखितकार्य, कक्षाकार्य, गृहकार्य, छोटो कक्षा परीक्षा, परियोजना कार्यमध्ये कुनै वा अन्य कुनै उपयुक्त साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ । तपसिलका फाराममा केही सम्भाव्य साधन मात्र उल्लेख गरिएका छन् । यी बाहेक कुन साधनद्वारा मूल्याङ्कन गरिएको हो ती साधनलाई फाराममा उल्लेख गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको मूल्याङ्कन दुई चरणमा गर्नुपर्छ । नियमित सिकाइ पश्चात र थप सहायता पश्चात । थिमअन्तर्गत रहेको प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बन्धित पाठ वा क्रियाकलाप सञ्चालन पश्चात मूल्याङ्कन गरी मूल्याङ्कन गरिएको मिति र अङ्क चढाउनुपर्छ । नियमित सिकाइ पश्चात कुनै विद्यार्थीको कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १, २ वा ३ आएमा थप सहयोग गर्नुपर्ने हुन्छ र थप सहायता पश्चात् पुनः मूल्याङ्कन गरी प्राप्त उपलब्धिको अभिलेखित गर्नुपर्छ । थप सहायता गर्दा जुन विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर १, २ वा ३ अङ्क प्राप्त गरे ती विद्यार्थीलाई बढी सहयोग गर्ने, अभिभावकलाई जानकारी दिई सहयोग गर्न लगाउने, कक्षाका ४ अङ्क प्राप्त गरेका विद्यार्थीलाई सहयोग गर्न लगाउने जस्ता क्रियाकलापहरू गर्न सकिन्छ ।

अनुसूची १ स्थानीय विषयको थिमगत उपलब्धि विवरण

मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम : कक्षा १

विषय : स्थानीय

विद्यार्थीको नाम :

रोल नम्बर :

१. तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफू बसोबास गरेको गाउँ/टोलको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र वडा नम्बर बताउन	प्रश्नोत्तर				
३. उपमहानगरपालिकाको भौगोलिक स्वरूप पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. आफ्नो घर तथा विद्यालयको वरपरको वस्तु तथा स्थानको (बाटोघाटो, बजार, पुल) पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

२. हाम्रा सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. स्थानीय नदी एवम् खोलानालाको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय चाडपर्वहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र प्रश्नोत्तर				
३. थारू जातिको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. स्थानीय खेलमैदान र एयरपोर्टको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

३. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधिहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. घरमा गरिने तरकारी खेती, अन्नवाली नगदेवाली, फलफूल र जडीबुटीको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
३. स्थानीय तथा रैथाने प्रविधिहरूको नाम बताउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. आफ्नो वरपर रहेका उद्योगहरूको नाम बताउन	अवलोकन र				

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

		प्रश्नोत्तर			
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड			
	मिति :	उपलब्धि प्रतिशत			

४. मानवीय मूल्य शिक्षा र स्वास्थ्य

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. परिवारभित्र गरिने सामान्य सम्बोधन पहिचान गरी सम्बोधन गर्न	अवलोकन				
२. साथी समूहसँग घुलमिल, मिलेर बस्ने र बुवा आमा र आफूभन्दा ठुलालाई सम्मान र सम्बोधन गर्न	अवलोकन				
३. घरमा बनाएका खाना र खाजाको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
४. व्यक्तिगत सरसफाइ गर्न	अवलोकन				
५. हात खुट्टा चलाउने जोगिङ कार्यमा सहभागी हुन	अवलोकन				
६. हाँस्ने, उफ्ने, खेल्ने, नाच्ने, आँखा बन्द गर्ने र खोल्ने अभ्यास गर्न	अवलोकन				
७. औँलाहरूको नामको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
	मिति :	उपलब्धि प्रतिशत			

५. हाम्रो वातावरण

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. घर तथा विद्यालयको बाल बगैँचामा भएका बिरूवाहरूको नाम बताउन र चिनारी दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरूवाहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
४. घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
५. घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरूवाको सरक्षणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
६. फूलबारी तथा बोटबिरूवाहरूको हेरचाह गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
७. स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
८. व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
९. फोहोरमैलाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र				

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
	मिति :	उपलब्धि प्रतिशत			

६. दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. घर, बाटोघाटो र विद्यालयमा घटन सक्ने दुर्घटनाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. दुर्घटनाबाट बच्ने सामान्य अभिनय अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
	मिति :	उपलब्धि प्रतिशत			

अनुसूची २

कक्षा २ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा : २

विषय : स्थानीय

विद्यार्थीको नाम :

रोलनम्बर :

१. तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. वडाको सामान्य परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
२. आफू बसोबास गरेको वडाको नक्साको पहिचान गरी रङ्ग भर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाको वडाध्यक्षको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
४. आफ्नो वडाको सिमाना र नदीनाला खोलाको अवस्थिति पत्ता लगाउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. आफू बसोबास गरेको वडाको मुख्य बस्तीहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. स्थानीय प्राकृतिक स्रोतहरू पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय मेला तथा जात्रा परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
३. थारू/मगर/गुरुङ जातिमा प्रचलित पर्वहरूको जानकारी प्राप्त गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो स्थानीय स्तरमा अपनाइने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो समुदायमा गरिने तरकारीखेती, अन्नबाली नगदेबाली, फलफूल र जडीबुटीको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. घर तथा स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरूका नाम बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. आफ्नो स्थानीय स्तरमा रहेका उद्योग तथा कलकारखानाहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

४. मानवीय मूल्य शिक्षा र स्वास्थ्य

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्ना साथीसमूहसँग समान र सहयोग आदान प्रदान गर्न	अवलोकन				
२. ठुलालाई सम्मान र सानालाई माया र सहयोग गर्न	अवलोकन				
३. सहयोग र मेलमिलाप कार्यमा सहभागी हुन	अवलोकन				
४. घरमा तथा स्थानीय क्षेत्रमा निर्मित खाना र खाजाको उपयोग गर्न	अवलोकन				
५. व्यक्तिगत सरसफाई, आफ्नो कोठा र घरको सरसफाई गर्न	अवलोकन				
६. कम्मर, टाउको, शरीरको कसरत अभ्यास गर्न	अवलोकन				
७. भ्रामरी प्रणायाम अभ्यास गर्न	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

५. हाम्रो वातावरण

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. वडाभित्रका वनमा पाईने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय क्षेत्रमा पाईने बोटबिरूवाहरूको वर्गीकरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. बगैँचाको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
४. घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न र सहभागी हुन	अवलोकन				
५. बोटबिरूवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
६. वडामा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
७. व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहभागी हुन	अवलोकन				
८. वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरू पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
९. फोहोरमैलाको परिचय दिन र प्रकार (कृहिने र नकृहिने) बताउन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

६. दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद् पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद्हरूप्रति सजगता अपनाउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

अनुसूची ३

मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा : ३

विषय : स्थानीय

विद्यार्थीको नाम :

रोलनम्बर :

१. तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफू बसोबास गरेको उपमहानगरपालिकाको नाम र कूल वडा सङ्ख्या बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो उपमहानगरपालिकाको सिमाना पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. दाङ जिल्लाको नक्सामा आफ्नो उपमहानगरपालिकाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. आफ्नो उपमहानगरपालिका भित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम र अवस्थिति पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. पालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको पहिचान गरी रङ्ग भर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
आफू बसोबास गरेको वडा समितिका सदस्यहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

२. हाम्रा सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. पानीको स्रोतको परिचय, महत्त्व र संरक्षण बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय मठ मन्दिरको सामान्य परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
३. सल्यानी राजाको दरवारको चिनारी दिन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. पुष्पलाल बाटिकाको परिचय र महत्त्व बताउन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

३. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. पेसालाई वर्गीकरण गर्न	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय स्तरका व्यावसायिक पेसाहरूको नाम बताउन	अवलोकन				
३. तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा गरिने तरकारी,	प्रश्नोत्तर र				

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

अन्नबाली, नगदे बाली र जडीबुटीको पहिचान गर्न	अवलोकन				
४. स्थानीय र आधुनिक प्रविधिहरूको पहिचान तथा वर्गीकरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. स्थानीय उद्योगहरूको सामान्य परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

४. मानवीय मूल्य शिक्षा र स्वास्थ्य

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. घर र परिवारमा सामूहिक कार्यमा संलग्न हुन	अवलोकन				
२. ठुलाले भनेको असल कार्य गर्न	अवलोकन				
३. परिवार र विद्यालयका नियम पालना गर्न	प्रश्नोत्तर				
४. आफ्नो सामानको सुरक्षा गर्न	अवलोकन				
५. सहयोगको भावना अभिवृद्धि गर्न	अवलोकन				
६. जङ्कफुड पहिचान गर्न र यसको असर बताउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
७. शरीरवृद्धि गर्ने, शक्ति दिने र सुरक्षा गर्ने खानाको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
८. स्थानिय स्तरमा निर्मित खाना, खाजाको पहिचान गर्न	अवलोकन				
९. अनुहारको (मुख, नाक, गाला, कान) कसरत गर्न	अवलोकन				
१०. भस्त्रिका प्राणायाम तथा मुकुल मुद्रा विधि र अभ्यास गर्न	अवलोकन				
११. पञ्चतत्त्वको (जल, पृथ्वी, आकाश, वायु, अग्नि) जानकारी दिन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत	शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :		उपलब्धि प्रतिशत			

५. हाम्रो वातावरण

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. नगरपालिका क्षेत्र भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको पहिचान गर्न	अवलोकन				
२. स्थानीय बोटबिरूवाहरूको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
३. स्थानीय बोटबिरूवाको महत्व तथा उपयोग बताउन	प्रश्नोत्तर				
४. विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्व बताउन	प्रश्नोत्तर				
५. घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न	अवलोकन				
६. घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका र सदुपयोग गर्न	अवलोकन				
७. फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

८. विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) गर्न	प्रश्नोत्तर				
९. व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
१०. घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता जनाउन	अवलोकन				
११. वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
१२. वरपरको वातावरणको सरसफाइ गर्ने उपायहरू पहिचान गर्न र उक्त कार्यमा सहभागिता जनाउन	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड उपलब्धि प्रतिशत				

६. दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद्हरूको सामान्य परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद्हरूबाट बच्ने उपायहरू पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड उपलब्धि प्रतिशत उपलब्धि प्रतिशत				

(ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४-८)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै सिद्धिमा मूल्याङ्कन गरिनेछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनु पर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा मुख्य सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले हासिल गरेको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीका कार्य तथा समस्या समाधानको अवलोकन, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, कक्षा तथा एकाइ परीक्षा, व्यवहार अवलोकनलगायतका तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि रूजूसूची, श्रेणी मापनलगायतका व्यवहार अवलोकन फारम, विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता मापन गर्ने प्रश्नहरू, व्यवहारिक समस्यालगायत कक्षा सहभागिता, कक्षा कार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य आदिमा विद्यार्थीको सहभागिता र उपलब्धिका विषयमा शिक्षकको अभिलेख वा नोट आदि मुख्य सिकाइ उपलब्धिका विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग हुनसक्ने साधनहरू हुन् । यस्तो मूल्याङ्कन विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा एकाइको सिकाइपश्चात् गरी सो क्षेत्र वा एकाइअन्तर्गतका मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परीक्षण विभिन्न साधनहरूको प्रयोगबाट गर्नुपर्छ । यसरी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्दा विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर हासिल गरेको नपाइएमा सुधारात्मक सिकाइको अवसर प्रदान गरी पुनः परीक्षण गरी न्यूनतम सिकाइस्तर सुनिश्चित गरी थप वा माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर

प्रदान गर्नुपर्दछ । पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइ पश्चात पनि न्यूनतम स्तरको सिकाइस्तर हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी त्यस्ता विद्यार्थीलाई सहयोग गर्नु पर्दछ ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा अभिलेखित गर्नुपर्छ । यसका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखित गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

सि.नं.	मूल्याङ्कनका पक्ष	अंक भार
१	सहभागिता	४
२	प्रयोगात्मक/परियोजना	३६
	(क) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यको तयारी (योजना)	६
	(ख) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य सञ्चालन र प्रतिवेदन/चार्ट तयारी/चित्र/तालिका तयारी र अभिलेखीकरण	२०
	(ग) परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यको प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरण	६
	(घ) अन्तर्वार्ता	४
३	त्रैमासिक परीक्षा	१०
	जम्मा	५०

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको कुल भारको ५० प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनबाट समावेश गरिनेछ भने अन्तिम परीक्षाबाट बाँकी ५० प्रतिशत अङ्क समावेश गरिनेछ ।

द्रष्टव्य :

- सहभागिताअन्तर्गत उपस्थिति तथा सिकाइमा सहभागिता र सक्रियता पर्दछन् ।
- आन्तरिक मूल्याङ्कन तोकिएको भारमा नै गर्नुपर्ने छ । उक्त भारअनुसार नै अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार विद्यार्थीलाई नतिजाको ग्रेडसिट दिन सकिने छ ।
- त्रैमासिक परीक्षालाई ५० प्रतिशत अङ्कभारमा सञ्चालन गरी तोकिएको १० प्रतिशत अङ्कभारमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने छ ।
- त्रैमासिक परीक्षामा सुरु देखि पठनपाठन भएका सबै पाठ तथा एकाइबाट बाह्य परीक्षाको विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानेर प्रश्न निर्माण गरी परीक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।
- एक शैक्षिक सत्रमा दुईओटा त्रैमासिक परीक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । उक्त परीक्षाको नतिजालाई निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा समावेश गर्नुपर्ने छ ।
- वार्षिक रूपमा विद्यार्थीलाई ग्रेड सिट प्रदान गर्दा आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत अङ्कभार (सहभागिता ४, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य ३६, त्रैमासिक परीक्षा १०) को छुट्टै ग्रेड तथा बाह्य परीक्षाको ५० अङ्कभारको छुट्टै ग्रेड कायम गरी आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कन दुवैको औसत ग्रेड प्वाइन्ट (Grade Point Average-GPA) कायम हुने गरी ग्रेड सिट तयार गर्नुपर्ने छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा शिक्षकले अपाङ्गता भएका र विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त हुने मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाउनुपर्ने छ । विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा आवश्यकताअनुसार दृश्य तथा ठुला मुद्रित सामग्री, स्पर्शात्मक सामग्रीलगायतको उपयोग गर्नुपर्ने छ । प्रतिक्रियामा आधारित मूल्याङ्कनका लागि उपकरण, टङ्कण, साङ्केतिक भाषा वा सङ्केत प्रयोग गर्न उत्प्रेरित गर्नुपर्ने छ । कठिन तहको अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई उनीहरूको स्तर, रूचि र आवश्यकताका आधारमा समय तालिका बनाई सोअनुसार मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको नतिजा विवरण (Grade Sheet) यसप्रकार हुने छ :

विद्यालयको नाम : .....

विद्यार्थीको नाम :

लिङ्ग : .....

कक्षा : ..... रोल नं..... जन्म मिति :

नतिजा विवरण (Grade Sheet)

क्र. सं	विषय	पाठ्य घण्टा	ग्रेड	ग्रेड पोइन्ट	अन्तिम ग्रेड	कैफियत
१	नेपाली (सैद्धान्तिक)	२.५				
	नेपाली (आन्तरिक)	२.५				
२	अङ्ग्रेजी (सैद्धान्तिक)	२.५				
	अङ्ग्रेजी (आन्तरिक)	२.५				
३	गणित (सैद्धान्तिक)	२.५				
	गणित (आन्तरिक)	२.५				
४	विज्ञान तथा प्रविधि (सैद्धान्तिक)	२.५				
	विज्ञान तथा प्रविधि (आन्तरिक)	२.५				
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा (सैद्धान्तिक)	२.५				
	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा (आन्तरिक)	२.५				
६	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला (सैद्धान्तिक)	१.५				
	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला (आन्तरिक)	१.५				
७	मातृभाषा वा स्थानीय विषय (सैद्धान्तिक)	२				
	मातृभाषा वा स्थानीय विषय (आन्तरिक)	२				
ग्रेड पोइन्ट औसत (Grade Point Average-GPA) =						

विषय शिक्षकको हस्ताक्षर :

प्रधानाध्यापकको हस्ताक्षर :

नाम :

नाम :

मिति :

(ख) आवधिक/बाह्य मूल्याङ्कन

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ। प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्नेछ। यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन्। पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ। अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा तपसिलको विशिष्टीकरण तालिकाको आधारमा गरिनेछ। यस पाठ्यक्रममा कक्षा ६-८ को विशिष्टीकरण तालिका विकास गरिएको छ। यसलाई आधार मानेर विद्यालयले अन्य कक्षा ४ र ५ को विशिष्टीकरण तालिका निर्माण गरी अन्तिम परीक्षा (५० पूर्णांकको परीक्षा) को प्रश्नपत्र बनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ।

५. विषयवस्तुको क्षेत्र/एकाइ र अनुमानित कार्यघण्टा (कक्षा १, २ र ३)

क्र.स.	क्षेत्र/एकाइ	अनुमानित कार्य घण्टा		
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	१५	१५	१५
२	हाम्रा सम्पदाहरू	३५	३५	३५
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	३०	३०	३०
४	मानवीय मूल्य शिक्षा र स्वास्थ्य	३०	३०	३०
५	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	४०	४०	४०
६	दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन	१०	१०	१०
जम्मा		१६०	१६०	१६०

विषयवस्तुको क्षेत्र/एकाइ र कार्यघण्टा (कक्षा ४ र ५)

क्र.स.	क्षेत्र/एकाइ	अनुमानित कार्य घण्टा	
		कक्षा ४	कक्षा ५
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	१८	१८
२	हाम्रा सम्पदाहरू	२०	२०
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२५	२५
४	मानवीय मूल्य शिक्षा र स्वास्थ्य	३०	३०
५	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	२५	२५
६	दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन	१०	१०
जम्मा		१२८	१२८

विषयवस्तुको क्षेत्र/एकाइ र अनुमानित कार्य घण्टा (कक्षा ६, ७ र ८)

क्र.स.	क्षेत्र/एकाइ	अनुमानित कार्य घण्टा		
		कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	१५	१५	१५
२	हाम्रा सम्पदाहरू	२०	२०	२०
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२०	२०	२०
४	मानवीय मूल्य शिक्षा र स्वास्थ्य	२८	२८	२८
५	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	२५	२५	२५
६	दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन	१०	१०	१०
७	व्यावहारिक लेखन	१०	१०	१०
जम्मा		१२८	१२८	१२८

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)

अनुसूची ४
विशिष्टीकरण तालिका

कक्षा ६-८

पूर्णाङ्क : ५०

समय : २ घण्टा

प्रश्न योजना तथा अङ्कभार वितरण

एकाइ	क्षेत्र/एकाइ	पाठ्य घण्टा	पूर्णाङ्क	ज्ञान			बोध			प्रयोग			उच्चदक्षता			जम्मा प्रश्न संख्या			जम्मा अङ्कभार			जम्मा अङ्क
				अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	
१	तुलसीपुरको परिचय, स्थानीय संरचना र सेवा प्रवाह	१५	६	१	१		१	१								२	२		२	४		६
२	हाम्रा सम्पदाहरू	२०	८	१			१	१						१	२	१	१	२	२	४	४	८
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२८	१०	१	१				१	१				१	२	२	१	२	४	४	१०	
४	मानवीय मूल्य शिक्षा र स्वास्थ्य	२०	८				१			१			१			२	१		४	४	८	
५	हाम्रो वातावरण र हाम्रो कर्तव्य	२५	१०	१	१		१	१	१						२	२	१	२	४	४	१०	
६	दुर्घटना र विपद् व्यवस्थापन	१०	४				१			१						२			४		४	
७	व्यावहारिक लेखन	१०	४							१							१			४	४	
जम्मा		१२८	५०	४	३		२	५	१	२	२	२		१	२	८	११	५	८	२२	२०	५०

प्रश्न सङ्ख्या, अङ्कभार र समय तालिका

क्र.स.	प्रश्नको प्रकार	प्रश्न सङ्ख्या	प्रति प्रश्न अङ्कभार	जम्मा अङ्कभार	समय
१	अति छोटो प्रश्न	८	१	८	२ घण्टा
२	छोटो प्रश्न	११	२	२२	
३	लामो प्रश्न	५	४	२०	
जम्मा		२३		५०	

द्रष्टव्य :

- सामान्यतया ज्ञान तहका प्रश्न २० प्रतिशत, बोध तहका प्रश्न ३० प्रतिशत, प्रयोग तहका प्रश्न ३० प्रतिशत र उच्च दक्षताका प्रश्न २० प्रतिशत हुने छन् । तर संज्ञानात्मक क्षेत्रका तहहरूभित्रसमेत ± २ हुने गरी प्रश्न निर्माण गर्न सकिने छ ।
- उच्च दक्षताअन्तर्गत विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना रहने गरी प्रश्न निर्माण गर्नुपर्ने छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो तुलसीपुर (कक्षा १-८)